O P T U Ž N I C E

PROTIV
RADOVANA KARADŽIĆA I
RATKA MLADIĆA

Sarajevo, 2010.

Izdavač:
INSTITUT ZA ISTRAŽIVANJE ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA UNIVERZITETA U SARAJEVU, SARAJEVO

Za izdavača:
Prof. dr. Smail Čekić

Priredili:
Mr. Sabina Subašić-Galijatović
Mr. Enis Omerović

Recenzent:
Prof. mr. Muharem Kreso

Lektor:
Samija Rizvanović

O P T U Ž N I C E

PROTIV
RADOVANA KARADŽIĆA I
RATKA MLADIĆA

P r e d g o v o r

Tužilaštvo Međunarodnog krivičnog suda za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije (ICTY) optužilo je Radovana Karadžića, predsjednika Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine, predsjednika Republike Srpske i vrhovnog komandanta Vojske Republike Srpske, zajedno sa Ratkom Mladićem, još prije 14 godina, za genocid i druge zločine nad civilnim stanovništvom širom teritorije Bosne i Hercegovine. Naime, prvu zajedničku optužnicu je protiv navedenih osoba 25. jula 1995. potvrdio ICTY, dok je druga optužnica, koja se odnosila samo na zločine u i oko Srebrenice jula 1995. potvrđena 16. novembra 1995. Dana 31. maja 2000. potvrđena je tzv. Prva izmijenjena optužnica, gdje su dvije prvobitne optužnice iz 1995. spojene u jedan dokument. Također je 2000. razdvojen postupak između Radovana Karadžića i Ratka Mladića.

Sadržajno promatrajući Prva izmijenjena optužnica protiv Radovana Karadžića je obuhvatala jednu tačku za teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949, tri tačke za kršenje zakona i običaja ratovanja, dvije tačke za genocid i pet tačaka za zločine protiv čovječnosti. Radovan Karadžić se teretio na osnovu individualne krivične odgovornosti, te njenog posebnog oblika - komandne odgovornosti. Dana 29. augusta 2008. optuženik Radovan Karadžić nije se izjasnio o krivnji, te je u njegovo ime izneseno da se ne osjeća krivim za tačke Prve izmijenjene optužnice iz 2000.

Dana 18. februara 2009. ICTY-u je dostavljena Druga izmijenjena optužnica protiv Radovana Karadžića koju je, u velikoj mjeri, 16. februara 2009. potvrdilo Pretresno vijeće ICTY-a kojim je predsjedavao sudac Iain Bonomy. Ubrzo nakon Druge izmijenjene optužnice, ICTY-u je na potvrđivanje dostavljena i Treća izmijenjena optužnica protiv Radovana Karadžića, koja datira od 27. februara 2009, a koja također sadrži 11 tačaka koliko su imale i Prva i Druga izmijenjena optužnica, s tim, što se u dvije posljednje optužnice, kao materijalni osnov, pojavljuju genocid, zločini protiv čovječnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja. Teška kršenja Ženevskih konvencija iz 1949. su izostavljena iz dvije posljednje optužnice, prije svega, kako je Tužilaštvo ICTY-a objasnilo, zbog racionalizacije i

povećavanja efikasnosti sudskog procesa protiv optuženog Radovana Karadžića. S tim u vezi, nejasno je, dakle, zbog čega Tužilaštvo navodi samo zajednički član 3. sve četiri Ženevske konvencije, kada se navedeni član primjenjuje na unutrašnje oružane sukobe. Nadalje, upitan je i paragraf 89. Treće izmijenjene optužnice, u kojem se navodi termin: *oružani sukob*. Upotreba jednog takvog međunarodno-pravnog termina bez ikakvoga prefiksa, odnosno, bez decidnog definiranja – da li se radilo o međunarodnom ili unutrašnjem oružanom sukobu u Bosni i Hercegovini, slijedeći međunarodno-pravnu kvalifikaciju – a imajući u vidu da je ICTY već u predmetu Tadić pravomoćno utvrdio da se radi o međunarodnom oružanom sukobu, što predstavlja načelo *res iudicata* (već presuđene pravne stvari), primjer je nedosljednosti pravne terminologije koju upotrebljava ICTY.

Međutim, Treća izmijenjena optužnica donosi i mnoge pozitivne preokrete, kako u praksi ICTY-a, tako i u samoj nauci međunarodnog krivičnog prava. Treća izmijenjena optužnica će, ukoliko se u dokaznom postupku uspiju dokazati svi navodi, imati velike implikacije, ne samo na nauku, nego i na buduću primjenu pozitivnih pravnih normi, te na sudsku praksu uopšte. Naime, osim što je optužen za individualnu krivičnu odgovornost, Radovan Karadžić je optužen i za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu sa mnogim optuženicima iz (tadašnje) Savezne Republike Jugoslavije, na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. Radovan Karadžić je, također, optužen i za učestvovanje u ostala tri udružena zločinačka poduhvata:

- širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva, provođenjem kampanje snajperskoga djelovanja i granatiranja;
- eliminacija međunarodno-pravno zaštićenih Bošnjaka u Srebrenici – sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija;
- uzimanje osoblja Ujedinjenih nacija za taoce.

Veliki korak naprijed za međunarodno krivično pravosuđe je i način/metoda dokazivanja namjere za izvršenje zločina genocida. "Namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe Bošnjaka i

Hrvata, kao takve," kako navodi tekst Optužnice u paragrafu 38, može se, naime, izvući iz cjelokupnog ponašanja optuženika. Ovakav stav dokazivanja namjere za zločin genocida je jedino primjetan u predmetu protiv Radislava Krstića, u kojem je Sudsko vijeće utvrdilo da ne mora postojati pisani trag/dokaz (naredba, odluka, direktiva) za genocidnu namjeru, već je dovoljno postojanje obrasca ponašanja, odnosno, djelovanja koji mora biti koherentan i sistematičan – tj. mora postojati jedinstven obrazac vršenja određenih zločina. Nadalje, u Trećoj izmijenjenoj optužnici nije prisutna samo jedna radnja izvršenja zločina genocida (*actus reus*) nego tri radnje izvršenja:

- ubijanje pripadnika grupe;
- uzrokovanje teških tjelesnih ili psihičkih povreda pripadnicima grupe;
- namjerno podvrgavanje grupe uvjetima života sračunatim da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja.

Veliki je pomak što su seksualno zlostavljanje i silovanje inkorporirani u djelo izvršenja genocida. Naime, u međunarodno-pravnoj praksi je utemeljeno da je zlostavljanje žena zločin po međunarodnome pravu, i kao takav može biti okvalificiran kao ratni zločin, zločin protiv čovječnosti i zločin genocida. Tužilaštvo ICTY-a je, na čelu sa Sergeom Brammertzom, u kontekstu svih zločina protiv čovječnosti i međunarodnoga prava, koji su izvršeni u toku agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, u Optužnici protiv Karadžića uvrstilo silovanje u radnje izvršenja genocida, jer je seksualno zlostavljanje, kao opći pojam, sredstvo za izvršavanje ovog zločina nad zločinima.

Također se, po prvi put, kao radnja izvršenja genocida navodi i prisilno odvođenje žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, i nanošenje teških tjelesnih i psihičkih povreda Bošnjacima, i muškoga i ženskoga spola. Ilustracije radi, u predmetu Radislav Krstić, Sudsko vijeće je samo ubijanje muškaraca i djece uzimalo kao radnje izvršenja genocida, dok je prisilno odvođenje stanovništva iz Srebrenice – sigurnosne zone Ujedinjenih nacija – potpalo pod pravnu kvalifikaciju *deportacija*, što predstavlja jedan od oblika zločina protiv čovječnosti u međunarodnome pravu.

U Trećoj izmijenjenoj optužnici iz 2009. obuhvaćeno je ukupno 27 općina u Bosni i Hercegovini. Ne radi se više o 41 općini, kako je stajalo u Prvoj izmijenjenoj optužnici iz 2000. Učinjeno je to radi ubrzavanja postupka, postavljanja „stvari" na pravo mjesto, te redefiniranja određenih pravno-činjeničnih situacija, izbjegavajući propuste koji su učinjeni u prethodnim optužnicama kao pravnim dokumentima. Nadalje, tačka 2. Prve izmijenjene optužnice je sadržavala optužbu za saučesništvo za genocid, kao jedan od oblika krivične odgovornosti u ovom međunarodnom zločinu. Međutim, u Trećoj izmijenjenoj optužnici dolazi do prestrukturiranja optužbe za genocid tako što je Srebrenica izuzeta iz ostalih deset općina za koje se Radovan Karadžić pravno tereti za zločin genocida. Tako se u prvoj tačci Optužnice nalazi optužba za genocid na području 10 općina u Bosni i Hercegovini, a u drugoj tačci Optužnice – genocid u i oko Srebrenice jula 1995.

Da je genocid međunarodni zločin i da je za ovaj zločin predviđena univerzalna jurisdikcija u međunarodnom pravu, te da ovaj zločin pravno reguliraju norme *ius cogens* koje djeluju *erga omnes*, potvrđuje i činjenica da je Savezni Vrhovni sud Njemačke pravomoćno osudio Nikolu Jorgića na kaznu doživotnog zatvora za zločin genocida u dobojskoj regiji 1992. I Evropski sud za ljudska prava u Strasbourgu je 2007. donio presudu u predmetu *Jorgić protiv Njemačke*, u kojoj je utvrdio da njemački sudovi nisu prekršili odredbe Evropske konvencije o osnovnim ljudskim pravima i fundamentalnim slobodama iz 1950.

Međutim, sa druge strane, ostaje nejasno, zašto Tužilaštvo ICTY-a, u prvoj tačci Optužnice, nije optužilo Radovana Karadžića za genocid i na području općine Doboj, s obzirom da postoji pravomoćna presuda za genocid u predmetu Nikola Jorgić.

Značajno pitanje koje se ovdje nameće je i mogućnost obnove sudskog postupka pred Međunarodnim sudom pravde u predmetu *Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore* za genocid. Prema članu 61. Statuta najviše sudske instance u sistemu Ujedinjenih nacija, zahtjev za obnovu postupka može biti podnijet samo kada se zasniva na otkriću neke činjenice od

presudnog značaja koja prije izricanja presude nije bila poznata niti Sudu niti stranci u sporu koja zahtijeva obnovu, pod uvjetom da takvo nepoznavanje nije posljedica nemarnosti. Da li će sudski postupak protiv optuženika Radovana Karadžića iznijeti nove činjenice koje zadovoljavaju pravni standard iz člana 61. Statuta Međunarodnog suda pravde, pokazat će upravo Tužilaštvo ICTY-a. Sa druge strane, dokumenti Vrhovnog saveta odbrane Savezne Republike Jugoslavije, odnosno, njegovi transkripti, ukoliko se učine dostupnima u originalnoj nezatamnjenoj verziji, zasigurno bi doveli do inkriminiranja Srbije. Upravo je i potpredsjednik Međunarodnoga suda pravde, Awn Shawkat al-Khasawneh, u svom izdvojenom mišljenju napisao da je bilo razumno očekivati da navedeni dokumenti utječu na glavno pitanje merituma. Ovdje vrijedi napomenuti da apsolutni (objektivni) rok za obnovu postupka, odnosno reviziju navedene presude ističe 26. februara 2017.

Drugi problem koji se ovdje postavlja jeste problem unutrašnjeg uređenja Bosne i Hercegovine i pitanje da li je potrebna saglasnost sva tri člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine da bi, uopće, moglo doći do pokretanja postupka revizije Presude pred Međunarodnim sudom pravde. Naime, ukoliko se uzme u obzir da obnova postupka ili revizija predstavlja samo nastavak redovnog sudskog procesa, onda svaka nova saglasnost ili, pak, punomoć Predsjedništva Bosne i Hercegovine ne bi bila potrebna. Naime, punomoć je jednom dobijena, čime je i započet redovni sudski postupak, a pošto se radi o istoj pravnoj stvari, pitanje je da li bi nova punomoć bila opravdana, odnosno uopće potrebna.

No, kako će se stvari odvijati i kako će se, na kraju, završiti sudski postupak protiv optuženika Radovana Karadžića pred ICTY-om, u pravu se ne može prejudicirati. Važno je, a već je i primjetno, da će ova optužnica, odnosno, da će pravomoćna presuda u predmetu Radovan Karadžić, ukoliko se dokažu navodi iz Treće izmijenjene optužnice, imati velike implikacije na nauku međunarodnog prava, na pravilno razumijevanje definicije zločina genocida i dokazivanja namjere, kao i na buduće međunarodne odnose Bosne i Hercegovine i Srbije.

Na kraju, ostaje da se vidi da li će Srbija još uvijek kršiti svoje međunarodne obaveze neizručivanjem preostalih optuženika ICTY-u, i kako će teći sudski postupak protiv optuženika Radovana Karadžića. Ostaje otvoreno i pitanje da li će se, ovog puta, međunarodne sudske institucije uspješno oduprijeti očitom utjecaju interesno-političkog miljea Organizacije ujedinjenih nacija i upotrebi dvostrukih aršina u razumijevanju i provođenju odredaba međunarodnog prava.

Napominjemo da u ovu knjigu, koja je pred nama, nismo uvrstili Dopunjenu optužnicu protiv Ratka Mladića od 10. oktobra 2002., s obzirom da, kada Ratko Mladić bude uhićen, najvjerovatnije će doći do izmjene Dopunjene optužnice i do pojave novih pravnih dokumenata Tužolaštva ICTY u ovome predmetu. Mišljenja smo da budući da su postupci protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića razdvojeni u ICTY, da je svrsishodnije da budu predmet dvije odvojene publikacije.

Najzad potrebno je napomenuti da su tekstovi optužnica na bosanskom jeziku preuzeti u originalu iz ICTY-a, te da su na njima urađene isključivo lektorske intervencije i, po potrebi, u fusnotama dodata pojašnjenja priređivača.

Mr. Enis Omerović
Mr. Sabina Subašić-Galijatović

I

INICIJALNA OPTUŽNICA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA, „*BOSNA I HERCEGOVINA*“

24. juli 1995.

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

TUŽILAC SUDA

PROTIV

RADOVANA KARADŽIĆA
RATKA MLADIĆA

OPTUŽNICA

Richard J. Goldstone, tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, u skladu s nadležnošću prema članu 18 Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (Statut Suda), optužuje:

OPTUŽENI

1. **RADOVAN KARADŽIĆ**, rođen 19. juna 1945. u opštini Šavnik, Republika Crna Gora. Od oko 13. maja 1992. ili toga dana do danas predsjednik je administracije bosanskih Srba na Palama.

2. **RATKO MLADIĆ**, rođen 12. marta 1943. u opštini Kalinovik, Republika Bosna i Hercegovina. Profesionalni je vojnik i u oružanim snagama bosanskih Srba ima čin generala. Od oko 14. maja 1992. ili toga dana do danas zapovjednik je Vojske administracije bosanskih Srba.

NADREĐENO SVOJSTVO

RADOVAN KARADŽIĆ

3. **RADOVAN KARADŽIĆ** jedan je od osnivača i predsjednik Srpske demokratske stranke (SDS) u tadašnjoj Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini. SDS je bila vodeća politička stranka među Srbima u Bosni i

Hercegovini. Kao predsjednik SDS-a on je bio i jest najmoćniji funkcioner u stranci. Njegove dužnosti kao predsjednika, uključuju predstavljanje stranke, unutarstranačku koordinaciju i osiguranje da se ostvare svi programski zadaci i ciljevi stranke. On je i dalje na tom položaju.

4. Oko 13. maja 1992. ili toga dana **RADOVAN KARADŽIĆ** postao je prvi predsjednik administracije bosanskih Srba na Palama. U vrijeme kad je preuzeo taj položaj njegove ovlasti *de jure*, kao što je opisano u Ustavu administracije bosanskih Srba, uključivale su, među ostalima, zapovjedništvo nad Vojskom administracije bosanskih Srba u ratu i miru i ovlast da imenuje, unapređuje i razrješava dužnosti vojne oficire.

5. Pored ovlasti opisanih u Ustavu ovlasti **RADOVANA KARADŽIĆA,** kao predsjednika administracije bosanskih Srba, povećane su članom 6 Zakona o narodnoj odbrani bosanskih Srba, prema kojoj ga se, između ostaloga, ovlašćuje da nadzire Teritorijalnu odbranu u ratu i u miru i izdaje naređenja o upotrebi policije u slučaju rata, neposredne opasnosti i ostalih izvanrednih situacija. Član 39 istog Zakona ovlašćuje ga da u slučaju neposredne opasnosti od rata i drugih izvanrednih situacija rasporedi jedinice Teritorijalne odbrane za održavanje reda i mira.

6. Ovlasti **RADOVANA KARADŽIĆA,** također, su povećane članom 33 Zakona o unutrašnjim poslovima, kojim ga se ovlašćuje da aktivira rezervni sastav policije u izvanrednim situacijama.

7. **RADOVAN KARADŽIĆ** je provodio gore navedene ovlasti, postupao kao predsjednik administracije bosanskih Srba na Palama i prema njemu se svijet shodno tome i odnosio. U toj je funkciji, *inter alia*, sudjelovao na međunarodnim pregovorima i osobno sklapao sporazume o pitanjima kao što su prekidi vatre i humanitarna pomoć koji su kasnije i primijenjeni.

RATKO MLADIĆ

8. **RATKO MLADIĆ** je 1991. godine postavljen za zapovjednika 9. korpusa Jugoslavenske narodne armije (JNA) u Kninu, Republika Hrvatska. Zatim, u maju 1992. godine, preuzima zapovjedništvo u Drugoj vojnoj oblasti JNA, koja tada *de facto* postaje Vojska bosanskih Srba. Po činu je general i od

otprilike 14. maja 1992. do danas zapovjednik je Vojske administracije bosanskih Srba.

9. **RATKO MLADIĆ** pokazao je da ima kontrolu nad vojnim pitanjima tako što je pregovarao, *inter alia*, u sporazumima o prekidu vatre i razmjeni zatvorenika; sporazumima o otvaranju aerodroma u Sarajevu; sporazumima o propuštanju humanitarnih konvoja i o prestanku snajperskog djelovanja koji su i primijenjeni.

OPĆE POSTAVKE OPTUŽNICE

10. U razdoblju na koje se odnosi ova optužnica u Republici Bosni i Hercegovini trajalo je stanje oružanog sukoba i djelomične okupacije.

11. Sva djela i propusti navedeni kao teške povrede Ženevskih konvencija od 1949. (nadalje teške povrede konvencija) određeni članom 2 Statuta Suda dogodili su se u vrijeme oružanog sukoba i djelomične okupacije.

12. U svim paragrafima koji sadrže navode o zločinima protiv čovječnosti, što su zločini prema članu 5 Statuta Suda, navodno počinjena djela ili propusti bili su dio rasprostranjenih, sustavnih i masovnih napada uperenih protiv civilnog stanovništva.

13. Termin "mirovne snage UN-a" koji se koristi u ovoj optužnici odnosi se i na vojne promatrače UN-a.

14. Mirovne snage UN-a i civili koji se spominju u Optužnici čitavo su vrijeme bili zaštićeni Ženevskim konvencijama iz 1949.

15. Optuženi po ovoj optužnici bili su dužni pridržavati se zakona i običaja vođenja oružanog sukoba i Ženevskih konvencija iz 1949.

OPTUŽBE

16. Optužbe u ovoj optužnici navode se u tri dijela:

I dio Optužnice, koji sadrži tačke od 1 do 9, optužuje za zločin genocida, zločine protiv čovječnosti i zločine koji su počinjeni nad civilnim stanovništvom i vjerskim objektima na čitavom području Republike Bosne i Hercegovine.

II dio Optužnice, koji sadrži tačke 10 do 12, optužuje za zločine koji se odnose na snajpersko djelovanje nad civilima u Sarajevu.

III dio Optužnice, koji sadrži tačke 13 do 16, optužuje za zločine vezane uz uzimanje mirovnih snaga UN-a za taoce.

I DIO

TAČKE 1 i 2
(GENOCID)
(ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI)

17. **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** od aprila 1992. svojim su djelima i propustima počinili genocid na području Republike Bosne i Hercegovine.

18. Civili, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, progonjeni su po nacionalnoj, političkoj i vjerskoj osnovi u cijeloj Republici Bosni i Hercegovini. Na hiljade ih je bilo zadržano u mjestima zatočenja gdje su bili podvrgnuti rasprostranjenim pojavama fizičkog i psihičkog zlostavljanja i neljudskim uvjetima. Među zatvorskim osobljem koje je upravljalo i vodilo mjesta zatočenja Omarska, Keraterm i Luka bili su, među ostalima, Željko Meakić (Omarska), Duško Sikirica (Keraterm) i Goran Jelisić (Luka) s namjerom da unište bosanske Muslimane i bosanske Hrvate kao nacionalne, etničke i vjerske grupe. Ubijali su ih i teško ranjavali te im namjerno nametali takve životne uvjete kako bi se izazvalo njihovo fizičko uništenje. Uvjeti u mjestima zatočenja, niže opisani u paragrafima 20-22, u cijelosti se odnose i na ovaj odjeljak.

19. **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ**, između aprila 1992. i jula 1995, svojim su djelima i propustima i u dogovoru s drugim počinili zločin protiv čovječnosti na području Republike Bosne i Hercegovine tako što su progonili civilno stanovništvo bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata na nacionalnim, političkim i vjerskim osnovama. Kao što je niže navedeno, krivično su odgovorni za protuzakonito zatvaranje, ubojstva,

silovanje, seksualno zlostavljanje, mučenje, batinanje, pljačku i neljudsko postupanje prema civilima; za progon političkih vođa, intelektualaca i stručnjaka; za protuzakonite deportacije i premještanja civila; za protuzakonito granatiranje civila; za prisvajanje i pljačku nekretnina i osobne imovine; za uništavanje privatnih i poslovnih prostorija; te za uništavanje vjerskih objekata.

MJESTA ZATOČENJA

20. Čim su vojne snage iz Bosne i drugih dijelova bivše Jugoslavije počele napadati gradove i sela u Republici Bosni i Hercegovini, na hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata sistematski su izdvajani i okupljani na nacionalnoj, etničkoj, političkoj ili vjerskoj osnovi i zadržani u mjestima zatočenja na čitavom prostoru kojeg su okupirali bosanski Srbi. U ta se mjesta, među ostalima, ubrajaju i:

MJESTA ZATOČENJA	PERIOD U KOJEM SU MJESTA ZATOČENJA BILA OTVORENA
Omarska	od maja do augusta 1992.
Keraterm	od maja do augusta 1992.
Trnopolje	od maja do decembra 1992.
Luka	od maja do jula 1992.
Manjača	od ljeta 1991. do decembra 1992.
Sušica	od juna 1992. do septembra 1992.
KP Dom Foča	od aprila do sredine 1993.

21. U mnogim od tih mjesta zatočenja upravljalo je i radilo vojno i policijsko osoblje kao i njihovi izvršitelji, a pod nadzorom **RADOVANA KARADŽIĆA** i **RATKA MLADIĆA**. Pored toga, policijski i vojni isljednici bosanskih Srba imali su nesmetan pristup svim mjestima zatočenja i djelovali su u dogovoru s osobljem koje je nadgledalo mjesta zatočenja. Među objekte i osoblje, među ostalima, spadaju i:

MJESTA ZATOČENJA	ZAPOVJEDNIK	STRAŽARI
Omarska	Željko Mejakić (policija)	policija/vojska
Keraterm	Duško Sikirica (policija)	policija/vojska
Trnopolje	Slobodan Kuruzović (vojska)	policija/vojska
Luka	Goran Jelisić (policija)	paravojska
Manjača	Božidar Popović (vojska)	vojska
Sušica	Dragan Nikolić (vojska)	vojska
KP Dom Foča	Milorad Krnojelac	vojska

22. Na tisuće civila, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući žene, djecu i starije osobe, duže vrijeme bilo je zatočeno u ovim objektima. Sudski postupak im nije bio omogućen, a njihovo interniranje nije bilo vojno opravdano. Uglavnom su bili zatočeni zbog njihove nacionalne, vjerske i političke pripadnosti. Uvjeti u mjestima zatočenja bili su neljudski i okrutni. Vojno i policijsko osoblje bosanskih Srba zaduženo za vođenje tih objekata, uključujući Dragana Nikolića (Sušica), Željka Meakića (Omarska), Duška Sikiricu (Keraterm) i druge osobe pod njihovom kontrolom izvrgavali su zatočenike fizičkom i psihičkom zlostavljanju, zastrašivanju i maltretiranju. Osoblje u mjestima zatočenja je, s namjerom da uništi bosanske Muslimane i bosanske Hrvate kao nacionalne, etničke ili vjerske grupe, ubijalo, teško ranjavalo i namjerno nametalo takve uvjete koji bi trebali dovesti do njihovog fizičkog uništenja. Zatočenici su učestalo bili svjedoci i/ili žrtve neljudskih postupaka uključujući ubojstva, silovanja, seksualna zlostavljanja, mučenja, batinanja, pljačke, kao i ostalih oblika psihičkog i fizičkog zlostavljanja. U mnogo slučajeva su zatočene žene i djevojke bile silovane u logorima ili odvođene iz zatočeničkih centara i zatim silovane ili drugačije seksualno zlostavljane na drugim mjestima. Dnevni obroci zatočenika nisu bili dovoljni, a često su davani u količinama koje dovode do izgladnjelosti. Medicinska pomoć je bila mala ili nikakva, dok su opći higijenski uvjeti bili uglavnom neprikladni.

PROGON POLITIČKIH VOĐA, INTELEKTUALACA I STRUČNJAKA

23. Vojne strukture bosanskih Srba, te policija bosanskih Srba i njihovi izvršitelji, prema uputama i pod nadzorom **RADOVANA KARADŽIĆA** i

RATKA MLADIĆA, posebno su se ustremili na progon civilnih političkih vođa i članova najveće političke stranke bosanskih Muslimana, Stranke demokratske akcije (SDA) i vodeće političke stranke bosanskih Hrvata, Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) iz gradova kao što su, među ostalima, Prijedor, Vlasenica, Bosanski Šamac i Foča. Vrlo često je SDS dostavljala liste s imenima vodećih ljudi SDA i HDZ, vojnim i policijskim strukturama bosanskih Srba i njihovim izvršiteljima. Prema tim listama su političke vođe bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bile hapšene, zatvarane, fizički zlostavljane i, vrlo često, ubijene. Neki od lokalnih vođa SDA koji su bili progonjeni zbog političkih uvjerenja, između ostalih, bili su Muhamed Čehajić (Prijedor), Sulejman Tihić (Bosanski Šamac) i Ahmet Hadžić (Brčko).

24. Pored progona političkih vođa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, policija, vojska i izvršitelji bosanskih Srba sistematski su progonili, na nacionalnoj ili vjerskoj osnovi, intelektualce i stručnjake bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz mnogo gradova i sela, a među ostalima i iz Prijedora, Vlasenice, Bosanskog Šamca i Foče. Progonjeni pojedinici su, među ostalima, bili Abdulah Puškar (akademik), Žiko Crnalić (poslovni čovjek) i Esad Mehmedalija (pravnik) iz Prijedora, te Osman Vatić (pravnik) iz Brčkog.

DEPORTACIJE

25. Hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja, među ostalim, Vlasenice, Prijedora, Bosanskog Šamca, Brčkog i Foče sistematski su hapšeni i zatvarani u mjesta zatočenja koje su vojska i policija bosanskih Srba uspostavljale i vodile, a s tih su mjesta bili protupravno deportirani ili preseljeni na mjesta unutar ili izvan Republike Bosne i Hercegovine. Pored toga, civilno stanovništvo bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući žene, djecu i starije osobe, odvedeno je iz njihovih kuća, da bi ih kasnije vojska, policija i izvršitelji bosanskih Srba, pod nadzorom i prema uputama **RADOVANA KARADŽIĆA** i **RATKA MLADIĆA**, koristili u razmjenama zatočenika. Ove deportacije, kao i one druge, nisu bile provođene u cilju evakuacije zbog sigurnosnih mjera i vojnih potreba ili bilo

kojih drugih, zakonitih ciljeva, a dovele su, zajedno s drugim aktivnostima usmjerenim protiv civilnog stanovništva, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, do značajnog smanjenja ili eliminacije civila, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, u nekim okupiranim područjima.

GRANATIRANJE MJESTA NA KOJIMA SU BILI OKUPLJENI CIVILI

26. Vojne snage bosanskih Srba, prema uputama i pod nadzorom **RADOVANA KARADŽIĆA** i **RATKA MLADIĆA** u julu 1992. su započele i nastavile do jula 1995. s protuzakonitim gađanjem mjesta na kojima su bili okupljeni civili, koja nisu imala vojnu važnost, kako bi ubili, terorizirali i demoralizirali civilno stanovništvo bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. U te slučajeve, između ostalih, ubrajaju se:

MJESTO/VRSTA CIVILNOG OKUPLJANJA	OPĆINA	DAN	NASTRADALI
Sarajevo (izletište)	Sarajevo	03/07/92	10
Sarajevo (aerodrom)	Sarajevo	11/02/93	4
Srebrenica (igralište)	Srebrenica	12/04/93	15
Dobrinja (nogometna utakmica)	Sarajevo	01/06/93	146
Dobrinja (red za vodu)	Sarajevo	12/07/93	27
Sarajevo (ulica sa stambenim zgradama)	Sarajevo	28/11/93	11
Pijaca Ciglane	Sarajevo	06/12/93	20
Alipašino Polje (djeca u igri)	Sarajevo	22/01/94	10
Cetinjska ulica (djeca u igri)	Sarajevo	26/10/94	7
Sarajevo (Livanjska ulica)	Sarajevo	08/11/94	7
Sarajevo (buvlja pijaca)	Sarajevo	22/12/94	9
Tuzla (korzo)	Tuzla	24/05/95	195

PRISVAJANJE I PLJAČKA IMOVINE

27. Odmah nakon izbijanja oružanih neprijateljstava u Republici Bosni i Hercegovini snage bosanskih Srba ubrzo su svladale odbranu većine sela i gradova. Dok su učvršćivali osvojena područja, a i kasnije, vojska i policija bosanskih Srba i ostali izvršitelji administracije bosanskih Srba, prema uputama i pod nadzorom **RADOVANA KARADŽIĆA** i **RATKA**

MLADIĆA, su sistematski i bezobzirno prisvajali i pljačkali nekretnine i osobnu imovinu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Prisvajanje imovine bilo je rasprostranjeno i vojno neopravdano. To se događalo između aprila 1992. i januara 1993. u Prijedoru, Vlasenici i Bosanskom Šamcu, ali ne i isključivo u tim gradovima.

28. Do prisvajanja i pljačke imovine, između ostalog, dolazilo je na sljedeći način i sljedećim sredstvima:

A. Hiljade civila, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata natjerano je u mjesta zatočenja gdje su ostali duže vrijeme. Odmah po njihovom dolasku u mjesta interniranja bi osoblje zaduženo za te objekte sistematski kralo osobnu imovinu zatočenika, uključujući nakit, satove, novac i druge vrijednosti. Zatočenici bi vrlo rijetko dobili potvrdu za imovinu koja im je bila oduzeta ili povrat same imovine nakon što bi bili pušteni.

B. Civili internirani u te logore bili su svjedoci i/ili žrtve fizičkog i psihičkog zlostavljanja. Nakon što bi bili svjedoci ili bi doživjeli teška zlostavljanja na hiljade zatočenika bilo bi prisilno premješteno iz tih logora u mjesta unutar ili izvan Republike Bosne i Hercegovine. Prije nego što bi bili nasilno premješteni mnogi zatočenici bili su prisiljeni potpisati službene dokumente bosanskih Srba kojima bi se "dobrovoljno" odrekli svojih nekretnina i osobne imovine u korist administracije bosanskih Srba.

C. U više slučajeva su zatočeni civili, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili odvedeni iz zatočeničkog logora svojim kućama ili poslovnim prostorima gdje bi ih pratioci prisilili da im predaju novac i druge vrijednosti. U drugim slučajevima se zatočenike koristilo kao radnike za utovar imovine iz kuća i poslovnih prostora bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koja se tovarila na kamione i odvozila u nepoznatom smjeru. Ovo se događalo uz suglasnost i odobrenje onih koji su nadzirali mjesta zatočenja.

D. Mnogi bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, koji nisu bili internirani u logore, bili su prisiljeni ostati u svojim mjestima gdje su izvrgnuti fizičkom i psihičkom zlostavljanju vojske, policije i ostalih izvršitelja bosanskih Srba, paravojnih snaga i samovoljnih pojedinaca. Za mnoge su uvjeti postali neizdrživi, pa su otišli. Mnogi civili su prije odlaska bili prisi-

ljeni potpisati službene dokumente bosanskih Srba u kojima su se "dobrovoljno" odrekli prava na raspolaganje nekretninama i osobnom imovinom u korist administracije bosanskih Srba. U nekim slučajevima bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima koji su napuštali mjesto prebivanja bilo je dopušteno da ponesu ograničenu količinu osobnih stvari i novca, ali i ta bi imovina bila ukradena na kontrolnim tačkama bosanskih Srba ili negdje drugdje.

E. U mnogim slučajevima, tokom ili nakon što bi bosanski Srbi vojno osvojili gradove i sela, vojska, policija i ostali izvršitelji bosanskih Srba ušli su u kuće nesrpskog stanovništva i opljačkali njihovu osobnu imovinu.

UNIŠTAVANJE IMOVINE

29. Progon na cijelom području okupiranom od strane vojske, policije i ostalih izvršitelja bosanskih Srba ili neke treće strane i uz njihovo slaganje, sastojao se od sistematskog uništavanja privatnih i poslovnih objekata bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Ovi privatni i poslovni objekti bili bi izabrani i sistematski uništavani na područjima gdje je došlo do prekida neprijateljstava ili gdje ih nije ni bilo. Cilj ovakvog protuzakonitog uništavanja bio je da se stanovnici ne mogu ili neće vratiti u svoje kuće i mjesta stanovanja. Gradovi, sela i predjeli nastanjeni bosanskim Mulimanima i bosanskim Hrvatima u kojima je došlo do velikog uništavanja imovine su, među ostalima, sljedeći:

GRAD/SELO	OPĆINA	PRIBLIŽNI DATUMI KAD JE DOŠLO DO UNIŠTENJA
Grebnice	Bosanski Šamac	19 - 22. april 1992.
Hrvatska Tišina	Bosanski Šamac	19 - 22. april 1992.
Hasići	Bosanski Šamac	19 - 22. april 1992.
Derventa	Derventa	4. april 1992.
Vijaka	Derventa	4. april 1992.
Bosanski Brod	Bosanski Brod	3. mart 1992.
Odžak	Odžak	juli 1992.
Modriča	Modriča	druga polovina aprila 1992.
Vidovice	Orašje	29. april i 4. maj 1992.
Gradačac	Gradačac	sredina 1992.
Piskavice	Vlasenica	22. april 1992

Gobelje	Vlasenica	28. april 1992.
Turalići	Vlasenica	28. april 1992.
Đile	Vlasenica	1 - 3. maj 1992.
Pomol	Vlasenica	1. maj 1992
Gaj	Vlasenica	1. maj 1992.
Bešići	Vlasenica	1. maj 1992.
Nurići	Vlasenica	1. maj 1992.
Vrsinje	Vlasenica	1. maj 1992.
Džamdžići	Vlasenica	8. maj 1992.
Pivići	Vlasenica	11. maj 1992.
Hambarine	Prijedor	23. maj 1992.
Ljubija	Prijedor	23. maj 1992.
Kozarac	Prijedor	24. maj 1992.
Bišćani	Prijedor	20. juli 1992.
Čarakovo	Prijedor	20. juli 1992.
Rizvanovići	Prijedor	20. juli 1992.
Sredice	Prijedor	20. juli 1992.
Žikovi	Prijedor	20. juli 1992.

UNIŠTAVANJE SAKRALNIH OBJEKATA

30. Vojska bosanskih Srba i drugi sistematski su nanosili štetu i/ili uništavali muslimanske i katoličke vjerske objekte. U mnogo slučajeva dolazilo je do oštećenja i/ili uništavanja sakralnih objekata na područjima gdje su prestala neprijateljstva ili ih nije ni bilo. U ta se mjesta, među ostalima, ubrajaju i ona koja su spomenuta u paragrafu 37 ove optužnice. Vojne i policijske snage bosanskih Srba propustile su poduzeti odgovarajuće i potrebne mjere da bi se osiguralo spomenute vjerske objekte.

31. Gore opisani događaji bili su upereni protiv civilnog stanovništva bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Ovakva djela, bilo da su izvedena pojedinačno ili u grupi, a koje je počinila administracija bosanskih Srba, bila su toliko rasprostranjena i provedena na tako sistematski način da su uništila, traumatizirala i dehumanizirala životne aspekte bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata na područjima gdje je administracija bosanskih Srba preuzela kontrolu.

32. **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** znali su, ili su imali razloga znati, da njima podređene osobe u mjestima zatočenja namjeravaju

ubiti ili nanijeti teška fizička i mentalna oštećenja bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima s namjerom da ih unište, u cijelosti ili dijelom, kao nacionalnu, etničku ili vjersku grupu, ili su to i učinili, ali su propustili poduzeti potrebne i odgovarajuće mjere kako bi spriječili takve radnje ili kaznili počinitelje.

33. **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** su samostalno i u dogovoru s drugima planirali, poticali, naređivali ili drugačije potpomagali i sudjelovali u planiranju, pripremi ili izvršenju progona na političkim i vjerskim osnovama, ili su znali ili imali razloga znati da njima podređene osobe namjeravaju isto učiniti, ili su to već učinili, ali su propustili poduzeti potrebne i odgovarajuće mjere kako bi spriječili takva djela ili kaznili njihove počinitelje.

Tim su djelima i propustima **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** počinili:

Tačka 1: GENOCID, određen članovima 4(2)(a), (b), (c) i 7(3) Statuta Suda.

Tačka 2: ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, određen članovima 5(h) i 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

TAČKE 3 i 4
(PROTUZAKONITO ZATOČENJE CIVILA)

34. Od početka neprijateljstava u Republici Bosni i Hercegovini na hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bilo je protuzakonito internirano u mjesta zatočenja. Mnoga od ovih mjesta osnovale su i vodile vojska, policija i ostali izvršitelji bosanskih Srba prema uputama i pod nadzorom **RADOVANA KARADŽIĆA** i **RATKA MLADIĆA**. Kao što je opisano u paragrafima 18 i 20 do 22 ove optužnice, što je također uključeno i u ovaj odjeljak, uvjeti u tim objektima bili su neljudski. Nebrojeni civili bili su zlostavljani, a mnogi su u tim zatvorima i nestali.

35. **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** su samostalno i u dogovoru s drugima planirali, naređivali, poticali ili drugačije potpomagali i sudjelovali u planiranju i pripremi izvršenja protuzakonitih zatvaranja

civila ili su znali i imali razloga znati da su njihovi podređeni protuzakonito zadržavali civile i propustili poduzeti potrebne i odgovarajuće mjere kako bi spriječili takva djela ili kaznili njihove počinitelje.

Ovim su djelima i propustima **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** počinili:

Tačka 3.: TEŠKE POVREDE ŽENEVSKIH KONVENCIJA IZ 1949. (nadalje **TEŠKE POVREDE KONVENCIJA**), prema članovima 2(g) (protuzakonito zatočenje civila), 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

Tačka 4: KRŠENJE RATNIH ZAKONA I OBIČAJA, povrede osobnog dostojanstva prema članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

TAČKA 5
(GRANATIRANJE MJESTA NA KOJIMA SU BILI OKUPLJENI CIVILI)

36. Kao što je opisano u paragrafu 26 ove optužnice, a koji ulazi u sastav i ovog paragrafa, vojne snage bosanskih Srba gađale su mjesta na kojima su bili okupljeni civili, a koja nisu imala vojnu važnost, uzrokujući ranjavanje i smrt stotina civila. **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** su samostalno i u dogovoru s drugima planirali, poticali, naređivali ili drugačije potpomagali i sudjelovali u planiranju, pripremi i provođenju protuzakonitih napada na civilno stanovništvo i pojedine civile s vatrenim oružjima za neselektivno gađanje kao što su minobacači, rakete i artiljerija; ili su znali ili imali razloga znati da su vojne snage bosanskih Srba namjeravale protupravno napasti civilno stanovništvo i pojedine civile, ili su to već učinili, ali su propustili poduzeti potrebne i odgovarajuće korake da bi spriječili takvo granatiranje ili kaznili njihove počinitelje.

Ovim su djelima i propustima **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** počinili:

Tačka 5: KRŠENJE RATNIH ZAKONA I OBIČAJA (namjerni napad na civilno stanovništvo i pojedine civile), prema članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

TAČKA 6
(UNIŠTAVANJE SAKRALNIH OBJEKATA)

37. Od aprila 1992. do kraja maja 1995. na području Republike Bosne i Hercegovine pod kontrolom vojske i policije bosanskih Srba, uključujući područja na kojima nije bilo vojnog sukoba, u velikom se opsegu i sistematski oštećivalo i uništavalo muslimanske i katoličke sakralne objekte. Na području Banje Luke, naprimjer, došlo je do gotovo potpunog uništenja vjerskih objekata. Među uništenim objektima na području Banje Luke su:

MUSLIMANSKI SAKRALNI OBJEKTI

NAZIV DŽAMIJE	MJESTO	DAN OŠTEĆENJA ILI UNIŠTENJA
Sefer-begova džamija	Banja Luka	09. 04. 93.
Džamija Ferhadija	Banja Luka	07. 05. 93.
Džamija Arnaudija	Banja Luka	07. 05. 93.
Džamija u Vrbanji	Banja Luka	11. 05. 93.
Zulfikarova džamija	Banja Luka	15. 05. 93.
Behram-efendijina džamija	Banja Luka	26. 05. 93.
Mehdibegova džamija	Banja Luka	04. 06. 93.
Sufi Mehmedpašina džamija	Banja Luka	04. 06. 93.
Hadži-Begzadina džamija	Banja Luka	04. 06. 93.
Džamija Gazanferija	Banja Luka	04. 06. 93.
Hadži-Sebenova džamija	Banja Luka	14. 06. 93.
Hadži-Kurtova džamija	Banja Luka	14. 06. 93.
Hadži-Pervisova džamija	Banja Luka	06. 09. 93.
Hadži-Osmanija džamija	Banja Luka	08. 09. 93.
Hadži-Omerova džamija	Banja Luka	09. 09. 93.
Hadži-Salihija džamija	Banja Luka	09. 09. 93.

NAZIV CRKVE	MJESTO	DAN OŠTEĆENJA ILI UNIŠTENJA
Crkva sv. Josipa u Trnom	Banja Luka	24. 10. 91.
Župna crkva	Banja Luka	00. 12. 91.
Katedrala sv. Bonaventure	Banja Luka	31. 12. 91.
Samostan sv. Vincenta	Banja Luka	00. 12. 91.
Seoska crkva	Vujnovići	05. 05. 95.
Župna crkva	Petričevac	06. 05. 95.
Crkva sv. Antuna padovanskog i franjevački samostan	Banja Luka	07. 05. 95.
Župna crkva	Sergovac	07. 05. 95.
Seoska crkva	Majdan	08. 05. 95.
Župna crkva	Presnace	12. 05. 95.

39. **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** samostalno su i u dogovoru s drugima planirali, poticali, naređivali ili drugačije potpomagali i sudjelovali u planiranju, pripremanju i provođenju uništavanja sakralnih objekata ili su znali, ili imali razloga znati, da njihovi podređeni namjeravaju oštetiti ili uništiti te objekte ili su to već učinili, ali su propustili poduzeti potrebne i odgovarajuće mjere kako bi ih spriječili da to učine ili ih kaznili.

Ovim su djelima i propustima **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** počinili:

Tačka 6: KRŠENJE RATNIH ZAKONA I OBIČAJA (uništavanje i namjerno oštećivanje vjerskih institucija), prema članovima 3 (d), 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

TAČKA 7
(RASPROSTRANJENO UNIŠTAVANJE IMOVINE)

40. Poslije osvajanja Foče (8. aprila 1992.), Bosanskog Šamca (17. aprila 1992.), Vlasenice (21. aprila 1992.), Prijedora (30. aprila 1992.), Brčkog (30. aprila 1992.) i ostalih općina u Republici Bosni i Hercegovini, vojska i policija, kao i drugi elementi pod kontrolom bosanskih Srba, a pod dire-

ktivom i nadzorom **RADOVANA KARADŽIĆA** i **RATKA MLADIĆA**, sistematski su uništavali poslovne i stambene prostore bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u okupiranim gradovima i selima, ili su drugima dopuštali da to čine, a bez vojnog opravdanja. Područja na kojima je došlo do rasprostranjenog razaranja opisana su u paragrafu 29 ove optužnice i smatraju se dijelom ovog paragrafa.

41. **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** pojedinačno su i u dogovoru s drugima planirali, poticali, naređivali i drugačije potpomagali i sudjelovali u planiranju, pripremanju ili izvršavanju rasprostranjenog, bezobzirnog i protuzakonitog uništavanja imovine bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koje nije bilo vojno opravdano, ili su znali da njihovi podređeni imaju namjeru uništiti ili će drugima dopustiti da unište imovinu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata; ili su to već učinili, ali su propustili poduzeti potrebne i odgovarajuće mjere kako bi spriječili razaranje ili kaznili počinitelje.

Ovim su djelima i propustima **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** počinili:

Tačka 7: TEŠKE POVREDE KONVENCIJA, prema članovima 2 (d) (uništavanje imovine), 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

TAČKE 8 i 9
(PRISVAJANJE I PLJAČKA IMOVINE)

42. Kao što je opisano u paragrafima 27 i 28 ove optužnice koji su sastavni dio ovog paragrafa, vojska, policija bosanskih Srba i drugi izvršitelji administracije bosanskih Srba, pod direktivom i nadzorom **RADOVANA KARADŽIĆA** i **RATKA MLADIĆA** sistematski su prisvajali i pljačkali nekretnine i osobnu imovinu civila, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.

43. **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** samostalno su i u dogovoru s drugima planirali, poticali, naređivali i drugačije potpomagali i sudjelovali u planiranju, pripremama i provođenju, rasprostranjenog,

bezobzirnog i protupravnog oduzimanja nekretnina i osobne imovine u vlasništvu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, te su znali ili su imali razloga znati da njihovi podređeni namjeravaju prisvojiti nekretnine i osobnu imovinu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata ili su to učinili, ali su propustili poduzeti potrebne i odgovarajuće mjere kako bi spriječili to prisvajanje i kaznili počinitelje.

Ovim su djelima i propustima **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** počinili:

Tačka 8: TEŠKE POVREDE KONVENCIJA, prema članovima 2 (d) (prisvajanje imovine), 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

Tačka 9: KRŠENJE RATNIH ZAKONA I OBIČAJA (pljačka javne i privatne imovine), prema članovima 3(e), 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

II DIO

TAČKE 10 DO 12
(DJELOVANJE SNAJPERA U SARAJEVU)

44. Od 5. aprila 1992. godine grad Sarajevo nalazi se pod opsadom snaga vojske bosanskih Srba. Čitavo vrijeme opsade vojska bosanskih Srba i njihovi izvršitelji provodili su sustavnu kampanju namjernog gađanja civila snajperima. Snajperskim djelovanjem terorizirano je civilno stanovništvo Sarajeva, koje je rezultiralo znatnim brojem civilnih žrtava, ubijenih i ranjenih, uključujući žene, djecu i starije osobe. Između 5. maja 1992. i 31. maja 1995. snajperima se sistematski, protuzakonito i namjerno ubijalo i ranjavalo civile na području Sarajeva, među ostalima, i sljedeće osobe:

UBIJENI

Djeca

- Elma Jakupović, 2 godine, u Jukićevoj ulici br. 17, 20. jula 1993.
- Elvedina Čolić, 4 godine, na Kobiljoj glavi, 8. augusta 1993.

- Adnan Kasapović, 16 godina, u ulici Đ. A. Kuna, 24. oktobra 1994.
- Nermina Omerović, 11 godina, u ulici Đure Daničića, 8. novembra 1994.

Žene

- Almasa Konjhodžić, 56 godina, na raskršću Kranjčevićeve i Brodske ulice, 27. juna 1993.
- Sevda Kustura, 50 godina, na Špicastoj stijeni, 5. augusta 1993.
- Sada Pohara, 19 godina, u ulici Žarka Zgonjanina br. 13, 30. augusta 1993.
- Saliha Čomaga, 38 godina, na Mujkića brdu, Ugorsko, 8. septembra 1993.
- Edina Trto, 25 godina, u ulici Ivana Krndelja, 26. septembra 1993.
- Hatema Mukanović, 38 godina, u ulici Obala 27. jula 89, 11. januara 1994.
- Radmila Plainović, 51 godina, u ulici Vojvode Putnika, 7. februara 1994.
- Lejla Bajramović, 24 godine, u ulici Borisa Kidriča br. 3, 8. decembra 1994.

Starci

- Hajrija Dizdarević, 66 godina, u ulici Ive Kranjčevića 11, 17. jula 1993.
- Marko Stupar, 64 godine, u ulici Zmaja od Bosne br. 64, 12. januara 1994.
- Fadil Zuko, 63 godine, u ulici Stara cesta bb, 2. februara 1994.
- Dragomir Ćulibrk, 61 godina, u ulici Prvomajska bb, 16. juna 1994.

Muškarci

- Adnan Mesihović, 34 godine, u ulici Hasana Brkića, 3. septembra 1993.
- Junuz Čampara, 59 godina, u ulici Milutina Đuraškovića, 6. septembra 1993.
- Augustin Vučić, 57 godina, u ulici Ante Babića, 13. marta 1994.
- Jasmin Podžo, 23 godine, u ulici Mala Berkuša br. 10, 4. marta 1995.

RANJENI

Djeca

- Dječak, 2 godine, u ulici Stara cesta, 26. juna 1993.
- Dječak, 12 godina, na bazenu Kupalište, 5. augusta 1993.

- Djevojčica, 9 godina, na Kobiljoj glavi, 8. augusta 1993.
- Dječak, 14 godina, u ulici Džemala Bijedića, 3. septembra 1993.
- Djevojčica, 8 godina, u ulici Ivana Krndelja, 3. septembra 1993
- Dječak, 15 godina, u ulici X transverzale bb, 4. oktobra 1993.
- Dječak, 13 godina, u ulici Donji Hotonj II, 10. novembra 1993.
- Dječak, 12 godina, ulica Petra Drapšina, 28. november 1993.
- Dječak, 17 godina, u ulici Džemala Bijedića, 10. januara 1994.
- Dječak, 5 godina, ulica Zmaja od Bosne, 19. juna 1994.
- Djevojčica, 16 godina, ulica Senada Mandića Dende, 26. juna 1994.
- Dječak, 13 godina, ulica Miljenka Cvitkovića, 22. jula 1994.
- Dječak, 7 godina, ulica Zmaja od Bosne, 18. novembra 1994.
- Djevojčica, 13 godina, na raskršću ulica Rogina i Sedrenik, 22. novembra 1994.
- Dječak, 14 godina, ulica Sedrenik, 6. marta 1995.

Žene

- Ženska osoba, 20 godina, u Hotonju, 5. augusta 1993.
- Ženska osoba, 52 godine, u ulici Franca Rozmana, 6. augusta 1993.
- Ženska osoba, 55 godina, u Ulici španskih boraca, 30. augusta 1993.
- Ženska osoba, 35 godina, u ulici Ivana Krndelja, 3. septembra 1993.
- Ženska osoba, 32 godine, na području ulica Nikole Demonje i Grada Bakua, 6. januara 1994.
- Ženska osoba, 46 godina, u Olimpijskoj ulici br. 15, 18. januara 1994.
- Ženska osoba, 42 godine, u Ulici 21. maja, 9. maja 1994.
- Ženske osobe, 50 i 62 godine, u ulici Nikole Demonje, 25. maja 1994.
- Ženska osoba, 45 godina, Mojmilo - Dobrinja, 13. juna 1994.
- Ženska osoba, 46 godina, u ulici Zaima Imanovića br. 15, 20. jula 1994.
- Ženska osoba, 54 godine, u Ulici baruthana, 8 novembra 1994.
- Ženska osoba, 28 godina, u ulici Zmaja od Bosne, 9. novembra 1994.
- Ženska osoba, 28 godina, ulica Zmaja od Bosne, 18. novembra 1994.
- Ženska osoba, 24 godine, u ulici Franca Lehara br. 3, 8. decembra 1994.
- Ženska osoba, 49 godina, u ulici Sedrenik, 10. decembra 1994.

Starci

- Ženska osoba, 71 godina, na tržnici Ciglane, 17. septembra 1993.
- Ženska osoba, 72 godine, u ulici Nikole Demonje, 2. oktobra 1993.
- Ženska osoba, 60 godina, u Lovćenskoj ulici, 7. decembra 1993.
- Muška osoba, 63 godine, u ulici Ante Babića, 13. marta 1994.
- Muška osoba, 62 godine, u ulici Omladinskih radnih brigada, 16. juna 1994.
- Muška osoba, 61 godina, u Prvomajskoj ulici bb, 16. juna 1994.
- Muška osoba, 67 godina, u ulici Senada Mandića Dende, 17. jula 1994.
- Muška osoba, 63 godine, u ulici Sedrenik , 11. decembra 1994.
- Muška osoba, 62 godine, u ulici Sedrenik, 13. decembra 1994.
- Ženska osoba, 73 godine, na raskršću ulica Zmaja od Bosne i Muzejske, 18. decembra 1994.

Muškarci

- Muška osoba, 36 godina, Trg ZAVNOBIH-a, 1. februara 1993.
- Muška osoba, 52 godine, na Kobiljoj glavi, 25. juna 1993.
- Muška osoba, 29 godina, u ulici Stara cesta, 7. oktobra 1993.
- Muške osobe, 50 i 56 godina, u ulici Braće Ribar, 2. novembra 1993.
- Muška osoba, 36 godina, u ulici Stara cesta, 14. decembra 1993.
- Muška osoba, 27 godina, u ulici Zmaja od Bosne, 19. juna 1994.
- Muške osobe, 20, 27, 39 i 34 godine, u ulici Zmaja od Bosne, 9. novembra 1994.
- Muška osoba, 29 godina, u ulici Sedrenik, 8. decembra 1994.
- Muške osobe, 46 i 33 godine, na križanju ulica Franje Račkog i Maršala Tita, 3. marta 1995.
- Muška osoba, 52 godine, u ulici Sedrenik, 6. marta 1995.

45. **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** samostalno su i u dogovoru s drugima planirali, naređivali, poticali ili drugačije potpomagali i sudjelovali u planiranju, pripremanju i izvršavanju pucanja na civile snajperima, a znali su ili imali razloga znati da njima podređene osobe pucaju snajperima na civile, te su propustili poduzeti nužne i odgovarajuće mjere da bi spriječili takva djela ili kaznili počinitelje tih djela.

S obzirom na namjerno pucanje na civilno stanovništvo i pojedine civile iz snajpera, što je rezultiralo smrću i ranjavanjem spomenutih civila, kao i na djela i propuste, **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** počinili su:

Tačka 10: KRŠENJE RATNIH ZAKONA I OBIČAJA (namjerni napad na civilno stanovništvo i pojedine civile), prema članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

S obzirom na ubijanje iz snajpera, između ostalih, i spomenutih civila, kao i na spomenuta djela i propuste, **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** počinili su:

Tačka 11: **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** prema članovima 5(a) (ubojstvo), 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

S obzirom na ranjavanje iz snajpera, između ostalih, i spomenutih civila, kao i na spomenuta djela i propuste, **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** počinili su:

Tačka 12: ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, prema članovima 5(i) (neljudski postupci), 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

III DIO

TAČKE 13 do 16
(TAOCI / ŽIVI ŠTIT)

46. Između 26. maja 1995. i 2. juna 1995. pripadnici vojske bosanskih Srba, a prema uputama i pod nadzorom **RADOVANA KARADŽIĆA** i **RATKA MLADIĆA**, uhvatili su na Palama, u Sarajevu, Goraždu i na drugim lokacijama 284 pripadnika mirovnih snaga UN-a i držali ih kao taoce u namjeri da onemoguće daljnje zračne napade Sjevernoatlantskog saveza (NATO). Cijelo to vrijeme pripadnici vojske bosanskih Srba držali su pripadnike mirovnih snaga UN-a u zatočeništvu, silom ili pod prijetnjom sile.

U nekim su slučajevima UN taoci bili i napadnuti. Tokom i nakon odugovlačenih pregovora s vođama bosanskih Srba, UN taoci puštani su na slobodu u nekoliko navrata između 3. juna 1995. i 19. juna 1995.

47. Nakon što su na Palama uhvatili pripadnike mirovnih snaga UN-a pripadnici vojske bosanskih Srba, prema uputama i pod nadzorom **RADOVANA KARADŽIĆA** i **RATKA MLADIĆA**, odmah su izdvojili neke UN taoce da bi ih upotrijebili kao "živi štit", među kojima su bili i: kapetan Patrick A. Rechner (Kanada), kapetan Oldrich Zidlik (Republika Češka), kapetan Teterevsky (Rusija), major Abdulah Razak Bello (Nigerija), kapetan Ahmad Manzoor (Pakistan) i major Gunnar Westlund (Švedska). Između otprilike 26. maja 1995. i 27. maja 1995. ili u to vrijeme, pripadnici vojske bosanskih Srba privezali su ili na druge načine držali pripadnike mirovnih snaga UN-a protiv njihove volje, kao potencijalne mete NATO-vih zračnih napada, ne bi li lokacije kao što su, između ostalih, bunkeri s municijom na Jahorinskom Potoku, radar na Jahorini i obližnji centar veze, osigurali od mogućih zračnih napada NATO-a. Visoki politički i vojni funkcioneri iz redova bosanskih Srba obišli su i fotografirali UN taoce koji su bili lisicama vezani za bunkere s municijom na Jahorinskom Potoku.

48. **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** pojedinačno su i u dogovoru s ostalima planirali, poticali, naređivali i drugačije potpomagali i sudjelovali u planiranju, pripremama i provođenju hvatanja civila, to jest pripadnika mirovnih snaga UN-a, kao talaca služeći se njima kao "živim štitom" a znali su ili su imali razloga znati, da njima podređene osobe namjeravaju uzeti pripadnike mirovnih snaga UN-a za taoce i korisiti ih kao "živi štit", ili da su to već učinili, ali su propustili poduzeti potrebne i odgovarajuće mjere da bi ih u tome spriječili ili kaznili počinitelje tih djela.

S obzirom na pripadnike mirovnih snaga UN-a koje su zarobili i držali kao taoce, između 26. maja 1995. i 19. juna 1995, **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** svojim su djelima i propustima počinili:

Tačka 13: **TEŠKE POVREDE KONVENCIJA,** prema članovima 2(h) (uzimanje civila za taoce), 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

Tačka 14: **KRŠENJE RATNIH ZAKONA I OBIČAJA** (uzimanje talaca), prema članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

S obzirom na pripadnike mirovnih snaga UN-a koji su korišteni kao "živi štit", 26. i 27. maja 1995, **RADOVAN KARADŽIĆ** i **RATKO MLADIĆ** svojim djelima i propustima počinili su:

Tačka 15: **TEŠKE POVREDE KONVENCIJA,** prema članovima 2(b) (neljudsko postupanje), 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

Tačka 16: **KRŠENJE RATNIH ZAKONA I OBIČAJA** (okrutni postupak), prema članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

Jula 1995. godine

Richard J. Goldstone
Tužilac

II

INICIJALNA OPTUŽNICA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA, „*SREBRENICA*“

14. novembar 1995.

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

TUŽILAC SUDA

PROTIV

RADOVANA KARADŽIĆA
RATKA MLADIĆA

OPTUŽNICA

Richard J. Goldstone, tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, u skladu s ovlašćenjem iz člana 18 Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (Statut Suda), optužuje

RATKA MLADIĆA i **RADOVANA KARADŽIĆA**

za **GENOCID, ZLOČINE PROTIV ČOVJEČNOSTI** i **KRŠENJA RATNIH ZAKONA I OBIČAJA** kako slijedi:

"Sigurna zona" Srebrenica

1. Nakon što je u Bosni i Hercegovini izbio rat, vojne snage bosanskih Srba zauzele su sela bosanskih Muslimana u istočnom dijelu zemlje, što je imalo za posljedicu egzodus bosanskih Muslimana u enklave Goražde, Žepa, Tuzla i Srebrenica. Svi događaji koji se spominju u ovoj optužnici desili su se u Republici Bosni i Hercegovini.

2. Dana 16. aprila 1993. Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija, postupajući u skladu s Glavom VII Povelje, usvojio je Rezoluciju 819 kojom je zahtijevao da sve sukobljene strane u Republici Bosni i Hercegovini Srebrenicu i okolno područje tretiraju kao zaštićenu zonu koja ne smije biti izložena nikakvom

oružanom napadu ili kakvom drugom neprijateljskom činu. Rezolucija 819 ponovo je potvrđena Rezolucijom 824 od 6. maja 1993. i Rezolucijom 836 od 4. juna 1993.

3. Procjenjuje se da je u zaštićenoj zoni Srebrenica, prije napada snaga bosanskih Srba, kako je opisano u ovoj optužnici, živjelo oko 60.000 bosanskih Muslimana.

Napad na zaštićenu zonu Srebrenica

4. Dana 6. jula 1995. ili približno tog datuma, vojska bosanskih Srba granatirala je Srebrenicu i napala posmatračka mjesta Ujedinjenih nacija na kojima su bili holandski vojnici, a koja su se nalazila unutar zaštićene zone. Napad na zaštićenu zonu Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba trajao je do 11. jula 1995. kada su prve jedinice napadačkih snaga bosanskih Srba ušle u Srebrenicu.

5. Bosanski Muslimani, muškarci, žene i djeca, koji su ostali u Srebrenici nakon početka napada bosanskih Srba, postupili su na dva načina. Nekoliko hiljada žena, djece i nešto uglavnom starijih muškaraca pobjeglo je u bazu UN u Potočarima unutar zaštićene zone Srebrenica, gdje su potražili zaštitu Holandskog bataljona odgovornog za tu bazu. U bazi su ostali od 11. jula 1995. do 13. jula 1995. kad su autobusima i kamionima evakuisani pod kontrolom i rukovodstvom vojnih lica bosanskih Srba.

6. Druga grupa od otprilike 15.000 bosanskih Muslimana muškaraca, sa nešto žena i djece, okupila se u večernjim satima 11. jula 1995. u Šušnjarima i u dugačkoj koloni kroz šume krenula u zbjeg prema Tuzli. Otprilike jedna trećina grupe bili su naoružani bosanski vojnici i naoružani civili. Ostali su bili nenaoružani civili.

Događaji u Potočarima

7. Dana 11. i 12. jula 1995. **RATKO MLADIĆ** i članovi njegovog štaba sastali su se u Bratuncu sa holandskim vojnim oficirima i predstavnicima muslimanskih izbjeglica iz Potočara. Na tim sastancima **RATKO MLADIĆ**

ih je, između ostalog, obavijestio da će se sa muslimanskim vojnicima koji budu predali oružje postupati kao sa ratnim zarobljenicima u skladu sa Ženevskim konvencijama, te da niko neće nauditi izbjeglicama evakuisanim iz Potočara.

8. Dana 12. jula 1995. ili oko tog datuma, vojne snage bosanskih Srba zapalile su i opljačkale kuće bosanskih Muslimana u Potočarima i oko Potočara.

9. U jutarnjim satima, 12. jula 1995. ili oko tog datuma, vojne snage bosanskih Srba stigle su u vojnu bazu UN u Potočarima i oko baze.

10. Dana 12. jula 1995. ili oko tog datuma **RATKO MLADIĆ** je u pratnji svojih vojnih pomoćnika i televizijske ekipe došao u Potočare. Više puta je lažno uvjeravao bosanske Muslimane u Potočarima i oko Potočara da im niko neće nauditi i da će biti bezbjedno prebačeni iz Srebrenice.

11. Dana 12. jula 1995. ili oko tog datuma oko 50-60 autobusa i kamiona stiglo je po direktivi i u prisustvu **RATKA MLADIĆA** u blizinu vojne baze UN u Potočarima. Ubrzo nakon dolaska tih vozila započela je evakuacija bosanskih Muslimana, izbjeglica. Kad su se Muslimani - žene, djeca i muškarci - počeli penjati u autobuse i kamione vojna lica bosanskih Srba počela su izdvajati muškarce od žena i djece. To odabiranje i izdvajanje Muslimana-muškaraca odvijalo se u prisustvu i po direktivi **RATKA MLADIĆA.**

12. Bosanski Muslimani-muškarci, koji su izdvojeni od ostalih izbjeglica, odvedeni su na razna mjesta u Potočarima i oko Potočara. Dana 12. jula 1995. ili oko tog datuma **RATKO MLADIĆ** i vojna lica bosanskih Srba pod njegovom komandom obavijestili su neke od tih Muslimana da će biti evakuisani i razmijenjeni za bosanske Srbe zatočene u Tuzli.

13. Većina Muslimana-muškaraca koji su bili izdvojeni od ostalih izbjeglica u Potočarima prevezena je u Bratunac, a zatim u područje Karakaja gdje su vojna lica bosanskih Srba nad njima izvršila pokolj.

14. Između 12. i 13. jula 1995. vojna lica bosanskih Srba po kratkom su postupku pogubila bosanske Muslimane, muškarce i žene, na raznim mjestima oko baze UN gdje su se oni bili sklonili. Tijela onih koji su po

kratkom postupku pogubljeni ostavljena su po poljima i u zgradama u neposrednoj blizini baze. Ta arbitrarna ubistva unijela su strah i paniku među Muslimane koji su tamo ostali, te su neki od njih počinili samoubistvo, a svi ostali pristali da napuste enklavu.

15. Evakuacija svih sposobnih muslimanskih izbjeglica završena je 13. jula 1995. Kao posljedica napada bosanskih Srba na tu zaštićenu zonu i drugih akcija, vojna lica bosanskih Srba skoro su potpuno eliminirala bosansko muslimansko stanovništvo iz srebreničke enklave.

Predaja i smaknuća

16. Između večeri 11. jula 1995. i jutra 12. jula 1995. dugačka kolona Muslimana, koja se okupila u Šušnjarima, kroz šumu je bježala iz Srebrenice prema Tuzli.

17. U pokušaju da spriječe kolonu bosanskih Muslimana u bijegu prema Tuzli, vojna lica bosanskih Srba, uz pomoć vojnih oklopnih transportera, tenkova, protuavionskih topova i artiljerije, zauzela su položaje duž puta Bratunac - Milići.

18. Čim je kolona stigla do teritorije koju drže bosanski Srbi, u blizini Buljima, napale su je vojne snage bosanskih Srba. Taj i drugi napadi vojnih snaga bosanskih Srba imali su za posljedicu smrt i ranjavanje mnogih Muslimana i razbijanje kolone na nekoliko manjih dijelova koji su nastavili prema Tuzli. Otprilike jedna trećina kolone, sastavljena uglavnom od vojnih lica, prešla je put Bratunac - Milići u blizini Nove Kasabe i bezbjedno stigla do Tuzle. Preostali Muslimani ostali su odsječeni iza linija bosanskih Srba.

19. Hiljade Muslimana je zarobljeno ili se predalo vojnim snagama bosanskih Srba pod komandom i kontrolom **RATKA MLADIĆA** i **RADOVANA KARADŽIĆA**. Mnogi Muslimani koji su se predali učinili su to jer im je bila zajamčena bezbjednost ukoliko se predaju. U mnogim slučajevima Muslimanima su uvjeravanja o bezbjednosti davala vojna lica bosanskih Srba koja su bila zajedno sa drugim vojnicima bosanskim Srbima, koji su na sebi imali ukradene uniforme UN, kao i zarobljeni Muslimani kojima je bilo naređeno da ostale Muslimane dozovu iz šume.

20. Vojna lica bosanskih Srba po kratkom su postupku pogubila mnoge zarobljene bosanske Muslimane kao i one koji su im se predali, na mjestima na kojima su se predali, odnosno gdje su zarobljeni, kao i na drugim mjestima ubrzo nakon predaje odnosno zarobljavanja. Slijede neki od slučajeva smaknuća po kratkom postupku:

20.1 Dana 13. jula 1995. ili oko tog datuma, u blizini Nezuka u Republici Bosni i Hercegovini, zarobljena je grupa od deset bosanskih Muslimana-muškaraca. Vojnici bosanskih Srba po kratkom su postupku pogubili neke od njih, uključujući Mirsada ALISPAHIĆA i Hajrudina MEŠANOVIĆA.

20.2 Dana 13. jula 1995. ili oko tog datuma, na obali rijeke Jadar, između Konjević-Polja i Drinjače, vojnici bosanskih Srba po kratkom su postupku pogubili 15 bosanskih Muslimana-muškaraca koji su se predali ili su zarobljeni. Među onima koji su ubijeni bili su Hamed OMEROVIĆ, Azem MUJIĆ i Ismet AHMETOVIĆ.

20.3 Dana 13. jula 1995. ili oko tog datuma, u blizini Konjević-Polja, vojnici bosanskih Srba po kratkom su postupku pogubili stotine Muslimana, uključujući žene i djecu.

20.4 Dana 17. ili 18. jula 1995. u blizini Konjević-Polja vojnici bosanskih Srba zarobili su oko 150-200 bosanskih Muslimana-muškaraca i po kratkom postupku pogubili oko polovicu.

20.5 Dana 18. ili 19. jula 1995. u blizini Nezuka vojnim snagama bosanskih Srba predalo se oko 20 grupa bosanskih Muslimana-muškaraca; u svakoj grupi bilo je od pet do deset osoba. Nakon što su se ti muškarci predali, vojnici bosanskih Srba naredili su im da se postroje, a zatim ih po kratkom postupku pogubili.

20.6 Dana 20. ili 21. jula 1995. u blizini sela Meces vojna lica bosanskih Srba megafonima su pozivali bosanske Muslimane-muškarce koji su pobjegli iz Srebrenice da se predaju, uvjeravajući ih da će biti bezbjedni. Oko 350 bosanskih Muslimana odgovorilo je na pozive i predalo se. Vojnici bosanskih Srba su zatim odveli oko njih 150, naložili im da sami sebi iskopaju grobove, a zatim ih pogubili po kratkom postupku.

20.7 Dana 21. ili 20. jula 1995. u blizini sela Meces rovokopačem je iskopana velika jama, nakon čega su vojnici bosanskih Srba naredili oko 260 zarobljenih bosanskih Muslimana-muškaraca da stanu oko jame. Vojnici bosanskih Srba su zatim opkolili te Muslimane i naredili im da se ne miču jer će u protivnom u njih pucati. Neki su se pomjerili te je u njih pucano. Ostali su gurnuti u jamu i živi zakopani.

21. Mnogi Muslimani koji su se predali vojnim licima bosanskih Srba nisu ubijeni na mjestima gdje su se predali, već su odveženi na centralna sabirna mjesta gdje su ih vojnici bosanskih Srba držali pod oružanom stražom. Ta sabirna mjesta bila su, između ostalih, sljedeća: hangar u Bratuncu, nogometni tereni u Kasabi, Konjević-Polju, Kravici i Vlasenici, livada iza autobusne stanice u Sandićima i druga polja i livade duž puta Bratunac - Milići.

22. Između 12. i 14. jula 1955. na raznim od tih sabirnih mjesta, uključujući hangar u Bratuncu i nogometni stadion u Kasabi, **RATKO MLADIĆ** se obratio zarobljenim bosanskim Muslimanima. Lažno ih je i u više navrata uvjeravao da su bezbjedni i da će biti razmijenjeni za zatvorenike, bosanske Srbe koje drže snage bosanske vlade.

23. Između 12. i 14. jula 1995. vojna lica bosanskih Srba nasumice su izdvajala zarobljene bosanske Muslimane i po kratkom postupku ih pogubljivala.

Masovna smaknuća u blizini Karakaja

24. Dana 14. jula 1995. ili oko tog datuma, vojna lica bosanskih Srba prevezla su na hiljade muslimanskih zatvorenika iz Bratunca, Kravice i drugih mjesta na sabirno mjesto u školskom centru u blizini Karakaja. Na tom sabirnom mjestu, vojna lica bosanskih Srba naredila su zatočenicima da skinu jakne, kaputе i drugu odjeću i da ih stave ispred sportske dvorane. Zatočenici su zatim nagurani u zgradu škole i sportsku dvoranu do nje i tu držani pod oružanom stražom.

25. Dana 14. jula 1995. ili oko tog datuma, u školskom centru u blizini Karakaja, **RATKO MLADIĆ** se savjetovao sa svojim podređenima i obratio nekim od Muslimana koji su tamo bili zatočeni.

26. Dana 14. jula 1995. vojna lica bosanskih Srba su u više navrata ubijala bosanske Muslimane zatočene u tom školskom centru.

27. Tokom 14. jula 1995. vojna lica bosanskih Srba u malim su grupama odvela sve muslimanske zatočenike iz zgrade škole i sportske dvorane, te ih ukrcala na kamione koje su čuvali i vozili vojnici bosanskih Srba. Prije nego su ukrcani na kamione, mnogim zatočenicima su zavezane ruke iza leđa ili im je stavljen povez preko očiju. Zatim su odvezeni na najmanje dvije lokacije u blizini Karakaja.

28. Kad su kamioni stigli na te lokacije, vojna lica bosanskih Srba naredila su Muslimanima zatočenicima, kojima su ruke bile vezane ili su imali povez preko očiju, da siđu sa kamiona, te ih po kratkom postupku pogubili. Ta smaknuća po kratkom postupku odvijala su se otprilike između podneva i ponoći 14. jula 1995.

29. Vojna lica bosanskih Srba pokopala su pogubljene bosanske Muslimane u masovne grobnice u blizini mjesta gdje su pogubljeni.

30. Dana 14. jula 1995. ili oko tog datuma, **RATKO MLADIĆ** je bio prisutan na jednom od mjesta gdje su izvršena masovna smaknuća kada su vojna lica bosanskih Srba po kratkom postupku pogubila bosanske Muslimane.

31. U smaknućima bosanskih Muslimana-muškaraca po kratkom postupku, koja su se dogodila 14. jula 1995. u blizini Karakaja, živote je izgubilo na hiljade ljudi.

OPTUŽENI

32. **RADOVAN KARADŽIĆ** je rođen 19. juna 1945. u opštini Šavnik, u Republici Crnoj Gori. Od otprilike 13. maja 1992. do danas predsjednik je administracije bosanskih Srba na Palama.

33. **RATKO MLADIĆ** je rođen 12. marta 1943. u opštini Kalinovik, u Republici Bosni i Hercegovini. Profesionalni je vojni oficir i ima čin generala u oružanim snagama bosanskih Srba. Od otprilike 14. maja 1992. do danas zapovjednik je Vojske administracije bosanskih Srba.

34. **RADOVAN KARADŽIĆ** jedan je od osnivača i predsjednik Srpske demokratske stranke (SDS) u tadašnjoj Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini. SDS je bila vodeća politička stranka među Srbima u Bosni i Hercegovini. Kao predsjednik SDS, bio je i još uvijek jeste najmoćniji funkcioner u stranci. Njegove dužnosti kao predsjednika uključuju predstavljanje stranke, koordinaciju rada stranačkih organa i omogućavanje realizacije programskih zadataka i ciljeva stranke. I dalje se nalazi na tom položaju.

35. Dana 13. maja 1992. ili oko tog datuma, **RADOVAN KARADŽIĆ** je postao prvi predsjednik administracije bosanskih Srba na Palama. U vrijeme kad je preuzeo taj položaj, njegova *de jure* ovlašćenja su, prema Ustavu administracije bosanskih Srba, između ostalog uključivala zapovjedništvo nad Vojskom administracije bosanskih Srba u ratu i u miru, i ovlašćenje da imenuje, promoviše i razrješava dužnosti vojne oficire. Kao predsjednik bio je i još uvijek jeste nadređen **RATKU MLADIĆU** i svim ostalim pripadnicima vojske bosanskih Srba, kao i svim jedinicama i osoblju koje pripada ili je dodijeljeno vojsci bosanskih Srba.

36. Pored ovlašćenja predviđenih ustavom, ovlašćenja **RADOVANA KARADŽIĆA** kao predsjednika administracije bosanskih Srba proširena su članom 6 Zakona o narodnoj odbrani bosanskih Srba. Tim je zakonom ovlašćen da, između ostalog, nadzire Teritorijalnu odbranu u ratu i u miru, te da u slučaju rata, neposredne opasnosti i drugih vanrednih situacija izdaje naređenja o upotrebi policije. Član 39 istog Zakona ovlašćuje ga da u slučaju neposredne ratne opasnosti i drugih vanrednih situacija rasporedi jedinice Teritorijalne odbrane u cilju održavanja reda i zakona.

37. Ovlašćenja **RADOVANA KARADŽIĆA** dalje su proširena članom 33 Zakona o unutrašnjim poslovima bosanskih Srba koji ga ovlašćuje da aktivira rezervni sastav policije u vanrednim situacijama.

38. **RADOVAN KARADŽIĆ** je provodio gore navedena ovlašćenja, djelovao i bio tretiran od strane međunarodne zajenice kao predsjednik

administracije bosanskih Srba na Palama. U tom svojstvu je, *inter alia*, učestvovao na međunarodnim pregovorima i lično sklapao sporazume po pitanjima kao što su prekidi vatre i humanitarna pomoć, koji su kasnije i primijenjeni.

RATKO MLADIĆ

39. **RATKO MLADIĆ** je 1991. imenovan za komandanta 9. korpusa Jugoslavenske narodne armije /JNA/ u Kninu, u Republici Hrvatskoj. U maju 1992. preuzeo je komandu nad snagama Druge vojne oblasti JNA koje su zatim postale Vojska bosanskih Srba. Ima čin generala i od 14. maja 1992. ili oko tog datuma, do danas nalazi se na mjestu komandanta Vojske administracije bosanskih Srba. U tom svojstvu nalazio se i još uvijek se nalazi u nadređenom položaju u odnosu na svakog pripadnika vojske bosanskih Srba kao i na sve jedinice i osoblje priključeno ili dodijeljeno toj vojsci.

40. **RATKO MLADIĆ** je pokazao da ima kontrolu nad vojnim pitanjima time što je pregovarao, između ostalog, u sporazumima o prekidu vatre i razmjeni zarobljenika; sporazumima oko otvaranja sarajevskog aerodroma; sporazumima o prolazu konvoja sa humanitarnom pomoći, kao i sporazumima o prestanku djelovanja snajperista, od kojih su svi primijenjeni.

OPŠTE POSTAVKE OPTUŽNICE

41. Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, u Republici Bosni i Hercegovini na teritoriji bivše Jugoslavije trajalo je stanje oružanog sukoba i djelomične okupacije.

42. U svakom paragrafu u kojem se navode optužbe za genocid, što je zločin prema članu 4 Statuta Suda, navodna djela ili propusti izvršeni su u namjeri da se, u potpunosti ili djelomično, uništi jedna nacionalna, etnička ili vjerska grupa kao takva.

43. U svakom paragrafu u kojem se navode zločini protiv čovječnosti, što je zločin prema članu 5 Statuta Suda, navodna djela ili propusti bili su dio

rasprostranjenog ili sistematskog ili masovnog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva.

44. **RATKO MLADIĆ** i **RADOVAN KARADŽIĆ** pojedinačno su odgovorni za zločine za koje se terete u ovoj optužnici u skladu sa članom 7(1) Statuta Suda. Pojedinačna krivična odgovornost obuhvata izvršavanje, planiranje podsticanje, naređivanje ili na drugi način pomaganje i sudjelovanje u planiranju, pripremi ili izvršavanju bilo kojeg od zločina navedenih u članovima 2 do 5 Statuta Suda.

45. **RATKO MLADIĆ** i **RADOVAN KARADŽIĆ** su također, ili alternativno, kao komandanti krivično odgovorni za djela svojih potčinjenih prema članu 7(3) Statuta Suda. Krivična odgovornost komandanta je odgovornost nadređenog oficira za djela njegovih podređenih ako je znao ili imao razloga da zna da će njegovi podređeni izvršiti takva djela ili da su ih izvršili, a nadređeni nije poduzeo potrebne i razumne mjere da spriječi takva djela ili da kazni krivce.

46. Opšti navodi Optužnice sadržani u paragrafima 41 do 45 ponovo se navode i sadržani su u svakoj od niže navedenih optužbi.

OPTUŽBE

TAČKE 1 - 2
(GENOCID)
(ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI)

47. Između 12. jula 1995. i 13. jula 1995. ili oko tog vremena, vojna lica bosanskih Srba, pod komandom i kontrolom **RATKA MLADIĆA** i **RADOVANA KARADŽIĆA,** stigla su u Potočare gdje je hiljade Muslimana, muškaraca, žena i djece, potražilo utočište u vojnoj bazi Ujedinjenih nacija i oko baze. Vojna lica bosanskih Srba, pod komandom i kontrolom **RATKA MLADIĆA** i **RADOVANA KARADŽIĆA,** po kratkom su postupku pogubila mnoge bosanske Muslimane izbjeglice koji su ostali u Potočarima.

48. Između 13. jula 1995. i 22. jula 1995. ili oko tog vremena, vojna lica bosanskih Srba, pod komandom i kontrolom **RATKA MLADIĆA** i **RADOVANA KARADŽIĆA**, po kratkom su postupku pogubila mnoge muškarce bosanske Muslimane koji su pobjegli u šumu, a zatim bili uhvaćeni ili se predali.

49. Hiljade bosanskih Muslimana-muškaraca, koji su pobjegli iz Srebrenice i koji su se predali ili su uhvaćeni, prebačeni su sa raznih sabirnih mjesta u Srebrenici i oko Srebrenice, do glavnog sabirnog mjesta u školskom centru u blizini Karakaja.

50. Dana 14. jula 1995. ili oko tog datuma, vojna lica bosanskih Srba, pod komandom i kontrolom **RATKA MLADIĆA** i **RADOVANA KARADŽIĆA**, prebacila su hiljade Muslimana-muškaraca iz ovog školskog centra do dvije obližnje lokacije. Na tim lokacijama, vojnici bosanski Srbi, uz znanje **RATKA MLADIĆA**, po kratkom su postupku pogubili te bosanske Muslimane zatočenike i zakopali ih u masovne grobnice.

51. **RATKO MLADIĆ** i **RADOVAN KARADŽIĆ**, između 6. jula 1995. i 22. jula 1995. ili oko tog vremena, su pojedinačno i u saradnji sa drugima, planirali, podsticali, naređivali ili na drugi način pomagali i sudjelovali u planiranju, pripremi ili izvršavanju sljedećih zločina:

a) smaknuće po kratkom postupku bosanskih Muslimana, muškaraca i žena, u Potočarima i oko Potočara 12. i 13. jula 1995,

b) smaknuća po kratkom postupku, između 13. jula 1995. i 22. jula 1995. bosanskih Muslimana koji su bili *hors de combat* zbog povreda, predaje ili zarobljavanja nakon što su pobjegli u šumu prema Tuzli,

c) smaknuće bosanskih Muslimana-muškaraca na mjestima masovnih smaknuća u Karakaju i oko Karakaja 14. jula 1995. ili oko tog datuma.

Svojim djelima i propustima, u odnosu na događaje opisane u paragrafima 13, 14, 20.1-20.7, 23, 26 i 28, **RATKO MLADIĆ** i **RADOVAN KARADŽIĆ** izvršili su:

Tačka 1: GENOCID, prema članu 4(2) (ubijanje pripadnika grupe) Statuta Suda.

Tačka 2: ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, prema članu 5(b) (istrebljenje) Statuta Suda.

TAČKE 3 - 4
(ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI)
(KRŠENJE RATNIH ZAKONA ILI OBIČAJA)

52. Svojim djelima i propustima u odnosu na smaknuća bosanskih Muslimana muškaraca i žena koja su se dogodila u Potočarima i oko Potočara između 12. jula 1995. i 13. jula 1995. i koja su opisana u paragrafu 13 gore, **RATKO MLADIĆ** i **RADOVAN KARADŽIĆ** izvršili su:

Tačka 3: ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, prema članu 5(a)(ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 4: KRŠENJE RATNIH ZAKONA ILI OBIČAJA, prema članu 3 (ubistvo) Statuta Suda.

TAČKE 5 - 18
(ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI)
(KRŠENJE RATNIH ZAKONA ILI OBIČAJA)

53. Svojim djelima i propustima u odnosu na smaknuća bosanskih Muslimana koji su iz Srebrenice pobjegli u šumu, u razdoblju između 13. jula 1995. i 22. jula 1995, kao što je opisano u paragrafima 20.1 do 20.7, **RATKO MLADIĆ** i **RADOVAN KARADŽIĆ** izvršili su:

Tačka 5: ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, (vezano za paragraf 20.1) prema članu 5(a) (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 6: KRŠENJE RATNIH ZAKONA ILI OBIČAJA, (vezano za paragraf 20.1) prema članu 3 (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 7: ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, (vezano za paragraf 20.2) prema članu 5(a) (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 8: KRŠENJE RATNIH ZAKONA ILI OBIČAJA, (vezano za paragraf 20.2) prema članu 3 (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 9: ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, (vezano za paragraf 20.3) prema članu 5(a) (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 10: KRŠENJE RATNIH ZAKONA ILI OBIČAJA, (vezano za paragraf 20.3) prema članu 3 (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 11: ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, (vezano za paragraf 20.4) prema članu 5(a) (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 12: KRŠENJE RATNIH ZAKONA ILI OBIČAJA, (vezano za paragraf 20.4) prema članu 3 (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 13: ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, (vezano za paragraf 20.5) prema članu 5(a) (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 14: KRŠENJE RATNIH ZAKONA ILI OBIČAJA, (vezano za paragraf 20.5) prema članu 3 (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 15: ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, (vezano za paragraf 20.6) prema članu 5(a) Statuta Suda.

Tačka 16: KRŠENJE RATNIH ZAKONA ILI OBIČAJA, (vezano za paragraf 20.6) prema članu 3 (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 17: ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, (vezano za paragraf 20.7) prema članu 5(a) (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 18: KRŠENJE RATNIH ZAKONA ILI OBIČAJA, (vezano za paragraf 20.7) prema članu 3 (ubistvo) Statuta Suda.

TAČKE 19 - 20
(ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI)
(KRŠENJE RATNIH ZAKONA ILI OBIČAJA)

54. Svojim djelima i propustima u odnosu na smaknuća bosanskih Muslimana muškaraca na mjestima masovnih smaknuća u Karakaju i oko Karakaja, na dan 14. jula 1995. ili oko tog datuma, kao što je opisano u paragrafu 28, **RATKO MLADIĆ** i **RADOVAN KARADŽIĆ** izvršili su:

Tačka 19: ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, prema članu 5(a) (ubistvo) Statuta Suda.

Tačka 20: KRŠENJE RATNIH ZAKONA ILI OBIČAJA, prema članu 3 (ubistvo) Statuta Suda.

/potpis/
Richard J. Goldstone
Tužilac

Hag, Holandija
14. novembar 1995.

III

PREGLED OPTUŽNICA U SKLADU SA PRAVILOM 61 PRAVILNIKA O POSTUPKU I DOKAZIMA

11. juli 1996.

UJEDINJENE NACIJE

Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine	Predmet br. IT-95-5-R61 IT-95-18-R61 Datum: 11. juli 1996. Original: francuski i engleski

PRETRESNO VIJEĆE

U sastavu: **predsjedavajući sudija Jorda**
sudija Odio Benito
sudija Riad

Sekretar: **g. Dominique Marro, zamjenik sekretara**

Odluka od: **11. jula 1996.**

TUŽILAC

protiv

RADOVANA KARADŽIĆA
RATKA MLADIĆA

PREGLED OPTUŽNICA U SKLADU SA PRAVILOM 61 PRAVILNIKA O POSTUPKU I DOKAZIMA

Tužilaštvo:
g. Eric Ostberg
g. Mark Harmon
g. Teree Bowers

I. POSTUPAK U SKLADU S PRAVILOM 61

1. Odlukama donesenim 25. jula i 16. novembra 1995. sudije Claude Jorda i Fouad Riad su potvrdili optužnice koje je protiv Radovana KARADŽIĆA i Ratka MLADIĆA podigao tužilac. Navedenih datuma izdali su naloge za hapšenje dvojice optuženih, zajedno s nalozima za njihovu predaju. Nalozi za hapšenje upućeni su *inter alia* Saveznoj Republici Jugoslaviji (Srbija i Crna Gora), Republici Bosni i Hercegovini i administraciji bosanskih Srba na Palama. Ti nalozi do danas nisu izvršeni. Smatrajući, kako su to i naveli u svojim odlukama od 18. juna 1996, da je prošao razuman rok od izdavanja naloga za hapšenje, sudije koji su potvrdili optužnice pozvali su tužioca da podnese izvještaj o mjerama koje su preduzete kako bi se optužnice uručile ili dale na znanje optuženima. Ustanovivši da je tužilac preduzeo sve potrebne mjere, sudije su u istim odlukama naložile tužiocu da Pretresnom vijeću podnese obje optužnice kako bi ih troje sudija zajedno razmotrili na javnoj raspravi u skladu s odredbama pravila 61 Pravilnika o postupku i dokazima (Pravilnik).

2. Prilikom tog razmatranja, Pretresno vijeće mora utvrditi da li postoji dovoljno razloga za osnovanu sumnju da su optuženi počinili jedno ili sva krivična djela za koja se terete u optužnici. Pretresno vijeće je u tu svrhu razmotrilo sav dokazni materijal podnesen sudijama koji su potvrdili optužnice, kao i dodatne dokaze izvedene tokom rasprave. Pretresno vijeće je takođe saslušalo svjedoke koje je tužilac pozvao i ispitao, te dvoje *amici curiae* - gospođu Rehn, specijalnog izvestioca Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija i gospođu Cleiren, člana Komisije eksperata koju je osnovao Savjet bezbjednosti (1992) Rezolucijom 780, koji su bili pozvani da daju svoj iskaz pred Pretresnim vijećem na raspravama održanim 27. i 28. juna, te 1, 2, 3, 4, 5. i 8. jula 1996. Pretresno vijeće je takođe dužno razmotriti pravnu kvalifikaciju činjenica koje je iznio tužilac kako bi utvrdilo svoju nadležnost u ovoj fazi postupka.

3. Postupak u skladu sa pravilom 61 omogućuje Međunarodnom krivičnom sudu, koji nema vlastite policije, da reaguje kada se optuženi ne pojave dobrovoljno na sudu, te kada nisu izvršeni nalozi za njihovo hapšenje.

Ako Pretresno vijeće koje razmatra optužnice ponovo potvrdi iste, ono mora izdati međunarodne naloge za hapšenje. Pretresno vijeće može također da konstatuje da se neizvršenje prvih naloga za hapšenje može pripisati izostanku ili odbijanju saradnje države ili država članica ili samoproglašenog entiteta kojima su nalozi upućeni, te da zatraži od predsjednika Međunarodnog suda da o tom propustu obavijesti Savjet bezbjednosti. Konačno, postupak u skladu s pravilom 61 omogućuje javno i zvanično iznošenje tačaka optužnice kao i popratnog dokaznog materijala. Na taj način zauvijek se može ovjekovječiti i glas žrtava koje je tužilac pozvao da se pojave pred sudom. A međunarodna pravda, čiji se tok ne smije prilagođavati propustima pojedinaca ili država, mora istrajati u svojoj misiji traganja za istinom o počinjenim zlodjelima i o pretrpljenim patnjama. Također mora identifikovati one koji su za to odgovorni i pristupiti njihovom hapšenju.

4. Dana 27. juna 1996, neposredno prije početka rasprave u skladu s pravilom 61, a i kasnije, 5. jula, Pretresno vijeće je razmotrilo dva zahtjeva, nakon što je dozvolilo da se usmeno izlože, podnesena od strane advokata koje je Radovan KARADŽIĆ opunomoćio da ga zastupaju pred Međunarodnim krivičnim sudom. To su bili g. Pantelić, advokat iz Beograda, te g. Medvene i g. Hanley III, advokati iz Kalifornije, koji su u svojim zahtjevima zatražili da im se omogući slobodan pristup sudnici kao i svim dokumentima i relevantnim dosjeima koje tužilac namjerava podnijeti tokom rasprave. Odlukama donesenim istog dana, ovo je Pretresno vijeće, primivši na znanje punomoći koje su sukcesivno dostavljene u ime Radovana KARADŽIĆA, pozvalo sekretara suda da u prisustvu prvog izabranog advokata, pročita obje optužnice koje terete optuženog. Odbacivši zahtjeve advokata, Pretresno vijeće im je potom dodijelilo status posmatrača u dijelu sudnice predviđenom za publiku.

II. OPIS OPTUŽNICA. SPAJANJE PREGLEDA OPTUŽNICA

5. Pretresnom vijeću su podnijete na pregled dvije optužnice.

U Prvoj optužnici, potvrđenoj 25. jula 1995, tvrdi se da su Radovan KARADŽIĆ, predsjednik administracije bosanskih Srba, i Ratko MLADIĆ,

komandant Vojske administracije bosanskih Srba, odgovorni za niz teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja su navodno počinile snage administracije bosanskih Srba na teritoriji Bosne i Hercegovine od maja 1992. Ova optužnica sadrži šesnaest tačaka koje su predstavljene u tri dijela. Pretresno vijeće konstatuje da sve tačke Optužnice spadaju u nadležnost ovog Suda, odnosno u teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949, kršenja ratnih zakona i običaja, genocid i zločine protiv čovječnosti.

- Optužbe za zločine protiv čovječnosti odnose se na progon bosanskih Muslimana i Hrvata, civila, iz političkih, rasnih i vjerskih razloga (tačka 2 Optužnice), kao i na snajpersku kampanju protiv civilnog stanovništva grada Sarajeva (tačke 11 i 12 Optužnice).

Za ova ista djela se također odvojeno terete i u drugim tačkama Optužnice.

- Optužba za genocid se prihvaća za nezakonito zatvaranje civila u zarobljeničke logore i zbog neljudskog postupanja kojem su tamo bili podvrgnuti (tačka 1 Optužnice).

- Kao teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. godine smatraju se: nezakonito zatvaranje civila u logore (tačka 3 Optužnice), opsežno uništavanje svojine (tačka 7 Optužnice), prisvajanje i pljačka svojine (tačka 8 Optužnice).

- Kao kršenje ratnih zakona i običaja smatraju se: nezakonito zatvaranje civila u logore (tačka 4 Optužnice), granatiranje skupova civila (tačka 5 Optužnice), rušenje vjerskih objekata (tačka 6 Optužnice), prisvajanje i pljačka svojine (tačka 9 Optužnice) i djelovanje snajpera protiv civila u Sarajevu (tačka 10 Optužnice)

- Za uzimanje talaca iz redova mirovnih snaga Ujedinjenih nacija i njihovo korištenje kao živog zida, optuženi se smatraju odgovornim za teške povrede Ženevskih konvencija (tačke 13 i 15 Optužnice) i za kršenje ratnih zakona i običaja (tačke 14 i 16 Optužnice).

7. Druga optužnica, potvrđena 16. novembra 1995, odnosi se na teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja su navodno počinile snage administracije bosanskih Srba u julu 1995. prilikom zauzimanja zaštićene zone

Srebrenice u istočnom dijelu Bosne i Hercegovine. Radovan KARADŽIĆ i Ratko MLADIĆ optuženi su za genocid (tačka 1 Optužnice), zločine protiv čovječnosti (tačke 2, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17 i 19 Optužnice), kršenja ratnih zakona i običaja (tačke 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18 i 20 Optužnice) i za pogubljenja bosanskih Muslimana po kratkom postupku u i oko Potočara i Karakaja kao i u šumama na putu prema Tuzli.

8. Pretresno vijeće konstatuje da se obje podnijete optužnice odnose na iste osobe, Radovana KARADŽIĆA i Ratka MLADIĆA, kao i da obje optužnice povlače pojedinačnu krivičnu odgovornost optuženih koja proizlazi iz njihovih pozicija vlasti u administraciji bosanskih Srba. Iz ovih razloga, s obzirom na predstojeći pregled u okviru rasprave u skladu sa pravilom 61 Pravilnika, Pretresno vijeće je zaključilo da je poželjno spajanje dviju optužnica.

9. Pretresno vijeće će prvo opisati inkriminisane radnje onako kako proizlaze iz tačaka optužnica i popratnog dokaznog materijala. Pretresno vijeće će potom obratiti pažnju na pojedinačnu krivičnu odgovornost Radovana KARADŽIĆA i Ratka MLADIĆA, prvo stavljajući inkriminisane radnje u njihov istorijski, politički i vojni kontekst, naročito u svjetlu koncepta etničkog čišćenja, a potom razmatrajući uloge dvojice optuženih u cjelokupnoj organizaciji. Konačno, Pretresno vijeće će pravno kvalifikovati te radnje, u skladu sa odredbama Statuta.

III. ČINJENICE KOJE SE STAVLJAJU NA TERET OPTUŽENIMA

10. Ove činjenice proizlaze kako iz dokaznog materijala koji je tužilac podnio uz optužnice, tako i iz iskaza datih tokom rasprave.

A. Prva optužnica

11. Optužbe iz Prve optužnice odnose se na niz događaja koji su se desili između aprila 1992. i jula 1995. na području Bosne i Hercegovine. U te događaje spadaju: osnivanje zatočeničkih logora, progon istaknutih političara, intelektualaca i stručnjaka iz redova bosanskih Muslimana i Hrvata, granatiranje skupova civila, prisvajanje, pljačkanje i/ili uništavanje svojine, kao i sistematsko razaranje vjerskih objekata. Navedena krivična djela ćemo

podijeliti u tri glavne grupe: zločini vezani za vojna dejstva bosanskih Srba, zločini vezani za opsadu Sarajeva, te zločini počinjeni protiv pripadnika Ujedinjenih nacija.

1. Zločini vezani za vojna dejstva bosanskih Srba

12. Ovi zločini se mogu podijeliti u četiri kategorije.

a) Protivzakonito pritvaranje i zločini počinjeni tokom pritvora

13. Tokom navedenog razdoblja, čitava mreža logora pod vlašću i upravom civila, vojske i policije bosanskih Srba, prostirala se širom onih područja Bosne i Hercegovine koja su bila pod okupacijom bosanskih Srba (Omarska, Keraterm, Trnopolje, Luka, Manjača, Sušica, KP- dom Foča, Livade, Batković i drugi).[1] U njima su bile pritvorene na hiljade civila iz redova bosanskih Muslimana i Hrvata, uključujući žene, djecu i starce, koji su bili sistematski odvajani i okupljani na nacionalnoj, etničkoj, političkoj i vjerskoj osnovi.

Zatočeni sedmicama, mjesecima ili čak godinama,[2] u neljudskim uslovima (izostanak ili nedostatak hrane, medicinske njege i odgovarajućih sanitarnih uslova), ti su civili bili ubijani ili podvrgavani zlostavljanju i drugim oblicima narušavanja fizičkog i psihičkog integriteta kojima je cilj bio njihovo fizičko uništenje, ili su pak korišteni kao živi štit protiv druge strane u sukobu.[3] Nakon egzekucija, tijela žrtava iz logora KP Doma Foča i Luka bačena su u obližnje rijeke, Drinu i Savu.[4] U logoru Omarska, kako se navodi, srpski vojnici su brojne zatvorenike žive spalili u julu 1993. prilikom proslave Petrovdana, srpskog vjerskog praznika.[5]

---

[1] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 87, francuska verzija radnog transkripta, dokazni materijal br. 60.

[2] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 86, francuska verzija radnog transkripta.

[3] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, passim, str. 87-91, francuska verzija radnog transkripta.

[4] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 61.

[5] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 61; usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 89, francuske verzije radnog transkripta.

Unutar tih logora, ili na drugim mjestima,[6] srpski vojnici i policajci ili njihovi agenti, uz pristanak i saučesništvo lica odgovornih za određeni pritvorski objekat su sistematski silovali i/ili podvrgavali drugim oblicima seksualnog zlostavljanja velik broj zatvorenih žena i djevojaka.[7] Neki od tih logora bili su organizovani kao pravi centri specijalizovani za silovanje žena.[8] Brojni muškarci su također, iako u manjoj mjeri, bili žrtve silovanja i seksualnog zlostavljanja od strane srpskih snaga. U nekoliko slučajeva, braća ili roditelji bili su prisiljeni na međusobni polni odnos.[9] Vršila su se i seksualna zlostavljanja posebno degradirajuća za žene (upotrebom raznih predmeta), kastracije muškaraca, a ponekad su to zatvorenici morali činiti jedni drugima pod prisilom.[10]

b) Oduzimanje ili pljačka svojine, razaranje vjerskih objekata

14. U gradovima i selima Bosne i Hercegovine koji su potpali pod njihovu vlast, vojno i policijsko osoblje bosanskih Srba, kao i drugi agenti administracije bosanskih Srba, masovno, proizvoljno i na razne načine su oduzimali pokretnu i nepokretnu imovinu civila iz redova bosanskih Muslimana i Hrvata.[11] Prije nego što će biti prisilno odvedeni, brojni zatvorenici logora bili su prisiljeni da potpišu zvanične dokumente bosanskih Srba kojima su se

---

[6] Foča, sportska sala "Partizan", Velečevo - ženski zatvor, Buk Bijela, Motel Miljevina, Omarska, Keraterm, Trnopolje.

[7] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), passim; usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, 2. jula 1996, od str. 12 nadalje, francuske verzije radnog transkripta.

[8] Usmeni iskaz Irme Oosterman od 2. jula 1996, str. 28 francuske verzije radnog transkripta; usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, 2. jula 1996, str. 11 francuske verzije radnog transkripta.

[9] Usmeni iskaz Irme Oosterman od 2. jula 1996, str. 28 francuske verzije radnog transkripta; dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 72-73; vidi također usmeni iskaz Johna Rolstona od 28. juna 1996, str. 89 francuske verzije radnog transkripta; usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, 2. jula 1996, str. 19 francuske verzije radnog transkripta.

[10] Usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 12 francuske verzije radnog transkripta.

[11] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, passim, francuska verzija radnog transkripta.

"dobrovoljno" odrekli vlasništva nad svojom imovinom u korist administracije bosanskih Srba.[12] Uz dozvolu i pristanak odgovornih lica u logoru ili po njihovim uputstvima, brojni zatvorenici su uz pratnju odvođeni iz logora do svojih kuća, radnji ili preduzeća, gdje im je oduzimana svojina i druge dragocjenosti.[13]

Na drugim mjestima, kako bi uklonili svaku mogućnost povratka opljačkanih žrtava,[14] snage bosanskih Srba sistematski su uništavale kuće i druge objekte. Svojina je na ovaj način uništavana, kako u područjima gdje su neprijateljstva prestala, tako i u područjima koja su bila od njih pošteđena ili gdje se stanovništvo predalo bez otpora.[15] U gradovima gdje su se, poput Foče, srpske i nesrpske gradske četvrti nalazile jedna do druge, srpske četvrti su brižljivo bile pošteđene.[16]

15. Na svim područjima Bosne i Hercegovine koja su došla pod njihovu kontrolu, snage bosanskih Srba su gotovo sistematski uništavale kulturnu baštinu muslimana i katolika, posebno njihove vjerske objekte. Prema statističkim procjenama koje je na raspravi iznio sudski vještak, dr. Kaiser, ukupno je uništeno ili oštećeno 1.123 džamije, 504 katoličke crkve i pet sinagoga,[17] uglavnom van konteksta vojnih dejstava ili nakon njihovog prestanka.[18]

Na isti način je uništena kompletna islamska i katolička baština na području Banje Luke gdje, demografski gledano, Srbi predstavljaju većinsko stanovništvo i gdje se najbliži sukob odvijao nekoliko desetina kilometara

---

[12] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 64; usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 73 francuske verzije radnog transkripta.

[13] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 83-85.

[14] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 69.

[15] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 83 francuske verzije radnog transkripta.

[16] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 85 francuske verzije radnog transkripta.

[17] Usmeni iskaz dr. Kaisera od 2. jula 1996, str. 40 francuske verzije radnog transkripta.

[18] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 77.

dalje; na tom su području u potpunosti uništene sve džamije i katoličke crkve. Neke džamije su uništene eksplozivom, njihovi ostaci sravnjeni sa zemljom, a krš bačen u javne deponije, kako bi se u potpunosti eliminisao svaki trag muslimanskog prisustva.[19]

Osim navedenih crkvi i džamija cilj napada bili su i drugi vjerski i kulturni simboli poput groblja i samostana.[20]

c) Protjerivanja i deportacije

16. Na hiljade civila je protivzakonito protjerano ili deportirano na druga mjesta unutar i izvan Republike Bosne i Hercegovine. Protjerani iz svojih domova, brojni civili, žene, djeca i starci, su zatim korišteni za razmjene zarobljenika. Ovakvo protjerivanje stanovništva imalo je za posljedicu potpunu ili djelomičnu eliminaciju bosanskih Muslimana i Hrvata iz nekih dijelova Bosne i Hercegovine koje su okupirali bosanski Srbi. Stanovništvo opština Prijedor, Foča, Vlasenica, Brčko i Bosanski Šamac (da nabrojimo samo neke), u većini nesrpskog porijekla, sistematski je ubijano ili protjerivano silom ili putem zastrašivanja. Kao jedan od primjera vršenja pritiska tužilac je naveo poruku emitiranu na radiju kojom su Muslimani pozivani da napuste grad pod prijetnjom egzekucija: "Za svakog Srbina ubijenog na frontu, biće pogubljeno deset Muslimana."[21]

17. U isto to vrijeme, u mjestima Prijedor, Vlasenica, Bosanski Šamac, Brčko i Foča, vojno i policijsko osoblje bosanskih Srba je progonilo nesrpsko rukovodstvo i članove političkih partija, posebno članove SDA (Stranka demokratske akcije, većinski muslimanska) i HDZ (Hrvatska demokratska zajednica, vodeća hrvatska stranka). Na osnovu lista koje je sačinio SDS (Srpska demokratska stranka) ti su rukovodioci hapšeni, zatvarani, podvrgavani fizičkom zlostavljanju, a u brojnim slučajevima i pogubljeni.[22]

---

[19] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 78-80; usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 85 francuske verzije radnog transkripta; dokazni materijali br. 57 i 58.

[20] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 79.

[21] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 68-69.

[22] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 68.

Može se reći da su, uopšteno govoreći, političke vođe, intelektualci i stručnjaci iz redova bosanskih Muslimana i Hrvata bili žrtve progona od strane grupa bosanskih Srba.[23]

d) Granatiranje skupova civila

18. Čitavo vrijeme sukoba, strategija snaga bosanskih Srba sastojala se u nasumičnom gađanju civila.[24] To je bio slučaj s opsadom Sarajeva tokom čitave opsade, te u nekim periodima i sa sigurnosnim zonama Srebrenica, Žepa, Goražde, Bihać i Tuzla.[25]

Od jula 1992. do jula 1995. mnogi skupovi civila okupljenih najčešće na stadionima ili drugim javnim mjestima bili su meta granatiranja od strane vojnih snaga bosanskih Srba čija je namjera bila ubijanje, teroriziranje ili demoralisanje civilnog stanovništva.

2. Zločini vezani za opsadu Sarajeva

19. Od 5. aprila 1992. do 31. maja 1995. grad Sarajevo je bio pod opsadom snaga bosanskih Srba.[26] Tokom tog razdoblja, grad je bio izložen sistematskoj i namjernoj snajperskoj kampanji, a prvi pucnjevi su navodno ispaljeni 6. aprila 1992. iz sjedišta SDS-a u hotelu Holiday Inn.[27]

Snajperisti, pripadnici armije bosanskih Srba, koristili su se oružjem visoke tehnološke izrade kako bi gađali stanovništvo koje je išlo za svojim svakodnevnim poslovima.[28] Među mrtvima i ranjenima bilo je djece, žena i staraca.[29]

---

[23] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 11 francuske verzije radnog transkripta.

[24] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 73-74.

[25] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 73-74.

[26] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28 juna 1996, str. 72 francuske verzije radnog transkripta; usmeni iskaz T. Kupusovića, gradonačelnika Sarajeva, od 1. jula 1996, str. 49 francuske verzije radnog transkripta.

[27] Usmeni iskaz T. Kupusovića, gradonačelnika Sarajeva, od 1. jula 1996, str. 49 francuske verzije radnog transkripta.

[28] Završna riječ tužioca od 8. jula 1996, str. 8 engleske verzije radnog transkripta.

[29] Završna riječ tužioca od 8. jula 1996 , str. 7-8 engleske verzije radnog transkripta.

20. Kao odgovor na vazdušne udare snaga Sjevernoatlantskog pakta (NATO) protiv srpskih vojnih ciljeva, snage bosanskih Srba su, između 26. maja i 2. juna 1995, na području Pala, Sarajeva i Goražda i drugdje uzeli 284 pripadnika mirovnih snaga UN-a za taoce.[30]

Oko 26. maja 1995. snage bosanskih Srba su odabrale vojne posmatrače Ujedinjenih nacija koji su služili u području Pala za "žive štitove." Ti posmatrači su lisicama vezani za potencijalne mete "vazdušnih udara" snaga NATO, između ostalog, za skladište municije u Jahorinskom potoku, za centar za radarsko posmatranje na Jahorini i obližnji komunikacijski centar.[31] Vojne i političke delegacije bosanskih Srba na visokom nivou, uključujući između ostalih profesora KOLJEVIĆA, tadašnjeg potpredsjednika Republike Srpske i predsjednika Državne komisije za saradnju s Ujedinjenim nacijama i drugim humanitarnim organizacijama, čak su obišle i fotografisale ta mjesta.[32] Prema riječima jednog od talaca, kanadskog kapetana Rechnera, koji je bio vojni posmatrač Ujedinjenih nacija na Palama, zadužen, između ostalog, i za kontakte između UNPROFOR-a i administracije bosanskih Srba, a koji je često kontaktirao s kabinetom Radovana KARADŽIĆA, odluka o uzimanju talaca bila je zvanično donesena na najvišem nivou komandne ljestvice.[33]

B. Druga optužnica

21. Optužbe protiv Radovana KARADŽIĆA i Ratka MLADIĆA iz Druge optužnice odnose se na niz zločina počinjenih prilikom vojnih operacija koje su dovele do, i uslijedile nakon, pada srebreničke enklave, u julu 1995.

---

[30] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 85-86; dokazni materijal br. 69.

[31] Usmeni iskaz kapetana Rechnera od 2. i 3. jula 1996, francuska verzija radnog transkripta.

[32] Usmeni iskaz kapetana Rechnera od 2. i 3. jula 1996, francuska verzija radnog transkripta; dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 85.

[33] Usmeni iskaz kapetana Rechnera od 2. i 3. jula 1996, francuska verzija radnog transkripta; dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 85-86.

22. S obzirom da su snage bosanskih Srba vojno okupirale njihova sela u istočnoj Bosni, muslimanski stanovnici iz tog područja su pobjegli u enklave Goražde, Žepu, Tuzlu, Srebrenicu i drugdje. Kako bi osigurao neophodnu zaštitu tih ljudi, Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija, postupajući u skladu s glavom VII Povelje, je u Rezoluciji 819 od 16. aprila 1993.[34] zatražio da sukobljene strane tretiraju srebreničku enklavu sigurnosnom zonom, koja, kao takva, ne smije biti izložena vojnim ofanzivama ili kakvom drugom neprijateljskom činu.

23. Srebrenička enklava, koja je bila pod opsadom od aprila 1995,[35] postala je metom granatiranja snaga bosanskih Srba nakon 6. jula 1995, da bi im konačno pala u ruke 11. jula 1995. Nakon pada, uslijedila je tragična odiseja 40.000 Muslimana, koliko ih je brojala ta sigurnosna zona.

24. Muslimansko stanovništvo se u početku okupilo unutar i oko baze Ujedinjenih nacija u Srebrenici.[36] No, kako su ih snage bosanskih Srba nastavile granatirati, žrtve granatiranja su se uputile u dva smjera. Nekoliko hiljada žena, djece i starijih muškaraca potražili su utočište kod Holandskog bataljona UNPROFOR-a smještenog u Potočarima. Druga skupina, sastavljena većinom od vojno sposobnih Muslimana, njih 15.000, uglavnom nenaoružanih, okupila se u Šušnjarima uveče 11. jula 1995. i u nepreglednoj koloni počela bježati kroz šumu u pravcu Tuzle, odnosno prema području pod kontrolom bosanske vlade.[37]

25. Bez obzira na put koji su izabrali, bosanski Muslimani su se morali suočiti s istom sudbinom: deportacijama, strijeljanjima po kratkom postupku ili masovnim pogubljenjima, mučenjima, silovanjima i raznim oblicima ponižavanja - scenama iz pakla koje se mogu svrstati, kako je to primijetio

---

[34] Vidi takođe Rezoluciju 824 od 6. maja 1993. i 836 od 4. juna 1993.

[35] Usmeni iskaz pukovnika Karremansa od 3. jula 1996, str 73-74 francuske verzije radnog transkripta.

[36] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 18 francuske verzije radnog transkripta; dokazni materijal br. 3, isječak br. 1.

[37] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 17, 19, 20 francuske verzije radnog transkripta; dokazni materijal br. 3, isječak br. 1.

sudija Fouad Riad prilikom pregleda Optužnice, "među najcrnje stranice istorije čovječanstva."[38]

1. Masakri u šumi

26. Iz dokaznog materijala dosjea[39] i iskaza datih na raspravi proizlazi da su od jutra 12. jula 1995. vojnici bosanskih Srba raspoređeni duž ceste Bratunac - Nova Kasaba, uz pomoć oklopnih transportera, borbenih vozila, protivzračnih topova i artiljerije, postavili brojne zasjede koloni Muslimana koji su se kroz šumu pokušavali probiti do Tuzle. Uhvaćeni iz zasjede iza linija bosanskih Srba, i uzdajući se u garancije bezbjednosti koje su im Srbi davali u slučaju predaje, jedan broj onih koji su bježali se predao, te je potom zarobljen. I u jednom i u drugom slučaju, hiljade Muslimana je pogubljeno po kratkom postupku na mjestima gdje su se predali ili gdje su zarobljeni, kao i na nekim drugim mjestima.[40] Brojni svjedoci su opisali kako su se vojnici bosanskih Srba infiltrirali u kolonu i ljudima davali lažne upute za orijentaciju pokušavajući ih tako namamiti u zasjedu ili ih uputiti na cestu Bratunac - Nova Kasaba gdje ih je čekala vojska.[41]

27. Barbarstvo metoda pogubljenja i sakaćenja koje su provodile trupe bosanskih Srba je bilo takvo da je muslimanske izbjeglice zahvatio talas kolektivne panike, te je jedan broj ljudi počinio samoubistvo.[42] Od korištenih sredstava, oni koji su preživjeli masakre posebno ističu "dum-dum" metke[43] i hladno oružje. Istražitelj Jean-René Ruez je opisao užas ovih scena na

---

[38] Potvrda od 16. novembra 1995, (IT-95-18-I).

[39] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I), tj. iskaza S-3, S-4, S-8, S-10, S-20, S-22, S-21, S-29, S-24, S-25, S-34; usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 20 francuske verzije radnog transkripta;

[40] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 21 i 33 francuske verzije radnog transkripta.

[41] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 22 francuske verzije radnog transkripta.

[42] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I), S-22, S-23; vidi takođe S-28, S-31, S-36, S-8, S-10, S-10, S-29, S-22.

[43] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I), S-29.

raspravi. Neki od preživjelih su, između ostalog, ispričali kako je jedan čovjek bio prisiljen da pojede džigericu svog unuka kojeg je jedan srpski vojnik pred njim zaklao, i kako je jedna žena nemoćna prisustvovala umorstvu svog novorođenčeta udarcima bajoneta.[44]

2. Masovna pogubljenja u Kravici

28. Dana 13. jula velika grupa od oko 500 - 1.000 bosanskih Muslimana, koji su nakon zasjede u Kamenici bili potpuno okruženi, predala se vojnicima bosanskih Srba na asfaltnom putu odakle su odvedeni na jedno polje kod Sandića, a odatle pješice u pravcu Kravice. Na tom mjestu grupa je bila prisiljena da uđe u hangar u koji su jedva mogli svi stati. Vojnici koji su stajali oko hangara su zatim otvorili vatru po svim otvorima hangara i bacali unutra ručne bombe. Ta je grupa, uz nekoliko rijetkih izuzetaka, pobijena.[45]

3. Masovna pogubljenja u blizini Karakaja/Lažete

29. Prema opisima preživjelih,[46] operacije čiji je jedan od konačnih rezultata bio masakr u Karakaju, odvijale su se prema sljedećem scenariju: nakon predaje ili zarobljavanja hiljade Muslimana, iz kolone koja je bježala prema Tuzli, odvedeni su na razna sabirna ili tranzitna mjesta, između ostalih, na fudbalski stadion u Novoj Kasabi, hangar u Bratuncu, te školski centar u Grbavcima u blizini Karakaja.

30. Tokom dana, 14. jula 1995, vojnici bosanskih Srba su u grupama izvodili muslimanske zatvorenike iz škole i ukrcavali ih u kamione. S povezom preko očiju ili ruku zavezanih na leđima, zatvorenici su zatim odvođeni na dva mjesta gdje su svi bili pogubljeni[47] - jedni na polje u blizini škole u Grba-

---

[44] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I), S-10, S-21, S-25, S-29, S-34; usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 35 francuske verzije radnog transkripta.

[45] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 33-35 francuske verzije radnog transkripta; dokazni materijali br. 4, 5, 6, 7.

[46] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I), S-3, S-8, S-10, S-21, S-29, S-34.

[47] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 43 francuske verzije radnog transkripta.

vcima, a drugi kod umjetnog jezera. Oni koji su još pokazivali znakove života, dokrajčeni su.[48] General MLADIĆ, koji je bio na jednom od tih mjesta, prisustvovao je pogubljenju onih zatvorenika koji su se zatekli na stratištu u trenutku kad je on tuda prolazio.[49] Rovokopač je zatim iskopao jamu.[50] Pogubljenja su vršena otprilike od podneva do ponoći 14. jula, a kamioni su stizali na stratišta svakih deset do petnaest minuta.[51] Jedan od preživjelih procijenio je broj pogubljenih na 2.500.[52]

31. Tokom tog istog dana, 14. jula 1995, jedan svjedok, koji se zatekao na raskršću za Konjeviće, vidio je kako tri autobusa puna muškaraca, iza kojih su išli oklopno vozilo i rovokopač, skreću na sporednu cestu u pravcu Cerske. Ti su se autobusi kasnije vraćali bez putnika.[53]

4. Masovna pogubljenja na poljoprivrednom dobru u Branjevu i na drugim mjestima

32. Prema svjedočenju tokom rasprave Dražena ERDEMOVIĆA, optuženog od strane ovog Međunarodnog krivičnog suda, muslimanski civili koji su prethodno bili zatvoreni u školi u Pilici, autobusima su 16. jula 1995. dovezeni na poljoprivredno dobro u Branjevo. Vojnici iz jedinice kojoj je pripadao Dražen ERDEMOVIĆ, koji je i sam učestvovao u pogubljenjima, pogubili su svih 1.200 ljudi koji su bili u toj grupi.[54]

33. Nakon 16. jula 1995. vojnici bosanskih Srba su i dalje ubijali brojne grupe Muslimana koji su se pokušavali probiti šumom do Tuzle: u Konjević-Polju je ubijena polovica jedne grupe od 150 ljudi, a u Udriću je pogubljena grupa

---

[48] Usmeni iskaz svjedoka A od 5. jula 1996, str. 13 francuske verzije radnog transkripta.

[49] Usmeni iskaz svjedoka A od 5. jula 1996, str. 13 francuske verzije radnog transkripta.

[50] Usmeni iskaz svjedoka A od 5. jula 1996, str. 13 francuske verzije radnog transkripta.

[51] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I), S-21, S-34.

[52] Usmeni iskaz svjedoka A od 5. jula 1996, str. 17 francuske verzije radnog transkripta.

[53] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 45 francuske verzije radnog transkripta.

[54] Usmeni iskaz Dražena Erdemovića od 5. jula 1996, od str. 56 nadalje, francuske verzije radnog transkripta.

od 150 ljudi. Dana 17. jula 1995. godine 250 zarobljenih ljudi je okupljeno oko jedne jame, u koju su živi gurnuti rovokopačem.[55]

5. Pogubljenja po kratkom postupku u Potočarima

34. Potočari i okolica su bili mjesto gdje se okupila većina muslimanskih žena, djece, staraca i invalida koji su pobjegli prema bazi UNPROFOR-a, koju je držao Holandski bataljon. Kako se svi nisu mogli tamo zaštititi, mnogi su proveli noći od 11. do 13. jula 1995. u obližnjim fabrikama, nakon čega su kamionima prebačeni na teritoriju pod kontrolom snaga bosanske vlade. Onih nekoliko vojno sposobnih muškaraca što se tamo zateklo, prevezeno je na stratišta.

35. U Potočarima i okolici je također bilo pogubljenja po kratkom postupku.[56] Nekoliko stotina ljudi[57] je, kako se tvrdi, odvojeno, a zatim okrutno zaklano hladnim oružjem.[58] Dana 12. jula 1995, tokom nekoliko sati, srpski vojnici su iz gomile muslimanskih izbjeglica nasumice izdvajali ljude, koje su zatim u malim grupama od deset odvodili iza fabrike "11. mart"gdje su ih izmasakrirali i zaklali. Jednom kamionu trebalo je otprilike pet tura da pokupi tijela ljudi pogubljenih na ovaj način. To izdvajanje ljudi i njihova egzekucija nastavili su se i ujutro 13. jula 1995.[59]

36. Ovi arbitrarni i izrazito okrutni masakri izazvali su takav strah i paniku kod preostalih Muslimana da su neki od njih izvršili samoubistvo.[60] Svjedoci govore o brojnim stravičnim scenama, između ostalih, o umorstvu nekoliko male djece hladnim oružjem, i to pred očima njihovih majki.[61]

---

[55] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 47 francuske verzije radnog transkripta.

[56] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I), S-34; usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 47 francuske verzije radnog transkripta.

[57] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I), S-1.

[58] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 28 francuske verzije radnog transkripta.

[59] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 28-30 francuske verzije radnog transkripta.

[60] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I), S-23, S-28, S-31, S-36.

[61] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 18 i 31 francuske verzije radnog transkripta; dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I), S-1.

37. Međunarodni krivični sud ne razmatra ovdje uslove pod kojima se trebala braniti enklava. No, tužilac je ipak zatražio iskaz pukovnika Karremansa, zapovjednika Holandskog bataljona, i dvojice njegovih vojnika. Mada je potvrdio da je jedan od njegovih oficira predao srpskom oficiru listu sa imenima muškaraca koji su bili među izbjeglicama, zapovjednik jedinice je tokom rasprave opisao nemoć jedinice da spriječi tragediju.[62] Naveo je za to više razloga:

- neuravnotežen odnos snaga u ljudstvu i naoružanju;
- logistički i psihološki učinak blokade enklave na pripadnike bataljona;
- nepovoljan međunarodni kontekst.

Prije nego što će zaključiti, rekao je:

> *"Dana 25. maja, u jednom vrlo dugačkom izvještaju, informisao sam sve nadređene i odgovorne da više nisam u stanju da provodim svoj zadatak i izvršavam naređenja. Bio je to zapravo kraj moje misije. Zatim smo počeli da se snalazimo, da improvizujemo. Na taj smo se način održali do 6. jula u okviru svoje misije."*[63]

38. Iz dosjea sa dokaznim materijalom koji je s Optužnicom dostavljen na potvrdu, kao i iz dokaza koje je tužilac izveo na raspravi, proizlazi sljedeće:[64]

a) Kao sabirna ili tranzitna mjesta za zarobljenike korišćena su sljedeća mjesta u Bosni i Hercegovini pod kontrolom bosanskih Srba: Srebrenica, Potočari, Bratunac, Sandići, Nova Kasaba, škola u Tišći, Lažete, te škole u Grbavcima i Pilici.

---

[62] Usmeni iskaz pukovnika Karremansa od 3. i 4. jula 1996, francuska verzija radnog transkripta; usmeni iskaz kapetana Kostra i desetara Groenewegena od 4. jula 1996, francuska verzija radnog transkripta.

[63] Usmeni iskaz pukovnika Karremansa od 4. jula 1996, str. 2-4 francuske verzije radnog transkripta.

[64] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 58-60 francuske verzije radnog transkripta; dokazni materijali br. 23-51, 54-58.

b) Pogubljenja su vršena na sljedećim mjestima: Srebrenica, Potočari, područje kod raskršća za Konjeviće, kao i čitavo područje duž ceste Konjević-Polje - Nova Kasaba, rijeka Jadar, dolina Cerske, brda oko Lažeta, plato brane kod Lažeta i na poljoprivrednom dobru u Branjevu.

c) Masovne grobnice su identifikovane na sljedećim lokacijama: dvije kod Tatar Glogove, tri vjerovatno u blizini fudbalskog terena u Novoj Kasabi, jedna u dolini Cerske, dvije na mjestu pogubljenja na Lažetama, te na poljoprivrednom dobru u Branjevu.

39. Sve ove operacije koje su dovele do, i uslijedile nakon, pada srebreničke enklave odvijale su se pod nadzorom generala Ratka MLADIĆA o čijem je prisustvu u više odlučnih momenata bilo veoma mnogo izvještaja.[65]

Po svom ulasku u Srebrenicu, Mladić se obratio predstavnicima štampe ovim riječima:

> *"Evo nas, 11. jula 1995, u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog velikog praznika srpskog poklanjamo srpskom narodu ovaj grad i napokon došao je trenutak da se posle bune protiv dahija Turcima osvetimo na ovom prostoru."*[66]

General MLADIĆ je bio prisutan kod baze UNPROFOR-a u Potočarima 12. jula 1995.[67] gdje je dao kratki intervju novinarima i obratio se masi ljudi pretvarajući se da ih umiruje. Po njegovim instrukcijama muškarci su odvojeni od žena i ukrcani u autobuse.

---

[65] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 60-61 francuske verzije radnog transkripta; usmeni iskaz svjedoka A od 4. i 5. jula 1996, od str. 18 nadalje francuske verzije radnog transkripta.

[66] Usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 25 francuske verzije radnog transkripta; dokazni materijal br. 3, isječak 1. Pobuna protiv dahija odnosi se na pobunu protiv lokalnih oficira Otomanskog carstva za koje se smatra da su organizovali masakr srpskog plemstva, nakon čega je uslijedio Prvi srpski ustanak 1804.; ibid.

[67] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I), S-34, S-18, S-9; usmeni iskaz svjedoka A od 4. i 5. jula 1996, str. 43 francuske verzije radnog transkripta; usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 59 francuske verzije radnog transkripta.

General MLADIĆ je 13. jula 1995.[68] u Bratuncu obišao zatvorenike koji su bili smješteni u hangaru i objasnio im da će kasnije biti razmijenjeni. U noći između 13. i 14. jula, prilikom evakuacije zatvorenika u pravcu škole u Grbavcima, general MLADIĆ je viđen kako daje uputstva svojim vojnicima.

General MLADIĆ je takođe bio prisutan i u Sandićima, gdje se obratio velikoj skupini zatvorenika umirujućim riječima. Nakon njegovog odlaska, uslijedile su masovne egzekucije.

Dana 13. jula obratio se masi zatvorenika prije nego što će biti prebačeni u Novu Kasabu i lično je učestvovao u izdvajanju grupe od tridesetak muškaraca.

Dana 14. jula general MLADIĆ je bio prisutan u školi u Grbavcima gdje se još jednom obratio zatvorenicima. Nakon njegovog odlaska, odmah je uslijedio transfer zatvorenika prema mjestu pogubljenja. Na tom ga je mjestu opazio kasnije, predveče, svjedok A, jedan od onih koji su preživjeli masovna pogubljenja.

40. Vezano za događaje u Kravici i na poljoprivrednom dobru u Branjevu, koji se ne spominju u Optužnici od 16. novembra 1995. ali su više nego dovoljno spominjani tokom rasprave, Pretresno vijeće poziva tužioca da proširi optužnicu.

41. Ovakvo konzistentno ponavljanje sličnih krivičnih djela usmjerenih protiv istog stanovništva sa istom namjerom da se uništi njegova kultura i vjera, zajedno sa posljedicama masovno počinjenih zločina, nameću logično pitanje - do kojeg je stepena na ljestvici odgovornosti potrebno ići da se pronađu koncepcija, planiranje i organizacija, tj. razrađen plan i njegovo sprovođenje, tj. postizanje željenog rezultata. Ova analiza sukoba u bivšoj Jugoslaviji trebalo bi da vodi, bez prejudiciranja direktnijih odgovornosti, ka političkoj odgovornosti u najvišem smislu te riječi: individualnoj krivičnoj odgovornosti onih koji su hijerarhijski nadređeni, a u ovom slučaju političkih i vojnih vođa. U svim istorijskim presedanima, kao što su suđenja u Nurembergu i Tokiju, analiza sukoba iz ugla koncepcije ciljeva i planifikacije

[68] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I), S-34.

izvršavanja, a sve u svjetlu dobivenih rezultata ili onih koje se pokušalo ostvariti, dovela je do tačnog stepena odgovornosti, tj. do višeg ili najvišeg nivoa.

IV. ODGOVORNOST ZA KRIVIČNA DJELA: POJEDINAČNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

42. Činjenice koje je tužilac iznio u prilog Optužnice dozvoljavaju nam da smatramo da su krivična djela počinjena u skladu sa političkim programom i institucionalnom i vojnom organizacijom koje je prikladno ovdje rezimirati. Pretresno vijeće će zatim analizirati preuzimanje vlasti u određenim dijelovima Republike Bosne i Hercegovine, kao i posljedice istoga.

A. Istorijski i politički kontekst krivičnih djela iz Optužnice

43. Bosna i Hercegovina je bila jedna od šest republika i dviju autonomnih pokrajina koje su sačinjavale Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju (SFRJ). Nakon zadnjeg Kongresa Saveza komunista Jugoslavije (SKJ), održanog 20. januara 1990, na kome je jednoglasno ukinuta dominantna uloga Komunističke partije, u svim republikama su organizovani izbori. Na skupštinskim izborima održanim u Republici Bosni i Hercegovini, novembra i decembra 1990, tri nacionalističke stranke su pobijedile: Stranka demokratske akcije (SDA) - stranka Muslimana, Srpska demokratska stranka (SDS) i Hrvatska demokratska zajednica (HDZ).[69]

Nakon izbora, ove tri stranke su formirale koaliciju i međusobno podijelile glavne institucionalne funkcije unutar Republike. Predsjednik Republike bio je bosanski Musliman - Alija Izetbegović, predsjednik Skupštine Srbin - Momčilo Krajišnik, a predsjednik Vlade Hrvat - Jure Pelivan. Uprkos očiglednom konsenzusu, izgleda da se cilj SDS-a razlikovao od ciljeva ostalih stranaka zastupljenih u republičkim institucijama.[70] Cilj SDS-a bilo je preuzimanje vlasti u nekim područjima Republike.

---

[69] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 3 francuske verzije radnog transkripta.

[70] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 7 francuske verzije radnog transkripta.

1. Političke pripreme: program Srpske demokratske stranke (SDS) Bosne i Hercegovine i koncept velike Srbije

44. Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine osnovana je jula 1990. u očekivanju izbora u Bosni i Hercegovini zakazanih za kraj te godine. Teze koje je stranka zastupala mogu se razumjeti samo u svjetlu procesa raspada SFRJ. Proklamovani cilj bila je odbrana prava srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Na skupu, koji je prethodio osnivanju stranke jula 1990, Radovan KARADŽIĆ, koji je postao predsjednik stranke, insistirao je na potrebi da se Srbima u Bosni i Hercegovini garantuje potpuna jednakost i tvrdio je da tadašnji sistem uništava srpski narod i da se nastavlja "genocid" Srba.[71] U velikoj mjeri, program je bio sličan onome koji su podržavali svi srpski nacionalisti u SFRJ, a koji je uobličen u Memorandumu Srpske akademije nauka i umjetnosti 1986. i u kome se osuđivao navodni birokratski zaokret režima u Jugoslaviji, te "fizički, politički, pravni i kulturni genocid" koji će se izvršiti protiv srpskog naroda na Kosovu.[72] Nova vlast u Srbiji je iskoristila nacionalistički trend izražen u tom tekstu.[73] Predsjednik Saveza komunista Srbije, Slobodan Milošević, pokrenuo je početkom 1987. godine "antibirokratsku revoluciju", istovremeno kad i borbu protiv decentralizacije. Prema Paul Gardeu, svjedoku-ekspertu: "pod maskom antibirokratske revolucije krio se (...) pokušaj Srba da ponovo preuzmu kontrolu nad cjelokupnom federacijom, što su naravno svi ostali narodi doživljeli kao prijetnju."[74] Od tog datuma, vlasti u Srbiji su krenule sa organizovanjem masovnih mitinga podrške borbi protiv birokracije i odbrane srpskog naroda. Mitinzi nisu organizovani samo u Srbiji, već i u Bosni i Hercegovini i u Hrvatskoj i to sa ciljem da se podstakne mržnja prema drugim narodima u Jugoslaviji, naročito evociranjem masakra iz Drugog svjetskog rata.[75]

---

[71] Govor Radovana Karadžića, dok. 34 potvrde predmeta (IT-95-5-I).

[72] Memorandum SANU, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996.

[73] Izvještaj dr. Gowea, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996. (Izvještaj).

[74] Usmeni iskaz prof. Gardea od 27. juna 1996, str. 80 francuske verzije radnog transkripta.

[75] Usmeni iskaz prof. Gardea od 27. juna 1996, str. 82 francuske verzije radnog transkripta.

45. SDS je podržavala ideju zadržavanja Bosne i Hercegovine unutar jugoslovenske federacije, što se može vidjeti iz stava koji su delegati SDS-a iznijeli 10. juna 1991, ali sa namjerom da to preokrenu u sopstvenu korist.[76] Federalni sistem je izgleda definitivno prestao da funkcioniše kada je rotirajući predsjednički sistem 17. maja 1991. blokiran od strane srpske grupe u Predsjedništvu. Organizovanje mitinga od strane vođa Republike Srbije od početka 1987. omogućilo je vlastima u Srbiji da oslabe političke protivnike ne samo u toj republici, već i u Crnoj Gori i u autonomnim pokrajinama - Kosovu i Vojvodini. Postepeno je došlo do formiranja "srpskog bloka" koji su činili Srbija, Crna Gora i autonomne pokrajine Kosovo i Vojvodina, čija je autonomija ustavnim promjenama bila znatno smanjena. "Srpski blok", koji je imao četiri od ukupno osam glasova, spriječio je automatsko postavljanje hrvatskog člana, Stipe Mesića, na mjesto predsjednika Predsjedništva jugoslovenske federacije.[77] Suočene sa činjenicom da su savezne institucije prestale da funkcionišu, Slovenija i Hrvatska su, nakon održanih referenduma, 26. juna 1991. zvanično proglasile nezavisnost.[78] Od trenutka kada je započeo proces raspada saveznih institucija i od kada je JNA intervenisala u Sloveniji i Hrvatskoj, što je izazvalo žestoki konflikt u Hrvatskoj, bosanska Skupština je 14-15. oktobra 1991. takođe proglasila da podržava nezavisnost Bosne i Hercegovine.[79] Može se smatrati da je, u ovom kontekstu, zahtjev SDS-a u Bosni i Hercegovini da jugoslovenski savezni sistem ostane nepromijenjen bio osmišljen kako bi se osnovala nova savezna država kojom bi dominirali Srbi.

46. Čini se da je projekat bio inspirisan određenom željom za podjelom. U svom govoru novembra 1991. Radovan KARADŽIĆ je rekao:

---

[76] Dok. 51, dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I); usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 5 francuske verzije radnog transkripta.

[77] Usmeni iskaz prof. Gardea od 27. juna 1996, str. 80 i 28. juna 1996, str. 4 francuske verzije radnog transkripta; dr. Gow (Izvještaj), str. 26.

[78] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 5 francuske verzije radnog transkripta.

[79] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 6 i 17 francuske verzije radnog transkripta; usmeni iskaz dr. Gowea, predmet Vukovar, (IT-95-13-R61), dokazni materijal br. 75.

"... Ali što više stvari da odvojimo. Kao u turska vremena. Srpska čaršija, turska čaršija, srpski poslovi, turski poslovi i srpske kafane, pozorišta, škole i sve drugo. To je jedino rješenje."[80]

Rješenje koje se zastupalo baziralo se na principu nacionalne isključivosti. U gore pomenutom govoru, evocirajući diskriminaciju čije su žrtve navodno Srbi, kao i opasnosti koje im prijete, posebno u Sarajevu, Radovan KARADŽIĆ je, također, rekao:

"Nije uvijek dobro otkriti planove, ali nije loše ni reći - ne damo to, jer ćemo javno dati proglas: Ne smijete prodavati zemlju Muslimanima! Ne smijete! Jer se ovdje vodi bitka za život i smrt, bitka za životni prostor."[81]

47. Teritorija Bosne i Hercegovine bila je naseljena veoma miješanim stanovništvom. Od ukupno 4,4 miliona stanovnika, prema zadnjem popisu iz 1991, bosanski Muslimani činili su 44% stanovništva, Srbi 33% i Hrvati 17-18%.[82] Raspodjela stanovništa je, međutim, bila veoma složena i izgleda da je bilo mnogo mješovitih brakova.[83] Prema gospodinu Kupusoviću, gradonačelniku Sarajeva od 1994. do 1996. koga je Tužilaštvo pozvalo za svjedoka, prije rata "bilo je 30% mješovitih brakova (...) a djeca iz tih brakova su se uglavnom smatrala Jugoslovenima ili Bosancima, te nisu u suštini smatrala da pripadaju određenoj etničkoj grupi."[84] Kada je napetost počela da raste, centralne vlasti, kako u Bosni i Hercegovini tako i u Sarajevu, pokušale su da promovišu ideju zajedničke države i zajedničkog multietničkog grada.[85]

---

[80] Dokazni materijal br. 30.

[81] Dokazni materijal br. 30.

[82] Dr. Gow, (Izvještaj), str. 9.

[83] Usmeni iskaz prof. Gardea od 27. juna 1996, str. 73 i 75 francuske verzije radnog transkripta.

[84] Usmeni iskaz T. Kupusovića od 1. jula 1996, str. 73 i 75 francuske verzije radnog transkripta.

[85] Dokazni materijal br. 1. 7. 6, Saopštenje Skupštine opštine Sarajevo od 12. aprila 1992; usmeni iskaz J. Doka 1351, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996.

48. Stav SDS-a o budućnosti Bosne i Hercegovine bio je, barem od jeseni 1991, da ne treba isključiti pribjegavanje sili kako bi se izmijenila organizacija Republike ukoliko bi izašla iz federacije.[86] Prijetilo se grupama i pojedincima koji nisu podržavali planove SDS-a, posebno bosanskim Muslimanima. U svom govoru 14-15. oktobra 1991. u Skupštini Bosne i Hercegovine, obraćajući se onim skupštinskim delegatima koji su podržavali nezavisnost Republike Bosne i Hercegovine, Radovan KARADŽIĆ je izjavio:

> *"Ovo je put na koji vi hoćete da izvedete Bosnu i Hercegovinu - ista ona autostrada pakla i stradanja kojom su pošle Slovenija i Hrvatska. Nemojte da mislite da nećete odvesti Bosnu i Hecegovinu u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak, jer muslimanski narod ne može da se odbrani ako bude rat ovdje. Kako ćete spriječiti da svak svakoga ne ubije u Bosni?"*[87]

Izgleda da je program SDS-a pokušavao da realizuje koncept velike Srbije u obliku nacionalno ili etnički homogene teritorije koja bi, prema profesoru Gardeu, posebno u Bosni i Hercegovini, predstavljala utopijsku viziju koja se može ostvariti samo nasiljem. Preteča tog nasilja bio je konflikt u Hrvatskoj koji se podudario sa stavovima koje je izrazio Radovan KARADŽIĆ, a koje smo već analizirali.[88] Prema riječima svjedoka Gardea:

> *"Pojam Velike Srbije izričito ne podrazumijeva "etničko čišćenje", međutim, na osnovu onoga što se desilo tokom rata u Hrvatskoj, vidi se da je to upravo i podrazumijevao."*[89]

Od tog trenutka, izgleda da je predsjednik SDS-a pribjegavanje sili osmislio kao način da se razdvoji različito nacionalno stanovništvo. Sada je

---

[86] Dokazni materijal br. 30.

[87] Dokazni materijal br. 29, isječak 1.

[88] Usmeni iskaz dr. Gowea, predmet Vukovar, (IT-95-13-R61), dokazni materijal br. 75.

[89] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 38 francuske verzije radnog transkripta.

na Pretresnom vijeću da razmotri da li su postojale vojne i institucionalne pripreme u cilju ostvarivanja tog plana.

2. Institucionalne pripreme za preuzimanje vlasti u Bosni i Hercegovini

a) Uspostavljanje paralelne centralne institucionalne strukture i definisanje teritorija

49. Čak i prije no što su održani izbori u Republici Bosni i Hercegovini, novembra i decembra 1990, u Banjoj Luci je osnovano Srpsko nacionalno vijeće Bosne i Hercegovine. Nezvanično tijelo, koje je trebalo da predstavlja interese Srba, sastojalo se od članova SDS-a i Radovana KARADŽIĆA kao predsjednika. U prvoj odluci je stajalo da srpski narod Bosne i Hercegovine neće pristati na promjenu svog statusa u toj republici ukoliko se o tome ne izjasni na referendumu.[90] Dana 23. oktobra 1991. predsjednik grupe srpskih skupštinskih delegata, Vojislav Maksimović, pozvao je predstavnike srpskih stranaka da u skupštini prisustvuju sjednici posvećenoj osnivanju "Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine," koja je održana sljedećeg dana.[91] Nakon tog događaja uslijedilo je glasanje Skupštine Bosne i Hercegovine 14-15. oktobra 1991. koja se izjasnila za suverenost Bosne i Hercegovine i za izlazak iz jugoslovenske federacije.[92] Dana 24. oktobra 1991. nova "Skupština bosanskih Srba," kojom je predsjedavao bivši predsjednik Skupštine Bosne i Hercegovine Momčilo Krajišnik, odlučila je da srpski narod mora ostati u zajedničkoj državi Jugoslaviji:

> *"Srpski narod u Bosni i Hercegovini, na osnovu prava na samoopredjeljenje, a u cilju pune i istrajne zaštite prava i interesa srpskog naroda, utvrđuje da srpski narod u Bosni i Hercegovini ostaje u zajedničkoj državi Jugoslaviji, sa Srbijom, Crnom Gorom,*

---

[90] Dok. br. 44, dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I).

[91] Dok. br. 50, dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I).

[92] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 17 francuske verzije radnog transkripta.

SAO Krajina, SAO Slavonija, Baranja i Zapadni Srem, te drugima koji se za taj ostanak izjasne."[93]

U proljeće 1991. SDS je počela da osniva autonomne srpske regije ili oblasti, uključujući autonomnu srpsku regiju Krajinu. Niti jedna od tih oblasti ili regija nije se više smatrala obaveznom prema centralnim institucijama Bosne i Hercegovine. Izgleda da je osnivanje institucionalne strukture paralelne sa legalnim centralnim vlastima takođe uključivalo i novu definiciju teritorija. Tokom rasprave, profesor Garde je izjavio:

"Dokle god je Jugoslavija postojala kao savezna država, cilj srpskih nacionalista je bio samo učvršćivanje državne centralizacije. Kako je ideal počeo da se rasplinjava ....razvila se ideja da bi možda bilo mudro poslužiti se činjenicom da postoje granice među republikama te da se stoga njihov položaj može modifikovati. Tada je počela da se uobličava ideja o preraspodjeli teritorija."[94]

Analognim procesom Hrvatska je takođe doživjela formiranje srpskih autonomnih regija na svojoj teritoriji, a koje se spominju u odluci "Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine." Ta odluka jasno izražava projekat koji se razmatrao: osnivanje autonomnih regija koje ne bi bile pod kontrolom centralnih vlasti tih republika, već novo udruživanje tih regija u novu jugoslovensku državu.

50. Dana 24. oktobra 1991. "Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine" odlučila je, između ostalog, da ovlasti određene ličnosti da je zastupaju "u tijelima federacije i u odnosima sa drugim državama i međunarodnim organizacijama i institucijama."[95] Radovan KARADŽIĆ, predsjednik SDS-a, bio je odgovoran za zastupanje pred Predsjedništvom SFRJ.[96] Dana 21.

---

[93] Dokazni materijal br. 7.

[94] Usmeni iskaz prof. Gardea od 27. juna 1996, str. 66 francuske verzije radnog transkripta.

[95] Dokazni materijal br. 8.

[96] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 20 francuske verzije radnog transkripta.

novembra 1991. "Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine" usvojila je odluku o "verifikaciji srpskih autonomnih oblasti proglašenih u Bosni i Hercegovini." To se odnosilo na teritorijalna razgraničenja raznih oblasti koje još uvijek nisu bile jasno precizirane i koje su činile "savezne entitete zajedničke države Jugoslavije."[97] Mjesec dana kasnije ovo isto tijelo je odlučilo da osnuje "Republiku srpskog naroda Bosne i Hercegovine"[98] i ministarski savjet.[99] Dana 9. januara 1992. proglašena je "Republika srpskog naroda Bosne i Hercegovine."[100] Prvi član deklaracije o proglašenju sadrži i definiciju teritorije "Republike" - koja obuhvata autonomne regije i oblasti "i druge srpske etničke cjeline," uključujući i "područja na kojima je srpski narod ostao u manjini zbog genocida koji je nad njim izvršen u Drugom svjetskom ratu." Prema autorima, ova formulacija daje vrlo široku definiciju teritorija i vraća se na veoma snažan nacionalni mit koji je Radovan KARADŽIĆ već bio prizvao u svom govoru prilikom osnivanja SDS-a, a koji smo već pomenuli. U članu 2 deklaracije se navodi da će "Republika" ostati u sastavu "savezne države Jugoslavije." Ustav "Republike" proglašen je 28. februara 1992.[101] U članu 6 stoji da će građani Republike "imati državljanstvo i Republike i Jugoslavije." U članu 9 navodi se da je "glavni grad Republike Sarajevo." Ustav je proglašen dan prije referenduma o nezavisnosti koji je organizovan na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na zahtjev Evropske zajednice. Od 63% glasača, njih 90% se izjasnilo za nezavisnost Republike. SDS je bojkotovala referendum.[102]

b) Lokalna kontrola

51. Pored centralizovane paralelne institucionalne strukture bazirane na širokoj definiciji teritorije, SDS je radila na uspostavljanju institucionalne mreže na lokalnom nivou koja se prvo razvila sa srpskim autonomnim oblastima i regijama. Dana 19. decembra 1991. SDS je izdala povjerljive

[97] Dokazni materijal br. 10.

[98] Dokazni materijal br. 15.

[99] Dokazni materijal br. 16.

[100] Dokazni materijal br. 17.

[101] Dokazni materijal br. 18.

[102] Dr. Gow (Izvještaj), str. 41.

instrukcije o osnivanju lokalnih kriznih štabova s ciljem preuzimanja vlasti. Ove instrukcije su trebale da se odnose na "cjelokupnu teritoriju Bosne i Hercegovine, to jest, na sve mjesne zajednice u kojima žive Srbi," bez obzira da li je u njima srpsko stanovništvo u većini. Lokalni krizni štabovi bili su sastavljeni od opštinskih ljudi koji su bili članovi SDS-a, posebno pripadnika milicije. Oni su trebali uspostaviti paralelne opštinske organe, pripremiti se za kontrolu nad osobljem, objektima i opremom, te za rad sa komandom oružanih snaga. Informisanje i propagandu je trebalo "intenzivirati kako bi se srpski narod brzo i detaljno informisao o političkoj i bezbjednosnoj situaciji u opštini". U završnim odredbama stoji da "se uloge, mjere i ostale aktivnosti navedene u uputstvima primjenjuju samo u slučaju naredbi od predsjednika SDS-a u Bosni i Hercegovini u skladu sa tajnom procedurom koja je u te svrhe i uspostavljena."[103] Lokalne strukture bile su povezane tajnom komunikacijskom mrežom, što se vidi iz povjerljivih direktiva predsjednika SDS-a od avgusta 1991.[104] i marta 1992.[105]

c) Upotreba medija i propagande

52. Čini se da su mediji odigrali ključnu ulogu u usponu i razvoju nacionalizma i krize u bivšoj Jugoslaviji. Počevši od 1990. u štampi se neprestano podsjećalo na masakre iz Drugog svjetskog rata. Opšteprisutna je bila ideja da postoji međunarodna zavjera protiv Srba, a koja se bazirala na ponovnom pisanju istorije. Za Srbe, koji su pravoslavan narod sa autokefalnom crkvom, važi da su oduvijek bili na meti velikih multinacionalnih imperija, kao što su Otomansko i Habsburško carstvo, i pod dominacijom međunarodnih religija kao što su islam i katoličanstvo. Srbi su navodno takođe patili zbog dominacije međunarodnog komunizma za vrijeme režima Maršala Tita. Vladina i nacionalistička opoziciona štampa su udružile snage kako bi razvile nacionalističke teme.[106]

---

[103] Dokazni materijal br. 47; usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 68 francuske verzije radnog transkripta.

[104] Dokazni materijal br. 5.

[105] Dokazni materijal br. 28; usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 51 francuske verzije radnog transkripta.

[106] Usmeni iskaz prof. Gardea od 27. juna 1996, str. 84 francuske verzije radnog transkripta.

Značaj kontrole nad medijima ilustrovao je RADOVAN KARADŽIĆ u već pomenutom govoru iz novembra 1991. rekavši:

> *"Ne može se desiti da direktor radija ili urednik novina bude neko ko ne provodi politiku stranke koja je na vlasti. To su državne funkcije (...) Molim vas, da hitno i energično ove nedelje posmenjujete odlukom Izvršnog odbora sve direktore i urednike radija koji vas ne slušaju i ne poštuju politiku, ili zbog nekih drugih razloga. U svim opštinama gdje imamo radio, mi imamo i vlast."*[107]

Materijal priložen uz dosje ukazuje da je institucionalna kontrola na nivou Republike i opština takođe koordinirana sa vojnim pripremama.

3. Vojne pripreme za preuzimanje vlasti u Bosni i Hercegovini

53. Čini se da su od 1991. postojali kontakti između SDS i Jugoslovenske narodne armije (JNA), kao i između SDS-a i predstavnika "srpskog bloka" u saveznim institucijama. Nakon što je rad saveznih institucija blokiran, više ne postoji civilna vlast koja bi bila iznad armije, te ona postaje autonomna sila.[108] Jugoslovenskom narodnom armijom, čiji je oficirski kadar uglavnom bio srpski ali čije su rezervne snage bile multinacionalne, od sredine 1991. pa do 1992, u potpunosti dominiraju pojedinci srpske nacionalnosti.[109] Promjene u sastavu vojske desile su se u isto vrijeme kada i promjena uloge armije. General Kadijević, savezni sekretar za narodnu odbranu i načelnik vrhovnog štaba oružanih snaga SFRJ od 15. maja 1988. do 6. januara 1992, u knjizi objavljenoj u Beogradu 1993. objašnjava da je opcija za koju se opredijelila JNA od proljeća 1991. pa nadalje u praksi značila:

---

[107] Dokazni materijal br. 30.

[108] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 14 francuske verzije radnog transkripta.

[109] Dr. Gow (Izvještaj), str. 34; usmeni iskaz pukovnika Selaka, 1290-1291, dokazni materijal br. 70; usmeni iskaz pukovnika Kranjca, 1327-1328, dokazni materijal br. 71.

"zaštitu i odbranu srpskog naroda izvan Srbije i pregrupiranje JNA unutar granica buduće Jugoslavije."[110]

Prve operacije JNA, u ovom novom kontekstu, izvršene su u Sloveniji, a zatim u Hrvatskoj, posebno u Vukovaru. Ovo Pretresno vijeće je upoznato s određenim brojem događaja vezanih za osvajanje tog grada od strane JNA (odluka od 3. aprila 1996, IT-95-13-R61). Prema generalu Kadijeviću:

"Glavne ideje iz osnovne zamisli na kojima su razrađeni planovi upotrebe JNA na cijelom jugoslovenskom prostoru bile su: poraziti hrvatsku vojsku potpuno ako situacija dozvoli, (...) ostvariti puno sadejstvo sa srpskim ustanicima u Srpskoj krajini, omogućiti dovršenje izvlačenja preostalih dijelova JNA iz Slovenije, posebno voditi računa da će uloga srpskog naroda u Bosni i Hercegovini biti ključna za budućnost srpskog naroda u cjelini. Tome prilagoditi lociranje snaga JNA."[111]

O tijesnim vezama između JNA i SDS govorili su tokom suđenja Tadiću (IT-94-1-T) neki visoki vojni oficiri koji su u to doba služili u JNA.[112] Te veze omogućuju da se bolje shvate službeni zahtjevi institucija koje je paralelno uspostavio SDS u Bosni i Hercegovini, a koji se odnose na koordinaciju tokom vojnih priprema. Naprimjer, dana 11. decembra 1991, "Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine" zatražila je od JNA da zaštiti svim raspoloživim sredstvima, kao dio države Jugoslavije, teritorije Bosne i Hercegovine koje je smatrala srpskima.[113]

54. Iz dokaznog materijala do sada podnesenog Pretresnom vijeću, proizlazi da su se vojne pripreme SDS-a za preuzimanje vlasti u Bosni i Hercegovini

---

[110] Veljko Kadijević, "Moje viđenje raspada, vojska bez države", Beograd 1993, str. 61, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996.

[111] Kadijević, str. 73, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996.

[112] Usmeni iskaz pukovnika Kranjca, 1318, dokazni materijal br. 71; usmeni iskaz pukovnika Selaka, 1224, dokazni materijal br. 70;

[113] Dokazni materijal br. 14.

sastojale od dvije vrste akcija: naoružavanja i pružanja logističke podrške srpskom stanovništvu u područjima pod kontrolom SDS-a, kao temelj priprema za direktniju vojnu intervenciju JNA. Početkom septembra 1991, u povjerljivom dopisu upućenom predsjedniku SDS-a, Radovanu KARADŽIĆU, Velibor Ostojić, jedan od SDS lidera, prenosi razgovor koji je vodio sa članovima Vlade Republike Srbije. Diskusije i dogovori odvijali su se uglavnom u vezi s dostavom oružja i komunikacijske opreme.[114] Izgleda da su tokom 1991. neke jedinice teritorijalne obrane, sastavljene od rezervista i dijelom pod vlašću organa saveznih republika, morale predati svoju vojnu opremu JNA, što je navodno u većini slučajeva nesrpsko stanovništvo lišilo mogućnosti korišćenja klasičnih metoda odbrane.[115] Ovako predano naoružanje JNA je zatim dijelila jedinicama teritorijalne obrane u kojima su dominirali Srbi.[116] Izgleda da je u proljeće 1992. počela velika distribucija oružja srpskim policijskim snagama.[117] Ovu pomoć potvrđuju i riječi predsjednika Srbije Slobodana Miloševića koji je u maju 1993. izjavio sljedeće:

> *"U poslednje dve godine Republika Srbija, pomažući Srbe izvan Srbije, prisilila je svoju privredu na maksimalne napore i svoje građane na velike žrtve. (...) Veći deo pomoći poslat je narodu i borcima u Bosni i Hercegovini. (...) Nakon godinu dana rata i pregovora o dugoročnom miru, Srbi su stekli slobodu i ponovo ostvarili ravnopravnost koja im je oduzeta kada je započeo rat. Većina teritorija bivše BiH sada pripadaju srpskim pokrajinama. To je dovoljan razlog da se rat zaustavi (...) Srbija je pružila veliku, veliku pomoć Srbima u Bosni. Zahvaljujući toj pomoći, oni su ostvarili većinu onoga što su želeli."*[118]

---

[114] Dok. br. 54, dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I).

[115] Usmeni iskaz J. Doka, 1349-1351, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996; dr. Gow (Izvještaj), str. 40; usmeni iskaz pukovnika Selaka, 1225-6, dokazni materijal br. 70.

[116] Dr. Gow (Izvještaj), str. 40; usmeni iskaz pukovnika Selaka, 1227, dokazni materijal br. 70; Usmeni iskaz J. Doka, 1359, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996.

[117] Usmeni iskaz pukovnika Selaka, 1237, dokazni materijal br. 70.

[118] Izjava, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996.

55. JNA je, čini se, takođe pripremala direktniju vojnu intervenciju u Bosni i Hercegovini. Tako su, nakon rata u Hrvatskoj, trupe i oprema JNA navodno masovno relocirane u Bosni i Hercegovini.[119] Prema riječima generala Kadijevića:

> *"Procjenjujući dalji razvoj događaja, smatrali smo da, nakon napuštanja Hrvatske, u Bosni i Hercegovini treba imati jake snage JNA."*[120]

Nekoliko iskaza koji su priloženi dosjeu potvrđuju tezu da je JNA obučavala paravojne grupe. [121]

Iz sveukupnog dokaznog materijala proizlazi da su se u Bosni i Hercegovini vršile pripreme čiji je cilj bio ostvarivanje programa SDS-a. Te su pripreme provođene na više nivoa. Tokom 1991. i početkom 1992. SDS je uspostavio institucionalnu strukturu kojom se obezbjeđuje koherentna zapovjedna hijerarhija. SDS je, barem od jeseni 1991, takođe bila u kontaktu sa saveznim organima kojima su dominirale Republika Srbija i JNA. Ti su kontakti, putem naoružavanja srpskog stanovništva i priprema direktne intervencije JNA, imali za cilj da omoguće SDS-u da preuzme vlast na teritoriju Bosne i Hercegovine.

B. Preuzimanje vlasti i provođenje "etničkog čišćenja"

1) Prezimanje vlasti od strane SDS

56. Na osnovu materijala koje je tužilac podnio Pretresnom vijeću, može se smatrati da je SDS, u vremenu između marta i maja 1992, uz obimnu pomoć JNA, počela napade na izvjesne strateške tačke u Bosni i Hercegovini,

---

[119] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 6 francuske verzije radnog transkripta; dr. Gow, (Izvještaj), str. 40.

[120] Kadijević, str. 80, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996.

[121] Dr. Gow, (Izvještaj), str. 35; usmeni iskaz pukovnika Selaka, 1247, dokazni materijal br. 70; usmeni iskaz pukovnika Kranjca, 1317, dokazni materijal br. 71.

posebno na Foču, Bosanski Šamac, Vlasenicu, Brčko i Prijedor, gdje je većina stanovništva bila nesrpska.[122] Te velike vojne ofanzive[123] obično su vršene u tajnom dogovoru sa paravojnim jedinicama, kao što su grupe koje je vodio Željko Ražnjatović "Arkan," Vojislav Šešelj, "Bijeli orlovi" u Foči, "Sivi vukovi" u Bosanskom Šamcu,[124] a koje su dobijale podršku SDS članova.[125] Ovim ofanzivama SDS je stekla kontrolu nad perifernim dijelovima Bosne i Hercegovine.[126] Istovremeno je JNA započela vojnu organizaciju opsade Sarajeva.[127]

57. Na brojnim kartama koje su predočene na raspravi vidi se da su područja koja su u novembru 1992. držale vojne snage i administracija SDS-a u Bosni i Hercegovini u velikom broju identična teritorijama koje je SDS proglasila autonomnim prema odluci "Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini" od 21. novembra 1991.[128] Preuzeta su i neka područja koja nisu bila među autonomnim oblastima, kao, naprimjer, grad Brčko i opštine u dolini Drine, uključujući Bratunac i Srebrenicu. Prema izjavi profesora Paula Gardea "novi napadi bili su posebno krvavi," jer je u tim područjima politika progona bila najžešća.[129]

58. Od maja 1992. pa dalje, došlo je do promjena u JNA koja je reorganizirana i u kojoj je uspostavljena posebna vojna struktura vezana direktno na "Republiku srpskog naroda u Bosni i Hercegovini," Istovremeno, prema izjavi generala Kadijevića:

---

[122] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I); usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 70 francuske verzije radnog transkripta; usmeni iskaz pukovnika Selaka, 1283, dokazni materijal br. 70.

[123] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 67 francuske verzije radnog transkripta.

[124] Dr. Gow, (Izvještaj), str. 35 i 42.

[125] Usmeni iskaz J. Doka, 1365, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996.

[126] Dr. Gow, (Izvještaj), str. 42.

[127] Usmeni iskaz J. Doka, 1352, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996; usmeni iskaz T. Kupusovića od 1. jula 1996, str. 47 francuske verzije radnog transkripta.

[128] Dokazni materijali br. 10, 11, 12.

[129] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 23 francuske verzije radnog transkripta.

"JNA je predstavlja osnovu iz koje su formirane tri vojske: Vojska SRJ, Vojske Republike Srpske i Vojske Republike Srpske Krajine."[130]

i dalje:

"Komande i jedinice JNA su činile kičmu Vojske Republike Srpske sa kompletnim naoružanjem i opremom."[131]

Prema generalu Kadijeviću, Vojska Republike Srpske obavljala je iste funkcije kao i JNA:

"U Bosni i Hercegovini bitno pomogla da u početku JNA, a potom Vojska Republike Srpske, koju je JNA stavila na noge, oslobodi srpske teritorije, zaštiti srpski narod i stvori povoljne vojničke preduslove za ostvarenje interesa i prava srpskog naroda u Bosni i Hercegovini političkim metodama, u mjeri i uslovima koje to međunarodne okolnosti budu dozvoljavale."[132]

Neki dokumenti iz spisa potvrđuju te izjave i potkrepljuju mišljenje da je naziv Vojska "Republike srpskog naroda u Bosni i Hercegovini," koja je postala "Vojska Republike Srpske" bilo samo novo ime za bivšu jugoslovensku vojnu strukturu koja je nastavila postojati u Bosni i Hercegovini.[133]

U tom smislu, nalog za povlačenje značio je, zapravo, samo preraspodjelu ljudstva tako da bi većina pripadnika Vojske Republike Srpske bila iz Bosne i Hercegovine.[134] Izgleda da su savezna jugoslavenska vojska i

---

[130] Kadijević, str. 89, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996.

[131] Kadijević, str. 80, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996.

[132] Kadijević, str. 88, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996.

[133] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 25 francuske verzije radnog transkripta.

[134] Izjava Vlade Jugoslavije od 12. maja 1992, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996; usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 25 francuske verzije radnog transkripta; izjava pukovnika Krsmanovića, dodatni predmet koji je tužilac podnio 24. juna 1996.

politički organi iz Beograda i dalje imali značajnu kontrolu nad Vojskom Republike Srpske, a čini se da je ta kontrola nekad provođena nad srpskim političkim organima Bosne i Hercegovine.[135] Neki materijali ukazuju da je jugoslavenska vojska i dalje vršila snabdijevanje sredstvima i opremom, kao i da je direktno intervenirala u Bosni i Hercegovini nakon maja 1992.[136]

59. Napadi srpskih snaga u Bosni i Hercegovini omogućili su da se vrlo brzo, pod kontrolom SDS-a, osnuju srpske strukture u opštinama, to jest posebno krizni štabovi koji su, čini se, već bili osnovani.[137] U nekim gradovima srpske snage nisu preuzele vlast ali su vršile stalan vojni pritisak, kao što je to slučaj s opsadom Sarajeva. Tužilaštvo nije podnijelo Pretresnom vijeću kompletne podatke o vojnom napadu i o preuzimanju političke vlasti koje su srpske snage provele u Bosni i Hercegovini. Međutim, čini se da se, u kontekstu događaja koji se ovdje razmatraju, može govoriti o namjernom i sistematskom modelu postupanja koje se naziva "etničko čišćenje" i koje zaslužuje posebnu analizu.

2) Politika "etničkog čišćenja"

60. U proljeće 1992. u svim opštinama koje su bile predmetom istraga Tužilaštva u okviru Prve optužnice, tj. u Foči, Bosanskom Šamcu, Vlasenici, Brčkom i Prijedoru, primijenjen je isti unaprijed osmišljeni model ponašanja. Na temelju dostavljenog dosjea može se zaključiti da se u svakoj od ovih opština krizni štabovi SDS-a nameću kao vrhovni organi vlasti. Oni objavljuju ultimatume i naređuju nesrpskom stanovništvu sela da položi oružje i potpiše lojalnost novim vlastima. Uvode se diskriminatorne administrativne mjere, dešavaju proizvoljna ubistva i silovanja. Nesrpsko stanovništvo, muškarci i žene, ili oni koji nisu potpisali lojalnost, odvajani su i zatvarani u zatočeničke centre pod kontrolom policijskih ili vojnih vlasti SDS-a, centre u kojima su počinjene strahote opisane u dijelu III. Od logora navodimo

---

[135] Usmeni iskaz pukovnika Selaka, 1280, dokazni materijal br. 70; izjava generala Đukića, dodatni predmet koje je tužilac podnio 24. juna 1996.

[136] Dr. Gow, (Izvještaj), str. 44-45; usmeni iskaz J. Doka, 1362, dodatni predmet koji je Tužilac podnio 24. juna 1996.

[137] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 53, 54 i 69 francuske verzije radnog transkripta.

neke: Omarska (zapovjednik Željko Mejakić), Keraterm (zapovjednik: Duško Sikirica), Trnopolje (zapovjednik: Slobodan Kuruzović), Luka (zapovjednik: Goran Jelisić), Manjača (zapovjednik: Božidar Popović), Sušica (zapovjednik: Dragan Nikolić), te KP-dom Foča (zapovjednik: Milorad Krnojelac). Po isteku pritvora, oni koji nisi bili lojalni SDS-u deportirani su ili premješteni u druge logore. Osobe koje nisu bile zatvorene bile su prisiljene pobjeći ostavljajući za sobom svoju imovinu. Razmjer nanesene štete te upornost s kojom su sistematski uništavani vjerski simboli koji nisu imali nikakav vojni značaj ili su bili smješteni izvan zone sukoba predstavljaju, prema mišljenju stručnjaka, "memoricid,"[138] koji je dio politike "etničkog čišćenja (...) čiji je cilj izbrisati sjećanje."[139] Posljedica te politike bila je radikalna promjena sastava stanovništva. Opština Foča imala je 40.513 stanovnika od kojih je bilo 51,6% bosanskih Muslimana. Prema tvrdnjama srpskih vlasti, u gradu je u avgustu 1993. ostalo samo 9 Muslimana.[140] Bosanski Šamac je imao 32.835 stanovnika, od toga 45% Hrvata, 41% Srba i 7% Muslimana. Prema tvrdnjama Tužilaštva, marta 1995. u opštini je bilo svega 10 Hrvata i 250 Muslimana.[141] U opštini Prijedor, od oko 49.000 muslimanskih stanovnika njih 88% bilo je ubijeno ili protjerano.[142] Procjene Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice, koje je iznio dr. James Gow, pokazuju da je do mjeseca jula 1994. oko 750.000 ne-Srba protjerano iz sjeverne i istočne Bosne (u Republici Bosni i Hercegovini je 1991. živjelo 4,4 miliona stanovnika).[143] Ova se politika, po svemu sudeći, nastavila tokom čitavog sukoba, o čemu svjedoči i stvaranje "sigurnosnih zona" od strane Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija, čime se pokušalo zaustaviti prisilno preseljavanje

---

[138] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 12 francuske verzije radnog transkripta.

[139] Usmeni iskaz dr. Keisera od 2. jula 1996, str. 46 i 54 francuske verzije radnog transkripta.

[140] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 73 francuske verzije radnog transkripta.

[141] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 74 francuske verzije radnog transkripta.

[142] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 79 francuske verzije radnog transkripta.

[143] Dr. Gow, (Izvještaj), str. 11 i 12.

stanovništva i politika "etničkog čišćenja".[144] U Srebrenici, nakon definitivnog pada enklave u julu 1995, uslijedilo je pogubljenje odnosno deportacija 40.000 stanovnika Srebrenice.

61. Iz dokaznog materijala dosjea proizlazi da je nakon preuzimanja vlasti od strane SDS-a i njihovih vojnih saveznika u Bosni i Hercegovini uslijedilo sistematsko provođenje ove politike. Provođenje ove politike nije bilo posljedica slučaja. Ono odgovara politici ove stranke koja je javno iznošena još od 1991: radilo se o projektu stvaranja novog entiteta naseljenog isključivo Srbima, koji se zatim trebao priključiti novoj saveznoj državi kojom je trebala dominirati Republika Srbija. Radovan KARADŽIĆ je u intervjuu objavljenom 16. jula 1995. rekao:

> *"Naš prvi prioritet je da budemo deo Srbije, naš drugi prioritet je da budemo deo Jugoslavije, jedna federalna jedinica".*

Zatim nastavlja:

> *"Muslimanske enklave ne mogu da se održe i moraju nestati. Inače, mi ćemo ih ukloniti silom. (...) Muslimani i međunarodna zajednica moraju prihvatiti realnost da je ova zemlja totalno srpska."*[145]

Ti projekti jasno ilustriraju duh i politiku SDS-a u Bosni i Hercegovini: politiku "etničkog čišćenja".

Prema iskazu profesora Gardea, "etničko čišćenje je praksa koja se sastoji u poduzimanju mjera da se eliminišu određene etničke grupe s određenog područja s namjerom da to područje postane "etnički čisto," odnosno da na njemu žive samo pripadnici etničke grupe koja je započela "etničko čišćenje."[146] Prema iskazu Elisabeth Rehn, već citiranog *amicusa*

---

[144] Rezolucija br. 824 (1993), 6. maj 1993.

[145] Intervju španskim dnevnim novinama *"El Pais,"* dosje za potvrdu predmeta (IT-95-18-I).

[146] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 11 francuske verzije radnog transkripta.

curiae, provođena politika je "imala za cilj eliminaciju prisustva jedne određene etničke grupe s određenog teritorija. Jasno je da se, u tu svrhu, moraju primijeniti ozbiljne metode."[147]

Te metode etničkog čišćenja uključuju ubojstvo, seksualno zlostavljanje, zastrašivanje, šikaniranje, uništavanje vjerskih i kulturnih objekata, što je sve opisano u dijelu III.

U svjetlu dokaza izvedenih na raspravi, Pretresno vijeće smatra da je potrebno istaći neke od aspekata te politike etničkog čišćenja.

Pretresno vijeće želi prvo razmotriti opsadu, granatiranje i snajpersku kampanju protiv gradova, naročito protiv glavnog grada Bosne i Hercegovine, Sarajeva. Dana 19. aprila 1992, prije početka opsade, skupština opštine Sarajeva je uputila sljedeći proglas:

> *"Grad Sarajevo sa istorijom od preko 500 godina zajedničkog života kao multikulturna, multikonfesionalna i multinacionalna zajednica je NEDJELJIV."*[148]

Sve vrijeme opsade Sarajeva, civilno stanovništvo je bilo izloženo granatiranju koje je bilo uglavnom usmjereno na skupove civila, ili snajperskoj vatri čije su žrtve bili pojedinci. Osim toga, čini se da su minimalni životni uslovi koji su nametnuti stanovnicima grada,[149] doprinijeli progresivnom demoraliziranju i slabljenju stanovništva, koje je bilo etnički miješano jer je, po riječima g. Kupusovića, gradonačelnika grada, skoro 40.000 sarajevskih Srba koji nisu htjeli priznati vlast SDS-a ostalo u Sarajevu za vrijeme opsade. Izgleda da je upravo taj primjer mirnog suživota različitih grupa u Sarajevu bio na meti od samog početka opsade, što se vidi iz plana podjele grada kojeg Radovan KARADŽIĆ spominje u prethodnom citiranom intervjuu, gdje je izjavio:

---

[147] Usmeno izlaganje Elisabeth Rehn, amicus curiae, od 5. jula 1996, str. 27 francuske verzije radnog transkripta.

[148] Dokazni materijal br. 1.7.6.

[149] Usmeni iskaz T. Kupusovića od 1. jula 1996, str. 62 francuske verzije radnog transkripta.

"Sarajevo će postati dva grada. Dva susjedna grada, ako to prihvate Muslimani, ili jedan srpski grad, jer se radi o gradu sagrađenom na srpskoj zemlji. (...) Mi insistiramo da polovina grada postane srpska, ili ćemo mi zauzeti cijeli grad."

Iz dokaznog materijala podnesenog Pretresnom vijeću proizlazi da se opsada mora analizirati u kontekstu politike etničkog čišćenja. Opsada ima sve karakteristike instrumenta čiji je cilj istjerivanje nesrpskog stanovništva i Srba koji odbijaju da prihvate politiku SDS-a, i da od Sarajeva, kao i ostalih gradova u Bosni i Hercegovini, stvore etnički homogeno područje.

64. Pretresno vijeće je također mišljenja da seksualno zlostavljanje zaslužuje posebnu pažnju među metodama etničkog čišćenja zbog sistematičnosti s kojom je provedeno i težine patnje nanesene civilnom stanovništvu.[150] O tom je pitanju Pretresno vijeće htjelo čuti mišljenje *amicusa curiae*.

Tužilac je u Optužnici od 25. jula 1995. posebno istakao seksualno zlostavljanje počinjeno u zatočeničkim logorima koje su držali bosanski Srbi: pristup tim logorima su imali stražari ili komandanti logora, vojnici, pripadnici policije ili paravojnih grupa, pa čak i civili, koji su seksualno zlostavljali zatočene bosanske Muslimane i Hrvate, civile.[151] Pretresnom vijeću se pak čini da seksualno zlostavljanje u logorima predstavlja samo jedan od aspekata šire kampanje. Seksualno zlostavljanje su počinili i pojedinci ili grupe prije izbijanja sukoba, tokom pljački i zastrašivanja stanovništva.[152] Prilikom vojnih napada na skupove civila, također su počinjena seksualna zlostavljanja, pogotovo javna silovanja.[153] Izgleda da su žene bile posebna meta seksu-

---

[150] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 13 francuske verzije radnog transkripta; usmeno izlaganje Elisabeth Rehn, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 10 i 13 francuske verzije radnog transkripta.

[151] Usmeni iskaz Irme Oosterman od 2. jula 1996, str. 25-27 francuske verzije radnog transkripta; usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 10 i 13 francuske verzije radnog transkripta.

[152] Usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 10 francuske verzije radnog transkripta, citiranje završnog izvještaja Komisije eksperata, koja je osnovana u skladu sa Rezolucijom 780 (1992) Savjeta bezbjednosti, paragraf 245 (Izvještaj je predat Pretresnom vijeću).

[153] Usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 10 francuske verzije radnog transkripta i završni izvještaj Komisije eksperata, cit. paragraf 246.

alnih zlostavljanja. Neki su logori bili posebno namijenjeni za silovanja u cilju prisilnog rađanja srpske djece, a žene su često držane u zatočeništvu sve dok nije bilo prekasno za prekid trudnoće.[154] Čini se da su postojali i posebni hoteli i privatne kuće gdje su žene silovane i služile za zabavu vojnicima.[155]

Karakteristike svih tih oblika seksualnog zlostavljanja ukazuju na to da se radilo o dijelu jedne šire politike etničkog čišćenja: žrtve su uglavnom bile nesrpski civili, u velikoj većini Muslimani;[156] seksualno zlostavljanje je vršeno u više regija Bosne i Hercegovine; provođeno je na sistematski način uz korištenje sličnih metoda (višestruka silovanja, seksualno zlostavljanje u logorima, korištenje brutalnih metoda, zajedno sa drugim vrstama kršenja međunarodnog humanitarnog prava, itd.);[157] seksualno zlostavljanje je provođeno paralelno sa nastojanjima da se raseli civilno stanovništvo, a korištene metode otkrivaju namjeru da se kod žrtava i čitave zajednice izazove osjećaj stida i poniženja, kako bi ih se prisililo na odlazak;[158] nadalje, izgleda da je cilj brojnih silovanja bilo prisilno začeće;[159] više svjedoka ističe da su počinitelji seksualnog zlostavljanja, a najčešće su to bili vojnici,

---

[154] Usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 10 i 11 francuske verzije radnog transkripta i završni izvještaj Komisije eksperata, cit. paragraf 247 i 248.

[155] Usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 11 francuske verzije radnog transkripta i završni izvještaj Komisije eksperata, cit. paragraf 249; vidi također usmeni iskaz Irme Oosterman od 2. jula 1996, str. 26 francuske verzije radnog transkripta.

[156] Usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 13 francuske verzije radnog transkripta i završni izvještaj Komisije eksperata, cit. paragraf 251.

[157] Usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 13 i 15 francuske verzije radnog transkripta i završni izvještaj Komisije eksperata, cit. paragraf 252; vidi također iskaz Irme Oosterman od 2. jula 1996, str. 24, 25, 27 i 29 francuske verzije radnog transkripta.

[158] Usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 12, 13, 15 i 16 francuske verzije radnog transkripta i završni izvještaj Komisije eksperata, cit. paragraf 250; usmeno izlaganje Elisabeth Rehn, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 42-43 francuske verzije radnog transkripta.

[159] Usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 11 francuske verzije radnog transkripta i završni izvještaj Komisije eksperata, cit. paragraf 248 i 250; vidi također usmeni iskaz Irme Oosterman od 2. jula 1996, str. 25, 26, 31 i 32 francuske verzije radnog transkripta.

u tom smislu primali naređenja i da su zapovjednici logora i oficiri bili obaviješteni o tom zlostavljanju i u njemu učestvovali.[160]

Pretresno vijeće smatra da je važno istaći jednu suštinsku karakteristiku politike etničkog čišćenja. Naime, sada se potvrđuju zaključci prvog Specijalnog izvjestitelja Komisije za ljudska prava UN-a, g. T. Mazowieckog, na čije je izvještaje Pretresno vijeće podsjetila gđa Elizabeth Rehn, njegov nasljednik: jasno se pokazuje da "etničko čišćenje" u Bosni i Hercegovini nije bilo *posljedica* rata koji su započeli SDS i njeni vojni saveznici, već sam njegov *cilj*.[161]

C. Položaj optuženih. Vrsta odgovornosti

65. Opis krivičnih djela pokazao je da su počinioci bili dio institucionalne, političke i vojne organizacije čiji je cilj bila uspostava teritorije sa homogenim stanovništvom koja je pokrivala sve regije Bosne i Hercegovine pod kontrolom administracije bosanskih Srba.

Prema navodima dviju optužnica, inkriminisane radnje počinili su vojnici i policija koji su izvršavali naređenja administracije bosanskih Srba. Obje optužnice ukazuju da su počinioci bili pod kontrolom i komandom Radovana KARADŽIĆA i Ratka MLADIĆA, te da su od njih primali direktive. Sve tačke Optužnice, dakle, uključuju krivičnu odgovornost lica koja su bila u nadređenom položaju. Dvije odredbe Statuta Međunarodnog suda su ovdje relevantne, a to su paragraf 1 člana 7:

> *"Osoba koja je planirala, podsticala, naređivala, počinila ili na drugi način pomagala i učestvovala u planiranju, pripremi ili izvršavanju nekog od zločina navedenih u čl. 2 do 5 ovog Statuta, lično je odgovorna za zločine."*

te paragraf 3 istog člana:

---

[160] Usmeno izlaganje Christine Cleiren, amicus curiae, od 2. jula 1996, str. 14 francuske verzije radnog transkripta i završni izvještaj Komisije eksperata, cit. paragraf 250; vidi takođe usmeni iskaz Irme Oosterman od 2. jula 1996, str. 2528, francuska verzija radnog transkripta.

[161] Drugi izvještaj Tadeusza Mazowieckog od 27. oktobra 1992, E/CN.4/S-1/10.

"Činjenica da je bilo koje od djela navedenih u čl. 2 do 5 ovog Statuta počinjeno od strane podređene osobe ne oslobađa nadređenu osobu krivične odgovornosti, ako je znala ili imala razloga da zna da će podređena osoba počiniti takva djela ili da ih je već počinila, a nije poduzela potrebne i razumne mjere da spriječi takva djela ili da kazni počinitelja."

U svim tačkama Optužnice od 25. jula 1995, s izuzetkom prve (genocid), tužilac se poziva i na paragraf 1 i na paragraf 3 člana 7. Što se tiče optužbe za genocid iz tačke 1, pojedinačna krivična odgovornost optuženog postojala bi samo kroz paragraf 3, to jest, oni bi bili odgovorni zato što su znali ili su imali razloga da znaju da njima podređena lica vrše genocid, a nisu poduzeli neophodne i razumne mjere da spriječe ta djela ili kazne počinioce. Optužnica od 16. novembra 1995. navodi da su optuženi lično odgovorni za inkriminisane radnje, u skladu s paragrafom 1 člana 7, no "također, ili alternativno" u skladu sa paragrafom 3 navedenog člana 7.

Pretresno vijeće treba sada razmotriti pojedinačnu krivičnu odgovornost Radovana KARADŽIĆA i Ratka MLADIĆA. Ono će razmotriti položaj obojice optuženih u sveukupnoj organizaciji koja je opisana kako bi se utvrdile njihove institucionalne funkcije i način na koji su sprovodili svoja ovlaštenja.

1. Radovan KARADŽIĆ

67. Radovan KARADŽIĆ je predsjednik Srpske demokratske stranke (SDS) od njenog osnivanja u julu 1990.[162] Prema tome ima izvršnu vlast pri aktivnostima stranke.[163] Prema statutu SDS-a,[164] predsjednik je jedan od šest

[162] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 45 francuske verzije radnog transkripta; vidi također govor Radovana KARADŽIĆA, pred osnivačkom Skupštinom SDS-a, kao predsjednika nove stranke 12. jula 1990.

[163] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 25.

[164] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 49-50 francuske verzije radnog transkripta.

glavnih organa stranke. Njega bira Skupština i njegove su funkcije koordiniranje rada organa stranke, sazivanje Glavnog i Izvršnog odbora, nadzor nad sprovođenjem platforme i ciljeva stranke, te predstavljanje SDS-a. Po svom je položaju predsjednik Glavnog odbora, najvišeg organa stranke kada ne zasjeda Skupština, koji se sastoji od 57 članova i čije funkcije uključuju sastavljanje svih akata o kojima glasa Skupština, usvajanje svih odluka Skupštine i izvršavanje njenih odluka. Predsjednik stranke je također i predsjednik Izvršnog odbora koji ima 11 članova i koji priprema i izvršava odluke Glavnog odbora, provodi politiku stranke i bavi se svakodnevnim poslovima. Njegova su ovlaštenja proširena 1991.[165]

SDS je nadalje utemeljena na golemoj organizaciji koja je raširena po cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine (na nivou regija, podregija, opština i mjesnih zajednica).[166] Dok lokalni organi imaju određenu autonomiju u procjeni političke situacije na teritoriji u njihovoj nadležnosti i u odlučivanju o kadrovskim pitanjima,[167] centralni organi, a posebno predsjednik, drže u svojim rukama političku vlast u stranci, a provode ju usvajanjem odluka i upućivanjem naredbi ili uputa podređenima.[168] Principi discipline, saradnje i koordinacije smatrani su neophodnim za funkcionisanje SDS-a[169] i razvijen je efikasan sistem prijenosa informacija između raznih organizacionih nivoa u stranci. (Vidi Dio IV. A u gornjem tekstu.) [170]

Radovan KARADŽIĆ ima nadalje centralni položaj u cjelokupnoj paralelnoj strukturi vlasti koju je SDS uspostavila u Bosni i Hercegovini.

---

[165] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 50 francuske verzije radnog transkripta.

[166] Govor Radovana KARADŽIĆA pred osnivačkom Skupštinom SDS-a, cit. juli 1990; dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I).

[167] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 11.

[168] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 26.

[169] Naredba Radovana KARADŽIĆA o osnivanju deset "štabova za regionalizaciju," Sarajevo, 9. septembar.

[170] Posebno obratiti pažnju na tajne direktive Radovana KARADŽIĆA mjesnim i regionalnim komitetima SDS-a, Sarajevo, avgust 1991. i direktive SDS predsjednicima opština, Sarajevo, 23. mart 1992. (dokazni materijal br. 5 i 28), prema izjavi prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 15 i 16 i Johna Ralstona, idem, str. 47 i 48.

Naprimjer, kad je 13. oktobra 1990. "Srpska skupština Bosne i Hercegovine" uspostavila "Srpsko nacionalno vijeće" kako bi se garantirala građanska i politička jednakost Srba u Bosni i Hercegovini,[171] Radovan KARADŽIĆ imenovan je za predsjednika tog vijeća.[172] Dana 24. oktobra 1991. Radovanu KARADŽIĆU je povjereno da zastupa srpski narod u Bosni pred jugoslavenskim predsjedništvom,[173] a odlukom Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine od 21. novembra 1991. ovlašten je posebno da pregovara sa muslimanskim i hrvatskim narodom o uređenju budućeg zajedničkog života na prostoru Bosne i Hercegovine.[174] Dana 19. decembra 1991. krizni štab SDS-a naložio je opštinskim odborima stranke da organizuju lokalne krizne štabove sastavljene od članova stranke, koji su na taj način pod komandom njenih centralnih organa, a posebno predsjednika stranke.[175]

69. Odlučujući korak u institucionalnoj pripremi preuzimanja vlasti od strane Srba u Bosni i Hercegovini dogodio se 28. februara 1992. kad je proglašena Srpska Republika Bosna i Hercegovina. I u ovoj je fazi Radovan KARADŽIĆ ubrzo preuzeo vodeći položaj u paralelnoj strukturi vlasti.

Od 12. maja 1991. Radovan KARADŽIĆ je predsjednik onoga što se u to vrijeme nazivalo "Srpska Republika Bosna i Hercegovina" (radilo se o samoproglašenoj republici). Tog su dana tri lica izabrana za članove Predsjedništva Republike od strane Skupštine Srba Bosne i Hercegovine: Radovan KARADŽIĆ, Biljana PLAVŠIĆ i Nikola KOLJEVIĆ; unutar

---

[171] "Odluka", Banja Luka, 13. oktobar 1990, dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 12, zabilješka br. 41.

[172] "Prva odluka Srpskog nacionalnog vijeća Bosne i Hercegovine", Banja Luka, 13. oktobar 1990, dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I); vidi također usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 7 francuske verzije radnog transkripta.

[173] "Odluka o prijenosu ovlašćenja za zastupanje i zaštitu interesa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini", Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 24. oktobar 1991, dokazni materijal br. 8, prema izjavi prof. Gardea, idem, str. 17 i 18.

[174] "Odluka o područjima, mjesnim zajednicama i naseljenim mjestima u Bosni i Hercegovini koje se smatraju teritorijom Savezne Države Jugoslavije", 21. novembar 1991, dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I).

[175] "Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima", Sarajevo, 19. decembar 1990, dokazni materijal br. 47.

samog Predsjedništva, Radovan KARADŽIĆ je izabran za predsjednika.[176] Nekoliko mjeseci kasnije Skupština će ga direktno izabrati za predsjednika "Republike Srpske."[177] Kao predsjednik, a u skladu sa "ustavom" tog entiteta,[178] on je preuzeo funkcije koje su tipične za šefa države, uključujući i predstavljanje Republike (čl. 80). Nakon donošenja ustavnih amandmana 12. maja 1992. on je postao vrhovni komandant vojske i mogao je imenovati, unapređivati i smjenjivati svoje oficire (čl. 111).[179] Ta su ustavna ovlaštenja bila najširа u slučaju rata ili neposredne ratne opasnosti, kada on može donositi dekrete sa zakonskom snagom (čl. 81).

Međutim, dominantan položaj predsjednika te "Republike" treba razmotriti u svjetlu drugih zakonskih tekstova koji mu daju znatne ovlasti u političkoj i vojnoj administraciji bosanskih Srba. On po svom položaju predsjedava Vijeću nacionalne bezbjednosti koje je osnovala Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine 27. marta 1992. što mu daje široke ovlasti u pitanjima bezbjednosti koje se tiču srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.[180] Zakon o narodnoj odbrani bosanskih Srba od 28. februara 1992.[181] povjerava mu ulogu očuvanja jedinstva i nedjeljivosti sistema narodne odbrane; u slučaju rata ili drugih izvanrednih situacija, on odlučuje o korištenju policijskih snaga (čl. 6) i jedinica teritorijalne odbrane (čl. 39). U skladu sa "Zakonom o unutarnjim poslovima,"[182] koji je usvojen istog dana, u izvanrednoj situaciji predsjednik Republike može narediti mobilizaciju rezervnog sastava policije (čl. 33).

---

[176] Odluka o izboru članova Predsjedništva Srpske Republike Bosne i Hercegovine, Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, Banja Luka, 12. maj 1992, dokazni materijal br. 23; usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 33-34 francuske verzije radnog transkripta.

[177] Dokazni materijal br. 26 i usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 35 francuske verzije radnog transkripta.

[178] Odluka o proglašenju Ustava Srpske Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 16. mart 1992, dokazni materijal br. 18.

[179] Odluka o proglašenju amandmana I-IV Ustava Srpske Republike Bosne i Hercegovine (Amandmani III), Banja Luka, 12. maj 1992, dokazni materijal br. 20.

[180] Odluka o stvaranju Nacionalnog savjeta bezbjednosti, 27. mart 1992, citirano u potvrdi predmeta (IT-95-5-I).

[181] Dokazni materijal br. 32.

[182] Dokazni materijal br. 33.

70. Tako je Radovan KARADŽIĆ, kao predsjednik SDS-a, a potom i takozvane "Srpske Republike Bosne i Hercegovine," dobio široka institucionalna ovlaštenja koja su ga postavila na čelo političke organizacije i oružanih snaga na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine pod kontrolom bosanskih Srba.

71. Pretresno vijeće će sada, na temelju iznesenih dokumenata, razmotriti na koji je način Radovan KARADŽIĆ stvarno provodio ta ovlaštenja i donosio političke odluke.

Javni istupi predsjednika SDS-a ubrzo su poprimili polemičan ton. Zalagao se za republiku bosanskih Srba koja će biti ujedinjena s ostalim srpskim zemljama, te za nacionalno razdvajanje u zemlji. Muslimane je nazivao narodom od koga se bosanski Srbi moraju braniti kako bi očuvali svoj "životni prostor" i spominjao je "krvav i težak" rat.[183] U govoru koji je održao 14. i 15. oktobra 1991. (citiranom u dijelu IV. A) rekao je da su u ratu Muslimani bespomoćni i da bi mogli nestati.[184]

Tužilac je pred Pretresno vijeće iznio razne dokumente koje je potpisao Radovan KARADŽIĆ, a koji sadrže naredbe ili upute raznim tijelima SDS-a. Radovan KARADŽIĆ je često naglašavao potrebu za snažnom i centralizovanom kontrolom nad aktivnostima stranke; cijela je struktura SDS-a bila takva da je omogućavala takvu kontrolu, kako je gore pokazano.[185] Dana 18. oktobra 1991. Radovan KARADŽIĆ je proglasio vanredno stanje koje je važilo za sve organe stranke, pa su se opštinskim odborima upućivale dnevne naredbe.[186] U svojstvu predsjednika SDS-a, predstavljao je stranku pred bosanskim i stranim vlastima.[187]

---

[183] Govor održan u novembru 1990. za vrijeme kampanje za plebiscit srpskog naroda od 9-10. novembra, dokazni materijal br. 30; također citirano u dijelu IV A.

[184] Govor citiran u dijelu IV A, dokazni materijal br. 29, isječak 1 i usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 18 francuske verzije radnog transkripta.

[185] Dokazni materijali br. 27, 28 i 30.

[186] Dnevna poruka Radovana KARADŽIĆA opštinskim odborima, 18. oktobar 1991, citirano u potvrdi predmeta (IT-95-5-I).

[187] Poruka Slobodanu MILOŠEVIĆU, dokazni materijal br. 4, prema iskazu prof. Gardea u francuskom transkriptu od 28. juna 1996, str. 15, dokazni materijal br. 35 (Sporazum potpisan u Ženevi 22. maja 1992, potpisnik D. Kalinić "predstavnik gosp. KARADŽIĆA, predsjednika SDS-a").

Kao predsjednik samoproklamovane Srpske republike Bosne i Hercegovine, Radovan KARADŽIĆ je u potpunosti provodio svoja ovlaštenja kao vrhovni komandant Vojske bosanskih Srba: vojsku i policiju je podvrgao jedinstvenoj komandi,[188] unapređivao je oficire koji su vodili uspješne operacije tokom rata,[189] te je javno podržavao akcije njemu podređenih vojnika.[190] Valja napomenuti da je nakon odluke koju je 15. aprila 1992. donijelo privremeno Predsjedništvo, a potvrdila Skupština 12. maja 1992.[191] naređena opšta i stalna mobilizacija sistema teritorijalne odbrane na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine; dakle, nakon preuzimanja svojih dužnosti i u skladu sa svojim institucionalnim ovlaštenjima, Radovan KARADŽIĆ imao je kontrolu nad vanrednim mjerama koje su preduzete u tom kontekstu. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je i sam izjavio da je on šef administracije bosanskih Srba,[192] te su ga oficiri kojima je on naređivao i druge zaraćene strane tako i tretirale.[193] On je takođe potpisao brojne sporazume u ime administracije bosanskih Srba, koji su zatim i provedeni od strane njenih vlasti.[194]

72. Nadalje, Radovan KARADŽIĆ znao je za obaveze koje proizlaze iz međunarodnog humanitarnog prava i bio je obaviješten o brojnim rezolucijama Ujedinjenih nacija kojima su osuđivana kršenja međunarodnog

---

[188] Dokazni materijal br. 29, isječak br. 2; usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 59-60 francuske verzije radnog transkripta.

[189] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 59 francuske verzije radnog transkripta.

[190] Idem, str. 60.

[191] Dokazni materijal br. 19.

[192] Dokazni materijal br. 34 (Pismena izjava Radovana KARADŽIĆA vlastima Sjedinjenih Američkih Država, 3. maja 1993).

[193] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 60 francuske verzije radnog transkripta; usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 59-60 francuske verzije radnog transkripta.

[194] Idem, str. 54-55 i dokazni materijal br. 36 (Sporazum od 5. juna 1992. o ponovnom otvaranju sarajevskog aerodroma u humanitarne svrhe), 37 (Upute srpskim snagama oko Goražda o trenutačnom unilateralnom prekidu vatre, London, 16. jula 1992), 38 (Deklaracija o humanitarnoj pomoći, Ženeva, 18. novembar 1993) i 39 (Sporazum o potpunom prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994).

humanitarnog prava počinjena u Bosni i Hercegovini.[195] Jedan svjedok posebno navodi da je Radovan KARADŽIĆ znao za uslove života u zatočeničkim objektima koje su srpske snage držale u Bosni i Hercegovini[196] i da je velik broj premještaja zatvorenika iz jednog logora u drugi izvršen po njegovim direktnim naredbama, što pokazuje da je on imao kontrolu i komandu nad tim logorima.[197] Takođe je pokazano da je Radovan KARADŽIĆ imao kontrolu nad svojim trupama koje su granatirale skupove civila.[198] Njegove izjave o korištenju pripadnika mirovnih snaga Ujedinjenih nacija kao talaca pokazale su da je on znao za ta djela i da su ona počinjena u skladu s njegovim naredbama.[199] Na kraju, u dovoljnoj je mjeri utvrđeno da Radovan KARADŽIĆ nije preduzeo nikakve mjere da bi kaznio njemu podređena lica koja su počinila teške povrede međunarodnog humanitarnog prava.[200]

73. A što se tiče konkretno događaja u Srebrenici, Radovan KARADŽIĆ je bez oklijevanja predstavnicima štampe izjavio da muslimanske enklave moraju nestati, čak i uz primjenu sile, te nije uopšte negirao da su na meti i

---

[195] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 7-8 francuske verzije radnog transkripta i dokazni materijali br. 64 i 66. Takođe vidi dokazne materijale br. 65 u predmetu IT-95-18-I (Izjava o kontaktima predstavnika Ujedinjenih nacija s Radovanom KARADŽIĆOM i Ratkom MLADIĆEM, pročitana za vrijeme rasprave 5. jula 1996, str. 79-82 francuske verzije radnog transkripta) i 25 (Naredba o primjeni međunarodnih zakona ratovanja u Armiji Srpske Republike Bosne i Hercegovine, 13. maj 1992, koju je potpisao Radovan KARADŽIĆ).

[196] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 90-91 i 1. jula 1996, str. 2-3 francuske verzije radnog transkripta: svjedok citira zaključke Thompsonove komisije (str. 3-5).

[197] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 90 francuske verzije radnog transkripta.

[198] Izjava generala pukovnika Francisa Briquemonta, komandanta snaga Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini; razgovori od 9, 29. i 30. maja i 3. avgusta 1995. sa Tužilaštvom (izjava je dodana dosjeu za potvrdu predmeta) i dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 73 (Tužilac citira intervju sa Radovanom KARADŽIĆEM).

[199] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 10-11 francuske verzije radnog transkripta.

[200] Idem, str. 5.

civili,[201] nego je još i rekao da je "zadovoljan" time kako su njegova uputstva izvršena prilikom zauzimanja sigurnosne zone.[202]

Isto vrijedi i za opsadu Sarajeva i navodni masakr hiljada njegovih stanovnika, gdje dokazni materijal, koji je u obliku videotrake podnio tužilac, potvrđuje direktno prisustvo i kontrolu Radovana KARADŽIĆA.[203]

74. Očito je da je Radovan KARADŽIĆ imao ključnu ulogu u političkim i vojnim pripremama za preuzimanje vlasti od strane Srba u Bosni i Hercegovini. Sav dokazni materijal i svjedočanstva koje je tužilac iznio pokazuju da je od jula 1990. Radovan KARADŽIĆ bio neprikosnoveni vođa bosanskih Srba. Njegova djela i izjave pokazuju da je on ne samo bio upoznat s onim što rade njegovi podređeni, nego da je čak podržavao njihovo ponašanje, da je od samog početka učestvovao u planiranju politike etničkog čišćenja u Bosni i Hercegovini i da je i sam bio u poziciji da izdaje naredbe za operacije koje su provodili bosanski Srbi a koje su dovele do izvršavanja inkriminisanih radnji.

Utvrđeno je da je Radovan KARADŽIĆ stalno bio na položaju vlasti u srpskoj administraciji u Bosni i Hercegovini te da je doista i vršio svoje funkcije. Njegova karijera predstavlja stalni uspon do ključnih položaja da bi prigrabio vlast, prvo na čelu SDS-a, a zatim i u raznim paralelnim strukturama vlasti koje su ustanovili bosanski Srbi.[204]

2. Ratko MLADIĆ

75. Ratko MLADIĆ je bio profesionalni oficir Jugoslovenske narodne armije (JNA) do maja 1992. Od 1989. do 1991. bio je na položaju načelnika odsjeka

---

[201] Intervju španskim dnevnim novinama El Pais, 16. juna 1995.

[202] Intervju na televiziji bosanskih Srba 4. avgusta 1995.

[203] Usmeni iskaz Tarika KUPUSOVIĆA, gradonačelnika Sarajeva, od 28. juna 1996, str. 59-60 francuske verzije radnog transkripta i dokazni materijali.

[204] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 36-37 francuske verzije radnog transkripta. Takođe vidi usmeni iskaz Johna Ralstona od 1. jula 1996, str. 15 francuske verzije radnog transkripta (svjedok upućuje na nekoliko razgovora između predstavnika Tužilaštva i viših oficira).

za obuku Treće vojne oblasti u Skoplju. Od januara do juna 1991. bio je zamjenik komandanta Prištinskog korpusa na Kosovu. U junu 1991. poslat je u Knin kao zapovjednik Kninskog korpusa. To je bilo u vrijeme borbi sa hrvatskim snagama. Dva mjeseca nakon dolaska u Knin, zbog svojih borbenih uspjeha unaprijeđen je u čin generalmajora.[205]

76. U aprilu i maju 1992. JNA je vodila borbe u Bosni i Hercegovini. U međuvremenu se 19. maja 1992. JNA zvanično povukla sa teritorije Bosne i Hercegovine.[206] Ustvari, radilo se samo o reorganizaciji trupa; jedinice JNA u Bosni od tada su trebale biti sastavljene gotovo isključivo od srpskih vojnika iz te republike. Sve jedinice i njihova oprema ostale su u Bosni.[207]

U tom je kontekstu Ratko MLADIĆ imenovan za načelnika štaba Druge vojne oblasti u Sarajevu. Na tom su mjestu prije njega bili generali Stanković i Kukanjac, koji su opozvani u Beograd.[208] Nakon zvaničnog povlačenja JNA, Ratko MLADIĆ je, najvjerojatnije u tijesnoj vezi sa vlastima u Beogradu, počeo organizirati autonomnu komandnu strukturu u Bosni i Hercegovini. Čini se da je on sam detaljno opisao ovaj proces u intervjuu koji je dao beogradskom časopisu "NIN".[209]

77. Dana 12. maja 1992. Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine odlučila je stvoriti "Vojsku Srpske Republike Bosne i Hercegovine" i imenovala je generala Ratka MLADIĆA za načelnika Glavnog štaba.[210] To nije dovelo do nikakvih većih promjena u organizaciji i djelovanju vojske u

---

[205] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 63 francuske verzije radnog transkripta.

[206] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 64 francuske verzije radnog transkripta.

[207] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 25 francuske verzije radnog transkripta; usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 63-64 francuske verzije radnog transkripta.

[208] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 64 francuske verzije radnog transkripta.

[209] Idem.

[210] Odluka o osnivanju Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, Banja Luka, 12. maj 1992, posebno član 3.

Bosni; savezni organi su i dalje finansirali sve u vojsci - uključujući i plaće oficira - a struktura, naoružanje i taktika vojske bosanskih Srba bili su isti kao u JNA.[211]

Ratko MLADIĆ bio je najviši oficir u vojsci samozvane "Republike bosanskih Srba."[212] Pomoćnik mu je bio Milan Gvero, zamjenik komandanta. On zapovijeda glavnim štabom - on se sastoji od pet članova koji imaju funkcije pomoćnika kao i ostale koje određuje vrhovni komandant. Komandanti sedam korpusa armije raspoređenih širom teritorija Bosne i Hercegovine pod srpskom kontrolom su također direktno podređeni Ratku MLADIĆU. Oni imaju određene slobode u vođenju vojnih operacija na teritoriji koja je u njihovoj zoni odgovornosti, no moraju se povinovati opštoj strategiji koju koncipiraju glavni štab i vrhovni komandant.[213]

Ratko MLADIĆ je tako imao kontrolu nad vojskom bosanskih Srba. On je više puta pokazao da ima apsolutnu kontrolu nad svojim vojnicima. No, Radovan KARADŽIĆ, predsjednik i politički vođa republike bosanskih Srba, i dalje je vrhovni komandant vojske. Ratko MLADIĆ priznaje njegov autoritet. Na taj način dvojica optuženih usko sarađuju.[214]

78. Dokazni materijal koji je iznio tužilac daje Pretresnom vijeću jasne indikacije o načinu na koji je Ratko MLADIĆ provodio svoja ovlaštenja.

Kao prvo, vidljivo je da je Ratko MLADIĆ imao potpunu kontrolu nad svojim generalima[215] i da je često lično intervenisao prilikom donošenja operativnih odluka raznih korpusa; išao je tako daleko da je mijenjao naređenja komandanata i umjesto njih donosio taktičke odluke.[216]

---

[211] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 25 francuske verzije radnog transkripta; usmeni iskaz pukovnika Selaka, od str. 1248 nadalje (dokazni materijal br. 70). također vidi potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 29.

[212] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 1. jula 1996, str. 15 francuske verzije radnog transkripta.

[213] Dokazni materijal br. 40; dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 30.

[214] Usmeni iskaz prof. Gardea od 28. juna 1996, str. 40 francuske verzije radnog transkripta i usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 65 francuske verzije radnog transkripta.

[215] Izjava generala pukovnika Francisa Briquemonta, cit, str. 8.

[216] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 29.

Njegova se moć protezala i na politički plan. Imao je ključnu ulogu u donošenju odluka administracije bosanskih Srba[217] i kao njezin predstavnik je učestvovao u pregovorima i potpisao više sporazuma koje su kasnije njegove jedinice provodile.[218]

79. U ovoj je fazi postupka u dovoljnoj mjeri dokazano da je on znao za djela opisana u Optužnici i da je u njima učestvovao. Više je zatočeničkih centara bilo pod upravom pripadnika oružanih snaga pod njegovom komandom, te su ih obilazili visoki oficiri;[219] najmanje je jedanput pokazao da je svjestan životnih uslova koji vladaju u logorima.[220] Sprovođenje potpisanih sporazuma i iskazi svjedoka ukazuju da je imao kontrolu nad granatiranjem skupova civila.[221] Nadalje, dokazano je da je Ratko MLADIĆ kontrolirao čak i kretanje civila na teritoriji Bosne i Hercegovine: 19. maja 1992. je, naprimjer, držao skupinu od 3.000 žena i djece kao taoce na Ilidži i pristao je da ih pusti tek nakon pregovora tri dana kasnije.[222] U ovoj je fazi postupka u dovoljnoj mjeri dokazano da je znao za obaveze koje proističu iz međunarodnog humanitarnog prava[223] a i uopšteno za počinjene zabranjene radnje,[224] kao i za činjenicu da nisu sprovedene nikakve disciplinske mjere protiv njegovih podređenih[225] koji su počinili teška kršenja.

---

[217] Izjava generala pukovnika Francisa Briquemonta, cit, str. 8.

[218] Dokazni materijal br. 41 (Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice i Žepe sa generalom Seferom Halilovićem od 8. maja 1993.), 42 (Sporazum o prestanku vatre na teritoriji Bosne i Hercegovine sa generalom Seferom Halilovićem od 8. maja 1993.), 43 (Sporazum o prestanku neprijateljstava između zaraćenih stranaka od 30. jula 1993.), 44 (Sporazum o miru u Bosni i Hercegovini od 11. avgusta 1992.).

[219] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 28. juna 1996, str. 87-91 i 1. jula 1996, str. 2 i 3 francuske verzije radnog transkripta.

[220] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 55.

[221] Izjava generala pukovnika Francisa Briquemonta, cit, str. 7 i 9.

[222] Dosje za potvrdu predmeta (IT-95-5-I), str. 30.

[223] Usmeni iskaz Johna Ralstona od 1. jula 1996, str. 7 francuske verzije radnog transkripta.

[224] Idem, str. 7 i dokazni materijal br. 67 (dok. od 2. marta 1993. iz vojne komande Evropske zajednice upućen generalu MLADIĆU).

[225] Vidi, naprimjer, usmeni iskaz Johna Ralstona od 1. jula 1996, str. 5 francuske verzije radnog transkripta.

80. Što se tiče konkretno zbivanja u Srebrenici opisanih u Optužnici od 16. novembra 1995. postoji direktni dokazni materijal koji se odnosi na vrstu odgovornosti Ratka MLADIĆA. Njegovo prisustvo i ponašanje u Bratuncu i Potočarima,[226] te na više drugih mjesta u raznim razdobljima tokom zbivanja, čak i na mjestima gdje su izvršena masovna smaknuća, jasno pokazuju da je znao za inkriminisane radnje.[227] Prema iskazima svjedoka, zauzimanje Srebrenice imalo je sve karakteristike unaprijed planirane operacije.[228] Učestvovanje Ratka MLADIĆA u tim pripremama, kao i njegova kontrola nad cijelim procesom zauzimanja Srebrenice i evakuacijom i istrebljenjem muslimanskih izbjeglica potvrđeno je iskazima[229] i njegovim vlastitim izjavama.[230]

3. Pojedinačna krivična odgovornost optuženih

81. U svjetlu analize institucionalnih funkcija i stvarnog sprovođenja vlasti dvojice optuženih, Pretresno vijeće sada može prijeći na razmatranje njihove pojedinačne krivične odgovornosti.

82. Nema sumnje da su ispunjeni uslovi za postojanje odgovornosti nadređenih u skladu sa članom 7(3) Statuta, tj. oni koji predstavljaju krivične propuste nadređenih:

- vojne i policijske snage bosanskih Srba koje su počinile inkriminisane radnje bile su pod kontrolom ili komandom Radovana KARADŽIĆA i Ratka

---

[226] Usmeni iskaz potpukovnika Karremansa od 4. jula 1996, str. 8-24 francuske verzije radnog transkripta i usmeni iskaz poručnika Kostera od 4. jula 1996, str. 46-48 i 52 francuske verzije radnog transkripta.

[227] Usmeni iskaz svjedoka A 4. i 5. jula 1996, francuska verzija radnog transkripta; usmeni iskaz Jean-Renéa Rueza od 3. jula 1996, str. 58-61 francuske verzije radnog transkripta.

[228] Usmeni iskaz potpukovnika Karremansa od 4. jula 1996, str. 30 francuske verzije radnog transkripta.

[229] Idem.

[230] Izjave Ratka MLADIĆA koje su citirali potpukovnik Karremans i poručnik Koster, cit.

MLADIĆA ili su od njih primali upute tokom cijelog perioda na koji se odnose optužnice;

- zbog svojih položaja u administraciji bosanskih Srba, Radovan KARADŽIĆ i Ratko MLADIĆ znali su ili su morali znati da su njihovi podređeni činili ili da su se spremali činiti inkriminisane radnje;

- Konačno, utvrđeno je da Radovan KARADŽIĆ i Ratko MLADIĆ nisu preduzeli odgovarajuće i razumne mjere kako bi spriječili ta djela ili kaznili njihove počinioce.

83. Međutim, Pretresno vijeće smatra da ova vrsta odgovornosti više odgovara odredbama člana 7(1) Statuta. Dokazi i iskazi bez iznimke pokazuju da su Radovan KARADŽIĆ i Ratko MLADIĆ ne samo obavještavani o zločinima koji su počinjeni pod njihovom vlasti, već da su, prije svega, koristili svoja ovlaštenja zato da bi planirali, poticali, naređivali ili na drugi način pomagali i sudjelovali u planiranju, pripremi ili izvršenju tih zločina.

Sam koncept politike "etničkog čišćenja" mora se pripisati Radovanu KARADŽIĆU, s obzirom na njegov vodeći položaj na čelu Srpske demokratske stranke i na govore u kojima je taj koncept često objašnjavao, a koji je vjerojatno razradio zajedno s drugim osobama koje nisu predmet ove optužnice. Činjenica da je on uvijek bio na ključnim položajima u paralelnim strukturama vlasti dokazuje da je imao centralnu ulogu u planiranju SDS-a za preuzimanje vlasti u Bosni i Hercegovini i u institucionalnoj organizaciji koja je imala isti cilj. Njegov dominanti položaj nakon dolaska na vlast u samozvanoj Srpskoj Republici Bosni i Hercegovini, stvarno vršenje njegovih funkcija kako u političkoj tako i u vojnoj sferi, te njegovi vlastiti istupi u javnosti pokazuju da je on također naredio, pomagao i poticao pripremu i sprovođenje politike etničkog čišćenja, a posebno zločina za koje se tereti. Na temelju materijala koji je tužilac iznio, Pretresno vijeće smatra da je on također odgovoran i za zločine počinjene u julu 1995. prilikom zauzimanja Srebrenice.

Ratko MLADIĆ je, tokom cijelog perioda na koji se odnose dvije optužnice, imao potpunu komandu nad srpskom vojskom u Bosni i Hercegovini. Njegove izjave i način na koji je sprovodio svoja ovlaštenja, ne samo

na vojnom, već i na političkom planu, pokazuju da je on u potpunosti prihvatio politiku etničkog čišćenja koju je provodila administracija bosanskih Srba, te da je postao jedan od glavnih protagonista te politike. Po svemu sudeći, s obzirom na njegov vodeći položaj na čelu vojne strukture, on je planirao i organizirao zločine koje su počinile snage pod njegovom komandom, a koji su opisani u optužnicama. Nadalje, potvrđena svjedočanstva ukazuju da njegova uloga nije bila ograničena samo na planiranje sveukupne strategije, već da je Ratko MLADIĆ bio prisutan na mjestima gdje su počinjeni neki od zločina i da je lično nadgledao, do najsitnijeg detalja, određene operacije, uključujući i zauzimanje Srebrenice i zvjerstva koja su potom uslijedila.

84. Osim toga, potrebno je vrlo pažljivo razmotriti i pojedinačnu krivičnu odgovornost za zločin genocida opisan u tački 1 Optužnice od 25. jula 1995. Pretresno vijeće smatra da izneseni dokazni materijal i iskazi u dovoljnoj mjeri dokazuju da su najviše političke i vojne vođe aktivno sudjelovale u zločinima koje su, u zatočeničkim centrima, počinile vojne i policijske snage bosanskih Srba. Identične metode koje su korišćene u tim zločinima, isti obrazac, njihova rasprostranjenost po cijeloj teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba, prebacivanje zatvorenika iz jednog logora u drugi, te neke od izjava optuženih, predstavljaju snažne indikacije koje ukazuju na to da su Radovan KARADŽIĆ i Ratko MLADIĆ planirali, naredili ili na drugi način pomagali i sudjelovali u planiranju, pripremi ili izvršenju genocida koji je počinjen u logorima.

Stoga, Pretresno vijeće smatra da se tačka 1 (genocid) Optužnice od 25. jula 1995. treba dopuniti kako bi se pokazala pojedinačna krivična odgovornost dvojice optuženih, u skladu sa članom 7(1) Statuta.

85. Konačno, utvrdivši vrstu odgovornosti dvojice optuženih, odnosno odgovornost političkog ili vojnog vrha, Pretresno vijeće ne može a da ne potakne Tužilaštvo da pokrene istragu o odgovornosti za donošenje odluka na istom ili čak i višem nivou.

V. PRAVNA KVALIFIKACIJA KRIVIČNIH DJELA

86. Pretresno vijeće je utvrdilo da postoji osnovana sumnja da su optuženi planirali i naredili da se izvrše krivična djela za koja ih tereti Optužnica ili da ih u najmanju ruku nisu spriječili i kaznili počinioce. Ostaje da se verifikuje da su ispunjeni pravni uslovi kako bi se ta djela mogla svrstati u nadležnost Međunarodnog suda, to jest da se mogu kvalifikovati kao ratni zločini (članovi 2 i 3), zločini protiv čovječnosti (član 5) ili genocid (član 4).

A. Ratni zločini (teška kršenja Ženevskih konvencija iz 1949./kršenja zakona i običaja rata)

87. Tužilac je, kao ratne zločine, kvalifikovao nekoliko djela opisanih u dijelu III. Stoga je potrebno utvrditi da li su u ovom slučaju zadovoljeni opšti uslovi za primjenu člana 2 (teška kršenja Ženevskih konvencija iz 1949.) i člana 3 (kršenja zakona i običaja rata) kako ih je navelo Žalbeno vijeće u svojoj odluci od 2. oktobra 1995. Postojanje oružanog sukoba je preduslov za primjenu članova 2 i 3 Statuta Suda. U predmetu Tadić, Žalbeno vijeće je konstatovalo:

> *"Oružani sukob postoji kad god među državama dolazi do primjene oružane sile ili kada postoji duži period oružanog nasilja između vladinih organa i organizovanih naoružanih grupa ili između takvih grupa i države."* (Odluka od 2. oktobra 1995. IT-94-1-AR72, paragraf 70.)

Prema svjedoku ekspertu, prof. Gardeu, čije je svjedočenje slično onom dr. Gowa koje se nalazi u prilogu dosjea, oružani sukob na teritoriji bivše Jugoslavije traje još od ljeta 1991. U toku rasprave jasno je dokazano da sukob nije prestao do vremena kada su počinjena posljednja djela koja razmatra Pretresno vijeće, tj. do jula 1995. Što se tiče Republike Bosne i Hercegovine, u ovoj fazi, može se pretpostaviti da su neprijateljstva počela u aprilu 1992. sa zauzimanjem nekoliko opština i sa početkom opsade Sarajeva.

88. Pored toga, u gore pomenutom predmetu (paragraf 84), Žalbeno vijeće je konstatovalo da se član 2 Statuta može primjenjivati samo ako se sukob može kvalifikovati kao međunarodni. Bez prejudiciranja nezavisnog mišljenja sudija koje će voditi sudski postupak, Pretresno vijeće u ovoj fazi mora razmotriti u kojoj je mjeri predočeni materijal dovoljan da se utvrdi međunarodni karakter sukoba.

Gledajući u cjelini, sukob u bivšoj Jugoslaviji je vrlo brzo zahvatio nekoliko država, kao što se vidi iz niza dokumenata i iskaza podnešenih tokom rasprave. Da budemo precizniji, pri razmatranju sukoba u Republici Bosni i Hercegovini, dokumenti predočeni Pretresnom vijeću utvrđuju u dovoljnoj mjeri da je sukob bio međunarodnog karaktera.

Može se smatrati da su vojne operacije u Bosni i Hercegovini počele u aprilu 1992. kada je ta država već bila nezavisna. Operacije je vodila JNA zajedno sa lokalnim srpskim snagama i paravojnim grupama. U to vrijeme, JNA je bila pod kontrolom, ili je djelovala zajedno sa vlastima SFRJ, koja je kasnije postala SRJ (Srbija i Crna Gora), koje su uglavnom bile pod dominacijom Republike Srbije. Pretresno vijeće stoga smatra da je u vrijeme izbijanja sukoba u Bosni i Hercegovini on bio međunarodnog karaktera jer je obuhvatao dvije odvojene države, Republiku Bosnu i Hercegovinu i SFRJ, koja je postala SRJ.

Prema Žalbenom vijeću u gore spomenutoj odluci:

> *"Međunarodno humanitarno pravo primjenjuje se od početka oružanih sukoba i nastavlja se primjenjivati nakon obustave neprijateljstava sve do konačne uspostave mira"* (paragraf 70).

U skladu sa tom odlukom, kao i sa nekim od odredaba Ženevskih konvencija na koje se poziva Tužilaštvo u svom podnesku od 24. juna 1996. (član 6, paragraf 2 Četvrte ženevske konvencije), može se smatrati da se zakoni koji se odnose na međunarodni oružani sukob primjenjuju sve do konačnog uspostavljanja mira. Mir nije bio uspostavljen u periodu kada su počinjene posljednje inkriminisane radnje.

Dalje, Pretresno vijeće je utvrdilo da neki činjenični materijali koje je predočilo Tužilaštvo dozvoljavaju kvalifikaciju sukoba kao međunarodnog do datuma kada su počinjene posljednje inkriminisane radnje. Izgleda da je JNA bila angažovana u Bosni i Hercegovini i nakon svog zvaničnog povlačenja. JNA, koja je postala Jugoslovenska armija, je navodno dozvolila osnivanje Armije bosanskih Srba u maju 1992. i dugo nastavila da kontrolira tu armiju. (vidi IV B)

89. Pored toga, Žalbeno vijeće je navelo da za primjenu člana 2 Statuta, žrtve krivičnih djela moraju biti osobe zaštićene u skladu s odredbama relevantne Ženevske konvencije. U ovoj fazi, izgleda da se žrtve opisanih djela mogu smatrati takvima.

Pretresno vijeće, bez prejudiciranja nezavisnog mišljenja sudija koje će voditi sudski postupak, smatra da je kvalifikacija - zločin protiv čovječnosti ili genocid, prikladnija za ukupna krivična djela iz obje optužnice. Izuzetak treba napraviti za djela obuhvaćena u dijelu tri prve optužnice koja se mogu kvalifikovati samo kao ratni zločin (uzimanje vojnika UNPROFOR-a za taoce i njihovo korišćenje kao "živog štita").

B. Zločini protiv čovječnosti i genocid

90. Analiza iz dijelova III i IV ove odluke dozvoljava nam da smatramo da su djela na kojima se zasnivaju dvije optužnice, osim onih navedenih u ranije pomenutom dijelu tri prve optužnice, slične prirode. Djela su usmjerena protiv civilnog stanovništva identifikovanog kao jedna ili više grupa, bilo nacionalnih ili političkih; djela su počinjavana prema istoj šemi; planiraju se i organiziraju na nivou države. Čini se da imaju zajednički cilj: omogućavanje stvaranja "etnički čistih" teritorija i na taj način stvaranje nove države. Djela predstavljaju instrumente sprovođenja "politike etničkog čišćenja" koju je osmislila SDS u Bosni i Hercegovini u saučesništvu i koordinaciji sa drugima, a koju su primjenjivali njeni službeni organi u Bosni i Hercegovini.

91. Član 5 Statuta, koji se odnosi na zločin protiv čovječnosti, glasi:

"Međunarodni sud ima ovlaštenja da krivično goni osobe odgovorne za sljedeće zločine počinjene protiv civilnog stanovništva u oružanom sukobu, bez obzira na to da li je sukob međunarodnog ili unutrašnjeg karaktera:

(a) ubistvo; (b) istrebljenje; (c) porobljavanje; (d) protjerivanje; (e) zatočavanje; f) mučenje; (g) silovanje; (h) progon na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi; (i) ostali nečovječni postupci."

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija tumači ovaj član na sljedeći način:

"Zločini protiv čovječnosti odnose se na nečovječne postupke vrlo ozbiljne prirode, kao što je namjerno ubijanje, mučenje i silovanje koje je počinjeno u rasprostranjenom i sistematskom napadu protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, na nacionalnoj, političkoj, etničkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi." (Izvještaj u skladu sa Rezolucijom 808 Savjeta bezbjednosti, S/25704).

U jednoj od prethodnih odluka, (Predmet *Nikolić,* IT-94-2-R61, odluka od 20. oktobra 1995.), ovo Pretresno vijeće odredilo je kontekst u kojem su se morala dogoditi djela navedena u članu 5 da bi se mogla kvalifikovati kao zločini protiv čovječnosti. Dalje, u predmetu *Vukovar* (Mrkšić, Radić, Šljivančanin, IT-95-13-R61, odluka od 3. aprila 1996), Pretresno vijeće je utvrdilo da, čak kada su krivična djela usmjerena protiv civilnog stanovništva, pojedinci koji su u datom momentu pružali otpor mogu se u izvjesnim uslovima smatrati žrtvama zločina protiv čovječnosti. Istom odlukom, Pretresno vijeće je potvrdilo da djela koja predstavljaju zločin protiv čovječnosti moraju biti rasprostranjena ili imati sistematski karakter.

Pretresno vijeće stoga smatra da se gore navedena djela mogu tačnije kvalifikovati kao zločin protiv čovječnosti.

92. Član 4(2) Statuta daje sljedeću definiciju genocida:

"Genocid je svako dolje opisano djelo počinjeno u namjeri da se uništi, djelomično ili u potpunosti, jedna nacionalna, etnička ili vjerska grupa kao takva:

(a) ubijanje pripadnika grupe; (b) nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima grupe; (c) namjerno nametanje takvih životnih uslova pripadnicima grupe kojima je cilj njeno potpuno ili djelomično uništenje; (d) nametanje mjera koje imaju za cilj sprječavanje rađanja u okviru grupe; (e) prisilno premještanje djece iz jedne u neku drugu grupu.

Prema istom članu, sljedeća su djela kažnjiva:

(a) genocid; (b) zavjera kojoj je cilj genocid; (c) direktno i javno podsticanje na genocid; (d) pokušaj da se počini genocid; (e) saučešništvo u genocidu.

Prema ovoj definiciji, za genocid je potrebno da su djela počinjena protiv grupe sa otežavajućom krivičnom namjerom da se uništi cijela grupa ili njen dio. Da bi se utvrdio genocid, nije potrebno ustanoviti stepen do kojeg je uništena grupa ili njen dio. Dovoljno je da se neko od djela navedenih u definiciji počini sa određenom namjerom.

93. Neka od djela koja su predočena Pretresnom vijeću mogu se kvalifikovati u skladu sa tačkama (a), (b), (c), paragrafa 2 člana 4. Ubijanje pripadnika grupe ili grupa (a) dovoljno je opisano u trećem dijelu ove odluke. Nanošenje teške tjelesne ili duševne patnje pripadniku ili pripadnicima grupe ili grupa (b) prouzrokovano je nečovječnim postupanjem, mučenjem, silovanjem i protjerivanjem. Namjerno podvrgavanje članova grupe ili grupa takvim životnim uslovima čiji je cilj njihovo potpuno ili djelimično fizičko uništenje (c) bilo je primjenjivano u zatočeničkim logorima, a isti cilj su imale i opsade i granatiranje gradova i zaštićenih područja.

94. Pretresno vijeće smatra da se mora posebno usredotočiti na analizu namjere "da se uništi u cijelosti ili djelimično jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa". U razmatranju komandne odgovornosti, Pretresno vijeće mora otkriti da li ponašanje koje nazivamo "etničko čišćenje" u cjelini pokazuje takvu genocidnu namjeru.

Namjera koja je specifična za zločin genocida ne mora biti jasno izražena. Kao što je ovo Pretresno vijeće utvrdilo u gore spomenutom predmetu Nikolić, namjera se može naslutiti na osnovu izvjesnog broja činjenica kao što je opšta politička doktrina koja je dovela do djela obuhvaćenih definicijom iz člana 4, ili do ponavljanja destruktivnih diskriminatornih djela. Namjera se takođe može naslutiti iz pripreme djela kojima se želi narušiti temelje jedne grupe ili onoga što počinioci smatraju temeljima grupe, odnosno djela koja sama po sebi nisu navedena u članu 4(2), ali koja su počinjena u okviru istog načina ponašanja.

U ovom slučaju, plan SDS-a u Bosni i Hercegovini sadrži elemente koji su trebali dovesti do uništenja nesrpskih skupina u Bosni i Hercegovini. Projekat etnički homogene države koji se priprema u kontekstu mješovitog stanovništva svakako mora predvidjeti radikalno isključivanje svake grupe koja se ne identifikuje kao srpska. Konkretne manifestacije ovog projekta od strane SDS-a, čak i prije izbijanja sukoba, eksplicitno potvrđuju postojanje namjere da se takve grupe silom isključe. Projekt, između ostalog, ne isključuje upotrebu sile protiv civilnog stanovništva. Dalje, čini se da grupe koje su na nišanu, prema planu SDS-a, ne mogu polagati pravo na bilo koju drugu određenu teritoriju. U ovom slučaju, masovna protjerivanja mogu se smatrati prvim korakom u procesu eliminacije. Svi elementi potvrđuju da je projekt koji je doveo do krivičnih djela koja Pretresno vijeće ovdje razmatra, predvidio, kao konačni korak, uništavanje nesrpskih grupa, a posebno grupa bosanskih Muslimana.

Pored toga, izgleda da izvjesne metode korišćene u implementaciji projekta "etničkog čišćenja" otkrivaju otežavajuću krivičnu namjeru. Naprimjer, široka rasprostranjenost efekta razaranja: sam broj žrtava odabranih zbog njihove pripadnosti određenoj grupi navodi na zaključak da je postojala namjera da se ta grupa, barem djelimično, uništi. Nadalje, priroda nekih od metoda "etničkog čišćenja" ide u prilog tome da je njihov cilj bio narušivanje temelja grupe ili onog što se pod tim podrazumijevalo. Sistematsko silovanje žena, potvrđeno određenim brojem dokaznog materijala koje je podnešeno Pretresnom vijeću, u nekim slučajevima imalo je za cilj da se, prisilnim začećem, na dijete prenese novi etnički identitet. U

drugim slučajevima, ponižavanje i zastrašivanje sredstvo dezorganiziranja grupa. Razaranje džamija ili katoličkih crkvi imalo je za cilj uništavanje stoljećima starog prisustva grupe ili grupa; razaranje biblioteka imalo je za cilj uništavanje kulture čije je bogatstvo proizašlo iz različitih nacionalnih komponenata stanovništva.

95. Pretresno vijeće stoga, u ovoj fazi, smatra da su izvjesna djela koja treba razmotriti mogla biti planirana ili naređena sa namjerom da se počini genocid. Ova namjera proizlazi iz efekata govora ili projekata koji pripremaju i opravdavaju ova djela, iz širokih razmjera njihovog razornog djelovanja i iz specifične prirode kojoj je cilj podrivanje onog što se smatra temeljima određene grupe. Bosanske nacionalne grupe, bosanski Hrvati, a posebno bosanski Muslimani, bili su meta tih djela.

Pretresno vijeće stoga poziva tužioca da razmotri proširivanje kvalifikacije genocida i na druga djela iz Prve optužnice izvan onih koja su počinjena u zatočeničkim logorima.

VI. UTVRĐIVANJE PROPUSTA REPUBLIKE SRPSKE I SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE (SRBIJA I CRNA GORA) DA SARAĐUJU SA MEĐUNARODNIM SUDOM

96. Nakon što su prvobitno potvrdili optužnice podnijete Pretresnom vijeću, sudija Jorda - 25. jula 1995. i sudija Riad - 16. novembra 1996. izdali su naloge za hapšenje Radovana KARADŽIĆA i Ratka MLADIĆA. Ti nalozi su poslati administraciji bosanskih Srba i Saveznoj Republici Jugoslaviji (Srbija i Crna Gora). Naloge je nadležnim vlastima proslijedio sekretar Suda i to: 1. avgusta 1995. vezano za Prvu optužnicu, a 21. novembra (Saveznoj Republici Jugoslaviji) i 22. novembra 1995. (administraciji bosanskih Srba) vezano za Drugu optužnicu. Nadalje, na zahtjev tužioca, sekretar Suda je zatražio - 10. maja 1996. od Republike Srpske, a 13. maja 1996. od Savezne Republike Jugoslavije, da objave optužnice u tiražnim novinama u Republici Srpskoj i Saveznoj Republici Jugoslaviji, u skladu sa pravilom 60 Pravilnika.

97. Do danas, optužnice nisu uručene Radovanu KARADŽIĆU i Ratku MLADIĆU, niti su nalozi za hapšenje izvršeni.

98. Na osnovu pravila i odredaba Međunarodnog suda, a posebno na osnovu člana 29 Statuta i pravila 2(A) (Države) Pravilnika o postupku i dokazima, administracija bosanskih Srba (zvanično nazvana: Republika Srpska nakon mirovnog sporazuma potpisanog u Daytonu 14. decembra 1995. - Dejtonski sporazum) dužna je da sarađuje sa Međunarodnim sudom. Uprkos tome što se RADOVAN KARADŽIĆ i RATKO MLADIĆ nalaze na teritoriji pod njenom kontrolom, Republika Srpska niti je uručila dvije optužnice optuženima niti je izvršila naloge za njihovo hapšenje.

99. Pretresno vijeće smatra da su RADOVAN KARADŽIĆ i RATKO MLADIĆ u nekoliko navrata bili u Saveznoj Republici Jugoslaviji. Tužilac je stavio na uvid četiri dopisa koje je predsjednik Međunarodnog suda, sudija Antonio Cassese, poslao gospodinu Slobodanu Miloševiću, predsjedniku Srbije.[231] U njima je, u nekoliko prilika kada su optuženi bili na teritoriji Savezne Republike Jugoslavije, predsjednik Cassese zatražio pomoć jugoslovenskih vlasti kako bi se izvršili nalozi za hapšenje koje je izdao Međunarodni sud. Dopisi su se odnosili na:

- boravak Ratka MLADIĆA u Beogradu radi liječenja tokom druge polovine septembra 1995. (pismo od 18. septembra 1995),
- prisustvo Radovana KARADŽIĆA u Beogradu 23. septembra 1995. (pismo od 27. septembra 1995),
- odlazak Radovana KARADŽIĆA u Beograd radi zvaničnih razgovora sa predsjednikom Miloševićem 24. oktobra 1995. (pismo od 23. oktobra 1995),
- boravak Ratka MLADIĆA u Beogradu radi liječenja krajem novembra 1995. (pismo od 29. novembra 1995).

Savezna Republika Jugoslavija nikada nije obezbijedila zatraženu pomoć, u skladu s odredbama člana 29 Statuta. Osim toga, tužilac navodi prisustvo optuženih u Beogradu u više navrata, između ostalog, prilikom susreta na visokom nivou 3. avgusta 1995, 29. avgusta 1995, i 7. februara

[231] Dokazni materijali br. 76-80.

1996. Nadalje, 22. maja 1996. predsjednik Cassese je poslao pismo predsjedniku Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija u kome je istakao da, uprkos prisustva Ratka MLADIĆA u Beogradu 21. maja 1996. na sahrani generala Đorđa Đukića, vlasti Savezne Republike Jugoslavije nisu izvršile nalog za hapšenje.[232]

100. Pretresno vijeće, takođe, konstatuje da se, za vrijeme pregovora u Daytonu, Savezna Republika Jugoslavija obavezala da preduzme sve potrebne mjere kako bi obezbijedila da Republika Srpska u potpunosti ispoštuje obaveze iz Aneksa 1-A i 2 Mirovnih sporazuma potpisanih 14. decembra 1995.[233] U skladu sa članom 10 Aneksa 1-A, Republika Srpska je preuzela obavezu da u potpunosti sarađuje sa svim entitetima uključenim u implementaciji ovog mirovnog sporazuma, uključujući i Međunarodni sud za bivšu Jugoslaviju.[234] Savezna Republika Jugoslavija je tako dala garancije da će Republika Srpska u potpunosti sarađivati sa Međunarodnim sudom. Ta obaveza je proizišla iz zahtjeva koji je delagacija Republike Srpske u Daytonu uputila Saveznoj Republici Jugoslaviji 20. novembra 95, kako bi ova bila garant međunarodnih obaveza Republike Srpske.[235] Kao što je Pre-

---

[232] Dokazni materijal br. 80.

[233] "U ime Savezne Republike Jugoslavije, želeo bih da Vas uverim da će Savezna Republika Jugoslavija preduzeti sve potrebne mere, u skladu sa suverenitetom, teritorijalnim integritetom i političkom nezavisnosti Bosne i Hercegovine, kako bi se obezbedilo potpuno poštivanje i sprovođenje odredaba gore navedenih aneksa (Aneks 1-A i 2)." (Pisma od 21. novembra 1995. koja je potpisao Milan Milutinović, ministar vanjskih poslova FRJ, upućena ministrima vanjskih poslova Kontakt grupe: Klausu Kinkelu, njemačkom ministru vanjskih poslova; Hérveu de Charetteu, francuskom ministru vanjskih poslova; Andreju Kozirevu, ruskom ministru vanjskih poslova; Malcolmu Rifkindu, britanskom ministru vanjskih poslova; Warrenu Christopheru, američkom državnom sekretaru).

[234] "Strane će u potpunosti surađivati sa svim entitetima uključenim u implementaciju mirovnog sporazuma, kao što je opisano u Generalnom okviru mirovnog sporazuma, i sa ostalima koji je ovlastio Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija, uključujući i Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju." (Aneks 1-A Mirovnog sporazuma potpisanog 14. decembra 1995.).

[235] "Predsjedniku Slobodanu Miloševiću, šefu delegacije SR Jugoslavije,

Poštovani gospodine Predsjedniče,

tresno vijeće već konstatovalo, Republika Srpska nije izvršila svoje obaveze prema Međunarodnom sudu, što povlači za sobom da je isti propust napravila i Savezna Republika Jugoslavija.

101. S obzirom na gore navedeno, Pretresno vijeće smatra da se neuručivanje optužnica Radovanu KARADŽIĆU i Ratku MLADIĆU, kao i neizvršavanje naloga za njihovo hapšenje, može pripisati odbijanju Republike Srpske i Savezne Republike Jugoslavije da sarađuju sa Međunarodnim sudom. Ova konstatacija se iznosi u svrhu obavještavanja Savjeta bezbjednosti.

VII DISPOZITIV

IZ GORE NAVEDENIH RAZLOGA

NA OSNOVU pravila 59 bis i 61 Pravilnika o postupku i dokazima,

NA OSNOVU odluka sudije JORDA i sudije RIADA od 25. jula i 16. novembra 1995. kojima su potvrđene optužnice;

NA OSNOVU naloga za hapšenje izdatih 25. jula i 16. novembra 1995,

NA OSNOVU odluka od 18. juna 1996, kojima su sudija Jorda i sudija Riad naložili tužiocu da predmet izloži Pretresnom vijeću I,

SASLUŠAVŠI tužioca, *amici curiae* i njihova izlaganja, te izjave svjedoka date tokom rasprave 27. i 28. juna, i 1, 2, 3, 4, 5, i 8. jula 1996. u sjedištu Međunarodnog suda,

---

Obraćamo Vam se u vezi sa mirovnim sporazumom i dokumentima koji trebaju da se parafiraju prilikom zaključenja mirovnih pregovora u Ohaju. Budući da se u brojnim dokumentima pripremljenim za usvajanje traži od SR Jugoslavije da bude garant obaveza Republike Srpske u mirovnom procesu, molimo Vas da, u ime SRJ, preuzmete ulogu garanta da će Republika Srpska ispuniti preuzete obaveze.

Delegacija Republike Srpske: Momčilo Krajišnik (potpisan), Nikola Koljević (potpisan), Aleksa Buha (potpisan). Dayton, 20. novembra 1995".

PRETRESNO VIJEĆE

JAVNO I JEDNOGLASNO,

NALAŽE spajanje predmeta IT-96-5-R61 i IT-95-18-R61,

POZIVA tužioca da dopuni optužnice,

NAVODI da postoji osnovana sumnja da su Radovan KARADŽIĆ i Ratko MLADIĆ počinili krivična djela za koja se terete po Optužnicama od 24. jula i 14. novembra 1995,*

POTVRĐUJE šesnaest tačaka Optužnice od 25. jula i dvadeset tačaka Optužnice od 14. novembra 1995,**

IZDAJE međunarodne naloge za hapšenje Radovana KARADŽIĆA i Ratka MLADIĆA,

NAVODI da će se nalozi proslijediti svim državama, i po potrebi, Snagama za implementaciju mirovnog sporazuma (IFOR),

KONSTATUJE da se nemogućnost da se uruče optužnice može pripisati odbijanju Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) i administracije bosanskih Srba na Palama, koja je postala Republika Srpska, da sarađuju sa Međunarodnim sudom, i prepušta predsjedniku Međunarodnog suda da, u skladu sa pravilom 61 (E), o tome obavijesti Savjet bezbjednosti.

Sačinjeno na francuskom i engleskom, a francuska verzija se smatra originalom.

Dana 11. jula 1996.
U Hagu, Holandija

Claude Jorda
Predsjednik Pretresnog vijeća I
/potpisano/

Predmeti br. IT-95-5-R61
IT-95-18-R61

(Pečat Suda)

* Optužnice protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića donesene su 24. jula, odnosno 14. novembra 1995., a ne 25. jula, odnosno 16. novembra 1996. Radi se o materijalnoj pogrešci ICTY-a (napomena priređivača).

** Radi se o materijalnoj pogrešci (napomena priređivača).

IV

IZMIJENJENA I DOPUNJENA OPTUŽNICA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA

28. april 2000.

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

PREDMET BR. IT-00

TUŽILAC MEĐUNARODNOG SUDA

PROTIV

RADOVANA KARADŽIĆA

IZMIJENJENA I DOPUNJENA OPTUŽNICA

Tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, na osnovu svog ovlašćenja iz člana 18 Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (u daljem tekstu: Statut Međunarodnog suda), optužuje

Radovana KARADŽIĆA

za **GENOCID, ZLOČINE PROTIV ČOVJEČNOSTI, KRŠENJA ZAKONA ILI OBIČAJA RATA** i **TEŠKE POVREDE ŽENEVSKIH KONVENCIJA IZ 1949. GODINE,** kako slijedi:

OPTUŽENI

1. **Radovan KARADŽIĆ** je rođen 19. juna 1945. godine u opštini Šavnik, danas Republika Crna Gora, Savezna Republika Jugoslavija.

2. **Radovan KARADŽIĆ** je bio jedan od članova osnivača Srpske demokratske stranke (u daljem tekstu: SDS) koja je u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Bosna i Hercegovina) osnovana 12. jula 1990. godine. Od 12. jula 1990. do 19. jula 1996, kad je dao ostavku, **Radovan KARADŽIĆ** je bio predsjednik SDS-a. U tom je svojstvu, između ostalog, predsjedavao sastancima Glavnog odbora SDS-a.

3. **Radovan KARADŽIĆ** je dugogodišnji saradnik Momčila KRAJIŠNIKA, bivšeg predsjednika Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: "skupština bosanskih Srba") i člana Savjeta za nacionalnu bezbjednost i proširenog Predsjedništva takozvane Srpske Republike Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: "srpska republika") i Biljane PLAVŠIĆ, bivšeg člana kolektivnog Predsjedništva Bosne i Hercegovine, vršioca dužnosti predsjednika srpske republike, člana Predsjedništva srpske republike i potpredsjednika Republike Srpske.

4. **Radovan KARADŽIĆ** je postao predsjednik Savjeta za nacionalnu bezbjednost srpske republike 27. marta 1992. godine.

5. **Radovan KARADŽIĆ** je postao član tročlanog Predsjedništva srpske republike 12. maja 1992. godine. Istog dana **Radovan KARADŽIĆ** je izabran za predsjednika Predsjedništva.

6. **Radovan KARADŽIĆ** je uz Momčila KRAJIŠNIKA, Biljanu PLAVŠIĆ i druge članove SDS-a bio u proširenom ratnom Predsjedništvu srpske republike od početka juna 1992. do 17. decembra 1992. godine.

7. **Radovan KARADŽIĆ** je uz Momčila KARAJIŠNIKA, Biljanu PLAVŠIĆ i druge bio član vrhovne komande oružanih snaga srpske republike otprilike od 30. novembra 1992.

8. **Radovan KARADŽIĆ** je bio isključivi predsjednik Republike Srpske od 17. decembra 1992. do 19. jula 1996. godine, kad je dao ostavku. Od 20.

decembra 1992. godine **Radovan KARADŽIĆ** je u svojstvu vrhovnog komandanta oružanih snaga predsjedavao sastancima vrhovne komande.

TAČKE OPTUŽNICE

9. Između 1. jula 1991. i 30. novembra 1995. godine **Radovan KARADŽIĆ** je, djelujući individualno ili u saradnji sa drugima, među ostalim i djelujući u saradnji sa Momčilom KRAJIŠNIKOM i Biljanom PLAVŠIĆ, u periodu između 1. jula 1991. i 31. decembra 1992. godine, učestvovao u krivičnim djelima za koja se tereti u tekstu koji slijedi kako bi se obezbijedila kontrola nad onim područjima Bosne i Hercegovine koja su proglašena dijelom srpske republike. Ta područja uključuju, među ostalim, i slijedeće opštine: Banja Luka, Bijeljina, Bileća, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Bosanski Šamac, Bratunac, Brčko, Čajniče, Čelinac, Doboj, Donji Vakuf, Foča, Gacko, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Jajce, Ključ, Kalinovik, Kotor-Varoš, Nevesinje, Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale, Prijedor, Prnjavor, Rogatica, Rudo, Sanski Most, Šekovići, Šipovo, Sokolac, Teslić, Trnovo, Višegrad, Vlasenica, Vogošća, Zavidovići i Zvornik.

10. Da bi postiglo taj cilj, vođstvo bosanskih Srba, uključujući **Radovana KARADŽIĆA,** a u predmetna vremena i Momčila KRAJIŠNIKA, Biljanu PLAVŠIĆ i druge, započelo je i sprovelo takav način postupanja koji je uključivao stvaranje nemogućih uslova za život, uključujući taktiku progona i terora čiji je efekat trebao biti da podstakne neSrbe na odlazak iz tih područja, deportaciju onih koji nisu bili voljni otići i likvidaciju drugih.

11. Snage bosanskih Srba, koje su obuhvatale vojne i paravojne jedinice, te jedinice teritorijalne odbrane i policije (u daljem tekstu: "snage bosanskih Srba"), SDS i organi vlasti, koji su djelovali pod rukovodstvom i kontrolom **Radovana KARADŽIĆA,** a u predmetna vremena i Momčila KRAJIŠNIKA, Biljane PLAVŠIĆ i drugih, preduzele su niz raznih akcija da značajno smanje populaciju bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i druge nesrpske populacije tih opština.

12. Od kraja marta do 31. decembra 1992. snage bosanskih Srba preuzele su fizičku kontrolu nad opštinama navedenim u paragrafu 9, često putem žestokih napada. Ti napadi i preuzimanje vlasti odigravali su se na koordinirani i planirani način. Organizaciju i rukovođenje preuzimanjima vlasti, koji su se odigravali od kraja marta do 31. decembra 1992. godine, te kontinuiranim progonima i deportacijama koji su se nastavili do 30. novembra 1995, posebno u opštinama Bijeljina i Banja Luka, te u Srebrenici, koju je UN proglasio "zaštićenom zonom" (u daljem tekstu: "srebrenička enklava"), i okolini Srebrenice, obezbijedili su SDS, vojno i policijsko vođstvo i rukovodeći organi srpskih opština, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva i ratna povjereništva.

13. Između 1. aprila 1992. i 30. novembra 1995. godine, snage bosanskih Srba učestvovale su i u napadu na Sarajevo koji je trajao četrdeset i četiri mjeseca i uključivao terorisanje lica koja su živjela u Sarajevu.

14. Između 11. i 18. jula 1995. godine, snage bosanskih Srba ubile su hiljade muškaraca, bosanskih Muslimana zarobljenih na više raznih lokacija u srebreničkoj enklavi i njenoj okolini.

15. Takvo postupanje je do 30. novembra 1995. godine rezultiralo smrću ili prisilnim odlaskom značajnog dijela bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih grupa iz opština navedenih u paragrafu 9, te iz srebreničke enklave i njene okoline.

TAČKE 1 - 6
(GENOCID, SAUČESNIŠTVO U GENOCIDU, ISTREBLJENJE, UBISTVO, HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA)

16. Povezujući ih sa tačkama 1 - 6, tužilac ponovno navodi i uvrštava u njihov sadržaj paragrafe 1 - 15 i paragrafe 69 - 72.

17. Između 1. jula 1991. i 31. decembra 1992. godine, djelujući individualno ili u saradnji sa drugima, među ostalim i sa Momčilom KRAJIŠNIKOM i

Biljanom PLAVŠIĆ, te između početka marta 1995. i 30. novembra 1995. godine, djelujući individualno ili u saradnji sa drugima, Radovan KARADŽIĆ je planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomogao i podržao planiranje, pripremu ili izvršenje uništenja, u cijelosti ili djelimično, nacionalnih, etničkih, rasnih ili vjerskih grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, kao takvih, u više opština, uključujući, među ostalim, Bijeljinu, Bratunac, Bosanski Šamac, Brčko, Doboj, Foču, Ilijaš, Ključ, Kotor-Varoš, Novi Grad, Prijedor, Rogaticu, Sanski Most, Srebrenicu, Višegrad, Vlasenicu, Zavidoviće i Zvornik. Uništavanje tih grupa u tim opštinama sprovedeno je:

a) ubijanjem bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata tokom i nakon napada na i unutar tih opština; ubijanjem bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u logorima i zatočeničkim objektima i nakon što su iz njih odvedeni; i ubijanjem bosanskih Muslimana nakon zatočeništva na više raznih lokacija u srebreničkoj enklavi i u njenoj okolini;

b) nanošenjem teških tjelesnih ili duševnih povreda bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima za vrijeme zatočenja u logorima i zatočeničkim objektima i tokom isljeđivanja na tim lokacijama, u policijskim stanicama i kasarnama gdje su zatočenici bili stalno izloženi nečovječnim djelima, ili bili prisiljeni da im budu svjedocima, a koja su uključivala ubistvo, seksualno nasilje, mučenje, premlaćivanja i pljačku; i

c) zatočenjem bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u logorima i zatočeničkim objektima u uslovima života sračunatim da dovedu do fizičkog uništenja, u cijelosti ili djelimično, tih nacionalnih, etničkih, rasnih i vjerskih grupa kao takvih, o čemu se više govori u paragrafu 30.

18. Ubistva koja su snage bosanskih Srba počinile tokom i nakon napada na te opštine i unutar tih opština uključuju, među ostalim:

- *ubistvo, otprilike 1-2. aprila 1992. najmanje četrdeset i osam muškaraca, žena i djece, bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u gradu Bijeljina - opština Bijeljina;*
- *ubistvo, otprilike 7-8. maja 1992. sedamnaest bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u skladištu u Crkvini - opština Bosanski Šamac;*
- *ubistvo, otprilike 4. maja 1992. desetak muškaraca, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, u hotelu "Posavina" - opština Brčko;*
- *ubistvo, otprilike 10. maja 1992. trideset i četiri civila, bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, iz sela Gornja Grapska - opština Doboj;*
- *ubistvo, otprilike 1. maja 1992. više od šezdeset bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, mještana sela Jeleč - opština Foča;*
- *pogubljenje, otprilike 5. juna 1992. osamnaest bosanskih Muslimana, mještana sela Lješevo - opština Ilijaš;*
- *pogubljenje, otprilike 30. maja 1992. bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata mještana sela Prhovo među kojima je bilo žena i djece, i masovno pogubljenje, otprilike 1. juna 1992. više od stotinu muških osoba, bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz sela Velagići - opština Ključ;*
- *ubistvo, otprilike 13. avgusta 1992. sedamnaest muških osoba, bosanskih Muslimana iz sela Dabovci, i ubistvo, u novembru 1992. oko sto devedeset muških osoba, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz sela Grabovica - opština Kotor -Varoš;*
- *ubistvo, otprilike 23. jula 1992. oko deset bosanskih Muslimana mještana sela Čarakovo - opština Prijedor;*

- *ubistvo, otprilike 25. maja 1992. više od trideset žena i djece, bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, u selu Hrustovo - opština Sanski Most;*

- *pogubljenje, tokom cijelog mjeseca juna 1992. stotina muškaraca, žena i djece, bosanskih Muslimana iz Višegrada, na raznim mostovima na Drini, i ubistvo, 14. juna 1992. više od šezdeset bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, mještana sela Koritnik - opština Višegrad;*

- *ubistvo, otprilike 2. maja 1992. oko dvanaest muških osoba, bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz sela Drum, i ubistvo, otprilike 16. maja 1992. više od šezdeset muškaraca, žena i djece, bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, iz sela Zaklopača - opština Vlasenica;*

- *ubistvo, otprilike 25. juna 1992. dvadeset i jednog civila, bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, iz sela Vozuća - opština Zavidovići;*

- *ubistvo, otprilike 9. aprila 1992. petnaest muških osoba, bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, iz grada Zvornika - opština Zvornik.*

19. SDS i organi vlasti otvorili su logore i zatočeničke objekte u tim opštinama. Nakon napada na opštine, snage bosanskih Srba sakupljale su na desetine hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata i prisiljavale ih da pješače do sabirališta gdje su ih okupljali za prebacivanje u logore i zatočeničke objekte. Tokom tih marševa, bosanske Muslimane i bosanske Hrvate su izdvajali iz kolona i pogubljivali ih.

20. Hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji su preživjeli te napade i prisilne marševe odvedeni su u logore i zatočeničke objekte, među kojima su bili i slijedeći:

- *Manjača u opštini Banja Luka, od otprilike 21. aprila do 18. decembra 1992;*

- *Batković u opštini Bijeljina, od otprilike 1. juna 1992. do 31. decembra 1992;*
- *škola "Vuk Karadžić" u opštini Bratunac, od 1. maja 1992. do 31. decembra 1992;*
- *Luka u opštini Brčko, od 7. maja do početka jula 1992;*
- *skladište municije Bare, od 1. maja 1992, zatvor Spreča, od 1. maja 1992, stanica SUP-a, od 1. maja do 31. jula 1992, Perćinov disko, od 1. maja 1992, kasarna JNA Ševarlije, od 1. maja do 30. juna 1992, i hangari JNA blizu Bosanske plantaže, od maja 1992. - sve u opštini Doboj;*
- *KP-dom u opštini Foča, od 18. aprila 1992. do 31. decembra 1992;*
- *Omarska, od 15. maja do 15. avgusta 1992, Keraterm - od 15. maja do 6. avgusta 1992. i Trnopolje, od 15. maja do 30. septembra 1992, u opštini Prijedor;*
- *Rasadnik/Sladara, od 1. maja 1992. do 31. decembra 1992. i škola "Veljko Vlahović," od 1. maja do 31. avgusta 1992, u opštini Rogatica;*
- *Betonirka, od 27. maja do 7. jula 1992, u opštini Sanski Most;*
- *Sušica, od 2. juna do početka septembra 1992, u opštini Vlasenica;*
- *Dom kulture u Čelopeku, od 29. maja do 30. juna 1992, Ekonomija, od otprilike 7. maja do 22. maja 1992, Tehnička škola u Karakaju, od 29. maja do juna 1992, u opštini Zvornik.*

21. U tim logorima i zatočeničkim objektima radio je i njima upravljao vojni i policijski kadar, kojim je na najvišoj instanci rukovodilo i koji je kontrolisalo visoko rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući **Radovana KARADŽIĆA**, Momčila KRAJIŠNIKA i Biljanu PLAVŠIĆ, o čemu se više govori u paragrafima 60-66.

22. Ubistva koja su snage bosanskih Srba počinile nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u tim logorima i zatočeničkim objektima, ili nakon što su iz njih odvedeni, uključuju među ostalim:

- *pogubljenje po kratkom postupku, u maju 1992, kada su pogubljeni bosanski Muslimani zatočeni u logoru Luka - opština Brčko;*

- *ubistva, tokom maja i juna 1992, kada su ubijeni bosanski Muslimani i/ili bosanski Hrvati, muške osobe u dobi za vojsku zatvorene u logoru Sušica - opština Vlasenica;*

- *ubistva, u junu 1992, kada je ubijeno više od trideset bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, muških osoba zatvorenih u Domu kulture u Čelopeku; masovno ubistvo, otprilike 1-5. juna 1992, kada je ubijeno oko sto šezdeset muških osoba, bosanskih Muslimana, u Tehničkoj školi u Karakaju; ubistvo - otprilike 5-8. juna 1992, kada je ubijeno oko sto devedeset zatvorenika bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u Gerinoj klaonici - opština Zvornik;*

- *masovno ubistvo, otprilike 14. juna 1992, kada je ubijeno četrdeset i sedam muškaraca bosanskih Muslimana iz logora Rajlovac - opština Novi Grad;*

- *pogubljenje, otprilike 15. juna 1992, kada je pogubljeno najmanje deset muških osoba, bosanskih Muslimana iz Višegrada - opština Rogatica;*

- *pogubljenje, otprilike 20. jula 1992, kada je više od sto pedeset muških osoba, bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz prijedorskog područja zvanog Brdo, pogubljeno u logoru Omarska; pogubljenje, otprilike 24-25. jula 1992, kada je oko sto pedeset muških osoba, bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, pogubljeno u prostoriji broj 3 u logoru Keraterm; masovno pogubljenje, otprilike 21. avgusta 1992, kada je oko sto pedeset muških osoba, bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz logora Trnopolje, pogubljeno na planini Vlašić u Skender-Vakufu, opština Prijedor;*

- *ubijanje i učestalo premlaćivanje i mučenje tokom mjeseca jula 1992. trideset i šest bosanskih Muslimana zatočenih u KP Domu u Foči; ubistvo, otprilike 5. avgusta 1992, kada je ubijeno više od dvadeset muških osoba, bosanskih Muslimana, zatočenika iz opštine Kalinovik koje su doveli u KP Dom u Foči, a kasnije ih odveli i ubili blizu Jeleča - opština Foča.*

23. Preuzimanjem vlasti u toku 1992. godine, o kojem se govori u paragrafu 12, bosanski Srbi su stekli kontrolu nad većinom glavnih opština u istočnoj Bosni, a "etničko čišćenje", koje je uslijedilo i trajalo i kroz period od 1993. do 1995. godine, posebno u opštinama Bijeljina i Banja Luka, prisililo je bosanske Muslimane i bosanske Hrvate iz tih opština na odlazak. Bosanski Muslimani su uglavnom izbjegli u rijetko naseljena područja istočne Bosne i Hercegovine koja su dotad izmicala pažnji snaga bosanskih Srba. Populacija bosanskih Muslimana u tim područjima, između ostalog i u Srebrenici, znatno se povećala.

24. Dana 16. aprila 1993. godine Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija, postupajući u skladu sa Glavom VII Povelje Ujedinjenih nacija, usvojio je Rezoluciju 819, kojom je od svih strana u sukobu u Bosni i Hercegovini zatraženo da se prema Srebrenici, Žepi, Goraždu, Sarajevu i Tuzli (i okolini tih gradova) odnose kao prema "zaštićenim zonama" koje neće biti izložene oružanim napadima niti bilo kakvom drugom činu neprijateljstva.

25. Dana 8. marta 1995. **Radovan KARADŽIĆ**, kao vrhovni komandant, uputio je snage bosanskih Srba da stvore neizdrživu situaciju potpune neizvjesnosti koja stanovnicima, između ostalog i Srebrenice, nije davala nade za daljnji opstanak.

26. Otprilike 6. jula 1995. godine snage bosanskih Srba su granatirale Srebrenicu i napale posmatračka mjesta UN-a "zaštićenoj zoni." Napad na "zaštićenu zonu" Srebrenica trajao je do 11. jula 1995. godine, kad su združene snage više jedinica snaga bosanskih Srba ušle u Srebrenicu. Bosanski Muslimani koji su nakon početka napada bili u Srebrenici postupili su tada na dva načina.

a) Jedna grupa, u kojoj je bilo nekoliko hiljada muškaraca, žena i djece, potražila je spas u krugu baze UN-a u Potočarima, unutar srebreničke "zaštićene zone." Dana 12. jula 1995. godine snage bosanskih Srba odvojile su muškarce i mladiće od žena i djece i pritvorile ih u Potočarima i oko Potočara.

b) Druga grupa, u kojoj je bilo otprilike 15.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, a uz njih i nekolicina žena i djece, bježala je u ogromnoj

koloni kroz šumu prema Tuzli. Snage bosanskih Srba zarobile su hiljade muškaraca, bosanskih Muslimana iz tog zbjega, ili su im se oni sami predali.

27. Između 11. jula 1995. do 18. jula 1995. godine snage bosanskih Srba pogubile su hiljade muškaraca, bosanskih Muslimana, na način koji je bio organizovan, sistematski i velikih razmjera. Konkretno, te su snage muškarce, bosanske Muslimane, ubrzo nakon zarobljavanja pogubile po kratkom postupku na mjestima gdje su bili zatočeni i na mjestima na koja su ih odvozili na pogubljenje.

28. Ta su ubistva počinjena na nekoliko raznih lokacija u srebreničkoj enklavi i oko srebreničke enklave, uključujući, među ostalim, i sljedeće:

- *pogubljenje, otprilike 12-13. jula 1995. godine, brojnih muškaraca, bosanskih Muslimana, na raznim lokacijama oko baze UN-a u Potočarima;*
- *ubistvo, otprilike 12-15. jula 1995. godine, velikog broja muškaraca, bosanskih Muslimana, na raznim lokacijama u Bratuncu i okolici;*
- *pogubljenje, otprilike 12-14. jula 1995. godine, dvadeset i pet muškaraca, bosanskih Muslimana, u blizini Tišće;*
- *pogubljenje, otprilike 13. jula 1995. godine, na stotine muškaraca, bosanskih Muslimana koji su bili zatvoreni u velikom skladištu u Kravici;*
- *pogubljenje, otprilike 14. jula 1995. godine, na stotine muškaraca, bosanskih Muslimana, u školskom kompleksu u Grbavcima i u obližnjem selu Orahovac (kod Lažeta) i;*
- *pogubljenje, otprilike 14-15. jula 1995. godine, na stotine muškaraca, bosanskih Muslimana, na "brani" i oko "brane" kod Petkovaca;*
- *pogubljenje, otprilike 14-21. jula 1995, više od stotinu muškaraca, bosanskih Muslimana, uz makadamski put u dolini Cerske;*

- *pogubljenje, otprilike 14-16. jula 1995. godine, na stotine muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Pilici;*
- *pogubljenje, otprilike 16. jula 1995. godine, na stotine muškaraca, bosanskih Muslimana, na vojnoj ekonomiji Branjevo;*
- *pogubljenje, otprilike 16. jula 1995. godine, oko pet stotina muškaraca, bosanskih Muslimana, u Domu kulture Pilica;*
- *pogubljenje, otprilike 17. jula 1995. godine, na stotine muškaraca, bosanskih Muslimana, nedaleko od Kozluka.*

NANOŠENJE TEŠKIH TJELESNIH ILI DUŠEVNIH POVREDA

29. U logorima i zatočeničkim objektima, koji se spominju u paragrafima 20 i 22, snage bosanskih Srba i drugi kojima je omogućen nesmetan pristup u logore izlagali su zatočenike, bosanske Muslimane i bosanske Hrvate iz tih opština, fizičkom i duševnom zlostavljanju, nanijevši im time teške tjelesne ili duševne povrede. Posljedica tih nečovječnih djela jeste to što su u periodu od kraja marta do 31. decembra 1992. hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata izgubile život u tim zatočeničkim objektima.

USLOVI SRAČUNATI DA DOVEDU DO FIZIČKOG UNIŠTENJA

30. Uslovi u logorima i zatočeničkim objektima uključivali su neadekvatnu ishranu, često dovoljnu samo za puko preživljavanje, zagađenu vodu, nedovoljnu ili nepostojeću ljekarsku njegu, nedovoljne higijenske uslove i nedostatak prostora.

31. Između 1. jula 1991. i 30. novembra 1995. godine **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili je imao razloga da zna da snage bosanskih Srba pod njegovim rukovodstvom i kontrolom čine djela opisana u paragrafima 17 do 30, ili da su ih počinile. **Radovan KARADŽIĆ** nije preduzeo neophodne i razumne mjere da spriječi takva djela ili da kazni njihove počinioce.

32. Osim toga, između 1. decembra 1995. i 19. jula 1996. godine, **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili imao razloga da zna da su snage bosanskih Srba pod njegovim rukovodstvom i kontrolom počinile djela opisana u paragrafima 17 do 30. **Radovan KARADŽIĆ** nije preduzeo neophodne i razumne mjere da kazni njihove počinioce.

Tim djelima i propustima **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u slijedećem:

Tačka 1: GENOCID, kažnjiv po članovima 4(3)(a), 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 2: SAUČESNIŠTVO U GENOCIDU, kažnjivo po članovima 4(3)(e), 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 3: Istrebljenje, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(b), 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 4: Ubistvo, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(a), 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 5: Ubistvo, **KRŠENJE ZAKONA ILI OBIČAJA RATA**, priznato zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 6: Hotimično lišavanje života, **TEŠKA POVREDA ŽENEVSKIH KONVENCIJA IZ 1949**, kažnjiva po članovima 2(a), 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

TAČKA 7
(PROGONI)

33. Povezujući ih sa tačkom 7, tužilac ponovo navodi i uvrštava u njen sadržaj paragrafe 16 - 32, i ponovo navodi i uvrštava u njen sadržaj paragrafe 38 - 41 i 69 - 72.

34. Između 1. jula 1991. i 30. novembra 1995. godine **Radovan KARADŽIĆ** je, djelujući individualno ili u saradnji sa drugima, između ostalog i

djelujući u saradnji sa Momčilom KRAJIŠNIKOM i Biljanom PLAVŠIĆ, u periodu između 1. jula 1991. i 31. decembra 1992. godine, planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomogao i podržao planiranje, pripremu ili izvršenje progona populacije bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih populacija u opštinama navedenim u paragrafu 9 i u srebreničkoj enklavi. Ti progoni uključuju, među ostalim:

a) ubijanje hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata od strane snaga bosanskih Srba tokom i nakon napada na područja i opštine navedene u paragrafima 17 i 18; u logorima i zatočeničkim objektima opisanim u paragrafima 20 i 22; i nakon zatočeništva na nekoliko različitih lokacija u srebreničkoj enklavi i oko srebreničke enklave, kako je opisano u paragrafu 28.

b) prisilno premještanje ili deportaciju desetina hiljada bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba od strane snaga bosanskih Srba, iz opština navedenih u paragrafu 9 i bosanskih Muslimana iz srebreničke enklave;

c) nečovječno postupanje i/ili mučenje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba iz opština navedenih u paragrafu 9. Tokom i nakon napada na te opštine, bez obzira na to da li su ih odveli u zatočeničke centre, policijske stanice, kasarne, privatne kuće ili na druge lokacije, snage bosanskih Srba izložile su bosanske Muslimane, bosanske Hrvate i druge nesrpske civile surovom, nečovječnom postupanju koje je uključivalo svakodnevna premlaćivanja, seksualno nasilje i prijetnje smrću. Mnogi su bili prisiljeni gledati pogubljenja i brutalne napade na druge zatočenike;

d) konstantno ponižavanje i degradiranje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba iz opština navedenih u paragrafu 9 od strane snaga bosanskih Srba. U zatočeničkim objektima, bosanski Muslimani, bosanski Hrvati i drugi ne-Srbi, i ženske i muške osobe, trpjeli su svakodnevno stravične, nehumane uslove. Zatočenicima je bila uskraćena adekvatna prehrana, adekvatna ljekarska njega, higijensko-sanitarni objekti, i bili su prisiljeni trpjeti smještaj u

nečovječnim uslovima. Zatočenici su živjeli u atmosferi stalnog straha koji je podsticala brutalnost prema nasumično odabranim žrtvama. Zatočenici su neprestano bili izlagani fizičkom nasilju, duševnoj patnji, seksualnom nasilju i drugim degradirajućim i ponižavajućim okolnostima koje su predstavljale fundamentalni napad na njihovu čovječnost;

e) uskraćivanje osnovnih prava bosanskim Muslimanima, bosanskim Hrvatima i drugim ne-Srbima iz opština navedenih u paragrafu 9, od strane snaga bosanskih Srba, uključujući pravo na rad, slobodu kretanja, pravo na pravosudni postupak i pravo na ravnopravni pristup javnim službama, među ostalim i dostupnost prikladne ljekarske njege;

f) bezobzirno razaranje gradova, naselja i sela bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u opštinama navedenim u paragrafu 9, od strane snaga bosanskih Srba. Tokom i nakon napada na te opštine snage bosanskih Srba sistematski su uništavale gradove, mjesta, sela i imovinu bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba, uključujući kuće, poslovne prostore i muslimanske i rimokatoličke sakralne objekte. Zgrade su uništavane granatiranjem, spaljivanjem ili podmetanjem eksploziva. Razaranje je bilo takvih razmjera da su u mnogim od tih opština od zgrada ostali samo dijelovi građevine i šuta. Objekti povezani sa srpskom pravoslavnom vjerom ostali su netaknuti.

35. Između 1. jula 1991. i 30. novembra 1995. godine **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili imao razloga da zna da snage bosanskih Srba pod njegovim rukovodstvom i kontrolom čine djela opisana u paragrafu 34 ili da su ih počinile. **Radovan KARADŽIĆ** nije preduzeo neophodne i razumne mjere da spriječi takva djela ili da kazni njihove počinioce.

36. Osim toga, između 1. decembra 1995. i 19. jula 1996. godine, **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili imao razloga da zna da su snage bosanskih Srba pod njegovim rukovodstvom i kontrolom počinile djela opisana u paragrafu 34. **Radovan KARADŽIĆ** nije preduzeo neophodne i razumne mjere da kazni njihove počinioce.

Tim djelima i propustima **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u slijedećem:

Tačka 7: Progoni na političkim, rasnim i vjerskim osnovama, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(h), 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

TAČKE 8 - 9
(DEPORTACIJA, DRUGA NEČOVJEČNA DJELA)

37. Povezujući ih sa tačkama 8 - 9, tužilac ponovo navodi i uvrštava u njihov sadržaj paragrafe 33 - 36, te ponovo navodi i uvrštava u njihov sadržaj paragrafe 69 - 72.

38. Između 1. jula 1991. i 30. novembra 1995. **Radovan KARADŽIĆ** je, djelujući individualno ili u saradnji sa drugima, između ostalog i djelujući u saradnji sa Momčilom KRAJIŠNIKOM i Biljanom PLAVŠIĆ, u periodu između 1. jula 1991. i 31. decembra 1992. godine, planirao, podsticao, naredio, počinio, ili na drugi način pomogao i podržao planiranje, pripremu ili izvršenje prisilnog premještanja i deportacije desetina hiljada bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba iz opština navedenih u paragrafu 9 i iz srebreničke enklave.

39. Početkom aprila 1992. započelo je organizovano prisilno premještanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih populacija iz opština navedenih u paragrafu 9. Prisilno premještanje se nastavilo i kroz period između 1. januara 1993. i 30. novembra 1995. godine, posebno iz opština Bijeljina i Banja Luka.

40. Između 11. jula 1995. i 18. jula 1995. godine, na hiljade bosanskih Muslimana prisilno je premješteno iz srebreničke enklave. Posljedica tih akcija bilo je to da su snage bosanskih Srba praktično eliminisale svako prisustvo bosanskih Muslimana u području srebreničke enklave, čime je nastavljena kampanja "etničkog čišćenja" započeta početkom aprila 1992. godine.

41. Bosanski Muslimani, bosanski Hrvati i nesrpske grupe uglavnom su deportovani u ona područja Bosne i Hercegovine koja su bila pod kontrolom međunarodno priznatih vlasti, te u Hrvatsku i Srbiju. Prisilna premještanja i deportacije organizovale su policijske snage bosanskih Srba i drugi opštinski organi bosanskih Srba koji su djelovali po direktivama kriznih štabova. U mnogim slučajevima se od bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba tražilo da potpišu dokumente u kojima se navodi da svu svoju imovinu predaju republici bosanskih Srba kako bi im vlasti bosanskih Srba dozvolile odlazak ili ih pustile iz zatočeničkih objekata.

42. Između 1. jula 1991. i 30. novembra 1995. godine, **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili imao razloga znati da snage bosanskih Srba pod njegovim rukovodstvom i kontrolom čine djela opisana u paragrafima 38 do 41, ili da su ih počinile. **Radovan KARADŽIĆ** nije preduzeo neophodne i razumne mjere da spriječi takva djela ili da kazni njihove počinioce.

43. Osim toga, u periodu između 1. decembra 1995. i 19. jula 1996. godine, **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili imao razloga da zna da su snage bosanskih Srba pod njegovim rukovodstvom i kontrolom počinile djela opisana u paragrafima 38 do 41. **Radovan KARADŽIĆ** nije preduzeo neophodne i razumne mjere da kazni njihove počinioce.

Tim djelima i propustima **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u slijedećem:

Tačka 8: Deportacija, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(d), 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 9: Druga nečovječna djela (prisilno premještanje), **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** kažnjiv po članovima 5(i), 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

TAČKA 10
(PROTIVPRAVNO TERORISANJE CIVILA)

44. Povezujući ih sa tačkom 10, tužilac ponovo navodi i uvrštava u njen sadržaj paragrafe 1 - 15, te ponovo navodi i uvrštava u njen sadržaj paragrafe 69 - 72.

45. Između 1. jula 1991. i 30. novembra 1995. godine **Radovan KARADŽIĆ** je, djelujući individualno ili u saradnji sa drugima, planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomogao i podržao planiranje, pripremu ili izvršenje dugotrajne kampanje granatiranja i pucanja iz snajpera na civilna područja Sarajeva i na civilno stanovništvo, čime se terorisalo civilno stanovništvo grada.

46. Ubrzo nakon međunarodnog priznanja Bosne i Hercegovine kao nezavisne države, 6. aprila 1992. godine, u Sarajevu su izbila oružana neprijateljstva. Oružane snage koje su podržavale SDS i dijelovi Jugoslovenske narodne armije (u daljem tekstu: "JNA") zauzele su još prije izbijanja sukoba strateške položaje u Sarajevu i oko Sarajeva. Grad je nakon toga blokiran, te napadan sa tih položaja iz artiljerijskog i snajperskog oružja. Artiljerijski i snajperski napadi dolazili su velikim dijelom sa položaja na brdima oko i iznad Sarajeva, odakle su napadači imali jasan, detaljan i sveobuhvatan pregled nad gradom i stanovništvom grada.

47. Otprilike 20. maja 1992. godine, nakon djelomičnog povlačenja snaga JNA iz Bosne i Hercegovine, snage JNA koje su Sarajevo držale u okruženju zapravo su transformisane u Sarajevsko-romanijski korpus Vojske Srpske Republike.

48. Tokom četrdeset i četiri mjeseca, Sarajevsko-romanijski korpus je sprovodio vojnu strategiju u sklopu koje se granatiranjem i pucanjem iz snajpera ubijalo, sakatilo, ranjavalo i terorisalo civilno stanovništvo Sarajeva. Granatiranjem i pucanjem iz snajpera ubijeno je i ranjeno na hiljade civila oba pola i svih životnih dobi, među njima djeca i starci.

49. Sarajevsko-romanijski korpus je u granatiranju i pucanju iz snajpera nišanio civile u času dok su radili u povrtnjaku, čekali u redu ili uzimali vodu

ili hljeb, prisustvovali sahranama, igrali fudbal i gledali ga, kupovali na pijacama, vozili se tramvajima, sakupljali drva, ili jednostavno šetali sa djecom ili prijateljima. Ljudi su ranjavani i ubijani čak i u vlastitom domu, mecima kojima su ih gađali kroz prozor. Napadi na sarajevske civile često nisu ni na koji način bili povezani sa vojnim akcijama, a svrha im je bila konstantno terorisanje stanovnika.

50. Zbog granatiranja i pucanja iz snajpera u civile život svakog stanovnika Sarajeva postao je svakodnevna borba za opstanak. Bez plina, struje ili tekuće vode, ljudi su morali izlaziti napolje da potraže osnovne životne potrepštine. Svaki put kad su izašli, da sakupe drva, donesu vode ili kupe kruh, rizikovali su život. Ne samo da je granatiranjem i pucanjem iz snajpera počinjen pravi pokolj, nego je ta neprekidna prijetnja smrću i osakaćivanjem kod stanovnika Sarajeva prouzrokovala dalekosežne traume i ostavila psihičke posljedice.

51. Između 1. jula 1991. i 30. novembra 1995. godine **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili imao razloga znati da snage bosanskih Srba pod njegovim rukovodstvom i kontrolom čine djela opisana u paragrafima 45 do 50, ili da su ih počinile. **Radovan KARADŽIĆ** nije preduzeo neophodne i razumne mjere da takva djela spriječi ili da kazni njihove počinioce.

52. Osim toga, u periodu između 1. decembra 1995. i 19. jula 1996. godine, **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili imao razloga znati da su snage bosanskih Srba pod njegovim rukovodstvom i kontrolom počinile djela opisana u paragrafima 45 do 50. **Radovan KARADŽIĆ** nije preduzeo neophodne i razumne mjere da kazni njihove počinioce.

Tim djelima i propustima **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u slijedećem:

Tačka 10: Protivpravno terorisanje civila, **KRŠENJE ZAKONA ILI OBIČAJA RATA,** kako je navedeno u članu 51 Dodatnog protokola I i članu 13 Dodatnog protokola II Ženevskim konvencijama iz 1949; kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

TAČKA 11
(UZIMANJE TALACA)

53. Povezujući ih sa tačkom 11, tužilac ponovo navodi i uvrštava u njen sadržaj paragrafe 1 - 15, te ponovo navodi i uvrštava u njen sadržaj paragrafe 69 - 72.

54. Između 25. i 26. maja 1995. godine, Sjevernoatlantski savez (u daljem tekstu: NATO) preduzeo je napade iz vazduha na srpske snage u Bosni i Hercegovini.

55. Između 25. maja 1995. i 2. juna 1995. godine **Radovan KARADŽIĆ** je, djelujući individualno ili u saradnji sa drugima, planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomogao i podržao planiranje, pripremu ili izvršenje uzimanja za taoce vojnih posmatrača UN-a i pripadnika mirovnih snaga UN-a, nakon vazdušnih napada UN-a 25. i 26. maja 1995. godine.

56. Snage bosanskih Srba zatočile su više od dvije stotine pripadnika mirovnih snaga UN-a i vojnih posmatrača na Palama, u Sarajevu i na drugim lokacijama. Pod prisilom su ih držali kao taoce na lokacijama od strateškog ili vojnog značaja širom Bosne i Hercegovine, sa ciljem da te lokacije učine sigurnim od daljnjih vazdušnih napada UN-a i da spriječe nastavak vazdušnih napada. Neki taoci su u zatočeništvu bili izvrgnuti napadima i maltretiranjima druge vrste. Neki od tih talaca prisiljavani su da upozore svoje starješine u UN-u da će biti ubijeni ako NATO nastavi bombardovanje.

57. Tokom i nakon dugotrajnih pregovora sa vođstvom bosanskih Srba, među kojima je bio i **Radovan KARADŽIĆ**, taoci iz UN-a su u fazama puštani na slobodu od 3. do 19. juna 1995. godine.

58. Između 26. maja 1995. i 2. juna 1995. godine **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili imao razloga da zna da snage bosanskih Srba pod njegovim rukovodstvom i kontrolom čine djela opisana u paragrafima 55 i 56, ili da su ih počinile. **Radovan KARADŽIĆ** nije preduzeo neophodne i razumne mjere da takva djela spriječi ili da kazni njihove počinioce.

59. Osim toga, između 3. juna 1995. i 19. jula 1996. godine, **Radovan KARADŽIĆ** je znao, ili imao razloga da zna, da su snage bosanskih Srba

pod njegovim rukovodstvom i kontrolom počinile djela opisana u paragrafima 55 i 56. **Radovan KARADŽIĆ** nije preduzeo neophodne i razumne mjere da kazni njihove počinioce.

Tim djelima i propustima **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u sljedećem:

Tačka 11: Uzimanje talaca, **KRŠENJE ZAKONA ILI OBIČAJA RATA,** priznato zajedničkim članom 3(1)(b) Ženevskih konvencija iz 1949; kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

60. **Radovan KARADŽIĆ** je djelujući individualno između 1. jula 1991. i 19. jula 1996, ili u saradnji sa drugima, između ostalog i djelujući u saradnji sa Momčilom KRAJIŠNIKOM i Biljanom PLAVŠIĆ u periodu između 1. jula 1991. i 31. decembra 1992. godine, imao i formalna i/ili *de facto* ovlašćenja i kontrolu nad snagama bosanskih Srba i svim organima SDS-a i organima vlasti koji su učestvovali u krivičnim djelima za koja se tereti u ovoj optužnici.

61. Posebno je, u periodu između 1. jula 1991. i 31. decembra 1992, uglavnom kroz funkcije koje je vršio kao predsjednik SDS-a, uključujući funkcije predsjednika Glavnog odbora, predsjednika Savjeta za nacionalnu bezbjednost i predsjednika Predsjedništva srpske republike, **Radovan KARADŽIĆ,** djelujući individualno ili u saradnji sa Momčilom KRAJIŠNIKOM, Biljanom PLAVŠIĆ i drugima, rukovodio je i kontrolisao snage bosanskih Srba i sve organe SDS-a i organe vlasti koji su učestvovali u krivičnim djelima za koja se tereti u ovoj optužnici:

a) **Radovan KARADŽIĆ** je bio predsjednik SDS-a, a u tom svojstvu bio je, između ostalog, i predsjednik Glavnog odbora SDS-a. Efektivno je Glavni odbor bio glavni organ u hijerarhiji stranke: Glavni odbor je formulisao politiku stranke i starao se da se ona i sprovodi.

Glavni odbor, među čijim je članovima od 12. jula 1991. bio i Momčilo KRAJIŠNIK, i rukovodstvo SDS-a vršili su direktnu kontrolu nad aktivnostima i politikom SDS-a na svim nivoima, uključujući i nivo opštinskih odbora. Glavni odbor je naredio formiranje kriznih štabova SDS-a u opštinama u kojima žive bosanski Srbi. Predsjednici opštinskih odbora SDS-a često su bili i predsjednici ili članovi kriznih štabova. Među članovima kriznih štabova bili su i vojni i policijski zvaničnici. Krizni štabovi su vršili potpunu izvršnu, zakonodavnu i regulatornu vlast u područjima pod svojom kontrolom i kontrolisali su snage bosanskih Srba.

b) Od 28. februara 1992. do 12. maja 1992. **Radovan KARADŽIĆ** u saradnji sa Momčilom KRAJIŠNIKOM, Biljanom PLAVŠIĆ i drugima, zajednički su bili odgovorni za raspoređivanje teritorijalne odbrane bosanskih Srba u miru i ratu i upotrebu policije u ratu i drugim vanrednim stanjima. To je postalo naročito evidentno nakon što je Skupština bosanskih Srba osnovala Savjet za nacionalnu bezbjednost srpske republike 27. marta 1992. godine. **Radovan KARADŽIĆ** je postao predsjednik Savjeta, a Momčilo KRAJIŠNIK jedan od članova. Proklamovana funkcija Savjeta za nacionalnu bezbjednost bila je da razmatra politička, pravna, ustavna i druga pitanja od interesa za bezbjednost srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. **Radovan KARADŽIĆ** je bio mišljenja da su odluke Savjeta za nacionalnu bezbjednost obavezujuće za sve izvršne organe, policiju i vladu, posebno u urgentnim situacijama, kada treba donijeti odluke o ratu, miru i drugim pitanjima nacionalne bezbjednosti. Do formiranja Predsjedništva, 12. maja 1992. godine, Savjet za nacionalnu bezbjednost efektivno je bio glavno tijelo vlasti u srpskoj republici.

c) Savjet za nacionalnu bezbjednost je vršio svoje ovlasti do 15. aprila 1992. godine, kad je donio zaključak da se proglasi neposredna ratna opasnost. Tog istog dana, potpisujući se kao Predsjedništvo, Biljana PLAVŠIĆ i Nikola KOLJEVIĆ su proglasili neposrednu ratnu opasnost i naredili mobilizaciju teritorijalne odbrane bosanskih Srba.

d) Dana 12. maja 1992. godine **Radovan KARADŽIĆ** je postao član tročlanog Predsjedništva. Istog dana **Radovan KARADŽIĆ** je izabran za predsjednika Predsjedništva. Otprilike 2. juna 1992. godine, Predsjedništvo je formalno prošireno te su članovi Predsjedništva postali i Momčilo KRAJIŠNIK i predsjednik vlade. Od 12. maja do 17. decembra 1992. godine Predsjedništvo je bilo vrhovni komandant Vojske bosanskih Srba u miru i ratu, i policijskih snaga bosanskih Srba u ratu i drugim vanrednim stanjima. Predsjedništvo je odlučivalo o raspoređivanju vojske u ratu, te imenovalo, unapređivalo i otpuštalo oficire Vojske republike bosanskih Srba (u daljem tekstu: "VRS"). Osim toga, Predsjedništvo je primalo izvještaje o aktivnostima jedinica pod svojom komandom.

e) Tokom perioda između 1. jula 1991. i 31. decembra 1992. godine vođstvo bosanskih Srba, uključujući **Radovana KARADŽIĆA**, Momčila KRAJIŠNIKA i Biljanu PLAVŠIĆ, koristilo je snage bosanskih Srba, SDS i ustanove vlasti za izvršenje krivičnih djela za koja se tereti u ovoj optužnici. U nekim slučajevima, sa podrškom i uz poticaj **Radovana KARADŽIĆA** i drugih, snage bosanskih Srba, SDS i ustanove vlasti djelovali su u saradnji sa snagama iz Republike Srbije i Republike Crne Gore.

f) Dana 17. decembra 1992. prošireno Predsjedništvo je rasformirano, a **Radovan KARADŽIĆ** izabran za isključivog predsjednika srpske republike (Republika Srpska).

62. Uz to, u periodu od 1. januara 1993. do 19. jula 1996, kad je dao ostavku, uglavnom kroz funkcije koje je vršio kao predsjednik SDS-a, uključujući funkcije predsjednika Glavnog odbora, predsjednika Savjeta za nacionalnu bezbjednost srpske republike, predsjednika Republike Srpske i vrhovnog komandanta oružanih snaga, **Radovan KARADŽIĆ** je, djelujući individualno ili u saradnji sa drugima, rukovodio i kontrolisao snage bosanskih Srba i sve organe SDS-a i organe vlasti koji su učestvovali u krivičnim djelima za koja se tereti u ovoj optužnici:

a) Od 17. decembra 1992. godine **Radovan KARADŽIĆ** je bio jedini predsjednik Republike Srpske i objedinjavao sve ovlasti Predsjedništva, među ostalim i ovlasti vrhovnog komandanta oružanih snaga, o čemu se više govori u paragrafu 61(d). Kao vrhovni komandant, **Radovan KARADŽIĆ** je, djelujući u saradnji sa drugim članovima vrhovne komande, komandovao oružanim snagama.

b) U periodu od 1. januara 1993. do 30. novembra 1995. godine snage bosanskih Srba, SDS i ustanove vlasti korištene su od strane vođstva bosanskih Srba, uključujući i **Radovana KARADŽIĆA**, za izvršenje krivičnih djela za koja se tereti u ovoj optužnici.

63. U oktobru i novembru 1991. godine Skupština bosanskih Srba takođe je ovlastila **Radovana KARADŽIĆA**, Biljanu PLAVŠIĆ i druge vodeće članove SDS-a da "zastupaju i štite interese srpskog naroda u Bosni i Hercegovini pred saveznim i međunarodnim tijelima," i da pregovaraju sa muslimanskim i hrvatskim predstavnicima o organizaciji budućeg zajedničkog života u Bosni i Hercegovini.

64. **Radovan KARADŽIĆ** je, i formalno kroz svoje gorenavedene funkcije i na osnovu svoje *de facto* vlasti, takođe imao ovlasti da kazni ili pokrene istragu ili postupak protiv svih osoba ili pripadnika oružanih snaga pod svojom komandom za koje se vjerovalo da su počinili krivična djela na teritoriju srpske republike.

65. Stoga je, između 1. jula 1991. i 30. novembra 1995. godine, i formalno kroz svoje gorenavedene funkcije i na osnovu svoje *de facto* vlasti, **Radovan KARADŽIĆ** znao ili imao razloga da zna da snage bosanskih Srba pod rukovodstvom i kontrolom vođstva bosanskih Srba čine krivična djela za koja se tereti u ovoj optužnici ili da su ih počinile, a nije preduzeo neophodne i razumne mjere da takva djela spriječi ili da kazni njihove počinioce.

66. Osim toga, u periodu između 1. decembra 1995. i 19. jula 1996. godine, **Radovan KARADŽIĆ** je, i formalno kroz svoje gorenavedene funkcije i na osnovu svoje *de facto* vlasti, znao ili imao razloga da zna da su snage bosanskih Srba pod rukovodstvom i kontrolom vođstva bosanskih Srba

počinile krivična djela za koja se tereti u ovoj optužnici, a nije preduzeo neophodne i razumne mjere da kazni njihove počinioce.

OPŠTE POSTAVKE

67. Sva djela i propusti za koje ova optužnica tereti u optužbama za genocid ili saučesništvo u genocidu počinjena su sa namjerom da se unište, u cijelosti ili djelimično, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa, kao takva.

68. Sva djela i propusti za koje ova optužnica tereti u optužbama za zločine protiv čovječnosti bili su dio rasprostranjenog ili sistematskog napada uperenog protiv bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i/ili drugih nesrpskih civilnih populacija Bosne i Hercegovine.

69. U sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, u Bosni i Hercegovini je postojalo stanje međunarodnog oružanog sukoba i djelimične okupacije.

70. Sva djela i propusti za koje ova optužnica tereti u optužbama za teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. (u daljem tekstu: "teške povrede") dogodili su se za vrijeme međunarodnog oružanog sukoba i djelimične okupacije Bosne i Hercegovine.

71. **Radovan KARADŽIĆ** se morao pridržavati zakona i običaja koji regulišu vođenje oružanih sukoba, uključujući Ženevske konvencije iz 1949. i njihove dodatne protokole.

72. **Radovan KARADŽIĆ** je individualno odgovoran za krivična djela za koja se tereti u ovoj optužnici, na osnovu člana 7(1) Statuta Međunarodnog suda. Individualna krivična odgovornost uključuje planiranje, podsticanje, naređivanje, činjenje ili pomaganje i podržavanje na neki drugi način planiranja, pripremanja ili izvršenja bilo kojeg od krivičnih djela navedenih u članovima 2 do 5 Statuta Međunarodnog suda.

73. **Radovan KARADŽIĆ** je, za vrijeme dok je bio na nadređenim položajima navedenim u prethodnim paragrafima, krivično odgovoran i za djela

svojih potčinjenih na osnovu člana 7(3) Statuta Međunarodnog suda. Nadređeni je odgovoran za djela svog potčinjenog (svojih potčinjenih) ako je znao ili imao razloga da zna da će njegov(i) potčinjeni počiniti takva djela ili da ih je počinio, a nadređeni nije preduzeo neophodne i razumne mjere da spriječi takva djela ili da kazni njihove počinioce.

DODATNE ČINJENICE

74. SDS je bio jedna od tri etnički orijentisane stranke koje su se pojavile u Bosni i Hercegovini 1990. godine u vrijeme kad su se pripremali višestranački izbori koji su trebali biti održani u novembru te godine. Od samog osnivanja **Radovan KARADŽIĆ** je bio predsjednik stranke SDS, a Biljana PLAVŠIĆ i Momčilo KRAJIŠNIK njeni vodeći članovi. Svaka od te tri stranke bila je povezana sa po jednom glavnom etničkom grupom u Bosni: SDS je bila najvažnija srpska nacionalna stranka, Stranka demokratske akcije (u daljem tekstu: "SDA") bila je glavna stranka bosanskih Muslimana, a Hrvatska demokratska zajednica (u daljem tekstu: "HDZ") bila je vodeća hrvatska nacionalna stranka. Rezultati izbora pokazali su dominaciju te tri glavne nacionalne stranke. Na republičkom nivou, SDA je osvojila najviše mjesta u Skupštini, a slijedili su je SDS i zatim HDZ. Ostatak mjesta podijelile su ostale stranke, među njima i bivša Komunistička partija.

75. Centralna ideja političkog programa SDS-a, onako kako su ga formulisali vođe stranke, među ostalima **Radovan KARADŽIĆ**, Momčilo KRAJIŠNIK i Biljana PLAVŠIĆ, bilo je ujedinjenje svih Srba unutar Jugoslavije kao jedini način da se zaštite srpski nacionalni interesi. Ta ideja bila je povezana sa konceptom "Velike Srbije" koji je krajem osamdesetih godina počeo otvoreno kružiti Socijalističkom Federativnom Republikom Jugoslavijom (u daljem tekstu: "SFRJ"). SDS je izdvajanje Bosne i Hercegovine iz jugoslovenskog saveznog sistema smatrao prijetnjom interesima Srba koji žive u Bosni i Hercegovini.

76. Rezultati izbora održanih u novembru 1990. godine značili su da SDS, kako vrijeme bude odmicalo, neće imati dovoljno političke vlasti da Bosnu

i Hercegovinu zadrži u Jugoslaviji demokratskim političkim procesima. U proljeće 1991. SDS je počeo organizovati neka područja Bosne i Hercegovine u formalne regionalne strukture, koristeći koncept "zajednica opština" koje su postojale u jugoslovenskom ustavnom uređenju iz 1974. godine.

77. Uporedo sa svojom organizacijskom strukturom koja je postojala na nivou republike, regije, opštine i mjesne zajednice, vođstvo SDS-a je 1991. razvilo zatvoreni i tajni interni sistem rukovođenja, komandovanja i komuniciranja. U tom sistemu glavna vlast pripadala je centralnim stranačkim organima SDS-a, a posebno predsjedniku i Glavnom odboru stranke, čime je vođstvo stranke obezbijedilo potpunu kontrolu.

78. Krajem juna 1991. počela je dezintegracija SFRJ u ratovima koji su izbili u Sloveniji i Hrvatskoj nakon što su te dvije republike 25. juna proglasile nezavisnost. JNA se povukla iz Slovenije nakon veoma kratkog vremena, omogućivši njeno otcjepljenje od SFRJ. Međutim, u Hrvatskoj su se borbe nastavile tokom cijelog ljeta i u jesen 1991. godine.

79. JNA je za rat u Hrvatskoj izdavala naloge za mobilizaciju muškim stanovnicima Bosne i Hercegovine. Vlada Bosne i Hercegovine se tim nalozima protivila te je uputila nalog stanovništvu da se mobilizaciji ne mora odazvati. Kao rezultat toga, veoma malo bosanskih Muslimana i Hrvata odazvalo se pozivima. S druge strane, bosanski Srbi odazivali su se u velikom broju, podsticani na to od strane SDS-a.

80. Kako je rat u Hrvatskoj odmicao, postajalo je sve vjerovatnije da će i Bosna i Hercegovina proglasiti nezavisnost od SFRJ. SDS je, međutim, htio da Bosna i Hercegovina ostane u sastavu Jugoslavije. Kad je postalo jasno da neće moći zadržati Bosnu i Hercegovinu u jugoslovenskoj federaciji, SDS je prionuo stvaranju odvojene srpske teritorije u Bosni i Hercegovini. Do septembra 1991. SDS je proglasio jednu srpsku autonomnu regiju i četiri srpske autonomne oblasti (u daljem tekstu: "SAO"). SAO su postali prvi teritorijalni osnov na kojem će biti utemeljena srpska republika.

81. Sa stanovišta vođa SDS-a, značajan broj bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih populacija koje su živjele u područjima na koje je SDS polagao pravo predstavljao je veliki problem u stvaranju i

kontroli srpske teritorije. Stoga je značajan aspekt plana za stvaranje nove srpske države bilo trajno uklanjanje ili "etničko čišćenje" gotovo cjelokupne populacije bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih populacija iz tih područja, nakon čega bi ostao samo mali broj ne-Srba koji bi pristali na uslove života u državi kojom dominiraju Srbi.

82. Ujesen 1991. JNA je počela povlačiti svoje snage iz Hrvatske i preraz-mještati ih u Bosni i Hercegovini. Postupajući u sprezi s određenim elementima u JNA, SDS je počeo tajno naoružavati civilno stanovništvo bosanskih Srba.

83. Dana 24. oktobra 1991. osnovana je odvojena skupština bosanskih Srba, u kojoj je dominirao SDS, kao najviši predstavnički i zakonodavni organ Srba u Bosni.

84. Krajem decembra 1991. vođe SDS-a započele su pripreme za fizičko preuzimanje vlasti u onim opštinama u Bosni i Hercegovini u kojima Srbi nisu imali izrazitu kontrolu, i pripreme za kasnije sprovođenje generalnog plana etničkog čišćenja onih područja koja su smatrali srpskim područjima. Preuzimanje vlasti vršeno je prema uputstvima koja je izdalo vođstvo SDS-a, često putem kriznih štabova koji su stvoreni za tu svrhu.

85. Krizni štab je bio formiran po uzoru na tijelo koje je postojalo kao dio odbrambenog sistema SFRJ i za koje je bilo predviđeno da preuzme funkcionisanje opština, odnosno republičke vlade, u vrijeme ratnog ili vanrednog stanja kada skupština, inače najviši organ vlasti, ne može zasjedati.

86. Krizni štabovi počeli su funkcionisati u opštinama na koje je SDS polagao pravo krajem decembra 1991. Djelovali su na regionalnom i na opštinskom nivou vlasti, kao tijela koja će biti odgovorna za koordinaciju izvršenja najvećeg dijela operativne faze plana etničkog čišćenja.

87. Predsjedništvo je 31. maja i 10. juna 1992. naredilo preimenovanje kriznih štabova u ratna predsjedništva, a kasnije u ratna povjereništva u opštinama. Ratna predsjedništva, odnosno ratna povjereništva, zadržala su istu strukturu i u suštini ista ovlašćenja kao i krizni štabovi, a i u javnosti su i dalje bili poznati kao krizni štabovi.

88. Bilo je predviđeno da krizni štabovi prestanu sa radom kada skupštine ponovo budu u mogućnosti da zasjedaju i rade. Tada nastavljaju sa radom redovni opštinski organi, uglavnom pod rukovodstvom istih vođa SDS-a. Ti opštinski organi su tada potvrđivali ili verifikovali poteze kriznih štabova.

89. Dana 9. januara 1992. Skupština bosanskih Srba je proglasila "Srpsku Republiku Bosnu i Hercegovinu". Proglašeno je da će teritorija te republike obuhvatati "teritorije srpskih autonomnih regija i oblasti i drugih srpskih etničkih cjelina u Bosni i Hercegovini, uključujući i područja u kojima je srpski narod ostao u manjini zbog genocida koji je nad njim izvršen u Drugom svjetskom ratu", i da će biti dio jugoslovenske savezne države.

90. Od kraja marta 1992. snage bosanskih Srba počele su preuzimati fizičku kontrolu nad etnički miješanim opštinama koje su proglašene dijelom srpske države, među ostalim i nad opštinama navedenim u paragrafu 9. Ti napadi i preuzimanje vlasti odigrali su se na sličan koordinirani i isplanirani način. Napade, preuzimanje vlasti i događaje koji su uslijedili, planirali su, podsticali, naredili, počinili ili na drugi način pomogli i podržali krizni štabovi, ratna predsjedništva, ratna povjereništva i drugi organi SDS-a i organi vlasti koji su djelovali pod kontrolom i rukovodstvom vođstva SDS-a, uključujući **Radovana KARADŽIĆA**, Momčila KRAJIŠNIKA i Biljanu PLAVŠIĆ.

91. Osim toga je 12. maja 1992. godine Skupština bosanskih Srba izglasala formiranje VRS-a, čime su jedinice JNA koje su preostale u Bosni i Hercegovini i druge oružane snage koje su sarađivale sa njima u Bosni i Hercegovini efektivno pretvorene u komande nove vojske. Skupština bosanskih Srba imenovala je Ratka MLADIĆA za komandanta Glavnog štaba VRS-a. Ratko MLADIĆ je u tom svojstvu bio direktno podređen Predsjedništvu.

92. JNA se "zvanično" povukla iz Bosne i Hercegovine 19. maja 1992, ali su vojne operacije uperene protiv nesrpskog stanovništva nastavili sprovoditi VRS i policija bosanskih Srba. JNA, koja je tokom prestrukturiranja SFRJ u SRJ u aprilu 1992. preimenovana u Vojsku Jugoslavije (u daljem tekstu: "VJ"), nastavila je održavati tijesne veze sa VRS-om. Pružala je bitnu borbenu, finansijsku i logističku podršku vojnim naporima bosanskih Srba. Mnogi oficiri, komandanti, vojnici, logistički centri i veliki dio opreme i sredstava bivše JNA ostavljeni su za potrebe bosanskih Srba. Bivši oficiri

JNA prekomandovani su sa svojih dužnosti u jedinicama JNA u nasljednike tih istih jedinica u VRS-u, i većina je nastavila komandovati tim jedinicama tokom cijelog sukoba u Bosni i Hercegovini. Plate oficira VRS-a i dalje je plaćao Beograd. Osim toga, povremeno su i nakon 19. maja 1992. elementi VJ-a imali i neposrednu ulogu u sukobu u Bosni i Hercegovini i pružali su ključnu borbenu podršku VRS-u.

Dana 28. aprila 2000.
u Hagu, Holandija

/potpis na originalu/
Carla Del Ponte, tužilac
/pečat/

V

ZAHTJEV ZA IZMJENU PRVE IZMIJENJENE I DOPUNJENE OPTUŽNICE PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA

22. septembar 2008.

UJEDINJENE NACIJE

Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br. IT-95-5/18-PT

Datum: 22. septembar 2008.

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III

U sastavu: sudija Patrick Robinson, predsjedavajući sudija
sudija Iain Bonomy, pretpretresni sudija
sudija Michéle Picard

Sekretar: g. Hans Holthuis

TUŽILAC
protiv
RADOVANA KARADŽIĆA

JAVNO S JAVNIM I POVJERLJIVIM DODACIMA

ZAHTJEV ZA IZMJENU PRVE IZMIJENJENE OPTUŽNICE

Tužilaštvo:
Alan Tieger
Mark B. Harmon

Optuženi:
Radovan Karadžić

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Predmet br. IT-95-5/18-PT

TUŽILAC

Protiv

RADOVANA KARADŽIĆA

JAVNO S JAVNIM I POVJERLJIVIM DODACIMA

ZAHTJEV ZA IZMJENU PRVE IZMIJENJENE OPTUŽNICE

I. Uvod

1. Tužilaštvo podnosi prijedlog izmjena i dopuna Prve izmijenjene optužnice (dalje u tekstu: važeća Optužnica)[236] u vidu predložene Druge izmijenjene optužnice (dalje u tekstu: predložena Optužnica). Predložena Optužnica istovremeno smanjuje opseg i razjašnjava navode Tužilaštva, ažurira pravne i činjenične navode iz važeće Optužnice i preciznije obavještava optuženog o tezi Tužilaštva.

2. Predložena Optužnica sadrži četiri glavne izmjene. Prvo, Tužilaštvo je ažuriralo, razjasnilo i dodatno razradilo svoje pravne i činjenične navode u vezi s individualnom odgovornošću optuženog. Drugo, Tužilaštvo je u značajnoj mjeri smanjilo opseg kažnjivog ponašanja u osnovi optužbi. Optuženi se više ne tereti za kažnjivo ponašanje u vezi s 14 opština, jer je broj opština na koje se Optužnica odnosi smanjen sa 41 na 27.[237] Treće,

---

[236] *Tužilac protiv Karadžića,* predmet br. IT-95-5/18-I, Izmijenjena optužnica, 28. april 2000.

[237] Srebrenica i grad Sarajevo nisu obuhvaćeni spiskom opština nego se razmatraju zasebno.

Tužilaštvo je preradilo optužbe u Optužnici i dalo novu pravnu kvalifikaciju određenog osnovnog kažnjivog ponašanja za koje se optuženi već tereti važećom Optužnicom. Četvrto, Tužilaštvo daje preciznije obavještenje o optužbama protiv optuženog, kako u vidu činjeničnih navoda u samoj predloženoj Optužnici, tako i putem sedam priloga uz predloženu Optužnicu.

3. Budući da je opseg predložene Optužnice manji u odnosu na važeću Optužnicu, ona će doprinijeti efikasnijem i ekspeditivnijem izvođenju dokaza Tužilaštva. Budući da je preciznija i da sadrži dodatne pojedinosti, ona će također pomoći optuženom da shvati tezu Tužilaštva protiv njega i da pripremi djelotvornu odbranu, kao i doprinijeti da se osigura rješavanje pitanja bitnih za predmet.

4. Restrukturiranjem tačaka optužnice u predloženoj Optužnici nastale su sljedeće nove optužbe:[238] prvo, novom kvalifikacijom određenog ranije navedenog kažnjivog ponašanja nastale su dvije nove optužbe;[239] drugo, dodavanjem osnovnog kažnjivog ponašanja u vezi s već postojećim tačkama Optužnice stvorena je dodatna činjenična osnova za krivičnu odgovornost u vezi s četiri tačke.[240] S obzirom na ranu fazu postupka, time što će se optuženom dopustiti da se izjasni o krivici i podnese preliminarne podneske u vezi s tim novim optužbama neće se prouzročiti nepotrebno odgađanje. Eventualne manje odgode biće više nego nadoknađene uštedama u vremenu do kojih će doći zahvaljujući tome što će optužnica biti bolje fokusirana i preciznija.

---

[238] Izraz "nove optužbe" u pravilu 50(B) Pravilnika o postupku i dokazima protumačen je kao "osnova za osuđujuću presudu koja se *činjenično i/ili pravno razlikuje* od bilo koje osnove koja je već navedena u optužnici," *Tužilac protiv Haradinaja i drugih,* predmet br. IT-04-84-PT, Odluka po zahtjevu za izmjenu optužnice i prigovorima na formu Izmijenjene optužnice," 25. oktobar 2006. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Haradinaj*), par. 13 (u kojoj se citira: *Tužilac protiv Halilovića,* predmet br. IT-01-48-PT, Odluka po zahtjevu tužioca da se odobri izmjena optužnice, 17. decembar 2004, par. 30 i 34).

[239] Iz razloga koji se navode u nastavku, predložena Optužnica sadrži jednu dodatnu tačku kojom se optuženi tereti za genocid (tačka 2) i jednu tačku kojom se tereti za protivpravne napade na civile (tačka 10).

[240] Tačka 3 (progon) sadrži nove činjenične navode koji se odnose na tri dodatna osnovna djela progona i ubistvo u vezi s 13 opština; tačke 4, 5 i 6 (istrebljivanje i ubistvo) sadrže nove činjenične navode u vezi s 13 opština i u vezi s ubijanjem snajperskim djelovanjem i granatiranjem u Sarajevu.

5. Predloženom Optužnicom se optuženom neće nepravično nanijeti šteta. Optuženi će imati koristi od šireg obavještenja o optužbama protiv njega i veće djelotvornosti postupka usljed smanjivanja opsega i razjašnjavanja optužbi.

6. Predložene izmjene važeće Optužnice opisane su u nastavku teksta i još detaljnije prikazane u tabeli koja je priložena kao Dodatak A. Predložena Optužnica je priložena kao Dodatak B. Popratni materijal koji *prima facie* zadovoljava kriterij iz člana 19 Statuta za izmjene i dopune u vezi s odgovornošću za udruženi zločinački poduhvat i druge događaje navedene u prilozima priložen je u povjerljivom Dodatku C.

II. Izmjene i dopune

7. Uz četiri glavne izmjene i dopune, od kojih će svaka biti zasebno razmotrena u nastavku teksta, Tužilaštvo je u cijeloj predloženoj Optužnici na koncizniji način iznijelo pravno relevantne činjenice u osnovi optužbi i unijelo manje izmjene u jedan broj činjeničnih navoda iz Izmijenjene optužnice.[241]

A. Individualna krivična odgovornost

8. U obje Optužnice, i predloženoj i važećoj, navode se svi vidovi odgovornosti prema članu 7(1) i članu 7(3). Tužilaštvo je u predloženoj Optužnici ažuriralo i dodatno razradilo te navode, smanjujući opseg činjeničnih i pravnih navoda u njoj i dajući potpunije obavještenje optuženom u vezi s optužbama protiv njega.

9. U predloženoj Optužnici, Tužilaštvo je uskladilo postojeće navode o saizvršilaštvu tako da odraze razvoj sudske prakse u odnosu na pravna obilježja odgovornosti za udruženi zločinački poduhvat i zahtjeve u pogledu iznošenja navoda vezanih za odgovornost za udruženi zločinački poduhvat.[242]

---

[241] Te manje izmjene i dopune navedene su u tabeli koja je priložena kao Dodatak A.

[242] U praksi je utvrđeno da je za odgovornost za udruženi zločinački poduhvat potrebno navesti sljedeće: prirodu i svrhu tog poduhvata, period u kojem se tvrdi da je taj poduhvat

10. U važećoj Optužnici se navodi da je optuženi u zločinima za koje se tereti učestvovao "u saradnji" s drugima, pri čemu se poimenice navode druga dva saizvršioca: Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić.[243] Optužbe u važećoj Optužnici zasnivaju se na sljedećem: događajima u periodu od 1991. do 1995. godine u opštinama na području na koje su bosanski Srbi polagali pravo; napadu na grad Sarajevo u periodu od 1992. do 1995. godine; događajima u Srebrenici 1995. godine; i uzimanju talaca 1995. godine. Premda je očigledno da se za sve zločine u vezi s tim događajima navodi da su počinjeni "u saradnji" s drugima, imenovani saizvršioci su povezani samo sa zločinima počinjenim do kraja 1992. godine.

11. U predloženoj Optužnici se odgovornost za udruženi zločinački poduhvat navodi kao vid saizvršilaštva za koje se optuženi tereti.[244] Osim toga, predložena Optužnica optuženom pruža dodatno obavještenje o navodima Tužilaštva u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom, kako slijedi:

- u predloženoj Optužnici se zasebno govori o kažnjivim događajima za koje se optuženi tereti na osnovu relevantnog cilja, vremenskog okvira, osoba s kojima je djelovao u dogovoru, a zasebno o zločinima za koje se zbog toga tereti. Budući da je optuženi, prema navodima,

---

postojao, identitet učesnika, kao i prirodu učestvovanja optuženog u tom poduhvatu. Vidi, npr. Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi,* predmet br. IT-98-30/1-A, 28. februar 2005, par. 28 (u kojem se citira *Tužilac protiv Stanišića,* predmet br. IT-03-69-PT, 14. novembar 2003, Odluka po preliminarnim prigovorima odbrane, str. 5; *Tužilac protiv Mejakića i drugih,* predmet br. IT-02-65-PT, 4. april 2003, Odluka po preliminarnom prigovoru Duška Kneževića na formu Optužnice, str. 6; *Tužilac protiv Momčila Krajišnika i Biljane Plavšić,* predmet br. IT-0039&40-PT, 4. mart 2002, Odluka po zahtjevu optužbe za odobrenje za izmjenu i dopunu Konsolidovane optužnice, par. 13

[243] Važeća Optužnica, par. 9, 17, 34, 38, 45, 55 i 60.

[244] U ranijim presudama (uključujući presude koje su donesene poslije podizanja važeće Optužnice), Žalbeno vijeće je ocijenilo da je optužnicama u kojima se optuženi terete za djelovanje "u dogovoru" obuhvaćena odgovornost za udruženi zločinački poduhvat. Vidi, Tužilac protiv Vasiljevića, predmet br. IT-98-32-A, Drugostepena presuda, 25. februar 2004, par. 103-107; Tužilac protiv Krnojelca, predmet br. IT-97-25-T, Prvostepena presuda, 15. mart 2002, par. 84-85 i Drugostepena presuda, predmet br. IT-97-25-A, 17. septembar 2003, par. 136-138.

bio najviši politički i vojni vođa u entitetu bosanskih Srba, on nije lično činio zločine, nego je djelovao s različitim ljudima u različito vrijeme, u zavisnosti od kažnjivog cilja na čijoj realizaciji je radio;

- navođenjem četiri zasebna udružena zločinačka poduhvata koji odgovaraju kažnjivim događajima za koje se optuženi tereti, u predloženoj Optužnici se na taj način precizira da je optuženi djelovao u dogovoru s različitim ljudima u različito vrijeme kako bi se realizovala četiri različita, premda povezana, kažnjiva cilja;

- u predloženoj Optužnici se, pored optuženog, i za Ratka Mladića kaže da je bio ključni učesnik svakog od tih udruženih zločinačkih poduhvata, a navode se i drugi imenovani i/ili neimenovani učesnici svakog od tih poduhvata;

- u predloženoj Optužnici se navode i oni koje su učesnici svakog od udruženih zločinačkih poduhvata koristili za izvršenje njihovih zločina kojima su doprinijeli realizaciji svakog od navedenih kažnjivih ciljeva;

- u predloženoj Optužnici se kaže na koji način je optuženi doprinio svakom od navedenih kažnjivih ciljeva; i

- u predloženoj Optužnici se za svaki navedeni cilj konkretno kaže koji zločini su obuhvaćeni tim ciljem i koji eventualni zločini su bili predvidive posljedice tog cilja prema proširenom (trećem) obliku odgovornosti za udruženi zločinački poduhvat.

12. Osim toga, Tužilaštvo je iznijelo šire i detaljnije navode u vezi s drugim vidovima odgovornosti na koje se poziva. Tužilaštvo je konkretnije opisalo činjenje i nečinjenje optuženog koje je u osnovi planiranja, podsticanja, naređivanja, te pomaganja i podržavanja prema članu 7(1) Statuta. U vezi s članom 7(3) Statuta, Tužilaštvo je jasnije opisalo podređene optuženog, način na koji je optuženi znao ili je bilo razloga da zna za učešće svojih podređenih u zločinima, kao i način na koji je propustio preduzeti nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

13. U predloženoj Optužnici se također navodi potrebna *mens rea* za svaki vid odgovornosti.

14. Izmjene i dopune u vezi s individualnom krivičnom odgovornošću optuženog razjašnjavaju i dodatno razrađuju postojeće navode protiv optuženog. U njima nema novih pravnih ili činjeničnih osnova za osuđujuću presudu i one, prema tome, ne sadrže nove optužbe.

15. Tužilaštvo je detaljnije navode o ciljevima udruženih zločinačkih poduhvata i doprinosu optuženog tim zločinačkim poduhvatima potkrijepilo tako što je u Dodatku C predočilo materijal koji *prima facie* ispunjava kriterij iz člana 19 Statuta.

B. Opseg kažnjivog ponašanja u osnovi optužbi

16. Navodi u objema Optužnicama, i važećoj i predloženoj, odnose se na tri glavne "baze zločina:" grupu opština koje se nalaze na području na koje su bosanski Srbi polagali pravo; područje Sarajeva i područje Srebrenice. U objema Optužnicama, i važećoj i predloženoj, optuženi se tereti da je u maju i junu 1995. godine uzimao osoblje UN-a za taoce.

17. U vezi s opštinskom bazom zločina, predložena Optužnica smanjuje broj opština približno za jednu trećinu. Spisak iz važeće Optužnice sa 41 opštinom koji nije bio konačan, smanjen je na konačni spisak sa 27 opština.

Opseg navoda o ubijanju

18. U predloženoj Optužnici ispravljena je jedna anomalija iz važeće Optužnice, kojom se pravi razlika između ubijanja i drugih zločina u opštinama. Premda važeća Optužnica tereti optuženog za progone, deportaciju i prisilno premještanje u svakoj od 41 opštine, navodi u vezi s genocidom, istrebljivanjem i ubistvom ograničeni su na 17 od tih opština i srebreničku enklavu. Prema predloženoj Optužnici, ukupni geografski opseg optužbi sveden je na 27 opština, ali se optuženi tereti za istrebljivanje i ubistvo u vezi sa svih 27.[245] Shodno tome, u predloženoj Optužnici ubijanje se navodi u još 13 opština.[246]

---

[245] Optužbe za genocid u predloženoj Optužnici ograničene su na deset opština (i srebreničku enklavu), koje su sve već među onih 17 opština koje se navode u vezi s ubijanjem u važećoj Optužnici.

[246] Tih trinaest opština su sljedeće: Banja Luka, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Čajniče, Donji Vakuf, Hadžići, Ilidža, Kalinovik, Novo Sarajevo, Pale,

19. Ti navodi predstavljaju novu činjeničnu osnovu odgovornosti – dakle, "novu optužbu" – u vezi sa tačkama 3, 4, 5 i 6 predložene Optužnice, zbog čega povlače za sobom pravo optuženog da se izjasni o krivici i podnese preliminarne podneske u vezi s tim novim optužbama. Time mu se, međutim, neće nepravično nanijeti nikakva šteta iz sljedećih razloga:

i. tih 13 opština već je navedeno u važećoj Optužnici;

ii. optuženi je već optužen za istrebljivanje i ubistvo u drugim opštinama u vezi s preuzimanjem vlasti u gradu i selima, kao i u vezi sa zatočeničkim objektima. Dodatni činjenični navodi odnose se na isti obrazac ponašanja i ne mijenjaju prirodu tih optužbi;

iii. optuženi je već optužen za zločine koji su proizašli iz događaja u tih 13 opština, posebno za razna djela progona, deportaciju i prisilno premještanje. Tužilaštvo će izvesti dokaze o djelima progona, deportaciji i prisilnom premještanju za tih 13 opština. Neće biti potrebno mnogo dodatnog vremena za izvođenje dokaza o navodnom ubijanju u tim istim opštinama;

iv. u prilozima uz predloženu Optužnicu se za tih 13 opština navodi ukupno 15 incidenata ubijanja, a za 14 od njih već postoje nalazi jednog ili više pretresnih vijeća i oni se mogu utvrditi na osnovu činjenica o kojima je već presuđeno; i

v. eventualno dodatno vrijeme koje bude potrebno za izvođenje dokaza o tom ubijanju biće više nego nadoknađeno vremenom koje će se uštedjeti zahvaljujući znatnom smanjenju ukupnog broja opština u optužnici.

Sokolac i Vogošća. Kao što je opisano u nastavku teksta, materijal koji ispunjava kriterij *prima facie* iz člana 19 Statuta u vezi s tim novim navodima o ubijanju dostavljen je u sklopu materijala koji se odnosi na incidente ubijanja navedene u prilozima uz predloženu Optužnicu.

Opseg navoda o progonu

20. Tužilaštvo je uključilo još tri osnovna djela progona (protivpravno zatočenje, prisilni rad i oduzimanje ili pljačku imovine) koja ulaze u širi opseg progona i uključuju djela poput ubijanja, mučenja, silovanja, prisilnog premještanja i protivpravnog zatočenja, kao što se navodi u tački 3 važeće Optužnice. Ta dodatna djela progona blisko su povezana s postojećim navodima u vezi s progonom. Kao što se navodi u predloženoj Optužnici,[247] takva djela – konkretno, djela progona počinjena za vrijeme preuzimanja vlasti i napada na gradove i sela, zatočenja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u zatočeničkim objektima, kao i njihovog prisilnog premještanja s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo – dio su istog opšteg obrasca progona. Postojeći materijal kojim je potkrepljena optužba za progon u važećoj Optužnici potkrepljuje i ta tri dodatna djela u osnovi progona.

21. Premda dodavanje tih djela u osnovi progona predstavlja "novu optužbu" u vezi s tačkom 3, što povlači za sobom pravo optuženog na izjašnjavanje o krivici i podnošenje preliminarnih podnesaka u vezi s tim navodima, njima se optuženom ne bi nepravično nanijela nikakva šteta. Optuženi se već tereti za progon u vezi sa svih 27 opština. Zbog bliske veze između djela u osnovi progona za koja se optuženi već tereti i ta tri dodatna djela progona, ta dodatna djela će se uglavnom dokazivati istim onim dokazima koje će Tužilaštvo izvesti da dokaže druga djela progona u opštinama. Shodno tome, za izvođenje dokaza o tim dodatnim djelima neće biti potrebno dodatno vrijeme ili će ga biti potrebno sasvim malo. Eventualno minimalno dodatno vrijeme koje bude potrebno biće više nego nadoknađeno zahvaljujući znatnom smanjenju ukupnog broja opština u optužnici.

22. Opseg kažnjivog ponašanja u osnovi sarajevske i srebreničke baze zločina, kao i optužbe o uzimanju talaca, ostaju nepromijenjeni.

C. Restrukturiranje tačaka Optužnice

23. Optuženi se u predloženoj Optužnici tereti po jedanaest tačaka, a isto toliko tačaka sadrži i važeća Optužnica. Te tačke nisu iste. Dvije tačke su

[247] Vidi posebno paragrafe 53-54 i 60(d), (e) i (f) važeće Optužnice.

izbrisane, dvije su dodane, a Tužilaštvo je iznijelo novu pravnu kvalifikaciju postojećih navoda o kažnjivom ponašanju iz važeće Optužnice. Premda iz te nove pravne kvalifikacije proizlaze nove optužbe protiv optuženog, time mu se ne nanosi nepravično šteta, posebno kada se ima na umu rana faza suđenja.

Teške povrede

24. Izbrisana je jedina tačka koja je sadržavala navod o teškim povredama Ženevskih konvencija. Time je otklonjena potreba da Tužilaštvo dokaže postojanje međunarodnog oružanog sukoba i predmet je postao manje složen.

Genocid

25. Tužilaštvo je tačke Optužnice kojima se optuženi tereti za genocid restrukturiralo tako što je uklonilo optužbu za saučesništvo u genocidu i podijelilo jedinstvenu tačku kojom se optuženi tereti za genocid na dvije tačke (tačke 1 i 2), po jednu za svaki zasebni period i lokaciju u vezi s kojima mu se genocid stavlja na teret. Premda to predstavlja novu optužbu za genocid, ne navodi se i novo kažnjivo ponašanje. Dodatna tačka Optužnice kojom se optuženi tereti za genocid ne bi produžila izvođenje dokaza Tužilaštva, niti bi ga učinila složenijim.

Terorisanje i protivpravni napadi

26. Važećom Optužnicom optuženom se cjelokupna kampanja granatiranja i snajperskog djelovanja, uključujući sva kažnjiva djela u osnovi, stavlja na teret po jednoj tački Optužnice koja optuženog tereti za terorisanje. U predloženoj Optužnici, Tužilaštvo ga tereti i za dva osnovna elementa te kampanje, konkretno za protivpravne napade na civile i smrtne slučajeve usljed snajperskog djelovanja i granatiranja, po zasebnim tačkama.[248] Te izmjene i dopune su odraz razmjera i težine kažnjivih djela koja čine kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja Sarajeva, i osnova su za osuđujuću presudu za ta djela koja ne zavisi od zaključka da su počinjena s

[248] Smrtni slučajevi usljed snajperskog djelovanja i granatiranja uključeni su u postojeće optužbe za ubistvo (tačke 5 i 6) i dodana je zasebna optužba za protivpravne napade (tačka 10).

primarnim ciljem širenja terora. Međutim, te nove optužbe ne bi učinile izvođenje dokaza Tužilaštva složenijim, niti bi ga produžile, jer se ta ista osnovna djela navode u važećoj Optužnici kao osnova tačke kojom se optuženi tereti za terorisanje.

27. Restrukturiranjem tačaka u predloženoj Optužnici daje se samo nova pravna kvalifikacija kažnjivog ponašanja koje se već navodi u važećoj Optužnici i za koju nije potreban dodatni popratni materijal. Materijal koji je dostavljen u prilog tačkama važeće Optužnice takođe zadovoljava *prima facie* kriterij iz člana 19 u vezi s tim restrukturiranim tačkama.

D. Preciznije obavještenje o krivičnim djelima

28. Predložena Optužnica pruža dodatne pojedinosti u vezi s pojedinačnim djelima u osnovi postojećih optužbi i to prvenstveno u obliku sljedećih sedam priloga uz predloženu Optužnicu:

- Prilog A sadrži spisak incidenata ubijanja za vrijeme preuzimanja vlasti u opštinama i poslije njega koji je opširniji od onoga u važećoj Optužnici.[249]
- Prilog B sadrži spisak incidenata ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima koji je opširniji od onog u važećoj Optužnici.[250]
- Prilog C sadrži spisak sa 86 zatočeničkih objekata u opštinama, za razliku od važeće Optužnice u kojoj se navodi 21 primjer takvog objekta.
- U Prilogu D navode se razoreni spomenici kulture i sakralni objekti u opštinama, za razliku od važeće Optužnice koja sadrži opšti opis tog razaranja.

---

[249] Što se tiče 14 opština za koje se i u važećoj Optužnici i predloženoj Optužnici optuženi tereti za ubijanje, u Prilogu A se navode 42 incidenta ubijanja za vrijeme preuzimanja vlasti i poslije njega, dok se u važećoj Optužnici navodi 15 takvih primjera.

[250] Što se tiče 14 opština za koje se i u važećoj i predloženoj Optužnici optuženi tereti za ubijanje, u Prilogu B se navodi 28 incidenata ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim centrima, dok se u važećoj Optužnici navodi 12 takvih primjera.

- Prilog E sadrži spisak sa 15 lokacija u vezi sa 22 incidenta ubijanja za srebreničku bazu zločina, za razliku od važeće Optužnice u kojoj se navodi 11 primjera takvih incidenata ili lokacija.
- U Prilogu F i G navode se incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja kao ilustracija kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, za razliku od važeće Optužnice koja sadrži opšti opis takvih incidenata.

29. Zahvaljujući tim dodatnim pojedinostima, optuženi je bolje obaviješten o postojećim optužbama protiv njega. Te pojedinosti ne predstavljaju, niti imaju za posljedicu, nove optužbe,[251] jer identitet svake pojedine žrtve, konkretne lokacije i datumi kada su počinjena osnovna kažnjiva djela nisu pravno relevantne činjenice koje je Tužilaštvo dužno navesti u predmetu ovako velikih razmjera.[252]

30. Tužilaštvo je u Dodatku C dostavilo materijal koji *prima facie* zadovoljava kriterij iz člana 19 Statuta za svaki od incidenata navedenih u prilozima.

III. Optuženom se predloženom Optužnicom ne bi nepravično nanijela šteta

31. Pretresno vijeće obično daje odobrenje za izmjenu i dopunu optužnice ukoliko to može pomoći "da (...) se osigur(a) da se na suđenju presuđuje o pitanjima bitnim za predmet," pod uslovom da se njome tom optuženom nepravično ne nanese šteta i da suštinske izmjene budu potkrijepljene do-

---

[251] Kao što je rečeno gore u tekstu, incidenti ubijanja u vezi s 13 opština za koje se optuženi u važećoj Optužnici ne tereti za ubijanje ne predstavljaju novu optužbu.

[252] *Tužilac protiv Kupreškića,* predmet br. IT-95-16-A, Drugostepena presuda, 23. oktobar 2001, par. 89-90; *Tužilac protiv Gotovine i drugih,* Odluka po preliminarnim podnescima Ante Gotovine u kojima se tvrdi da spojena optužnica sadrži nedostatke u formi, predmet br. IT-06-90-PT, 19. mart 2007, par. 39-41; *Tužilac protiv Prlića i drugih,* predmet br. IT-04-74-PT, Odluka po preliminarnim podnescima odbrane zbog navodnih nedostataka u formi optužnice, 22. jul 2005, par. 46-49.

kumentacijom ili drugim materijalima koji *prima facie* ispunjavaju kriterij iz člana 19 Statuta Međunarodnog suda.[253] Za ocjenu hoće li nekom izmjenom nanijeti nepravična šteta najvažnija su sljedeća dva faktora: (a) hoće li optuženi tom izmjenom biti lišen odgovarajuće mogućnosti da pripremi djelotvornu odbranu i (b) hoće li ta izmjena dovesti do nepotrebnog odgađanja postupka, a posebno, povlači li za sobom rizik odgađanja početka suđenja.[254]

32. Razjašnjavanjem i dodatnom razradom optužbi protiv optuženog, predložena Optužnica će pomoći da se osigura rješavanje pitanja bitnih za predmet i pomoći će optuženom u pripremanju odbrane:[255]

> *Optuženi ima koristi od jasnije i konkretnije optužnice ... zato što optuženi može svoje pripreme prilagoditi optužnici koja tačnije odražava optužbe s kojima će se suočiti, što za posljedicu ima djelotvorniju odbranu.*

33. Nadalje, manji opseg i veća jasnoća i preciznost predložene Optužnice povećaće efikasnost postupka.

---

[253] *Tužilac protiv Popovića i drugih,* predmet br. IT-05-88-PT i predmet br. IT-05-88/1-PT, Odluka u vezi s daljnjim izmjenama i prigovorima na optužnicu, 13. jul 2006. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Popović*), par. 8 (u kojem se upućuje na više odluka, uključujući *Tužilac protiv Brđanina i Talića,* predmet br. IT-99-36PT, Odluka o formi dodatno izmijenjene optužnice i zahtjevu Tužilaštva za izmjenu optužnice, 26. jun 2001, par. 50).

[254] Odluka u predmetu *Popović,* par. 9-10, 21; Odluka u predmetu *Haradinaj,* par. 10-12.

[255] *Tužilac protiv Karemere i drugih,* predmet br. ICTR-98-44-AR73, Odluka po tužiočevoj interlokutornoj žalbi na Odluku Pretresnog vijeća III od 8. oktobra 2003. kojom je odbijen zahtjev za odobrenje da se podnese izmijenjena optužnica, 19. decembar 2003, par. 15. Isti stav su zauzela i pretresna vijeća MKSJ: *Tužilac protiv Milutinovića i drugih,* predmet br. IT-05-87-PT, Odluka po zahtjevu za izmjenu optužnice, 11. maj 2006, par. 12; *Tužilac protiv Halilovića,* predmet br. IT-01-48-PT, Odluka po zahtjevu tužioca da se odobri izmjena optužnice, 17. decembar 2004, par. 23.

34. Premda izmjene uključuju nove optužbe, "dati optuženom dodatno vrijeme kako bi mogao dalje osporiti optužnicu u opštem smislu ide na štetu optuženog samo u slučaju kada suđenje samo što nije započelo."[256] Vijeća se uglavnom slažu da izmjena optužnice prije nego što je određen datum početka suđenja ne povlači za sobom nepotrebno odgađanje niti se njome nepravično nanosi šteta optuženom, bez obzira na to uključuje li ta izmjena nove optužbe.[257]

35. U ovom predmetu, ne samo da nije određen datum početka suđenja, nego je optuženi u najboljem slučaju mogao tek da započne pripremu odbrane. On je u pritvoru manje od dva mjeseca i primio je popratni materijal uz važeću Optužnicu prije samo pet dana.[258] U datim okolnostima, neće doći do nepotrebnog odgađanja ili do nepravične štete.

IV. Traženo pravno sredstvo

36. Iz tih razloga, Tužilaštvo od Vijeća traži da mu dozvoli da izmijeni važeću Optužnicu u skladu s predloženom Optužnicom.

---

[256] Tužilac protiv Sredoja Lukića, predmet br. IT-98-32/1-PT, Odluka po zahtjevu tužioca u vezi s izmjenom optužnice i Nalog o rasporedu daljnjeg prvog stupanja pred sud, 1. februar 2006, par. 20.

[257] *Tužilac protiv Perišića,* predmet br. IT-04-81-PT, Odluka kojom se odobrava zahtjev Tužilaštva da izmijeni optužnicu, 12. decembar 2005, par. 5 (u kojem je iznesena sljedeća ocjena: "Pošto je pretpretresni postupak u ovom predmetu tek započeo, izmjena optužnice, čak i kada bi ona podrazumijevala navođenje novih optužbi, ne bi uzrokovala ni uskraćivanje optuženom adekvatnih mogućnosti za pripremanje odbrane ni nepotrebno odlaganje postupka.") *Tužilac protiv Beare,* predmet br. IT-02-58-PT, Odluka po prijedlogu Tužilaštva za izmjenu optužnice, 24. mart 2005, str. 2; *Tužilac protiv Ljubičića,* predmet br. IT-00-41-PT, Odluka po zahtjevu za dozvolu za izmjenu optužnice, 2. avgust 2002, str. 6; *Tužilac protiv Čermaka i Markača* i *Tužilac protiv Gotovine,* predmet br. IT-03-73-PT i predmet br. IT-01-45-PT, Odluka po objedinjenom zahtjevu Tužilaštva za izmjenu optužnice i spajanje postupaka, 14. jul 2006, par. 54; *Tužilac protiv Šešelja,* predmet br. IT-03-67-PT, Odluka po zahtjevu Tužilaštva za dopuštenje da izmijeni optužnicu, 27. maj 2005, par. 15; *Tužilac protiv Lukića i Lukića,* predmet br. IT-98-32/1-PT, Odluka kojom se odobrava zahtjev Tužilaštva za izmjenu optužnice u odnosu na Milana Lukića, 22. mart 2006.

[258] Pravilo 72(A). Objelodanjivanje materijala prema pravilu 66(a)(i) okončano je 17. septembra 2008.: Tužilac protiv Karadžića, 17. septembar 2008, pretres, T.59.

37. Kako bi detaljno opisalo i objasnilo predložene izmjene, Tužilaštvo je prekoračilo dozvoljeni broj riječi za približno 1.000 riječi i traži odobrenje za to.

Broj riječi /u originalu/: 4.077 riječi

Dana 22. septembra 2008.
U Haagu, Nizozemska

/potpis na originalu/
Alan Tieger, viši zastupnik Tužilaštva

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Predmet br. IT-95-5/18-PT

TUŽILAC

protiv

RADOVANA KARADŽIĆA

JAVNO

DODATAK A
Tabela s izmjenama Izmijenjene optužnice

Tabela s izmjenama Izmijenjene optužnice

1. Opšti navodi

TEMA	IZMIJENJENA OPTUŽNICA	IZMJENE U PREDLOŽENOJ DRUGOJ IZMIJENJENOJ OPTUŽNICI
Optuženi	Identitet optuženog i činjenice koje se odnose na njegovu ulogu iznose se u par. 1-8.	U predloženoj Drugoj izmijenjenoj optužnici (dalje u tekstu: PDIO) se na koncizniji način navode pravno relevantne činjenice koje se odnose na identitet i ulogu optuženog, par. 1-4.
Opšti navodi	Opšti navodi se iznose u par. 67-73.	Preduslovi, uslovi za nadležnost i drugi opšti uslovi u vezi sa zločinima koji se stavljaju na teret iznose se u par. 88-91 PDIO. PDIO više ne sadrži navod o međunarodnom oružanom sukobu, jer ne sadrži ni optužbe za teške povrede. Navodi u vezi sa stanjem svijesti koje se traži za zločine koji se stavljaju na teret sada se iznose u dijelu o individualnoj krivičnoj odgovornosti i/ili u pojedinačnim tačkama PDIO. Navodi u vezi s individualnom odgovornošću sada se iznose u dijelu PDIO koji govori o individualnoj odgovornosti.
Dodatne činjenice	"Dodatne činjenice" se iznose u paragrafima 74-92.	PDIO ne sadrži dio pod naslovom "Dodatne činjenice". PDIO je prerađen tako da se pravno relevantne činjenice u osnovi svake optužbe iznose u relevantnim dijelovima PDIO.

2. Individualna krivična odgovornost

TEMA	IZMIJENJENA OPTUŽNICA	IZMJENE U PREDLOŽENOJ DRUGOJ IZMIJENJENOJ OPTUŽNICI
Vidovi odgovornosti koji se stavljaju na teret prema članu 7(1)	Svi vidovi odgovornosti predviđeni članom 7(1), odnosno planiranje, podsticanje, naređivanje, činjenje (bilo individualno, bilo kao saizvršilac), kao i pomaganje i podržavanje navode se u vezi sa svim zločinima koji se stavljaju na teret (par. 9, 17, 34, 38, 45, 55 i 60-63).	Optuženi se i dalje tereti za sve vidove odgovornosti predviđene članom 7(1) u vezi sa svim zločinima za koje je okrivljen. U PDIO se objašnjava da se optuženi ne optužuje da je lično fizički počinio zločine, nego za saizvršilaštvo. Kao što se objašnjava u nastavku, u PDIO se jasnije navodi način na koji je počinjeno saizvršilaštvo koje se stavlja na teret i konkretnije navode djela i ponašanje optuženog u osnovi svakog vida odgovornosti za koji se tereti.
Saizvršilaštvo kao činjenje/ udruženi zločinački poduhvat	**Priroda odgovornosti za saizvršilaštvo:** Navodi se da je optuženi u zločinima za koje se tereti učestvovao djelujući "u saradnji s drugima" (par. 9). **Zajednički cilj:** Za optuženog se tvrdi da je djelovao u saradnji s drugima kako bi se obezbijedila kontrola nad onim područjima Bosne i Hercegovine koja su proglašena dijelom srpske republike provođenjem takvog načina postupanja koji je uključivao stvaranje nemogućih uslova za život, što je trebalo podstaći ne-Srbe na odlazak sa tih područja, deportaciju onih koji nisu bili voljni otići i	**Priroda odgovornosti za saizvršilaštvo:** U PDIO se odgovornost optuženog za saizvršilaštvo preciznije opisuje kao odgovornost za udruženi zločinački poduhvat (par. 6). U PDIO se takođe navode konkretni oblici udruženog zločinačkog poduhvata na koje se poziva, kao i traženi elementi *actus reus* i *mens rea* za svaki oblik (par. 9-29). **Zajednički cilj:** Premda je taj cilj neznatno drukčije formulisan u PDIO, i u njoj se navodi da je optuženi djelovao s drugima tako što je činio zločine u cilju realizacije

	likvidaciju drugih (par. 9-10). Drugi kažnjivi ciljevi se posredno navode u opisu pojedinačnih zločina koji se stavljaju na teret (npr. u par. 55 se kaže da je optuženi djelujući u saradnji s drugima uzeo vojne posmatrače i pripadnike mirovnih snaga UN-a za taoce). **Vremenski okvir cilja:** Za optuženog se uopšteno navodi da je djelovao u saradnji s drugima u periodu od 1. jula 1991. do 30. novembra 1995. (par. 9). Vremenski period u kojem je optuženi djelovao u saradnji s drugima je kraći za zločine genocida, saučesništva u genocidu, istrebljivanja, ubistva i hotimičnog lišavanja života (1. jul 1991. – decembar 1992. i početak marta 1995. – novembar 1995.); i zločin uzimanja talaca (2. maj – 2. jun 1995.) (par. 17 i 55). **Navođenje saizvršilaca/ sredstava:** Optuženi se tereti da je počinio sve zločine za koje se tereti djelujući "u saradnji" s drugima, između ostalog, u periodu od 1. jula 1991. do 31. decembra 1992, po tačkama 1-9, s Momčilom Krajišnikom i Biljanom Plavšić (par. 9, 17, 34, 38, 45, 55 i 60).	sveobuhvatnog cilja koji je uključivao uklanjanje ne-Srba s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo (par. 9-14). U PDIO se izričito navode i opisuju tri druga kažnjiva cilja na čijoj realizaciji je optuženi, kako se tvrdi, radio u dogovoru s drugima, i precizira koji zločini su obuhvaćeni svakim od navedenih ciljeva (par. 15-29) **Vremenski okvir cilja:** U PDIO je vremenski okvir sveobuhvatnog cilja smanjen na period od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. (par. 9). U PDIO se navodi kraći vremenski period za druga tri kažnjiva cilja: april 1992. – novembar 1995. za cilj širenja terora u Sarajevu (par. 15); nekoliko dana prije 11. jula 1995. – 1. novembar 1995. za cilj eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice (par. 20); i maj i jun 1995. za cilj uzimanja talaca (par. 25). **Navođenje saizvršilaca/sredstava:** U PDIO se konkretnije navode imenovani i neimenovani saizvršioci u vezi sa svakim od navedenih kažnjivih ciljeva (par. 11-12, 16-17, 21-22, 26-27).

	U Izmijenjenoj optužnici se također opisuju ovlaštenja i kontrola koje je optuženi imao nad snagama i organima koji su učestvovali u činjenju zločina, kao i način na koji ih je koristio (par. 60-63) **Doprinos optuženog:** O doprinosu optuženog realizaciji zločinačkih ciljeva uopšteno se kaže da je započeo i provodio takav način postupanja koji je uključivao činjenje zločina (par. 10). Drugi oblici doprinosa navode se u opisu ovlaštenja i kontrole koje je optuženi imao nad snagama i organima koji su učestvovali u činjenju zločina, kao i način na koji se služio tim snagama i organima (par. 60-63).	U PDIO se navode oni koje su učesnici svakog pojedinog udruženog zločinačkog poduhvata koristili da bi izvršili zločine u sklopu realizacije svakog navedenog kažnjivog cilja (par. 13, 18, 23, 28). **Doprinos optuženog:** U PDIO se konkretnije navodi na koje načine je optuženi doprinio svakom od navedenih kažnjivih ciljeva (par. 14, 19, 24, 29).
Drugi vidovi odgovornosti prema članu 7(1)	Optuženi se tereti za planiranje, podsticanje, naređivanje, kao i pomaganje i podržavanje svakog od zločina za koje se tereti (par. 17, 34, 38, 45 i 55).	PDIO sadrži dodatne opise činjenja i nečinjenja optuženog koji čine *actus reus* svakog vida odgovornosti: planiranja, podsticanja, naređivanja, kao i pomaganja i podržavanja (par. 30-31). U PDIO se također navodi tražena *mens rea* za svaki od tih vidova odgovornosti (par. 31).
Odgovornost prema članu 7(3)	Optuženi se tereti da je, kao nadređeni, odgovoran za ponašanje svojih podređenih u vezi sa svakim od zločina za koje se tereti (par. 31-32, 35-36, 4243, 51-52, 58-59 i 64-66).	Prema PDIO, optuženi se također tereti da je, kao nadređeni, odgovoran za ponašanje svojih podređenih u vezi sa svakim od zločina za koje se tereti.

		Podređeni optuženog se u PDIO preciznije navode (par. 33). PDIO sadrži konkretnije navode i u vezi s ponašanjem optuženog putem kojeg je on znao ili je bilo razloga da zna da će zločini biti počinjeni ili da su već počinjeni (par. 34), kao i ponašanjem optuženog kojim je propustio preduzeti nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce (par. 35).

3. Opseg optužbi

TEMA	IZMIJENJENA OPTUŽNICA	IZMJENE U PREDLOŽENOJ DRUGOJ IZMIJENJENOJ OPTUŽNICI
Zločini predviđeni članom 3	Optuženi se tereti za sljedeća kršenja zakona ili običaja ratovanja: ubistvo (tačka 5); protivpravno terorisanje civila (tačka 10) i uzimanje talaca (tačka 11).	Prema PDIO, optuženi se i dalje tereti za sljedeća kršenja zakona ili običaja ratovanja: ubistvo (tačka 6); djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom (tačka 9) i uzimanje talaca (tačka 11). U PDIO se optuženi, osim toga, tereti i za protivpravne napade na civile u vezi s istim kažnjivim ponašanjem koje je obuhvaćeno optužbom za terorisanje (tačka 10).
Zločini predviđeni članom 4	**Saučesništvo u genocidu:** Optuženi se tereti za genocid (tačka 1) i saučesništvo u genocidu (tačka 2). **Genocid:** Jedinstvena tačka kojom se optuženi tereti za genocid odnosi se na dva zasebna vremenska perioda i geografska područja: (1) period od 1. jula 1991. do decembra 1992. u nizu navedenih opština (par. 18-22 i 29-30); i (2) period od početka marta 1995. do novembra 1995. na području Srebrenice (par. 25-28).	**Saučesništvo u genocidu:** Optuženi se više ne tereti za saučesništvo u genocidu. **Genocid:** Jedinstvena tačka kojom se optuženi tereti za genocid podijeljena je na dvije tačke kojima se optuženi tereti za genocid, od kojih se svaka odnosi na po jedan vremenski period i na po jedno područje.
Zločini predviđeni članom 5	Optuženi se tereti za zločine protiv čovječnosti: istrebljivanje (tačka 3), ubistvo (tačka 4), progon (tačka 7), deportaciju (tačka 8) i druga nehumana djela (prisilno premještanje) (tačka 9).	Prema PDIO, optuženi se i dalje tereti za istrebljivanje (tačka 4), ubistvo (tačka 5), progon (tačka 3), deportaciju (tačka 7) i nehumana djela (prisilno premještanje) (tačka 8).

TEMA	IZMIJENJENA OPTUŽNICA	IZMJENE U PREDLOŽENOJ DRUGOJ IZMIJENJENOJ OPTUŽNICI
Zločini predviđeni članom 3	Optuženi se tereti za sljedeća kršenja zakona ili običaja ratovanja: ubistvo (tačka 5); protivpravno terorisanje civila (tačka 10) i uzimanje talaca (tačka 11).	Prema PDIO, optuženi se i dalje tereti za sljedeća kršenja zakona ili običaja ratovanja: ubistvo (tačka 6); djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom (tačka 9) i uzimanje talaca (tačka 11). U PDIO se optuženi, osim toga, tereti i za protivpravne napade na civile u vezi s istim kažnjivim ponašanjem koje je obuhvaćeno optužbom za terorisanje (tačka 10).
Zločini predviđeni članom 4	**Saučesništvo u genocidu:** Optuženi se tereti za genocid (tačka 1) i saučesništvo u genocidu (tačka 2). **Genocid:** Jedinstvena tačka kojom se optuženi tereti za genocid odnosi se na dva zasebna vremenska perioda i geografska područja: (1) period od 1. jula 1991. do decembra 1992. u nizu navedenih opština (par. 18-22 i 29-30); i (2) period od početka marta 1995. do novembra 1995. na području Srebrenice (par. 25-28).	**Saučesništvo u genocidu:** Optuženi se više ne tereti za saučesništvo u genocidu. **Genocid:** Jedinstvena tačka kojom se optuženi tereti za genocid podijeljena je na dvije tačke kojima se optuženi tereti za genocid, od kojih se svaka odnosi na po jedan vremenski period i na po jedno područje.
Zločini predviđeni članom 5	Optuženi se tereti za zločine protiv čovječnosti: istrebljivanje (tačka 3), ubistvo (tačka 4), progon (tačka 7), deportaciju (tačka 8) i druga nehumana djela (prisilno premještanje) (tačka 9).	Prema PDIO, optuženi se i dalje tereti za istrebljivanje (tačka 4), ubistvo (tačka 5), progon (tačka 3), deportaciju (tačka 7) i nehumana djela (prisilno premještanje) (tačka 8).

4. Zločini koji se optuženom stavljaju na teret

TEMA	IZMIJENJENA OPTUŽNICA	IZMJENE U PREDLOŽENOJ DRUGOJ IZMIJENJENOJ OPTUŽNICI
Genocid	**Opseg optužbi za genocid:** Jedinstvena tačka kojom se optuženi tereti za genocid odnosi se na dva zasebna vremenska perioda i geografska područja: 1. Period od 1. jula 1991. do decembra 1992. u 18 navedenih opština (par. 1822 i 29-30) 2. Period od početka marta 1995. do novembra 1995. na području Srebrenice (par. 25-28). **Grupe:** Optuženi se tereti za genocid nad grupama bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata (par. 17).	**Opseg optužbi za genocid:** Jedinstvena tačka kojom se optuženi tereti za genocid podijeljena je na dvije tačke kojima se optuženi tereti za genocid, od kojih se svaka odnosi na jedan vremenski period i jedno područje. 1. Period od 31. marta do 31. decembra 1992. za spisak sa smanjenim brojem od 10 opština od kojih su sve uključene u 18 opština koje su navedene u vezi s genocidom u Izmijenjenoj optužnici (tačka 1). 2. Od nekoliko dana prije 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. na području Srebrenice (tačka 2). **Grupe:** Optuženi se i dalje tereti za genocid nad dijelovima grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata po tački 1 i nad dijelom grupe bosanskih Muslimana po tački 2.
	Djela u osnovi genocida: Kao djela u osnovi genocida navode se ubijanje pripadnika grupe, nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe i smišljeno nametanje pripadnicima te grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja grupe (par. 17(a), (b) i (c)) **Pojedinosti u vezi s djelima u osnovi:** Navode se primjeri tih djela u osnovi (par. 18, 20, 22 i 28).	**Djela u osnovi genocida:** Ista djela u osnovi genocida navode se i u PDIO pod tačkom I (par. 40).

		Pod tačkom 2, navode se kao djela u osnovi samo ubijanje pripadnika te grupe i nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima te grupe (par. 47). **Pojedinosti u vezi s djelima u osnovi:** Kao što se navodi u nastavku, PDIO sadrži dodatne pojedinosti o tim djelima u osnovi u prilozima A, B, C i E.
Progon	**Opseg optužbi za progon:** Optuženi se tereti za progone u vezi sa spiskom koji nije konačan na kojem je 41 opština, kao i za progone u vezi sa srebreničkom enklavom, sve u periodu od 1. jula 1991. do 30. novembra 1995. (tačka 7). **Djela u osnovi progona:** Djela u osnovi progona uključuju: ubijanje, prisilno premještanje ili deportaciju; nečovječno postupanje i/ili mučenje; konstantno ponižavanje i degradiranje u zatočeničkim objektima, uskraćivanje osnovnih prava i bezobzirno razaranje (par. 34). **Pojedinosti u vezi s djelima u osnovi:** Navode se primjeri ubijanja kao djela u osnovi (par. 18, 20, 22 i 28).	**Opseg optužbi za progon:** Prema PDIO, optuženi se tereti za progone sa skraćenog i konačnog spiska na kojem je 27 opština od te 41 opštine, kao i za progone u vezi sa srebreničkom enklavom, sve u periodu od marta 1992. do 30. novembra 1995. (tačka 3). **Djela u osnovi progona:** U PDIO se navode ista djela u osnovi progona koja se navode i u Izmijenjenoj optužnici. Kvalifikacija određenih djela u osnovi malo je izmijenjena (par. 60). PDIO, kao dodatna djela u osnovi uključuje protivpravno zatočenje, prisilni rad, oduzimanje ili pljačku imovine, kao i dva dodatna elementa "restriktivnih ili diskriminatornih mjera" kao djela u osnovi (pretresi bez naloga i protivpravno

		hapšenje) za razliku od "uskraćivanja osnovnih prava" iz Izmijenjene optužnice (par. 60). Kao što se kaže u nastavku, ubijanje kao djelo u osnovi progona se u PDIO odnosi na incidente ubijanja sa spiska opština koji je proširen u odnosu na Izmijenjenu optužnicu. **Pojedinosti u vezi s djelima u osnovi:** Kao što je opisano u nastavku, u PDIO se dodatne pojedinosti u vezi s ubijanjem, okrutnim postupanjem/ nehumanim djelima, protivpravnim zatočenjem i razaranjem spomenika kulture i sakralnih objekata, kao djela u osnovi, iznose u prilozima A, B, C, D i E. Osim toga, PDIO sadrži detaljniji opis obrasca progona vršenog u opštinama i u srebreničkoj enklavi (par. 48-60).
Istrebljivanje/ ubistvo	**Opseg optužbi za istrebljivanje i ubistvo:** Optuženi se tereti za istrebljivanje i ubistvo u vezi sa spiskom od 17 opština za period od 1. jula 1991. do 31. decembra 1992, kao i u vezi s područjem Srebrenice za period od početka marta 1995. do 30. novembra 1995. (par. 16-32 i tačke 3, 4, 5 i 6).	**Opseg optužbi za istrebljivanje i ubistvo:** Optuženi se tereti za istrebljivanje i ubistvo u periodu od marta 1992. do 30. novembra 1995. u vezi sa spiskom od 27 opština (od kojih je 14 obuhvaćeno spiskom koji nije konačan od 17 opština navedenih u vezi s lišavanjem života u Izmijenjenoj optužnici), kao i u vezi sa područjem Srebrenice (par. 61-67; tačke 4, 5 i 6).

	Djela u osnovi istrebljivanja i ubistva: Izmijenjena optužnica sadrži primjere incidenata ubijanja (1) za vrijeme napada na opštine i poslije njih, (2) u vezi sa zatočeničkim objektima, i (3) u vezi s događajima u Srebrenici. 1. navodi se 18 primjera incidenata ubijanja za vrijeme napada na opštine i poslije njih (par. 18).	Shodno tome, PDIO sadrži navode o ubijanju u vezi sa 13 opština koje u Izmijenjenoj optužnici nisu povezane s navodima o ubijanju. Optuženi se tereti za ubistvo i za ubijanja snajperskim djelovanjem i granatiranjem na području Sarajeva (par. 65). Takva ubijanja se u Izmijenjenoj optužnici navode kao djela u osnovi terorisanja (vidi par. 48). U prilozima F i G navode se incidenti ubijanja u vezi s kampanjom snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu. **Djela u osnovi istrebljivanja i ubistva:** U prilozima PDIO iznose se dodatne pojedinosti o takvim incidentima ubijanja. 1. **Prilog A** sadrži opsežniji spisak sa 44 incidenta ubijanja za vrijeme napada na opštine i poslije njih. Svi incidenti ubijanja iz par. 18 Izmijenjene optužnice uvršteni su u Prilog A PDIO, osim sljedećih: ➢ incidenti vezani za Bosanski Šamac, Doboj i Zavidoviće, opštine koje se više ne navode u PDIO;

		➢ masovna pogubljenja muškaraca u Velagićima, opština Ključ, koja se navode u Prilogu B (incident 10.1).
	2. navodi se 12 primjera incidenata ubijanja (par. 22) u vezi sa spiskom na kojem je 21 zatočenički objekt (par. 20).	Incident u Čarakovu, opština Prijedor preimenovan je u Prilogu A u incident u jednom od sela na području zvanom Brdo (incident 10.5). U Prilogu A napravljene su i manje izmjene datuma i broja žrtava za incidente navedene u par. 18. 2. **Prilog B** sadrži opširniji spisak sa 42 incidenta ubijanja koji se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima. **Prilog C** sadrži opširniji spisak sa 86 zatočeničkih objekata. U Prilogu B PDIO navedena su sva 22 incidenta ubijanja iz par. 22 Izmijenjene optužnice, izuzev sljedećih: ➢ pogubljenje 15. juna 1992. najmanje 10 bosanskih Muslimana muškog pola iz Višegrada, koje se navodi u Prilogu A (incident 14.2); ➢ ubijanje u Gerinoj klaonici u opštini Zvornik, koje se navodi u Prilogu A (incident 16.3).

	3. primjera radi, navodi se 11 mjesta ubijanja na području Srebrenice (par. 28).	U Prilogu B napravljene su i manje izmjene datuma i broja žrtava za incidente navedene u par. 22. U Prilogu C PDIO navedeni su svi zatočenički objekti iz par. 20 Izmijenjene optužnice, osim onih u vezi s Dobojem. 3. **Prilog E** sadrži opširniji spisak incidenata ubijanja u vezi sa područjem Srebrenice, koji je podijeljen na organizovana pogubljenja (Dio 1) i "situaciona" ubistva (Dio 2). U Prilogu E PDIO navedeno je svih 11 mjesta ubijanja iz par. 28 Izmijenjene optužnice. Pogubljenja u školi u Pilici i na Vojnoj ekonomiji Branjevo, koja se navode svako za sebe u Izmijenjenoj optužnici, u Prilogu E se navode kao zasebni incidenti u okviru iste lokacije ("Škola u Kuli i Vojna ekono mija Branjevo"). Osim toga, u Prilogu E dodano je sljedećih pet novih lokacija, od kojih je svaka povezana s jednim incidentom: rijeka Jadar, livada u Sandićima, Snagovo, Bišina i Trnovo.

		Ubijanja u Orahovcu, Petkovcima, školi u Ročeviću, Kozluku (lokacija koja se u Izmijenjenoj optužnici opisuje kao "nedaleko od Kozluka") i Potočarima dodatno se objašnjavaju navođenjem konkretnih incidenata za svaku lokaciju, a unijete su i manje izmjene i dopune u vezi s pogubljenjima u dolini Cerske, školi u selu Luke u blizini Tišće (lokacija koja je u važećoj Optužnici opisana kao "u blizini Tišće"), skladištu u Kravici i Domu kulture u Pilici.
Deportacija/ prisilno premještanje	Opseg optužbi za deportaciju/ prisilno premještanje: Optuženi se tereti za deportaciju i druga nehumana djela (prisilno premještanje) u periodu od 1. jula 1991. do 30. novembra 1995. u vezi sa spiskom sa 41 opštinom koji nije konačan, kao i u vezi sa srebreničkom enklavom (par. 38).	Opseg optužbi za deportaciju/ prisilno premještanje: Prema PDIO, optuženi se tereti za deportaciju i druga nehumana djela (prisilno premještanje) u vezi sa skraćenim i konačnim spiskom sa 27 opština od te 41 opštine, kao i u vezi sa srebreničkom enklavom (tačke 7 i 8, par. 68-75). PDIO sadrži detaljnije navode o načinu na koji su izvršena djela deportacije i prisilnog premještanja (par. 68-75).
Terorisanje/ protivpravni napadi	Opseg optužbi za terorisanje/ protivpravne napade: Optuženi se tereti za protivpravno terorisanje civila u vezi s kampanjom granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu u periodu od 1. jula 1991. do 30. novembra 1995. (par.	Opseg optužbi za terorisanje/ protivpravne napade: U PDIO, kvalifikacija optužbe za terorisanje neznatno je izmijenjena radi usklađivanja sa novijom sudskom praksom. Prema PDIO, optuženi se tereti za

	44-52; tačka 10). Djela u osnovi terorisanja/ protivpravnih napada: Izmijenjena optužnica sadrži činjenični opis kampanje granatiranja i snajperskog djelovanja (par. 46-50).	djela nasilja, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom, a u vezi s kampanjom snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu u periodu od aprila 1992. do novembra 1995. (tačka 9). Prema PDIO, optuženi se u vezi s istim kažnjivim ponašanjem u osnovi snajperskog djelovanja i granatiranja tereti i za protivpravne napade na civile (tačka 10). Djela u osnovi terorisanja/ protivpravnih napada: PDIO, uz činjenični opis kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja (par. 76-82), u Prilogu F i Prilogu G navodi konkretne incidente snajperskog djelovanja i granatiranja koji ilustruju tu kampanju.
Uzimanje talaca	Optuženi se tereti za uzimanje talaca u periodu od 26. maja do 2. juna 1995. (par. 53-59; tačka 11).	Prema PDIO, optuženi se i dalje tereti za uzimanje talaca (tačka 11). Vremenski period u vezi s ovom optužbom produžen je na period od 26. maja do 19. juna 1995. i navode se dodatne pojedinosti u vezi s činjenicama na kojima se zasniva ta optužba (par. 83-87).

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Predmet br. IT-95-5/18-PT

TUŽILAC

protiv

RADOVANA KARADŽIĆA

JAVNO

DODATAK B
Predložena izmijenjena Optužnica

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Predmet br. IT-95-5/18-PT

TUŽILAC
MEĐUNARODNOG SUDA

PROTIV

RADOVANA KARADŽIĆA

DRUGA IZMIJENJENA OPTUŽNICA

Tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, na osnovu svojih ovlaštenja iz člana 18 Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (dalje u tekstu: Statut), optužuje:

RADOVANA KARADŽIĆA

za **GENOCID, ZLOČINE PROTIV ČOVJEČNOSTI** i **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, kako slijedi:

OPTUŽENI

1. **Radovan KARADŽIĆ** je rođen 19. juna 1945. godine u opštini Šavnik, Republika Crna Gora, Savezna Republika Jugoslavija.

2. **Radovan KARADŽIĆ** je bio jedan od članova osnivača Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: SDS), koja je osnovana 12. jula 1990. godine u Bosni i Hercegovini (dalje u tekstu: BiH). Bio je predsjednik SDS-a od 12. jula 1990. do 19. jula 1996, kada je dao ostavku.

3. **Radovan KARADŽIĆ** je bio predsjedavajući Savjeta za nacionalnu bezbjednost Srpske Republike Bosne i Hercegovine (kasnije Republike Srpske, dalje u tekstu, zajedno s Republikom Srpskom: RS), koji je osnovan 27. marta 1992. godine. Bio je član tročlanog Predsjedništva RS-a od njegovog formiranja, 12. maja 1992. godine. Istog dana izabran je za predsjednika Predsjedništva. Od početka juna 1992. do 17. decembra 1992. **Radovan KARADŽIĆ** je takođe bio predsjednik proširenog Predsjedništva RS-a. Predsjedništvo RS-a, a kasnije prošireno Predsjedništvo RS-a, bilo je vrhovni komandant oružanih snaga RS-a sve do 17. decembra 1992, kada je **Radovan KARADŽIĆ** postao jedini predsjednik RS-a. **Radovan KARADŽIĆ** je bio jedini predsjednik RS-a i vrhovni komandant oružanih snaga RS-a od 17. decembra 1992. do približno 19. jula 1996.

4. Najkasnije od marta 1992. godine do približno 19. jula 1996. godine **Radovan KARADŽIĆ** je bio najviša civilna i vojna vlast u RS-u.

INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

Član 7(1) Statuta

5. **Radovan KARADŽIĆ** snosi individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta Međunarodnog suda za zločine navedene u članovima 3, 4 i 5 Statuta za koje se tereti u ovoj optužnici, a koje je planirao, podsticao, naredio, počinio i/ili pomagao i podržavao. Kad u ovoj optužnici koristi riječ "počinio", tužilac nema namjeru da sugeriše da je optuženi fizički počinio bilo koji od zločina za koje se lično tereti. U kontekstu odgovornosti optuženog

prema članu 7(1), riječ "počinio" označava njegovo učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu.

Udruženi zločinački poduhvat

6. **Radovan KARADŽIĆ** je svaki od zločina za koji se tereti počinio u dogovoru s drugima, učestvujući u nekoliko povezanih udruženih zločinačkih poduhvata, od kojih je svaki opisan u nastavku teksta. **Radovan KARADŽIĆ,** a od maja 1992. i Ratko MLADIĆ, bili su ključni učesnici sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata koji je trajao najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. Njihov cilj je bio trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina koji se stavljaju na teret u ovoj optužnici.

7. **Radovan KARADŽIĆ** i Ratko MLADIĆ su djelovali u dogovoru s raznim drugim osobama, oslanjajući se u postizanju svojih ciljeva na zločine koji su vršeni na raznim lokacijama i u različito vrijeme, kako se navodi u Optužnici.

8. Konkretno, **Radovan KARADŽIĆ** i Ratko MLADIĆ su, u raznim periodima za vrijeme postojanja sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata, učestvovali u još tri udružena zločinačka poduhvata, sa sljedećim ciljevima: (1) širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, (2) eliminacija bosanskih Muslimana u Srebrenici i (3) uzimanje osoblja UN-a za taoce. Realizacija svakog od tih ciljeva bila je povezana s ciljem sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koje su bosanski Srbi polagali pravo.

a) Zločini počinjeni s ciljem da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo

9. Najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u sveobuhvatnom udruženom zločinačkom poduhvatu da se stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti trajno ukloni s područja BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, sredstvima koja su uključivala činjenje sljedećih zločina za koje se optuženi tereti u Optužnici: genocid (po tački 1), progon, istrebljivanje, ubistvo, deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje). **Radovanu KARADŽIĆU** i drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bila je zajednička namjera da se počini svaki od tih zločina.

10. Alternativno, zajednički cilj **Radovana KARADŽIĆA** i drugih učesnika uključivao je barem zločine deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje). Moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata, ili osobe koje je bilo koji učesnik udruženog zločinačkog poduhvata koristio da izvrše *actus reus* zločina obuhvaćenih zajedničkim ciljem, mogli počiniti zločine genocida (po tački 1 i/ili tački 2), progona, istrebljivanja i ubistva. Znajući da su takvi zločini moguća posljedica realizacije cilja udruženog zločinačkog poduhvata, **Radovan KARADŽIĆ** je svjesno preuzeo taj rizik.

11. **Radovan KARADŽIĆ** je djelovao u dogovoru s drugim učesnicima tog zločinačkog poduhvata, uključujući: Momčila KRAJIŠNIKA, Ratka MLADIĆA, Slobodana MILOŠEVIĆA, Biljanu PLAVŠIĆ, Nikolu KOLJEVIĆA, Miću STANIŠIĆA, Momčila MANDIĆA, Jovicu STANIŠIĆA, Franka SIMATOVIĆA, Željka RAŽNATOVIĆA (zvanog "Arkan") i Vojislava ŠEŠELJA. Svaka od tih osoba je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinijela postizanju njihovog zajedničkog cilja.

12. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su članovi rukovodstva bosanskih Srba; članovi državnih organa bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva i ratna povjereništva (dalje u tekstu: politički i državni organi bosanskih Srba); komandanti, pomoćnici komandanata, viši

oficiri i načelnici jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije (dalje u tekstu: MUP Srbije), Jugoslovenske narodne armije (dalje u tekstu: JNA), Vojske Jugoslavije (dalje u tekstu: VJ), Vojske Srpske Republike BiH, koja se kasnije zvala Vojska RS (dalje u tekstu: VRS), Ministarstva unutrašnjih poslova bosanskih Srba (dalje u tekstu: MUP) i Teritorijalne odbrane bosanskih Srba (dalje u tekstu: TO) na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou; i vođe srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne. Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u svrhu realizacije cilja tog poduhvata, kako se opisuje u nastavku teksta.

13. Učesnici tog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima za izvršenje zločina počinjenih u realizaciji svog cilja. Osobe korištene za izvršenje tih zločina bile su članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba; i pripadnici MUP-a, VRS-a, JNA, VJ-a, TO-a, MUP-a Srbije, srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne, kao i lokalni bosanski Srbi (dalje u tekstu: srpske snage).

14. **Radovan KARADŽIĆ** je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina na jedan ili više sljedećih načina:

(a) formulisanjem, unapređenjem i/ili podsticanjem razvoja i provođenja politike SDS-a i državnih organa bosanskih Srba, čija svrha je bila ostvarenje cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili učešćem u tome;

(b) učešćem u osnivanju, podržavanju i/ili održavanju političkih i državnih organa bosanskih Srba, VRS-a, TO-a i MUP-a, paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba (dalje u tekstu: snage bosanskih Srba), preko kojih se ostvarivao cilj udruženog zločinačkog poduhvata;

(c) širenjem, podsticanjem i/ili omogućavanjem širenja propagande među bosanskim Srbima, u namjeri da se u njima izazove strah i mržnja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili da se na drugi način osigura njihova podrška i učešće u postizanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata, između ostalog:

- da bosanskim Srbima prijeti opasnost od ugnjetavanja, pa i genocida, od strane bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata; i
- da su područja na kojima žive bosanski Muslimani i bosanski Hrvati zemlja bosanskih Srba;

(d) podsticanjem, potpomaganjem i/ili ovlaštavanjem političkih i državnih organa bosanskih Srba, članova i funkcionera SDS-a, kao i srpskih snaga da vrše djela koja doprinose realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata i/ili davanjem naloga za to;

(e) učešćem u planiranju ili formulaciji djela koja su vršili politički i državni organi bosanskih Srba, članovi i funkcioneri SDS-a i srpske snage u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata;

(f) obezbjeđivanjem, omogućavanjem, podsticanjem i/ili podržavanjem učešća snaga JNA/VJ i paravojnih snaga iz Srbije u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata;

(g) nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da osigura da politički i državni organi bosanskih Srba i/ili snage bosanskih Srba djeluju da bi zaštitili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate koji borave na područjima pod njihovom kontrolom, dok je na to bio obavezan na osnovu svojih funkcija opisanih u paragrafu 33;

(h) omogućavanjem i/ili podsticanjem činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane srpskih snaga, političkih i državnih organa bosanskih Srba, nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina, dok je na to bio obavezan na osnovu svojih funkcija opisanih u paragrafu 33;

(i) podržavanjem i/ili omogućavanjem pokušaja da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili učešćem u takvim pokušajima; i

(j) nalaganjem da se humanitarna pomoć enklavama bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata na području pod kontrolom političkih i državnih organa bosanskih Srba i/ili snaga bosanskih Srba ograniči u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za te stanovnike u sklopu realizacije cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili odobravanjem takvog ograničavanja.

b) Zločini počinjeni s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja

15. Od aprila 1992. do novembra 1995. **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom. Taj cilj je uključivao činjenje zločina terorisanja, protivpravnih napada na civile i ubistva, za koje se optuženi tereti u ovoj optužnici.

16. **Radovan KARADŽIĆ** i drugi koji su u tom udruženom zločinačkom poduhvatu djelovali u dogovoru s njim, uključujući Momčila KRAJIŠNIKA, Ratka MLADIĆA, Biljanu PLAVŠIĆ, Nikolu KOLJEVIĆA, Stanislava GALIĆA, Dragomira MILOŠEVIĆA i Vojislava ŠEŠELJA, imali su zajedničku namjeru da se počini svaki od tih zločina. Svaka od tih osoba je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinijela postizanju tog cilja.

17. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi rukovodstva bosanskih Srba; članovi političkih i državnih organa bosanskih

Srba na republičkom nivou; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou na području Sarajeva ili nadležni za područje Sarajeva; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici jedinica JNA, VRS-a, TO-a i MUP-a u čijoj zoni odgovornosti je bilo područje Sarajeva, vođe srpskih paravojnih i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti. Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta.

18. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima za izvršenje zločina počinjenih u realizaciji svog cilja. Za izvršenje tih zločina korišteni su sljedeći: do približno 20. maja 1992. pripadnici JNA koji su djelovali na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti; pripadnici VRS-a, a posebno pripadnici Sarajevsko-romanijskog korpusa, kao i pripadnici drugih jedinica srpskih snaga koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti (dalje u tekstu: snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo).

19. **Radovan KARADŽIĆ** je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14(a) do 14(f) i 14(h) do 14(j) u vezi s ciljem širenja terora.

c) Zločini počinjeni da bi se eliminisali bosanski Muslimani u Srebrenici

20. Počevši od dana koji su neposredno prethodili provođenju plana da se eliminišu bosanski Muslimani u Srebrenici 11. jula 1995. pa sve do 1. novembra 1995. **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. Taj cilj je obuhvatao

ili se u potpunosti svodio na zločine genocida (po tački 2), progona, istrebljivanja, ubistva, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje), za koje se optuženi tereti ovoj optužnici.

21. **Radovan KARADŽI**Ć je s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, uključujući Ratka MLADIĆA, imao zajedničku namjeru da se počini svaki od tih zločina. Svaki od tih učesnika je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinio postizanju tog cilja.

22. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na republičkom nivou; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou na području Srebrenice, Vlasenice, Bratunca i/ili Zvornika, ili nadležni za ta područja; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici jedinica VRS-a i MUP-a koje su djelovale na područjima u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i/ili u opštini Trnovo, ili su ta područja bila u njihovoj zoni odgovornosti; i pripadnici jedinice MUP-a Srbije poznate pod nazivom "Škorpioni". Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta.

23. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima da izvrše zločine počinjene u realizaciji svog cilja. Za izvršenje tih zločina korišteni su pripadnici VRS-a i MUP-a koji su djelovali na područjima u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i/ili u opštini Trnovo, ili su ta područja bila u njihovoj zoni odgovornosti; i pripadnici jedinice MUP-a Srbije poznate pod nazivom "Škorpioni" (dalje u tekstu: snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu). "Škorpioni" su djelovali i činili zločine isključivo u opštini Trnovo.

24. **Radovan KARADŽIĆ** je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj eliminisanja bosanskih Muslimana u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14(a) do 14(e) i 14(g) do 14(j) u vezi s ciljem eliminisanja bosanskih Muslimana u Srebrenici.

d) Zločin uzimanja talaca

25. Tokom maja i juna 1995. **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se osoblje Ujedinjenih nacija (dalje u tekstu: UN) uzme za taoce kako bi se Sjevernoatlantski savez (dalje u tekstu: NATO) prisilio da se uzdrži od vazdušnih napada na vojne ciljeve bosanskih Srba. Taj cilj je uključivao zločin uzimanja talaca, za koji se optuženi tereti u ovoj optužnici.

26. **Radovan KARADŽIĆ** je s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, uključujući Ratka MLADIĆA, imao zajedničku namjeru da se izvrši taj zločin. Svaki od tih učesnika je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinio postizanju tog cilja.

27. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici VRS-a i MUP-a. Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja tog udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta.

28. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću pripadnika VRS-a i MUP-a i koristeći se njima da izvrše zločine počinjene u realizaciji svog cilja.

29. **Radovan KARADŽIĆ** je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj uzimanja talaca, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14(a), (b), (d), (e) i (h) u vezi s ciljem uzimanja talaca.

e) Planiranje, podsticanje, naređivanje, i/ili pomaganje i podržavanje

30. Pored krivične odgovornosti koja proizlazi iz njegovog učešća u tim udruženim zločinačkim poduhvatima, **Radovan KARADŽIĆ** zbog svog činjenja i nečinjenja opisanog u paragrafu 14 snosi individualnu krivičnu odgovornost za planiranje, podsticanje, naređivanje, i/ili pomaganje i podržavanje zločina za koje se tereti u ovoj optužnici.

31. **Radovan KARADŽIĆ** je planirao (činjenjem koje uključuje ono opisano u paragrafu 14(a) i/ili (e) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti), podsticao (činjenjem i nečinjenjem koje uključuje ono opisano u paragrafu 14(a), (b), (c), (d), (e), (f) i/ili (h) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti) i naredio (činjenjem koje uključuje ono opisano u paragrafu 14(d) i/ili (j) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti) svaki od zločina za koje se tereti u ovoj optužnici. Njegova neposredna namjera je bila da izvršenje njegovih planova i naređenja i/ili ponašanje i djela koje je podsticao uključe ili dovedu do zločina za koje se tereti u ovoj optužnici, ili je bio svjestan znatne vjerovatnoće da će se to dogoditi. **Radovan KARADŽIĆ** je zločine za koje se tereti u ovoj optužnici pomagao i podržavao činjenjem i nečinjenjem, uključujući ono koje se opisuje u paragrafu 14(a), (b), (c), (d), (e), (f), (g), (h), (i) i/ili (j) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti. On je bio svjestan vjerovatnoće da će zločini za koje se tereti biti počinjeni i da će njegovo činjenje i nečinjenje doprinijeti njihovom počinjenju.

Član 7(3) Statuta

32. Osim toga, **Radovan KARADŽIĆ** snosi individualnu krivičnu odgovornost kao nadređeni prema članu 7(3) Statuta za zločine za koje se tereti.

33. Najkasnije od marta 1992. do približno 19. jula 1996. **Radovan KARADŽIĆ** je bio najviša civilna i vojna vlast u RS-u. U svojstvu predsjednika SDS-a, člana Savjeta za nacionalnu bezbjednost RS-a, člana i predsjednika Predsjedništva i proširenog Predsjedništva RS-a, predsjednika RS-a i vrhovnog komandanta oružanih snaga RS-a, i shodno svojim *de facto* ovlaštenjima priznatog vođe bosanskih Srba, bio je nadređen snagama bosanskih Srba i političkim i državnim organima bosanskih Srba koji su učestvovali u zločinima za koje se kao optuženi tereti u ovoj optužnici, i vršio je efektivnu kontrolu nad tim snagama i organima.

34. **Radovan KARADŽIĆ** je, posredstvom brojnih izvora, znao ili je bilo razloga da zna da se pripadnici snaga bosanskih Srba i/ili politički i državni organi bosanskih Srba spremaju da počine zločine ili da su ih već počinili, a među tim izvorima bili su:

(a) njegovo vlastito učešće u pripremanju, planiranju i/ili izvršenju tih zločina;

(b) informacije u vezi s činjenjem tih zločina koje je dobijao od pripadnika snaga bosanskih Srba, rukovodstva bosanskih Srba, političkih i državnih organa bosanskih Srba, međunarodne zajednice, sredstava javnog informisanja i/ili drugih osoba; i/ili

(c) njegov lični uvid u dokaze o činjenju tih zločina.

35. **Radovan KARADŽIĆ** nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi činjenje zločina od strane pripadnika snaga bosanskih Srba i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba i/ili da kazni počinioce tih zločina. U kontekstu člana 7(3) Statuta, riječ "počiniti" obuhvata sve vidove odgovornosti predviđene članovima 7(1) i 7(3) Statuta. Činjenje i nečinjenje **Radovana KARADŽIĆA** koje pokazuje da on nije preduzeo takve neophodne i razumne mjere uključuje sljedeće:

(a) njegov propust da naredi ili pokrene prave ili adekvatne istrage na osnovu uvjerljivih navoda o zločinima koje su počinile snage bosanskih Srba i/ili politički i državni organi bosanskih Srba;

(b) njegov propust da nadležnim organima dostavi informacije o zločinima koje su snage bosanskih Srba i/ili politički i državni organi bosanskih Srba počinili ili koje su mogli počiniti;

(c) njegov propust da izrekne disciplinske mjere, razriješi dužnosti, ražaluje, ne unaprijedi ili ne nagradi pripadnike snaga bosanskih Srba i/ili članove političkih i državnih organa bosanskih Srba koji su učestvovali u činjenju zločina i/ili koji nisu spriječili svoje podređene da počine zločine ili nisu kaznili počinioce; i/ili

(d) njegov propust da izda naređenja, koja su u datim okolnostima bila nužna i razumna, da bi se zabranilo ili zaustavilo činjenje zločina od strane snaga bosanskih Srba i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba.

OPTUŽBE

TAČKA 1
GENOCID

36. **Radovan KARADŽIĆ** je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao genocid nad dijelom nacionalnih, etničkih i/ili vjerskih grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takvih. Osim toga, **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju počiniti genocid ili da su ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

37. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 14, **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo.

38. Cilj tog udruženog zločinačkog poduhvata postignut je prvenstveno kampanjom progona, kao što se navodi u ovoj optužnici. Ta kampanja progona je u nekim opštinama, u periodu od 31. marta 1992. do 31. decembra 1992. uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve. U tim opštinama, za uništenje je ciljan značajan dio grupe bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, konkretno njihovo rukovodstvo, kao i znatan broj pripadnika tih dviju grupa. Namjera da se te grupe djelimično unište manifestirana je na najekstremniji način u Bratuncu, Brčkom, Foči, Ključu, Kotor-Varošu, Prijedoru, Sanskom Mostu, Višegradu, Vlasenici i Zvorniku.

39. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da djelimično unište te grupe. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog

zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti genocid. **Radovan KARADŽIĆ** je znao da je genocid moguća posljedica ostvarivanja cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i svjesno je preuzeo taj rizik.

40. U periodu od 31. marta 1992. do 31. decembra 1992. politički i državni organi bosanskih Srba i srpske snage izvršili su sljedeća djela protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata:

(a) ubijanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa. Ta ubijanja uključuju sljedeće:

i. ubijanja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, uključujući slučajeve koji se navode u **Prilogu A**;i

ii. ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima, uključujući slučajeve koji se navode u **Prilogu B**, kao i ubijanja koja su počinjena za vrijeme okrutnog i nečovječnog postupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima koji se navode u **Prilogu C**.

(b) nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, tokom njihovog zatočeništva u zatočeničkim objektima, uključujući objekte navedene u **Prilogu C**. Na tim lokacijama, zatočenici su podvrgavani okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja i premlaćivanja; i

(c) zatočenje hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, u zatočeničkim objektima, uključujući objekte koji su navedeni u **Prilogu C**, u životnim uslovima smišljenim tako da dovedu do fizičkog uništenja tih grupa, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni

rad, kao i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 1: **GENOCID**, kažnjiv po članovima 4(3)(a) i 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKA 2
GENOCID

41. **Radovan KARADŽIĆ** je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao genocid nad dijelom nacionalnih, etničkih i/ili vjerskih grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takvih. Osim toga, **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine genocid ili da su ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

42. Kao što se navodi u paragrafima 20 do 24, **Radovan KARADŽI**Ć je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. **Radovan KARADŽIĆ** je namjeravao uništiti bosanske Muslimane u Srebrenici kao dio nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana. On je tu namjeru dijelio s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata.

43. Alternativno, kako se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti genocid nad bosanskim Muslimanima iz Srebrenice. **Radovan KARADŽIĆ** je znao da je taj genocid moguća posljedica ostvarivanja tog sveobuhvatnog cilja i svjesno je preuzeo taj rizik.

44. U martu 1995. **Radovan KARADŽIĆ** je u dogovoru s drugima proveo u djelo i/ili koristio druge da provede u djelo plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovnika, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice. Ta akcija je bila dio cilja, koji su imali kao učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo.

45. Dana 6. jula 1995. ili približno tog datuma, snage bosanskih Srba napale su srebreničku enklavu. Samo nekoliko dana poslije tog napada, **Radovan KARADŽIĆ** je zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. **Radovan KARADŽIĆ** i drugi su prije 11. jula 1995. započeli s ostvarivanjem svog zajedničkog cilja i/ili korištenjem drugih da ostvare svoj zajednički cilj: eliminisanje bosanskih Muslimana u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.

46. U periodu od 11. do 13. jula 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu terorisale su i zlostavljale bosanske Muslimane koji su se nalazili u Potočarima. Dana 12. jula 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu počele su razdvajati srebreničke muškarce i dječake od žena i djece. Dijelu starijih muškaraca dopušteno je da ostanu s porodicama. Više od hiljadu muškaraca i dječaka odvojeno je i zatočeno u Potočarima. Istoga dana snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu počele su s protjerivanjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Za vrijeme operacije prisilnog premještanja i poslije nje, pogubljenja muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, vršena su u vidu situacionih ubistava. Osim više od hiljadu muškaraca i dječaka koji su odvojeni i zatočeni u Potočarima, snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu zarobile su na hiljade muškaraca i dječaka koji su pokušali pobjeći iz enklave ili su im se predali. Muškarci i dječaci su prije pogubljenja premlaćivani. Dana 13. jula 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu započele su s organizovanim pogubljenjima muškaraca i dječaka koji su odvojeni i zatočeni, kao i onih koji su se predali ili su zarobljeni. Žrtve tih pogubljenja su pokopane, a dio njih je kasnije ekshumiran i ponovo pokopan u pokušaju da se sakriju zločini.

47. U periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu izvršile su sljedeća djela:

(a) ubijanje više od 7.000 srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, putem organizovanih i situacionih pogubljenja, uključujući ona koja se navode u **Prilogu E (Dio 1)** i **Prilogu E (Dio 2)**; i

(b) nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana iz Srebrenice, muškog i ženskog pola, uključujući, između ostalog, odvajanje muškaraca i dječaka od njihovih porodica i prisilno odvođenje žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 2: GENOCID, kažnjiv po članovima 4(3)(a), 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKA 3
PROGONI

48. **Radovan KARADŽIĆ** je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao progone bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata na političkoj i/ili vjerskoj osnovi. **Radovan KARADŽIĆ** se konkretno tereti za progone u sljedećim opštinama: Banja Luka, Bijeljina, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Bratunac, Brčko, Čajniče, Donji Vakuf, Foča, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac, Višegrad, Vlasenica, Vogošća i Zvornik (dalje u tekstu: opštine), kao i progone bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Osim toga, **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine progone ili da su ih već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

49. Takva djela progona počinjena su kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u opštinama, kao i cilja elimisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice. **Radovan KARADŽIĆ** je na ostvarivanju tih ciljeva, činjenjem zločina progona, djelovao u dogovoru s raznim drugim osobama, zavisno od perioda i lokacije.

50. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 14, **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem činjenja zločina, uključujući progon. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da na političkoj i/ili vjerskoj osnovi u opštinama počine djela progona koja se navode u paragrafu 60. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogle počiniti takva djela progona. **Radovan KARADŽIĆ** je znao da je progon moguća posljedica ostvarivanja cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i spremno je preuzeo taj rizik.

51. Djela progona izvršena u opštinama i nad bosanskim Muslimanima u Srebrenici primjeri su kampanje progona širih razmjera koja je provedena u velikim dijelovima BiH u skladu s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo.

52. U skladu s tim ciljem, počevši od marta 1992, srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba napadali su gradove i sela u opštinama i/ili preuzimali kontrolu nad njima. Najveći dio tog preuzimanja vlasti izvršen je tokom 1992, ali ono se nastavilo i nakon toga. Srebrenička enklava je zauzeta u julu 1995.

53. Za vrijeme tog preuzimanja vlasti i poslije njega, pa sve do 30. novembra 1995, srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba vršili su djela progona nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, uključujući uvođenje restriktivnih i diskriminatornih mjera, pretrese, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata.

54. Srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba su u opštinama takođe osnivali i vodili zatočeničke objekte u kojima su bosanski Muslimani

i bosanski Hrvati bili zatočeni i podvrgnuti djelima progona, uključujući ubijanje, okrutno postupanje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, prisilni rad, protivpravno zatočenje i nečovječno postupanje.

55. Ta djela, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu iz opština. Drugi su fizički protjerani.

56. Hiljade bosanskih Muslimana, koji su prisilno iseljeni iz svojih domova u istočnoj Bosni, pobjeglo je u srebreničku enklavu.

57. U martu 1995. **Radovan KARADŽIĆ** i drugi s kojima je on djelovao u dogovoru s ciljem da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo proveli su u djelo i/ili su koristili druge da provedu u djelo plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovništva enklave, bosanskih Muslimana. Prije njenog zauzimanja, ograničen je dovoz humanitarne pomoći u enklavu, a civilni ciljevi su granatirani i gađani iz snajpera u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike enklave i da se njeno stanovništvo ukloni.

58. Kao što je opisano u paragrafima 45 i 46, u danima neposredno prije 11. jula 1995, **Radovan KARADŽIĆ** je zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Taj cilj učesnika udruženog zločinačkog poduhvata ostvaren je u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Prisilno premještanje i/ili deportacija žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice, terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana u Potočarima, premlaćivanje muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja i "situaciona" i organizovana pogubljenja muškaraca i dječaka bila su dio cilja udruženog zločinačkog poduhvata da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da počine ta djela na političkoj i/ili vjerskoj osnovi.

59. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, deportacijom i prisilnim premještanjem, trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i/ili osobe koje je bilo koji od tih učesnika koristio za izvršenje tih zločina, mogli počiniti progone nad bosanskim Muslimanima iz Srebrenice. Progoni su vršeni putem jednog ili više djela terorisanja i zlostavljanja bosanskih Muslimana u Potočarima, premlaćivanja muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja, "situacionih" i organizovanih pogubljenja muškaraca i dječaka, kao i prisilnog premještanja i/ili deportacije žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. **Radovan KARADŽIĆ** je znao da je jedno ili više tih djela progona moguća posljedica ostvarivanja tog sveobuhvatnog cilja i svjesno je preuzeo taj rizik.

60. Djela progona koja su izvršili pripadnici srpskih snaga i politički i državni organi bosanskih Srba u sklopu jednog ili više udruženih zločinačkih poduhvata uključivala su sljedeće:

(a) ubijanja, uključujući:

i. ubijanja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama, uključujući slučajeve navedene u **Prilogu A**;

ii. ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući slučajeve koji se navode u **Prilogu B**, kao i ubijanja koja su počinjena tokom okrutnog i nečovječnog postupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima koji se navode u **Prilogu C**;

iii. organizovana ubijanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice u julu i avgustu 1995, uključujući slučajeve navedene u **Prilogu E (Dio 1)**; i

iv. situaciona ubistva bosanskih Muslimana iz Srebrenice u julu i avgustu 1995, uključujući slučajeve navedene u **Prilogu E (Dio 2)**;

(b) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući zatočeničke objekte navedene u **Prilogu C**, kao okrutno ili nečovječno postupanje;

(c) silovanje i druga djela seksualnog nasilja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući zatočeničke objekte navedene u **Prilogu C**, kao okrutno ili nečovječno postupanje;

(d) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući zatočeničke objekte navedene u **Prilogu C**, kao okrutno ili nečovječno postupanje. Nehumani uslovi života stvoreni i održavani u zatočeničkim objektima uključivali su neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;

(e) terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima i premlaćivanje srebreničkih muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja, kao okrutno ili nečovječno postupanje;

(f) prisilno premještanje ili deportacija bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova u opštinama i iz Srebrenice;

(g) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući objekte navedene u **Prilogu C**;

(h) prisilni rad, uključujući kopanje grobova i rovova i druge oblike prisilnog rada na linijama fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;

(i) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme deportacija ili prisilnih premještanja, ili poslije njih. Oduzimanje imovine je uključivalo praksu prisiljavanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata da potpišu dokumente o prijenosu vlasništva na političke i državne organe bosanskih Srba kako bi im bilo dozvoljeno da odu iz opština;

(j) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte navedene u **Prilogu D**; i/ili

(k) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera, uključujući sljedeće:

i. uskraćivanje slobode kretanja;

ii. uklanjanje s rukovodećih položaja u lokalnim državnim institucijama i policiji, kao i opšte otpuštanje s posla;

iii. povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga;

iv. protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili

v. uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 3: Progone na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** kažnjiv po članovima 5(h), 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKE 4, 5 i 6
ISTREBLJIVANJE, UBISTVO

61. **Radovan KARADŽIĆ** je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao istrebljivanje i ubistvo bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštinama, istrebljivanje i ubistvo bosanskih Muslimana iz Srebrenice i ubistvo civila, stanovnika Sarajeva, i/ili osoba koje nisu aktivno učestvovale u neprijateljstvima. Osim toga, **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine istrebljivanje i ubistvo ili da su ih već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

62. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 24, **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani

i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo; učestvovao je u udruženom zločinačkom poduhvatu širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja; i učestvovao je u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Ti zločini istrebljivanja i/ili ubistva bili su dio cilja sva tri navedena udružena zločinačka poduhvata.

63. Djela istrebljivanja i ubistva, koja su bila dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo, izvršili su pripadnici srpskih snaga i politički i državni organi bosanskih Srba u periodu od marta 1992. do 30. novembra 1995. Ta djela uključuju sljedeće:

(a) ubijanja za vrijeme i nakon preuzimanja vlasti u opštinama, uključujući slučajeve koji se navode u **Prilogu A**; i

(b) ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući slučajeve koji se navode u **Prilogu B**, kao i ubijanja koja su počinjena tokom okrutnog i nečovječnog postupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima koji se navode u **Prilogu C**.

64. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, ako istrebljivanje i/ili ubistvo nisu bili dio tog cilja, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo, i/ili osobe koje je bilo koji od tih učesnika koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti te zločine. **Radovan KARADŽIĆ** je znao da su istrebljivanje i/ili ubistvo moguće posljedice ostvarivanja cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i svjesno je preuzeo taj rizik.

65. Pripadnici snaga koje su učestvovale u napadu na Sarajevo su u periodu od aprila 1992. do novembra 1995. vršili djela ubistva koja su bila dio

cilja širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja. Ta ubistva uključuju lišavanja života putem snajperskog djelovanja i granatiranja, opisana u **Prilogu F** i **Prilogu G**.

66. Pripadnici snaga koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu su u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. vršili djela istrebljivanja i ubistva koja su bila dio cilja eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Ta djela uključuju:

(a) organizovana pogubljenja, uključujući slučajeve navedene u **Prilogu E** (**Dio 1**); i

(b) situaciona ubistva, uključujući slučajeve navedene u **Prilogu E** (**Dio 2**).

67. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti zločine istrebljivanja i ubistva. **Radovan KARADŽIĆ** je znao da su takva djela istrebljivanja i/ili ubistva moguća posljedica ostvarivanja tog sveobuhvatnog cilja i svjesno je preuzeo taj rizik.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 4: Istrebljivanje, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(b), 7(1) i 7(3) Statuta;

Tačka 5: Ubistvo, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(a), 7(1) i 7(3) Statuta; i

Tačka 6: Ubistvo, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKE 7 i 8
DEPORTACIJA, NEHUMANA DJELA

68. **Radovan KARADŽI**Ć je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao prisilno premještanje i deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opština i iz Srebrenice. Osim toga, **Radovan KARADŽI**Ć je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine prisilno premještanje i deportaciju ili da su ih već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

69. Kao što je opisano u nastavku teksta, u periodu od marta 1992. do 30. novembra 1995, srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno su raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u opštinama i iz Srebrenice, na kojima su oni zakonski boravili, preko *de facto* ili *de jure* granice, ili unutar *de facto* ili *de jure* granica.

70. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 14, **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, sredstvima koja su uključivala zločine prisilnog premještanja i deportacije.

71. Počevši od marta 1992. restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, koji su uvijek bili usmjereni protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštinama, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu. Drugi su fizički protjerani.

72. Ta djela su dovela do toga da je krajem 1992. godine većina bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opština bila prisilno raseljena. Međutim, djela prisilnog raseljavanja nastavila su se i poslije toga, između ostalog, u periodu od januara do marta 1993. kada su srpske snage napale područja Cerske (opština Vlasenica) i Konjević-Polja (opština Bratunac) u istočnoj BiH, natjeravši hiljade bosanskih Muslimana na bijeg.

73. Mnogi bosanski Muslimani koji su prisilno iseljeni iz domova u istočnoj Bosni, kako 1992. godine tako i kasnije, pobjegli su u srebreničku enklavu. Dana 16. aprila 1993. Savjet bezbjednosti UN-a proglasio je Srebrenicu, Žepu, Goražde i Sarajevo (s njihovom okolinom) "zaštićenim zonama"* koje neće biti izložene oružanim napadima ni bilo kakvom drugom neprijateljskom činu.

74. Počev od marta 1995. **Radovan KARADŽIĆ** je u dogovoru s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, a s ciljem da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo, proveo u djelo, i/ili koristio druge da provede u djelo, plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovnika enklave, bosanskih Muslimana. Prije njenog zauzimanja, ograničen je dovoz humanitarne pomoći u enklavu, a civilni ciljevi su granatirani i gađani iz snajpera u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike enklave i da se njeno stanovništvo ukloni.

75. Kao što je opisano u paragrafima 45 i 46, u danima neposredno prije 11. jula 1995, **Radovan KARADŽIĆ** je zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Taj cilj učesnika udruženog zločinačkog poduhvata ostvaren je u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Ta djela prisilnog premještanja bila su dio cilja eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Alternativno, ta djela prisilnog premještanja bila su dio sveobuhvatnog cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 7: Deportaciju, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(d), 7(1) i 7(3) Statuta; i

Tačka 8: Nehumana djela (prisilno premještanje), **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(i), 7(1) i 7(3) Statuta.

---

* Misli se na "sigurnosne zone" (safe areas), a ne na "zaštićene zone" (protected areas). Radi se o prevodilačkoj grešci (napomena priređivača).

TAČKE 9 i 10
TERORISANJE, PROTIVPRAVNI NAPADI

76. **Radovan KARADŽIĆ** je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao zločine terorisanja i protivpravnih napada na civile. Osim toga, **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili je bilo razloga da zna da njegovi podređeni čine zločine terorisanja i protivpravnih napada na civile ili da su ih već počinili. **Radovan KARADŽIĆ** nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

77. Kao što se navodi u paragrafima 15 do 19, **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja protiv civilnog stanovništva Sarajeva, pri čemu je primarni cilj te kampanje bio širenje terora među civilnim stanovništvom. Ta kampanja je uključivala zločine terorisanja i protivpravnih napada na civile, kao i ubistva, kao što se navodi u paragrafu 65. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da, kao primarni cilj kampanje, šire teror među civilnim stanovništvom Sarajeva.

78. Približno u vrijeme kada je, 6. aprila 1992, Bosna i Hercegovina međunarodno priznata kao nezavisna država, u Sarajevu su izbila oružana neprijateljstva. Približno u isto vrijeme, izvršena je blokada grada i on je podvrgnut granatiranju i snajperskom djelovanju.

79. U periodu od aprila 1992. do novembra 1995. **Radovan KARADŽIĆ** je u dogovoru s drugim učesnicima ovog udruženog zločinačkog poduhvata formulisao i proveo, i/ili koristio pripadnike snaga koje su učestvovale u napadu na Sarajevo da formuliše i provede vojnu strategiju granatiranja i snajperskog djelovanja radi ubijanja, sakaćenja, ranjavanja i terorisanja civilnog stanovništva Sarajeva. Granatiranjem i snajperskim djelovanjem ubijeno je i ranjeno na hiljade civila oba pola i svih uzrasta, uključujući djecu i starije osobe.

80. Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja sastojala se od direktnih napada na civilno stanovništvo ili na pojedinačne civile koji nisu neposredno

učestvovali u neprijateljstvima. Ti napadi su uključivali neselektivne i prekomjerne napade, koji nisu bili u srazmjeri s očekivanom konkretnom i neposrednom vojnom prednošću.

81. Snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo granatirale su i otvarale snajpersku vatru na civile dok su ovi obavljali svakodnevne civilne aktivnosti. Ljudi su ranjavani i ubijani u vlastitim domovima. S obzirom da nije bilo plina, struje ili tekuće vode, ljudi su bili prisiljeni da izlaze iz svojih domova, čime se povećavao rizik od smrti. Stalna prijetnja smrću i ranjavanjem prouzročila je kod civilnih stanovnika Sarajeva velike traume i psihičke povrede.

82. Konkretni slučajevi snajperskog djelovanja i granatiranja u sklopu te kampanje uključuju, kao ilustrativne primjere, incidente navedene u **Prilogu F**, odnosno **Prilogu G**.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 9: Djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta; i

Tačka 10: Protivpravne napade na civile, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKA 11
UZIMANJE TALACA

83. **Radovan KARADŽIĆ** je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao uzimanje vojnih posmatrača i pripadnika mirovnih snaga UN-a za taoce. Osim toga, **Radovan KARADŽIĆ** je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine zločin uzimanja talaca ili da su ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

84. Kao što se navodi u paragrafima 25 do 29, **Radovan KARADŽIĆ** je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu uzimanja talaca kako

bi prisilio NATO da se uzdrži od vazdušnih napada na vojne ciljeve bosanskih Srba. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da uzmu taoce kako bi prisilili NATO da se uzdrži od vazdušnih napada.

85. Reagujući na granatiranje Sarajeva i drugih područja BiH od strane snaga bosanskih Srba, snage NATO-a izvršile su 25. i 26. maja 1995. vazdušne napade na vojne ciljeve bosanskih Srba u BiH.

86. U periodu od približno 26. maja 1995. do 19. juna 1995. snage bosanskih Srba zatočile su više od dvije stotine pripadnika mirovnih snaga i vojnih posmatrača UN-a na raznim lokacijama, uključujući Pale, Sarajevo, Banju Luku i Goražde, i držale ih kao taoce na raznim lokacijama u RS-u, uključujući lokacije od strateškog ili vojnog značaja, kako bi te lokacije osigurale od vazdušnih napada NATO-a i spriječile daljnje vazdušne napade. Trećim stranama, uključujući komandante NATO-a i UN-a, upućene su prijetnje da će daljnji napadi NATO-a na vojne ciljeve bosanskih Srba dovesti do ranjavanja, smrti ili zadržavanja zatočenika u zatočeništvu. Dio zatočenih je u zatočeništvu bio napadan i na druge načine maltretiran.

87. Za vrijeme pregovora sa srpskim čelnicima iz Srbije i Bosne, među kojima je bio i **Radovan KARADŽIĆ,** kao i poslije tih pregovora, zatočenici su, u periodu od 3. do 19. juna 1995. godine, u fazama puštani na slobodu.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 11: Uzimanje talaca, **KRŠENJE ZAKONA ILI OBIČAJA RATOVANJA**, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(b) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta.

OPŠTI NAVODI

88. Sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločini protiv čovječnosti, izuzev onog u okviru kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, bilo je dio rasprostranjenog ili sistematskog napada

usmjerenog protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločini protiv čovječnosti, a koje je bilo dio kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, bilo je dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva Sarajeva.

89. Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica u BiH je postojao oružani sukob.

90. Žrtve svih zločina koji se stavljaju na teret kao kršenja zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija iz 1949. godine bile su osobe koje nisu aktivno učestvovale u neprijateljstvima.

91. **Radovan KARADŽIĆ** je bio obavezan da poštuje zakone i običaje kojima se reguliše vođenje oružanih sukoba, uključujući Ženevske konvencije iz 1949. godine i njihove dopunske protokole.

/potpis na originalu/
Serge Brammertz, tužilac

Dana 22. septembra 2008.
U Haagu,
Nizozemska

Prilog A

Ubijanja koja se ne dovode u vezu sa zatočeničkim objektima

OPŠTINA	INCIDENT	DATUM
1. Bijeljina	1.1 Ubistvo najmanje 48 civila u gradu Bijeljini	1. i 2. aprila 1992.
2. Bosanski Novi	2.1 Ubistvo otprilike tri muškarca na mostu u Blagaj-Japri	9. juna 1992. ili približno tog datuma
3. Bratunac	3.1 Ubistvo najmanje 12 ljudi u selu Hranča	od 3. do 9. maja 1992.
	3.2 Ubistvo najmanje 65 muškaraca u selu Glogova	9. maja 1992. ili približno tog datuma
4. Brčko	4.1 Ubistvo najmanje deset muškaraca u hotelu "Posavina"	4. maja 1992. ili približno tog datuma
	4.2 Ubistvo najmanje šest ljudi u selu Mujkići	7. maja 1992. ili približno tog datuma
	4.3 Ubistvo više muškaraca na području Starog Grada u Brčkom i u blizini zgrade SJB-a	7. maja 1992. ili približno tog datuma
5. Foča	5.1 Ubistvo najmanje devet muškaraca u vojnom skladištu u Pilipovićima	26. aprila 1992. ili približno tog datuma
	5.2 Ubistvo više civila iz sela Jeleč	od 1. do 5. maja 1992.
	5.3 Ubistvo najmanje 27 ljudi u naselju Čohodor-Mahala u Foči	sredinom juna 1992.
	5.4 Ubistvo više ljudi koji su se skrivali u šumi kod Mješaje/Trošnja	početkom jula 1992.
6. Ilijaš	6.1 Ubistvo najmanje 20 ljudi iz sela Lješevo	od 4. do 5. juna 1992.
7. Ključ	7.1 Ubistvo više ljudi u Pudinom Hanu	28. maja 1992. ili približno tog datuma
	7.2 Ubistvo najmanje 38 ljudi u selu Prhovo i na putu za Peći	1. juna 1992. ili približno tog datuma
	7.3 Ubistvo najmanje 144 osobe u Biljanima	10. jula 1992. ili približno tog datuma

8. Kotor-Varoš	8.1 Ubistvo više muškaraca u naselju Kotor, na putu od Kotora do Doma zdravlja u Kotor-Varoši i ispred Doma zdravlja u Kotor-Varoši	25. juna 1992. ili približno tog datuma
	8.2 Ubistvo više muškaraca u Dabovcima	sredinom avgusta 1992.
	8.3 Ubistvo najmanje osam ljudi u džamiji u Hanifićima	sredinom avgusta 1992.
	8.4 Ubistvo više muškaraca u školi u Grabovici i oko nje	3. novembra 1992. ili približno tog datuma
9. Novi Grad	9.1 Ubistvo najmanje 15 muškaraca nakon što su uhvaćeni dok su bježali iz sela Ahatovići	29. maja 1992. ili približno tog datuma
10. Prijedor	10.1 Ubistvo više ljudi u Kozarcu i okolini	od 24. maja do juna 1992.
	10.2 Ubistvo više ljudi na području Hambarina i Ljubije	od 23. maja do 1. jula 1992.
	10.3 Ubistvo više ljudi u Kamičanima	26. maja 1992. ili približno tog datuma
	10.4 Ubistvo više muškaraca u selu Jaskići	14. juna 1992. ili približno tog datuma
	10.5 Ubistvo više ljudi u selima na području Brda	od 1. do 23. jula 1992.
	10.6 Ubistvo više muškaraca u selu Bišćani i okolnim zaseocima Hegići, Mrkalji, Ravine, Duratovići, Kadići, Lagići i Čemernica	20. jula 1992. ili približno tog datuma
	10.7 Ubistvo više muškaraca u rudniku željezne rude Kipe u Ljubiji	25. jula 1992. ili približno tog datuma
	10.8 Ubistvo više muškaraca na fudbalskom stadionu u Ljubiji i oko njega	25. jula 1992. ili približno tog datuma
	10.9 Ubistvo najmanje 68 ljudi u selu Briševo	od 23. do 26. jula 1992.
11. Rogatica	11.1 Ubistvo najmanje 24 muškarca koji su odvedeni iz sela Duljevac i korišteni kao živi štit	poslije maja 1992.

12. Sanski Most	12.1 Ubistvo otprilike 28 muškaraca između Begića i mosta Vrhopolje	31. maja 1992. ili približno tog datuma
	12.2 Ubistvo više ljudi u selu Hrustovo	31. maja 1992. ili približno tog datuma
	12.3 Ubistvo otprilike 18 muškaraca iz Kenjara u zaseoku Blaževići	27. juna 1992. ili približno tog datuma
	12.4 Ubistvo više ljudi iz zaseoka Budin, selo Lukavice	1. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	12.5 Ubistvo otprilike sedam muškaraca kod sela Škrljevita	2. novembra 1992. ili približno tog datuma
13. Sokolac	13.1 Ubistvo najmanje 40 muškaraca u selu Novoseoci	22. septembra 1992. ili približno tog datuma
14. Višegrad	14.1 Ubistvo otprilike 70 civila u kući Adema Omeragića u Pionirskoj ulici	14. juna 1992.
	14.2 Ubistvo otprilike 48 civila, koji su prethodno protjerani iz Višegrada, na mjestu zvanom Paklenik kod sela Kalimanići, opština Sokolac	15. juna 1992.
	14.3 Ubistvo više civila na mostovima na Drini	od maja do juna 1992.
15. Vlasenica	15.1 Ubistvo najmanje 20 muškaraca u selu Drum	2. juna 1992. ili približno tog datuma
	15.2 Ubistvo najmanje 60 ljudi u selu Zaklopača	16. maja 1992.
16. Zvornik	16.1 Ubistvo najmanje 15 ljudi u gradu Zvorniku	od 9. do 10. aprila 1992.
	16.2 Ubistvo otprilike 36 ljudi u Rašidovom Hanu	od 28. do 29. aprila 1992.
	16.3 Ubistvo otprilike 190 muškaraca u Gerinoj klaonici	od 5. do 8. juna 1992.

Prilog B

Ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima

OPŠTINA	INCIDENT	DATUM
1. Banja Luka	1.1 Ubistvo najmanje šest muškaraca ispred logora Manjača nakon što su prevezeni iz Osnovne škole "Hasan Kikić" u Sanskom Mostu	3. juna 1992. ili približno tog datuma
	1.2 Smrt gušenjem više zarobljenika dok su kamionima prevoženi iz zatočeničkog objekta “Betonirka” u Sanskom Mostu u logor Manjača	7. jula 1992.
	1.3 Ubistvo više muškaraca ispred logora Manjača nakon što su dovedeni iz logora Omarska	6. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	1.4 Ubistvo najmanje deset muškaraca u logoru Manjača	od 1. juna do 18. decembra 1992.
2. Bijeljina	2.1 Ubistvo najmanje šest muškaraca u logoru Batković	od juna 1992. do juna 1995.
3. Bosanska Krupa	3.1 Ubistvo najmanje 11 muškaraca za vrijeme zatočeništva u Osnovnoj školi "Petar Kočić"	tokom maja 1992. ili približno u to vrijeme
4. Bratunac	4.1 Ubistvo otprilike 50 ljudi za vrijeme zatočeništva u školi "Vuk Karadžić" u Bratuncu	od 10. do 16. maja 1992.
5. Brčko	5.1 Ubistvo više muškaraca u logoru Luka	od 8. maja do 6. juna 1992.
	5.2 Ubistvo više muškaraca u sportskoj dvorani "Partizan" u Brčkom	5. maja 1992. ili približno tog datuma
	5.3 Ubistvo više muškaraca izvedenih iz autobusnog preduzeća "Laser"	5. i 6. maja 1992. ili približno tih datuma
	5.4 Ubistvo otprilike 12 muškaraca u zgradi SJB-a u Brčkom i blizu nje	7. i 8. maja 1992. ili približno tih datuma
6. Čajniče	6.1 Ubistvo najmanje 30 muškaraca zatočenih u kontejneru kod Lovačkog doma u Mostini	18. maja 1992. ili približno tog datuma

7. Donji Vakuf	7.1 Smrt više muškaraca u "Vrbasprometu" ili nakon odvođenja iz te fabrike	od juna do avgusta 1992.
	7.2 Smrt više muškaraca u skladištu TO-a	od juna do jula 1992.
8. Foča	8.1 Ubistvo više od 200 zatočenika u KP domu Foča	od juna do decembra 1992.
9. Kalinovik	9.1 Ubistvo u štali u Ratinama, opština Foča, najmanje 20 muškaraca odvedenih iz skladišta municije na Jelašačkom polju u Kalinoviku	5. avgusta 1992. ili približno tog datuma
10. Ključ	10.1 Ubistvo najmanje 77 muškaraca u školi u Velagićima	1. juna 1992. ili približno tog datuma
11. Kotor-Varoš	11.1 Smrt više muškaraca od posljedica premlaćivanja u zgradi zatvora	od juna do septembra 1992.
12. Novi Grad	12.1 Ubistvo više muškaraca iz cisterni kod kasarne u Rajlovcu	od 1. do 14. juna 1992.
	12.2 Ubistvo kod Srednjeg, opština Ilijaš, najmanje 47 muškaraca odvedenih iz logora u Rajlovcu	14. juna 1992. ili približno tog datuma
13. Novo Sarajevo	13.1 Ubistvo najmanje dva zatočenika u KP domu Butmir (Kula)	7. aprila 1992. ili približno tog datuma
	13.2 Ubistvo 37 muškaraca iz Kasindolske ulice, koji su odvedeni iz KP doma Butmir (Kula)	sredinom maja 1992.
	13.3 Ubistvo tri zatočenika za vrijeme prisilnog rada u KP domu Butmir (Kula)	od 23. jula do 24. novembra 1992.
14. Pale	14.1 Smrt više muškaraca od posljedica premlaćivanja u bivšem Domu kulture na Palama (poznatom i kao fiskulturna sala)	od juna do jula 1992.
15. Prijedor	15.1 Ubistvo otprilike 150 ljudi u "prostoriji broj 3" u logoru Keraterm	24. i 25. jula 1992. ili približno tih datuma

	15.2 Ubistvo više ljudi u logoru Omarska i na raznim mjestima nakon odvođenja iz tog logora	od 27. maja do 21. avgusta 1992.
	15.3 Ubistvo više muškaraca i žena odvedenih iz logora Omarska na područje zvano Hrastova glavica	5. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	15.4 Pogubljenje u logoru Omarska više od 150 muškaraca s područja Brda u Prijedoru	20. jula 1992. ili približno tog datuma
	15.5 Ubistvo više ljudi u logoru Trnopolje i na raznim mjestima nakon odvođenja iz tog logora	od 28. maja do oktobra 1992.
	15.6 Ubistvo na Vlašiću, kod Skender-Vakufa, približno 200 muškaraca iz logora Trnopolje	21. avgusta 1992. ili približno tog datuma
16. Rogatica	16.1 Ubistvo više muškaraca odvedenih iz srednje škole "Veljko Vlahović"	od juna do septembra 1992.
	16.2 Ubistvo najmanje 27 muškaraca odvedenih iz zatočeničkih objekata u Rasadniku	15. avgusta 1992.
17. Sanski Most	17.1 Ubistvo na mjestu zvanom Kriva cesta, kod Partizanskog groblja, otprilike 17 muškaraca iz logora “Betonirka”	22. juna 1992. ili približno tog datuma
18. Vlasenica	18.1 Ubistvo otprilike devet muškaraca iz logora Sušica	od juna do avgusta 1992.
	18.2 Ubistvo najviše 140 zatočenika u logoru Sušica	30. septembra 1992. ili približno tog datuma
	18.3 Ubistvo jednog muškarca u zgradi SJB-a u Vlasenici	22. maja 1992. ili približno tog datuma
	18.4 Ubistvo pored puta kod sela Nova Kasaba najmanje 29 muškaraca odvedenih iz zgrade Civilne zaštite/zatvora pored zgrade SUP-a	od maja do juna 1992.

19. Vogošća	19.1 Ubistvo više zatočenika koji su iz Planjine kuće u Svrakama izvedeni na prisilni rad i korišteni kao živi štit	od 30. maja do decembra 1992.
20. Zvornik	20.1 Ubistvo otprilike 88 muškaraca u školi u Drinjači	30. maja 1992. ili približno tog datuma
	20.2 Ubistvo više muškaraca u Domu kulture u Čelopeku	od 10. do 28. juna 1992.
	20.3 Ubistvo otprilike 160 muškaraca u Tehničkoj školi u Karakaju	od 1. do 5. juna 1992.
	20.4 Ubistvo jednog muškarca na poljoprivrednom dobru Ekonomija	od aprila do maja 1992.

Prilog C
Zatočenički objekti

OPŠTINA	NAZIV I/ILI LOKACIJA ZATOČENIČKOG OBJEKTA	DATUM
1. Banja Luka	1.1 Zgrada CSB-a u Banjoj Luci	barem od juna do decembra 1992.
	1.2 Logor Manjača	od 21. aprila do 18. decembra 1992.
	1.3 Mali logor	barem od juna 1992. do juna 1995.
	1.4 Zatvor u Banjoj Luci (Tunjice)	barem od jula 1992. do kraja oktobra 1992.
2. Bijeljina	2.1 Logor Batković	barem od 1. juna 1992. do 31. decembra 1995.
3. Bosanska Krupa	3.1 Osnovna škola "Petar Kočić"	od maja do jula 1992.
	3.2 Škola u Jasenici	od aprila do maja 1992.
4. Bosanski Novi	4.1 Fudbalski stadion u Mlakvama	barem od maja 1992. do jula 1992.
	4.2 Vatrogasni dom u Bosanskom Novom	tokom cijelog rata
	4.3 Policijska stanica u Bosanskom Novom	barem od 17. maja do 23. jula 1992.
	4.4 Policijska stanica u Bosanskoj Kostajnici	barem od 17. maja do 23. jula 1992.
5.Bosanski Petrovac	5.1 Logor drvosječa Kozila	barem od jula 1992. do avgusta 1992.
6. Bratunac	6.1 Fudbalski stadion u Bratuncu	17. maja 1992.
	6.2 Škola "Vuk Karadžić"	barem od 1. maja do 31. decembra 1992.
7. Brčko	7.1 Zgrada SJB-a u Brčkom	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	7.2 Logor Luka	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	7.3 Zgrada autobusnog preduzeća "Laser"	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	7.4 Sportska dvorana "Partizan" u Brčkom	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	7.5 Drvena džamija (Kolobara)	tokom maja 1992.
8. Čajniče	8.1 Kontejner kod Lovačkog doma u Mostini	barem od sredine aprila do maja 1992.

9. Donji Vakuf	9.1 Zgrada SJB-a u Donjem Vakufu	od 27. maja do sredine septembra 1992.
	9.2 Skladište TO-a	od sredine juna do sredine septembra 1992.
	9.3 Skladište "Vrbasprometa"	od maja do sredine septembra 1992.
	9.4 "Kuća" nasuprot zgradi SJB-a u Donjem Vakufu	barem od maja do sredine septembra 1992.
10. Foča	10.1 KP dom Foča	od 18. aprila 1992. do barem 31. decembra 1992.
	10.2 Karamanova kuća u Miljevini	barem od avgusta do oktobra 1992.
	10.3 Motel "Bukovina"	tokom 1992.
	10.4 Radničke barake u Buk Bijeloj	tokom juna 1992.
	10.5 Dvorana "Partizan"	tokom 1992.
	10.6 Vojna skladišta TO -a u Livadama	od 14. do 17. aprila 1992.
	10.7 Srednja škola u Foči	tokom 1992.
11. Hadžići	11.1 Garaža zgrade Skupštine opštine u Hadžićima	od 20. maja
	11.2 Kulturno-sportski centar u Hadžićima	barem od 25. maja do septembra 1992.
12. Ilidža	12.1 Stara zgrada Doma zdravlja	od 13. maja 1992. do 20. novembra 1992.
	12.2 Grafička škola	od 15. maja 1992. do 11. novembra 1992.
13. Ilijaš	13.1 Zgrada SJB-a u Ilijašu	barem tokom juna i jula 1992.
	13.2 Željeznička stanica u Podlugovima	barem tokom juna 1992.
	13.3 Osnovna škola u Ilijašu (škola Gornja Bioča)	barem početkom juna 1992.
14. Kalinovik	14.1 Osnovna škola u Kalinoviku (škola "Miladin Radojević")	od 25. juna 1992.
	14.2 Skladište municije na Jelašačkom polju	od 6. jula 1992. do 5. avgusta 1992.
15. Ključ	15.1 Zgrada SJB-a u Ključu	barem od maja do avgusta 1992.
	15.2 Osnovna škola "Nikola Mačkić"	barem od 1. maja do jula 1992.
	15.3 Škola u Velagićima	barem od 30. maja do 1. juna 1992.

16. Kotor-Varoš	16.1 Zgrada SJB-a u Kotor-Varoši	barem od juna do septembra 1992.
	16.2 Zatvor u Kotor-Varoši	barem od juna do decembra 1992.
	16.3 Pilana u Kotor-Varoši	barem od kraja juna do avgusta 1992.
	16.4 Osnovna škola u Kotor-Varoši	od jula do kraja septembra 1992.
17. Novi Grad	17.1 Cisterne kod kasarne u Rajlovcu	tokom juna 1992.
18. Novo Sarajevo	18.1 Kasarna "Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici	od 22. juna do septembra
	18.2 KP dom Butmir (zatvor Kula)	od maja do oktobra 1992.
19. Pale	19.1 Zgrada SJB-a na Palama	barem od maja do avgusta 1992.
	19.2 Bivši Dom kulture na Palama (poznat i kao fiskulturna sala)	barem od maja do avgusta 1992.
20. Prijedor	20.1 Zgrada SJB-a u Prijedoru	od 24. maja do septembra 1992.
	20.2 Logor Omarska	od 15. maja do 21. avgusta 1992.
	20.3 Logor Keraterm	od 15. maja do 6. avgusta 1992.
	20.4 Logor Trnopolje	barem od 15. maja do 30. septembra 1992.
	20.5 Dom "Miska Glava"	otprilike od 21. do 25. jula 1992.
	20.6 Fudbalski stadion u Ljubiji	25. jula ili približno tog datuma
	20.7 Kasarna u Prijedoru	barem od maja do juna 1992.
21. Rogatica	21.1 Srednja škola "Veljko Vlahović"	barem od 1. maja do 31. avgusta 1992.
	21.2 Garaža Novice Andrića	14. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	21.3 Rasadnik	barem od avgusta 1992. do oktobra 1994.
22. Sanski Most	22.1 Zgrada SJB-a i zatvor u Sanskom Mostu	barem od 26. maja do avgusta 1992.
	22.2 Garaža fabrike "Betonirka"	barem od 27. maja do 7. jula 1992.

	22.3 Fiskulturna sala škole "Hasan Kikić"	barem od maja do jula 1992.
	22.4 Hala "Krings"	barem od maja do jula 1992.
	22.5 Vojni objekt u Magarici	barem od maja do juna 1992.
23. Sokolac	23.1 Bivša Osnovna škola u Ćavarinama	barem od oktobra 1992. do marta 1993.
	23.2 Osnovna škola "Slaviša Vajner Čiča"	od jula do oktobra 1992.
24. Višegrad	24.1 “Vilina Vlas”	barem od aprila do jula 1992.
	24.2 Osnovna škola "Hasan Valetovac"	barem od maja do juna 1992.
	24.3 Zgrada SJB-a u Višegradu	barem od maja do juna 1992.
25. Vlasenica	25.1 Zgrada SJB-a u Vlasenici	barem od maja do jula 1992.
	25.2 Zatvor u Vlasenici	barem od juna do jula 1992.
	25.3 Logor Sušica	barem od maja do približno 30. septembra 1992.
	25.4 Zgrada Civilne zaštite/zatvora pored zgrade SUP-a	tokom maja 1992.
26. Vogošća	26.1 Planjina kuća u Svrakama	barem od avgusta do decembra 1992.
	26.2 Zgrada SJB-a u Vo gošći	barem od maja do jula 1992.
	26.3 "Bunker" u Vogošći	barem od maja do jula 1992.
27. Zvornik	27.1 Dom kulture u Čelopeku	barem od maja do juna 1992.
	27.2 Tehnička škola u Karakaju	barem od maja do juna 1992.
	27.3 Fabrika "Alhos"	9. aprila 1992. ili približno tog datuma
	27.4 Preduzeće "Novi izvor" (poznato i kao Ciglana)	barem od 29. maja do 30. jula 1992.
	27.5 Zgrada u Drinjači (Dom kulture)	barem od maja do juna 1992.
	27.6 Poljoprivredno dobro Ekonomija	od aprila do decembra 1992.
	27.7 Fabrika "Standard"	barem od aprila do kraja juna 1992.

Prilog D

Uništavanje spomenika kulture i sakralnih objekata

OPŠTINA	NAZIV I/ILI LOKACIJA SPOMENIKA KULTURE	DATUM
1. Banja Luka	Franjevački samostan u Petričevcu	9. aprila 1992. ili približno tog datuma
2. Bijeljina	Džamija u Atmačićima, džamija u Janjarima, džamija u Srednjoj Trnovi	ljeto 1992.
3. Bosanska Krupa	Gradska džamija u Bosanskoj Krupi i tri džamije u Bosanskoj Otoci	barem od aprila do novembra 1992.
4. Bosanski Novi	Stara džamija u Suhači i džamija u Suhači, džamija u Blagaj Japri, džamije u Pre kosanju, u Urijama i u Gornjim Agićima, stara drvena džamija u Blagaj Rijeci, gradska džamija u Bosanskom Novom i Vidorija džamija	barem od marta do juna 1992.
5. Bosanski Petrovac	Dvije gradske džamije u Bosanskom Petrovcu, Bijela džamija, džamija u Rašinovcu, džamija u Srednjim Bišćanima, džamija u Donjim Bišćanima	barem od jula do septembra 1992.
6. Bratunac	Gradska džamija u Bratuncu, džamija u Glogovi, medresa u Glogovi i islamski arhiv u Bratuncu	barem od aprila do maja 1992.
7. Brčko	Bijela džamija, Atik-Savska džamija, stara Hadži-pašina džamija, džamija Dizdaruša, džamija Rijeke, Omerbegova džamija, džamija Palanka, Brčanska crkva, crkva u Dubravi, crkva u Gorici, crkva u Poljacima	barem od maja do septembra 1992.
8. Čajniče	Mir-Muhamedova džamija u Čajniču	juni 1992.

9. Donji Vakuf	Mehmed Čelebi-Dužica džamija, Bašdžamija, džamija u Korenićima, džamija u Torlakovcu, džamija u Jemanlićima, mesdžid u Sokolini, Šeherdžik džamija, tri džamije u Pruscu	barem od maja do septembra 1992.
10. Foča	Aladža džamija, džamija u Jeleču	barem od aprila do avgusta 1992.
11. Ilijaš	Gradska džamija, Stara džamija u Ilijašu, mekteb u Bioči, džamija u Misoči, crkva u Tarančin Dolu	barem od maja do septembra 1992.
12. Kalinovik	Džamija u Ulogu, džamija u Hotovlju, džamija u Jesalici, džamija u Kutini	nakon jula 1992.
13. Ključ	Gradska džamija, džamija u Biljanima – Džaferagićima, džamija u Pudin Hanu, džamija u Velagićima, džamija u Donjem	barem od maja do avgusta 1992.
	Budelju, džamija u Humićima, džamija u Krasuljama, džamija u Sanici, džamija u Tićevićima, gradska katolička crkva	
14. Kotor-Varoš	Džamija u Hanifićima, džamija u Vrbanjcima, katolička crkva u Kotor-Varoši, džamija u Hrvanćanima, Stara džamija u Večićima, Nova džamija u Večićima, džamija u Vraniću, džamija u Ravnama, džamija u Donjoj Varoši, džamija u Hadrovcima	barem od juna do decembra 1992.
15. Novi Grad	Džamija u Ahatovićima	4. juna 1992. ili približno tog datuma
16. Pale	Tri džamije, uključujući džamije u Prači, Podvitezu i Bogovićima	od jula do septembra 1992.

17. Prijedor	džamija u Kozaruši, džamija Stari Grad, džamija u Čarakovu, stara džamija u Hambarinama, Čaršijska džamija – Prijedor, džamija u Zagradu – Prijedor, džamija u Bišćanima, džamija u Gornjoj/Donjoj Puharskoj, džamija u Rizvanovićima, džamija u Brezičanima, džamija u Ališićima, džamija u Zecovima, džamija u Čejrecima, džamija u Gomjenici, džamija u Kevljanima, džamija u Kamičanima, džamija u Kozarcu – Mutniku, katolička crkva u Prijedoru, crkva u Briševu	barem od maja do decembra 1992.
18. Rogatica	džamija Arnaudija u Rogatici, Čaršijska džamija u Rogatici, tri džamije u Vragolovima	barem od juna do decembra 1992.
19. Sanski Most	Gradska džamija, džamija u Pobriježju, džamija u Hrustovu-Kukavicama, džamija u Hrustovu-Keranovićima, džamija u Vrhpolju, džamija u Šehovcima, džamija u Trnovi, džamija u Starom Majdanu (Palanka), džamija u Starom Majdanu (Utriška), džamija u Dževaru,džamija u Husimovcima, džamija u Donjem Kamengradu, džamija u Skucanom Vakufu, džamija u Lukavicama, džamija u Tomini, džamija u Čaplji, gradska katolička crkva	barem od maja do decembra 1992.

20. Sokolac	Džamija u Kruševcima, džamija u Knežini, džamija u Kaljini, džamija u Novoseocima, džamija u Koštici	barem od avgusta do septembra 1992.
21. Vogošća	Džamija u Ugorskom, džamija u naselju Karauka – Donja Vogošća, crkva u Semizovcu	barem od aprila do septembra 1992.
22. Zvornik	Najmanje 28 džamija, uključujući džamije u Đulićima, u Kula Gradu, u Kozluku, u Divićima, u Snagovu, u Novom Selu, u Skočiću, u Svrakama, u Drinjači, u Glumini, u Glumini, u Donjoj Kamenici, u Gornjoj Kamenici, u Klisi, u Kovačevićima, u Rijeci, u Selimovićima.	barem od aprila do novembra 1992.

Prilog E
Ubijanja u Srebrenici

LOKACIJA	INCIDENT	DATUM
Dio 1: organizovana ubistva		
1. Rijeka Jadar	1.1 Ubistvo oko 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu na osami na obali rijeke Jadar	13. jula 1995, oko 11,00 sati
2. Cerska dolina	2.1 Ubistvo i potom pokopavanje oko 150 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu pored zemljanog puta u Cerskoj dolini, na oko tri (3) kilometra od Konjević-Polja.	13. jula 1995, u ranim poslijepodnevnim satima
3. Skladište u Kravici	3.1 Ubistvo više od 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, u jednom velikom skladištu u selu Kravici. Tijela žrtava su prevezena 14. jula 1995. do dvije velike masovne grobnice u obližnjim selima Glogova i Ravnice.	13. jula 1995.
4. Livada u Sandićima	4.1 Ubistvo oko 15 zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su držani na livadi u Sandićima i pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu kod Sandića	13. jula 1995, kada je pao mrak
5. Škola u Lukama kod Tišče	5.1 Ubistvo 25 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Lukama i potom po kratkom postupku pogubljeni na jednom obližnjem pašnjaku na osami.	13. ili 14. jula 1995. ili približno tog datuma

6. Orahovac (škola i obližnje polje)	6.1 Ubistvo dvojice zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu. Ta dvojica zatočenika su izvedena iz škole i po kratkom postupku pogubljena puščanom vatrom.	14. jula 1995. ili približno tog datuma
	6.2 Ubistvo oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu, a zatim zavezanih očiju traktorom prevezeni do jednog obližnjeg polja i pogubljeni po kratkom postupku. Tijela žrtava zakopana su u masovne grobnice na mjestu pogubljenja 14. i 15. jula 1995. godine.	14. jula 1995. godine od ranih poslijepodnevnih sati
7. Petkovci (škola i brana)	7.1 Ubistvo nekih od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Petkovcima u kojoj su bili zatočeni.	14. jula 1995. ili približno tog datuma
	7.2 Ubistvo grupe od oko 1.000 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Petkovcima. Ti muškarci su pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu ispod brane kod Petkovaca. Pogubljenja su nastavljena 15. jula dok su žrtve zakopavane uz pomoć bagera i druge teške mehanizacije.	14. jula 1995. uveče – 15. jula 1995. ujutro ili približno tih datuma
8. Škola u Ročevićima i Kozluk	8.1 Ubistvo nekih od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Ročevićima, u kojoj su bili zatočeni.	14. ili 15. jula 1995. godine ili približno tog datuma

	8.2 Ubistvo grupe od oko 1.000 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Ročevićima. Ti muškarci su pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu na obali Drine, kod Kozluka. Žrtve su pokopane u masovnu grobnicu nedaleko od mjesta pogubljenja	15. jula 1995.
9. Škola u Kuli i Vojna ekonomija Branjevo	9.1 Ubistvo nekih od oko 1.200 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Kuli, kod Pilice.	14. ili 15. jula ili približno tog datuma
	9.2 Ubistvo grupe od oko 1.200 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Kuli. Ti muškarci su autobusom prevezeni do Vojne ekonomije Branjevo i tamo pogubljeni po kratkom postupku. Na stotine žrtava je potom pokopano u obližnju masovnu grobnicu.	16. jula 1995.
10. Dom kulture u Pilici	10.1 Ubistvo oko 500 muškaraca, bosanskih Muslimana, u Domu kulture u Pilici. Žrtve su potom pokopane u masovnoj grobnici na Vojnoj ekonomiji Branjevo.	16. jula 1995.
11. Snagovo	11.1 Ubistvo šest muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su zarobljeni kada su se odvojili od kolone muškaraca koji su se povlačili iz srebreničke enklave. Oni su pogubljeni u šumi kod Snagova.	22. jula 1995. godine ili približno tog datuma

13. Trnovo	13.1 Ubistvo šest muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice, kod Trnova.	krajem jula ili početkom početkom avgusta 1995. godine
Dio 2: Situaciona ubistva		
14. Potočari	14.1 Ubistvo devet muškaraca, bosanskih Muslimana, kod baze UN-a, na strani glavnog puta na kojoj je selo Budak .	12. jula 1995. ili približno tog datuma
	14.2 Ubistvo jednog muškarca, bosanskog Muslimana, iza jedne zgrade kod "bijele kuće".	13. jula 1995. ili približno tog datuma
15. Bratunac	15.1 Ubistvo 50 ili više muškaraca, bosanskih Muslimana, u Osnovnoj školi "Vuk Karadžić", kao i ispred te škole i u njenoj okolini.	12. jula 1995. oko 22:00 sata – 15. jula 1995. ujutro
	15.2 Ubistvo dva muškarca, bosanska Muslimana, koja su skinuta s kamiona u Bratuncu, odvedena u obližnju garažu i pogubljena po kratkom postupku.	13. jula 1995, oko 21,30 sati
	15.3 Ubistvo jednog mentalno zaostalog muškarca, bosanskog Muslimana, koji je skinut s autobusa parkiranog ispred Osnovne škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu i po kratkom postupku pogubljen.	13. jula 1995. uveče

Prilog F
Snajperski incidenti u Sarajevu

INCIDENT	DATUM
1. Anisa PITA, trogodišnja djevojčica, ustrijeljena je i ranjena u desnu nogu na trijemu svoje kuće u ulici Žagrići, na području Širokače, u Sarajevu.	13. decembar 1992.
2. Jedna devetogodišnja djevojčica ustrijeljena je i ranjena u leđa dok se igrala u vrtu ispred svoje kuće na području Sedrenika, u Sarajevu.	17. april 1993.
3. Munira ZAMETICA, stara 48 godina, ustrijeljena je i ubijena dok je uzimala vodu iz rijeke Dobrinje, na području Dobrinje.	11. jul 1993.
4. Nafa TARIĆ, stara 35 godina, i njena osmogodišnja kćerka Elma TARIĆ, ustrijeljene su i ranjene jednim metkom dok su zajedno išle ulicom Ivana Krndelja u centru Sarajeva. Metak je majku ranio u lijevo bedro, a kćerku u desnu šaku i stomak.	3. septembar 1993.
5. Ramiza KUNDO, stara 38 godina, ustrijeljena je i ranjena u lijevu dok je, noseći kante s vodom, prelazila preko ulice Briješko brdo (sada je to ulica Bulbulistan), u zapadnom dijelu Sarajeva.	2. novembar 1993.
6. Sanija DŽEVLAN, stara 32 godine, ustrijeljena je i ranjena u stražnjicu dok je biciklom prelazila preko mosta u ulici Nikole Demonje na Dobrinji.	6. januar 1994.
7. Sehadeta PLIVAC, stara 53 godine, i Hajra HAFIZOVIĆ, stara 62 godine, ustrijeljene su i ranjene u noge dok su se vozile autobusom punim putnika kod raskrsnice ulice Nikole Demonje i Bulevara AVNOJ -a (sada je to raskrsnica ulice Nikole Demonje i Bulevara branilaca Dobrinje) na Dobrinji.	25. maj 1994.

8. Jasmina KUČINAR, stara 31 godinu, i njen četvorogodišnji sin, Damir KUČINAR, ustrijeljeni su i lakše ranjeni u noge dok su se vozili u tramvaju punom putnika. Tramvaj se kretao u pravcu zapada ulicom Zmaja od Bosne prema Alipašinom polju. Mensur JUSIĆ, star 36 godina, lakše je ranjen u nogu, a Belma SUKIĆ, rođena LIKIĆ, stara 23 godine, ranjena je u istom napadu u lijevi pazuh. Tramvaj se u trenutku incidenta nalazio kod "Holiday Inna".	19. juni 1994.
9. Sanela MURATOVIĆ, stara 16 godina, ustrijeljena je i ranjena u desno rame dok je sa svojom drugaricom išla ulicom Đure Jakšića (sada je to ulica Adija Mulabegovića) u zapadnom dijelu Sarajeva.	26. juna 1994.
10. Seid SOLAK, star 13 godina, ustrijeljen je i ranjen u stomak dok je s majkom i sestrom razgledao izloge u ulici Miljenka Cvitkovića (sada je to ulica Ferde Hauptmana) na Čengić Vili u Sarajevu.	22. juli 1994.
11. Alma ĆUTUNA, stara 43 godine, ranjena je u desnu natkoljenicu dok se vozila tramvajem u ulici Zmaja od Bosne u Sarajevu.	8. oktobar 1994.
12. Na Dženanu SOKOLOVIĆ, staru 31 godinu, i njenog sedmogodišnjeg sina Nermina DIVOVIĆA, otvorena je vatra dok su išli ulicom Zmaja od Bosne. Dženana SOKOLOVIĆ je jednim metkom ranjena u stomak. Metak je prošao kroz njeno tijelo i pogodio njenog sina u glavu, usmrtivši ga. Oni su se vraćali kući sa Hrasnog, gdje su prethodnog dana otišli po drva za ogrjev.	18. novembar 1994.
13. Sanela DEDOVIĆ, stara 12 godina, ranjena je u gležanj lijeve noge dok je išla u školu. Incident se dogodio na raskrsnici ulice Sedrenik i ulice Redžepa Gorušanovića, u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva.	22. novembar 1994.

14. Afeza KARAČIĆ, stara 31 godinu, i Sabina ŠABANIĆ, stara 26 godina, ranjene su obje u desno rame kada je na tramvaj kojim su se vozile otvorena vatra u ulici Zmaja od Bosne, između Tehničke škole i Kasarne "Maršal Tito".	23. novembar 1994.
15. Senad KESMER, star 31 godinu, Alma ČEHAJIĆ, stara 19 godina, Alija HOLJAN, star 55 godina, i drugi ustrijeljeni su i ranjeni dok su se vozili tramvajem u pravcu zapada, u ulici Zmaja od Bosne. Tramvaj se u tom trenutku nalazio u blizini Kasarne "Maršal Tito".	27. februar 1995.
16. Azem AGOVIĆ, star 46 godina, i Alen GIČEVIĆ, star 33 godine, ustrijeljeni su i ranjeni dok su se vozili tramvajem koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne prema istoku. Tramvaj se, kada se incident dogodio, nalazio kod "Holiday Inna".	3. mart 1995.
17. Tarik ŽUNIĆ, star 14 godina, ustrijeljen je i ranjen u šaku u ulici Sedrenik, u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva, dok je iz škole išao kući. Pogođen je kada je izašao iza zaštitne pregrade, na oko 100 metara od svoje kuće.	6. mart 1995.

Prilog G
Incidenti granatiranja u Sarajevu

INCIDENT	DATUM
1. Sarajevo je bilo izloženo intenzivnom granatiranju, pri čemu su oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a nekoliko civila je ranjeno.	počev od ili približno od 28. maja 1992.
2. Grad je žestoko bombardovan iz raznih artiljerijskih oruđa s položaja oko cijelog grada. Pritom su oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a više civila je ubijeno i ranjeno.	počev od ili približno od 6. juna 1992.
3. Na Narodnu biblioteku u Sarajevu otvorena je tenkovska i artiljerijska vatra. Tom objektu je bombardovanjem nanesena velika šteta i u njemu je buknuo požar. Uništeno je puno knjiga i dokumenata pohranjenih u tom objektu, među kojima je bilo i mnogo jedinstvenih drevnih rukopisa i knjiga neprocjenjive vrijednosti.	25. avgusta 1992. ili približno tog datuma
4. Dvije granate su ispaljene na grupu od oko 200 ljudi koji su gledali nogometnu utakmicu i/ili učestvovali u njoj, na jednom parkiralištu s čije tri strane su se nalazile stambene zgrade, a na četvrtoj strani put za Lukavicu, u stambenom naselju Dobrinja IIIB. Poginulo je više od deset ljudi, dok je oko 100 ljudi ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca istok-jugoistok.	1. juni 1993.
5. Jedna minobacačka granata kalibra 82 mm ispaljena je na približno 100 civila koji su čekali u redu za vodu na javnoj česmi koja se nalazila u dvorištu jedne stambene zgrade, u ulici Hakije Turajlića 39 (ranije Aleja Branka Bulića, potom Spasenije Cane Babović), u stambenom naselju Dobrinja. Poginulo je 13 ljudi, a 14 ih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRKa, približno iz pravca zapad-sjeverozapad.	12. juli 1993.
6. Na područje Alipašinog polja pale su tri minobacačke granate. Prva granata je pala na park iza stambenih zgrada u Geteovoj ulici 3 (ranije Cetinjska ulica) i Bosanskoj ulici 4 (ranije ulica Klare Cetkin), a druga i treća granata pale su ispred tih zgrada, gdje su se igrala djeca. Šestoro djece je poginulo, a pet odraslih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca zapad.	22. januar 1994.

7. Na civile u stambenom naselju Dobrinja ispaljena je salva od tri minobacačke granate kalibra 120 mm. Prva je pala ispred stambenog bloka u ulici Oslobodilaca Sarajeva, pogodivši ljude koji su dijelili i primali humanitarnu pomoć i, kao i djecu koja su prisustvovala vjerskoj nastavi. Druga i treća granata pale su među ljude na pijaci pod otvorenim nebom, iza stambenih zgrada u ulici Mihajla Pupina i Oslobodilaca Sarajeva. Poginulo je osam ljudi, a barem 18 je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca istok.	4. februar 1994.
8. Jedna minobacačka granata kalibra 120 mm pogodila je pijacu pod otvorenim nebom zvanu "Markale", smještenu u civilnom dijelu Sarajeva, u Starom Gradu. Pijaca je bila puna ljudi i pritom je poginulo 66, a ranjeno više od 140 ljudi. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca sjever-sjeveroistok.	5. februar 1994.
9. Dvije granate kalibra 76 mm ispaljene su jedna za drugom na buvlju pijacu u staroj trgovačkoj četvrti Baščaršiji, u Starom Gradu. Dva lica su poginula, a sedam je ranjeno. Vatra je otvorena s T rebevića, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	22. decembar 1994.
10. Jedna modifikovana aviobomba pala je na stambeno naselje u Hrasnici, u podnožju planine Igman, uništivši pritom jednu kuću i oštetivši jedanaest kuća. Granata je imala za posljedicu civilne žrtve – jedno lice je poginulo, a tri su ranjena. Vatra je otvorena s Ilidže, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	7. april 1995.
11. Na asfalt u ulici Safeta Zajke pao je i eksplodirao jedan projektil, usmrtivši dvoje i ranivši petoro ljudi. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRKa, iz pravca jugoistoka.	24. maj 1995.
12. Jedna modifikovana aviobomba pala je na Majdansku ulicu bb. Poginula su dva civila, a šest ih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolonm VRS-a/SRK-a, iz pravca jugoistoka.	24. maj 1995.

13. Jedna modifikovana aviobomba pogodila je jednu zgradu kod stambenog bloka u ulici Safeta Hadžića, uništivši tri gornja sprata stambene zgrade. Nakon te eksplozije uslijedilo je nekoliko artiljerijskih granata. Više zgrada je teško oštećeno. Dva lica su teško ranjena, a 15 lakše. Utvrđeno je da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, iz pravca zapada-jugozapada.	26. maj 1995.
14. Jedna modifikovana aviobomba ispaljena je s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a iz pravca sjeverozapada. Bomba je pala na zgradu UMC-a /Univerzitetskog medicinskog centra/ i onkološkog odjeljenja u ulici Dositejeva 4-a. Nanesena je velika šteta, a tri lica su lakše ranjena. Žrtve su, nakon što im je ukazana ljekarska pomoć, upućene kući.	16. juni 1995, oko 10,00 sati
15. Jedna modifikovana aviobomba, ispaljena iz Lukavice, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, eksplodirala je pored zgrade br. 10 na Trgu međunarodnog prijateljstva, pri čemu je sedam lica lakše ranjeno, a okolni objekti su znatno oštećeni.	16. juni 1995, oko 15,20 sati
16. Jedna minobacačka granata kalibra 120 mm pala je na grupu od otprilike 50-70 civila koji su stajali u redu za vodu u ulici Marka Oreškovića, na Dobrinji. Poginulo je sedam lica, a dvanaest je ranjeno. Granata je ispaljena s Nedžarića, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	18. juni 1995.
17. Jedna modifikovana aviobomba pogodila je zgradu TV u Sarajevu. Jedno lice je poginulo, a 28 lica je ranjeno. Vatra je otvorena s Ilidže, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	28. juni 1995, oko 09,20 sati

18. Jedna modifikovana eksplozivna naprava eksplodirala je na stepeništu između drugog i trećeg sprata zgrade BITAS u ulici Zmaja od Bosne 64. Jedno lice je poginulo, a jedno je zadobilo teške ozljede. Naprava je ispaljena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, na jugozapadu.	22. avgust 1995.
19. Jedna minobacačka granata kalibra 120 mm pala je ispred ulaza Gradske tržnice u ulici Mula-Mustafe Bašeskije. Poginulo je 43 ljudi, a 75 je ranjeno. Granata je ispaljena s Trebevića, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	28. avgust 1995.

VI

ISPRAVAK PREDLOŽENE DRUGE IZMIJENJENE I DOPUNJENE OPTUŽNICE PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA

29. septembar 2008.

UJEDINJENE NACIJE

Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br. IT-95-5/18-PT
Datum: 29. septembar 2008.

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III

U sastavu: sudija Patrick Robinson, predsjedavajući sudija
sudija Iain Bonomy, pretpretresni sudija
sudija Michéle Picard

Sekretar: g. Hans Holthuis

TUŽILAC

protiv

RADOVANA KARADŽIĆA

JAVNO

ISPRAVAK PREDLOŽENE DRUGE IZMIJENJENE OPTUŽNICE

Tužilaštvo:
Alan Tieger
Mark B. Harmon

Optuženi:
Radovan Karadžić

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Predmet br. IT-95-5/18-PT

TUŽILAC

protiv

RADOVANA KARADŽIĆA

JAVNO

ISPRAVAK PREDLOŽENE DRUGE IZMIJENJENE OPTUŽNICE

1. Dana 22. septembra 2008. Tužilaštvo je dostavilo predloženu Drugu izmijenjenu optužnicu.[259] Tužilaštvo ovim ispravlja treći dio prve rečenice paragrafa 12 predložene Druge izmijenjene optužnice i dodaje dvije riječi koje su označene masnim slovima u donjem tekstu:

članovi **SDS-a i** državnih organa bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva i ratna povjereništva (dalje u tekstu: politički i vladini organi bosanskih Srba);[*]

Broj riječi /u originalu/: 89 riječi

Dana 29. septembra 2008.
U Haagu, Nizozemska

/potpis na originalu/
Alan Tieger,
viši zastupnik Tužilaštva

---

[259] Tužilac protiv Karadžića, predmet br. IT-95-5/18-PT, Zahtjev za izmjenu Prve izmijenjene optužnice, 22. septembar 2008.

[*] Umjesto "državnih organa bosanskih Srba" treba stajati "vladina tijela bosanskih Srba"(Bosnian Serbs government bodies). Radi se o prevodilačkoj grešci (napomena priređivača).

VII

DRUGA IZMIJENJENA I DOPUNJENA OPTUŽNICA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA

18. februar 2009.

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Predmet br. IT-95-5/18-PT

TUŽILAC
MEĐUNARODNOG SUDA

PROTIV

RADOVANA KARADŽIĆA

DRUGA IZMIJENJENA OPTUŽNICA

Tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, na osnovu svojih ovlaštenja iz člana 18 Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (dalje u tekstu: Statut), optužuje:

RADOVANA KARADŽIĆA

za **GENOCID, ZLOČINE PROTIV ČOVJEČNOSTI i KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA,** kako slijedi:

OPTUŽENI

1. Radovan KARADŽIĆ je rođen 19. juna 1945. godine u opštini Šavnik, Republika Crna Gora, Savezna Republika Jugoslavija.

2. Radovan KARADŽIĆ je bio jedan od članova osnivača Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: SDS), koja je osnovana 12. jula 1990. godine u Bosni i Hercegovini (dalje u tekstu: BiH). Bio je predsjednik SDS-a od 12. jula 1990. do 19. jula 1996, kada je dao ostavku.

3. Radovan KARADŽIĆ je bio predsjedavajući Savjeta za nacionalnu bezbjednost Srpske Republike Bosne i Hercegovine (kasnije Republike Srpske, dalje u tekstu, zajedno s Republikom Srpskom: RS), koji je osnovan 27. marta 1992. godine. Bio je član tročlanog Predsjedništva RS-a od njegovog formiranja, 12. maja 1992. godine. Istog dana izabran je za predsjednika Predsjedništva. Od početka juna 1992. do 17. decembra 1992. Radovan KARADŽIĆ je takođe bio predsjednik proširenog Predsjedništva RS-a. Predsjedništvo RS-a, a kasnije prošireno Predsjedništvo RS-a, bilo je vrhovni komandant oružanih snaga RS-a sve do 17. decembra 1992, kada je Radovan KARADŽIĆ postao jedini predsjednik RS-a. Radovan KARADŽIĆ je bio jedini predsjednik RS-a i vrhovni komandant oružanih snaga RS-a od 17. decembra 1992. do približno 19. jula 1996.

4. Najkasnije od marta 1992. godine do približno 19. jula 1996. godine Radovan KARADŽIĆ je bio najviša civilna i vojna vlast u RS-u.

INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

Član 7(1) Statuta

5. Radovan KARADŽIĆ snosi individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta Međunarodnog suda za zločine navedene u članovima 3, 4 i 5 Statuta za koje se tereti u ovoj optužnici, a koje je planirao, podsticao, naredio, počinio i/ili pomagao i podržavao. Kad u ovoj optužnici koristi riječ "počinio", tužilac nema namjeru da sugeriše da je optuženi fizički počinio bilo koji od zločina za koje se lično tereti. U kontekstu odgovornosti

optuženog prema članu 7(1), riječ "počinio" označava njegovo učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu.

Udruženi zločinački poduhvat

6. Radovan KARADŽIĆ je svaki od zločina za koji se tereti počinio u dogovoru s drugima, učestvujući u nekoliko povezanih udruženih zločinačkih poduhvata, od kojih je svaki opisan u nastavku teksta. Radovan KARADŽIĆ, a od maja 1992. i Ratko MLADIĆ bili su ključni učesnici sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata koji je trajao najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. Njihov cilj je bio trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina koji se stavljaju na teret u ovoj optužnici.

7. Radovan KARADŽIĆ i Ratko MLADIĆ su djelovali u dogovoru s raznim drugim osobama, oslanjajući se u postizanju svojih ciljeva na zločine koji su vršeni na raznim lokacijama i u različito vrijeme, kako se navodi u Optužnici.

8. Konkretno, Radovan KARADŽIĆ i Ratko MLADIĆ su, u raznim periodima za vrijeme postojanja sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata, učestvovali u još tri udružena zločinačka poduhvata, sa sljedećim ciljevima: (1) širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, (2) eliminacija bosanskih Muslimana u Srebrenici i (3) uzimanje osoblja UN-a za taoce. Realizacija svakog od tih ciljeva bila je povezana s ciljem sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koje su bosanski Srbi polagali pravo.

a) Zločini počinjeni s ciljem da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo

9. Najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u sveobuhvatnom udruženom zločinačkom poduhvatu da se stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti trajno ukloni s područja BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, sredstvima koja su uključivala činjenje sljedećih zločina za koje se optuženi tereti u Optužnici: genocid

(po tački 1), progon, istrebljivanje, ubistvo, deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje). Radovanu KARADŽIĆU i drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bila je zajednička namjera da se počini svaki od tih zločina.

10. Alternativno, zajednički cilj Radovana KARADŽIĆA i drugih učesnika uključivao je barem zločine deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje). Moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata, ili osobe koje je bilo koji učesnik udruženog zločinačkog poduhvata koristio da izvrše actus reus zločina obuhvaćenih zajedničkim ciljem, mogli počiniti zločine genocida (po tački 1 i/ili tački 2), progona, istrebljivanja i ubistva. Znajući da su takvi zločini moguća posljedica realizacije cilja udruženog zločinačkog poduhvata, Radovan KARADŽIĆ je svjesno preuzeo taj rizik.

11. Radovan KARADŽIĆ je djelovao u dogovoru s drugim učesnicima tog zločinačkog poduhvata, uključujući: Momčila KRAJIŠNIKA, Ratka MLADIĆA, Slobodana MILOŠEVIĆA, Biljanu PLAVŠIĆ, Nikolu KOLJEVIĆA, Miću STANIŠIĆA, Momčila MANDIĆA, Jovicu STANIŠIĆA, Franka SIMATOVIĆA, Željka RAŽNATOVIĆA (zvanog "Arkan") i Vojislava ŠEŠELJA. Svaka od tih osoba je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinijela postizanju njihovog zajedničkog cilja.

12. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su članovi rukovodstva bosanskih Srba; članovi SDS-a i državnih organa bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva i ratna povjereništva (dalje u tekstu: politički i državni organi bosanskih Srba); komandanti, pomoćnici komandanata, viši oficiri i načelnici jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije (dalje u tekstu: MUP Srbije), Jugoslovenske narodne armije (dalje u tekstu: JNA), Vojske Jugoslavije (dalje u tekstu: VJ), vojske Srpske Republike BiH, koja se kasnije zvala Vojska RS (dalje u tekstu: VRS), Ministarstva unutrašnjih poslova bosanskih Srba (dalje u tekstu: MUP) i Teritorijalne odbrane bosanskih Srba (dalje u tekstu: TO) na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou; i vođe srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne. Alternativno, neke ili sve te osobe

nisu bile učesnici udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u svrhu realizacije cilja tog poduhvata, kako se opisuje u nastavku teksta.

13. Učesnici tog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima za izvršenje zločina počinjenih u realizaciji svog cilja. Osobe korištene za izvršenje tih zločina bile su članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba; i pripadnici MUP-a, VRS-a, JNA, VJ-a, TO-a, MUP-a Srbije, srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne, kao i lokalni bosanski Srbi (dalje u tekstu: srpske snage).

14. Radovan KARADŽIĆ je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina na jedan ili više sljedećih načina:

(a) formulisanjem, unapređenjem i/ili podsticanjem razvoja i provođenja politike SDS-a i državnih organa bosanskih Srba, čija svrha je bila ostvarenje cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili učešćem u tome;

(b) učešćem u osnivanju, podržavanju i/ili održavanju političkih i državnih organa bosanskih Srba, VRS-a, TO-a i MUP-a, paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba (dalje u tekstu: snage bosanskih Srba), preko kojih se ostvarivao cilj udruženog zločinačkog poduhvata;

(c) širenjem, podsticanjem i/ili omogućavanjem širenja propagande među bosanskim Srbima, u namjeri da se u njima izazove strah i mržnja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili da se na drugi način osigura njihova podrška i učešće u postizanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata, između ostalog:

- da bosanskim Srbima prijeti opasnost od ugnjetavanja, pa i genocida, od strane bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata; i

- da su područja na kojima žive bosanski Muslimani i bosanski Hrvati zemlja bosanskih Srba;

(d) podsticanjem, potpomaganjem i/ili ovlaštavanjem političkih i državnih organa bosanskih Srba, članova i funkcionera SDS-a, kao i srpskih snaga da vrše djela koja doprinose realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata i/ili davanjem naloga za to;

(e) učešćem u planiranju ili formulaciji djela koja su vršili politički i državni organi bosanskih Srba, članovi i funkcioneri SDS-a i srpske snage u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata;

(f) obezbjeđivanjem, omogućavanjem, podsticanjem i/ili podržavanjem učešća snaga JNA/VJ i paravojnih snaga iz Srbije u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata;

(g) nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da osigura da politički i državni organi bosanskih Srba i/ili snage bosanskih Srba djeluju da bi zaštitili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate koji borave na područjima pod njihovom kontrolom, dok je na to bio obavezan na osnovu svojih funkcija opisanih u paragrafu 33;

(h) omogućavanjem i/ili podsticanjem činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane srpskih snaga, političkih i državnih organa bosanskih Srba, nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina, dok je na to bio obavezan na osnovu svojih funkcija opisanih u paragrafu 33;

(i) podržavanjem i/ili omogućavanjem pokušaja da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili učešćem u takvim pokušajima; i

(j) nalaganjem da se humanitarna pomoć enklavama bosanskih Muslimanima i/ili bosanskih Hrvata na području pod kontrolom političkih i državnih organa bosanskih Srba i/ili snaga bosanskih Srba ograniči u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za te stanovnike u sklopu realizacije cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili odobravanjem takvog ograničavanja.

b) Zločini počinjeni s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja

15. Od aprila 1992. do novembra 1995. Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom. Taj cilj je uključivao činjenje zločina terorisanja, protivpravnih napada na civile i ubistva, za koje se optuženi tereti u ovoj optužnici.

16. Radovan KARADŽIĆ i drugi koji su u tom udruženom zločinačkom poduhvatu djelovali u dogovoru s njim, uključujući Momčila KRAJIŠNIKA, Ratka MLADIĆA, Biljanu PLAVŠIĆ, Nikolu KOLJEVIĆA, Stanislava GALIĆA, Dragomira MILOŠEVIĆAi Vojislava ŠEŠELJA, imali su zajedničku namjeru da se počini svaki od tih zločina. Svaka od tih osoba je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinijela postizanju tog cilja.

17. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi rukovodstva bosanskih Srba; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na republičkom nivou; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou na području Sarajeva ili nadležni za područje Sarajeva; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici jedinica JNA, VRS-a, TO-a i MUP-a u čijoj zoni odgovornosti je bilo područje Sarajeva, vođe srpskih paravojnih i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti. Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše

zločine počinjene u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta.

18. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima za izvršenje zločina počinjenih u realizaciji svog cilja. Za izvršenje tih zločina korišteni su sljedeći: do približno 20. maja 1992. pripadnici JNA koji su djelovali na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti; pripadnici VRS-a, a posebno pripadnici Sarajevsko-romanijskog korpusa, kao i pripadnici drugih jedinica srpskih snaga koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti (dalje u tekstu: snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo).

19. Radovan KARADŽIĆ je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14(a) do 14(f) i 14(h) do 14(j) u vezi s ciljem širenja terora.

c) Zločini počinjeni da bi se eliminisali bosanski Muslimani u Srebrenici

20. Počevši od dana koji su neposredno prethodili provođenju plana da se eliminišu bosanski Muslimani u Srebrenici 11. jula 1995. pa sve do 1. novembra 1995. Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. Taj cilj je obuhvatao ili se u potpunosti svodio na zločine genocida (po tački 2), progona, istrebljivanja, ubistva, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje), za koje se optuženi tereti ovoj optužnici.

21. Radovan KARADŽIĆ je s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, uključujući Ratka MLADIĆA, imao zajedničku namjeru da se počini svaki od tih zločina. Svaki od tih učesnika je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinio postizanju tog cilja.

22. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na republičkom nivou; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou na području Srebrenice, Vlasenice, Bratunca i/ili Zvornika, ili nadležni za ta područja; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici jedinica VRS-a i MUP-a koje su djelovale na područjima u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i/ili u opštini Trnovo, ili su ta područja bila u njihovoj zoni odgovornosti; i pripadnici jedinice MUP-a Srbije poznate pod nazivom "Škorpioni". Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta.

23. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima da izvrše zločine počinjene u realizaciji svog cilja. Za izvršenje tih zločina korišteni su pripadnici VRS-a i MUP-a koji su djelovali na područjima u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i/ili u opštini Trnovo, ili su ta područja bila u njihovoj zoni odgovornosti; i pripadnici jedinice MUP-a Srbije poznate pod nazivom "Škorpioni" (dalje u tekstu: snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu). "Škorpioni" su djelovali i činili zločine isključivo u opštini Trnovo.

24. Radovan KARADŽIĆ je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj eliminisanja bosanskih Muslimana u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14(a) do 14(e) i 14(g) do 14(j) u vezi s ciljem eliminisanja bosanskih Muslimana u Srebrenici.

d) Zločin uzimanja talaca

25. Tokom maja i juna 1995. Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se osoblje Ujedinjenih nacija (dalje u tekstu: UN) uzme za taoce kako bi se Sjevernoatlantski savez (dalje u tekstu: NATO) prisilio da se uzdrži od vazdušnih napada na vojne ciljeve

bosanskih Srba. Taj cilj je uključivao zločin uzimanja talaca, za koji se optuženi tereti ovoj optužnici.

26. Radovan KARADŽIĆ je s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, uključujući Ratka MLADIĆA, imao zajedničku namjeru da se izvrši taj zločin. Svaki od tih učesnika je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinio postizanju tog cilja.

27. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici VRS-a i MUP-a. Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja tog udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta.

28. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću pripadnika VRS-a i MUP-a i koristeći se njima da izvrše zločine počinjene u realizaciji svog cilja.

29. Radovan KARADŽIĆ je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj uzimanja talaca, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14(a), (b), (d), (e) i (h) u vezi s ciljem uzimanja talaca.

Planiranje, podsticanje, naređivanje, i/ili pomaganje i podržavanje

30. Pored krivične odgovornosti koja proizlazi iz njegovog učešća u tim udruženim zločinačkim poduhvatima, Radovan KARADŽIĆ zbog svog činjenja i nečinjenja opisanog u paragrafu 14 snosi individualnu krivičnu odgovornost za planiranje, podsticanje, naređivanje, i/ili pomaganje i podržavanje zločina za koje se tereti u ovoj optužnici.

31. Radovan KARADŽIĆ je planirao (činjenjem koje uključuje ono opisano u paragrafu 14(a) i/ili (e) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti), podsticao (činjenjem i nečinjenjem koje uključuje ono opisano u paragrafu 14(a), (b), (c), (d), (e), (f) i/ili (h) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti) i naredio (činjenjem koje uključuje ono opisano u paragrafu 14(d)

i/ili (j) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti) svaki od zločina za koje se tereti u ovoj optužnici. Njegova neposredna namjera je bila da izvršenje njegovih planova i naređenja i/ili ponašanje i djela koje je podsticao uključe ili dovedu do zločina za koje se tereti u ovoj optužnici, ili je bio svjestan znatne vjerovatnoće da će se to dogoditi. Radovan KARADŽIĆ je zločine za koje se tereti u ovoj optužnici pomagao i podržavao činjenjem i nečinjenjem, uključujući ono koje se opisuje u paragrafu 14(a), (b), (c), (d), (e), (f), (g), (h), (i) i/ili (j) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti. On je bio svjestan vjerovatnoće da će zločini za koje se tereti biti počinjeni i da će njegovo činjenje i nečinjenje doprinijeti njihovom počinjenju.

Član 7(3) Statuta

32. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ snosi individualnu krivičnu odgovornost kao nadređeni prema članu 7(3) Statuta za zločine za koje se tereti.

33. Najkasnije od marta 1992. do približno 19. jula 1996. Radovan KARADŽIĆ je bio najviša civilna i vojna vlast u RS-u. U svojstvu predsjednika SDS-a, člana Savjeta za nacionalnu bezbjednost RS-a, člana i predsjednika Predsjedništva i proširenog Predsjedništva RS-a, predsjednika RS-a i vrhovnog komandanta oružanih snaga RS-a, i shodno svojim de facto ovlaštenjima priznatog vođe bosanskih Srba, bio je nadređen snagama bosanskih Srba i političkim i državnim organima bosanskih Srba koji su učestvovali u zločinima za koje se kao optuženi tereti u ovoj optužnici, i vršio je efektivnu kontrolu nad tim snagama i organima.

34. Radovan KARADŽIĆ je, posredstvom brojnih izvora, znao ili je bilo razloga da zna da se pripadnici snaga bosanskih Srba i/ili politički i državni organi bosanskih Srba spremaju da počine zločine ili da su ih već počinili, a među tim izvorima bili su:

(a) njegovo vlastito učešće u pripremanju, planiranju i/ili izvršenju tih zločina;

(b) informacije u vezi s činjenjem tih zločina koje je dobijao od pripadnika snaga bosanskih Srba, rukovodstva bosanskih Srba, političkih i državnih organa bosanskih Srba, međunarodne zajednice, sredstava javnog informisanja i/ili drugih osoba; i/ili

(c) njegov lični uvid u dokaze o činjenju tih zločina.

35. Radovan KARADŽIĆ nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi činjenje zločina od strane pripadnika snaga bosanskih Srba i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba i/ili da kazni počinioce tih zločina. U kontekstu člana 7(3) Statuta, riječ "počiniti" obuhvata sve vidove odgovornosti predviđene članovima 7(1) i 7(3) Statuta. Činjenje i nečinjenje Radovana KARADŽIĆA koje pokazuje da on nije preduzeo takve neophodne i razumne mjere uključuje sljedeće:

(a) njegov propust da naredi ili pokrene prave ili adekvatne istrage na osnovu uvjerljivih navoda o zločinima koje su počinile snage bosanskih Srba i/ili politički i državni organi bosanskih Srba;

(b) njegov propust da nadležnim organima dostavi informacije o zločinima koje su snage bosanskih Srba i/ili politički i državni organi bosanskih Srba počinili ili koje su mogli počiniti;

(c) njegov propust da izrekne disciplinske mjere, razriješi dužnosti, ražaluje, ne unaprijedi ili ne nagradi pripadnike snaga bosanskih Srba i/ili članove političkih i državnih organa bosanskih Srba koji su učestvovali u činjenju zločina i/ili koji nisu spriječili svoje podređene da počine zločine ili nisu kaznili počinioce; i/ili

(d) njegov propust da izda naređenja, koja su u datim okolnostima bila nužna i razumna, da bi se zabranilo ili zaustavilo činjenje zločina od strane snaga bosanskih Srba i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba.

OPTUŽBE
TAČKA 1
GENOCID

36. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao genocid nad dijelom nacionalnih, etničkih i/ili vjerskih grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takvih. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo

razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju počiniti genocid ili da su ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

37. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 14, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo.

38. Cilj tog udruženog zločinačkog poduhvata postignut je prvenstveno kampanjom progona, kao što se navodi u ovoj optužnici. Ta kampanja progona je u nekim opštinama, u periodu od 31. marta 1992. do 31. decembra 1992, uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve. U tim opštinama, za uništenje je ciljan značajan dio grupe bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, konkretno njihovo rukovodstvo, kao i znatan broj pripadnika tih dviju grupa. Namjera da se te grupe djelimično unište manifestirana je na najekstremniji način u Bratuncu, Brčkom, Foči, Ključu, Kotor-Varošu, Prijedoru, Sanskom Mostu, Višegradu, Vlasenici i Zvorniku.

39. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da djelimično unište te grupe. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti genocid. Radovan KARADŽIĆ je znao da je genocid moguća posljedica ostvarivanja cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i svjesno je preuzeo taj rizik.

40. U periodu od 31. marta 1992. do 31. decembra 1992. politički i državni organi bosanskih Srba i srpske snage izvršili su sljedeća djela protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata:

(a) ubijanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa. Ta ubijanja uključuju sljedeće:

i. ubijanja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu A;i

ii. ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu B, kao i ubijanja koja su počinjena za vrijeme okrutnog i nečovječnog postupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima koji se navode u Prilogu C.

(b) nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, tokom njihovog zatočeništva u zatočeničkim objektima, uključujući objekte navedene u Prilogu C. Na tim lokacijama, zatočenici su podvrgavani okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja i premlaćivanja; i

(c) zatočenje hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, u zatočeničkim objektima, uključujući objekte koji su navedeni u Prilogu C, u životnim uslovima smišljenim tako da dovedu do fizičkog uništenja tih grupa, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad, kao i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 1: GENOCID, kažnjiv po članovima 4(3)(a) i 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKA 2
GENOCID

41. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao genocid nad dijelom nacio-

nalnih, etničkih i/ili vjerskih grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takvih. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine genocid ili da su ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

42. Kao što se navodi u paragrafima 20 do 24, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. Radovan KARADŽIĆ je namjeravao uništiti bosanske Muslimane u Srebrenici kao dio nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana. On je tu namjeru dijelio s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata.

43. Alternativno, kako se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti genocid nad bosanskim Muslimanima iz Srebrenice. Radovan KARADŽIĆ je znao da je taj genocid moguća posljedica ostvarivanja tog sveobuhvatnog cilja i svjesno je preuzeo taj rizik.

44. U martu 1995. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima proveo u djelo i/ili koristio druge da provede u djelo plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovnika, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice. Ta akcija je bila dio cilja, koji su imali kao učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo.

45. Dana 6. jula 1995. ili približno tog datuma, snage bosanskih Srba napale su srebreničku enklavu. Samo nekoliko dana poslije tog napada, Radovan KARADŽIĆ je zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Radovan KARADŽIĆ i

drugi su prije 11. jula 1995. započeli s ostvarivanjem svog zajedničkog cilja i/ili korištenjem drugih da ostvare svoj zajednički cilj: eliminisanje bosanskih Muslimana u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.

46. U periodu od 11. do 13. jula 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu terorisale su i zlostavljale bosanske Muslimane koji su se nalazili u Potočarima. Dana 12. jula 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu počele su razdvajati srebreničke muškarce i dječake od žena i djece. Dijelu starijih muškaraca dopušteno je da ostanu s porodicama. Više od hiljadu muškaraca i dječaka odvojeno je i zatočeno u Potočarima. Istoga dana snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu počele su s protjerivanjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Za vrijeme operacije prisilnog premještanja i poslije nje, pogubljenja muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, vršena su u vidu situacionih ubistava. Osim više od hiljadu muškaraca i dječaka koji su odvojeni i zatočeni u Potočarima, snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu zarobile su na hiljade muškaraca i dječaka koji su pokušali pobjeći iz enklave ili su im se predali. Muškarci i dječaci su prije pogubljenja premlaćivani. Dana 13. jula 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu započele su s organizovanim pogubljenjima muškaraca i dječaka koji su odvojeni i zatočeni, kao i onih koji su se predali ili su zarobljeni. Žrtve tih pogubljenja su pokopane, a dio njih je kasnije ekshumiran i ponovo pokopan u pokušaju da se sakriju zločini.

47. U periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu izvršile su sljedeća djela:

(a) ubijanje više od 7.000 srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, putem organizovanih i situacionih pogubljenja, uključujući ona koja se navode u Prilogu E (Dio 1) i Prilogu E (Dio 2); i

(b) nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana iz Srebrenice, muškog i ženskog pola, uključujući, između ostalog, odvajanje muškaraca i dječaka od njihovih porodica i prisilno odvođenje žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 2: GENOCID, kažnjiv po članovima 4(3)(a), 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKA 3
PROGONI

48. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao progone bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata na političkoj i/ili vjerskoj osnovi. Radovan KARADŽIĆ se konkretno tereti za progone u sljedećim opštinama: Banja Luka, Bijeljina, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Bratunac, Brčko, Čajniče, Donji Vakuf, Foča, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac, Višegrad, Vlasenica, Vogošća i Zvornik (dalje u tekstu: opštine), kao i progone bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine progone ili da su ih već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

49. Takva djela progona počinjena su kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u opštinama, kao i cilja elimisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Radovan KARADŽIĆ je na ostvarivanju tih ciljeva, činjenjem zločina progona, djelovao u dogovoru s raznim drugim osobama, zavisno od perioda i lokacije.

50. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 14, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem činjenja zločina, uključujući progon. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da na političkoj i/ili vjerskoj osnovi u opštinama počine djela progona koja se navode u paragrafu 60. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog

poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogle počiniti takva djela progona. Radovan KARADŽIĆ je znao da je progon moguća posljedica ostvarivanja cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i spremno je preuzeo taj rizik.

51. Djela progona izvršena u opštinama i nad bosanskim Muslimanima u Srebrenici primjeri su kampanje progona širih razmjera koja je provedena u velikim dijelovima BiH u skladu s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo.

52. U skladu s tim ciljem, počevši od marta 1992, srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba napadali su gradove i sela u opštinama i/ili preuzimali kontrolu nad njima. Najveći dio tog preuzimanja vlasti izvršen je tokom 1992, ali ono se nastavilo i nakon toga. Srebrenička enklava je zauzeta u julu 1995.

53. Za vrijeme tog zauzimanja vlasti i poslije njega, pa sve do 30. novembra 1995. srpske snage i politički i vladini organi bosanskih Srba vršili su djela progona nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, uključujući uvođenje restriktivnih i diskriminatornih mjera, pretrese, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata.

54. Srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba su u opštinama takođe osnivali i vodili zatočeničke objekte u kojima su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili zatočeni i podvrgnuti djelima progona, uključujući ubijanje, okrutno postupanje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, prisilni rad, protivpravno zatočenje i nečovječno postupanje.

55. Ta djela, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu iz opština. Drugi su fizički protjerani.

56. Hiljade bosanskih Muslimana, koji su prisilno iseljeni iz svojih domova u istočnoj Bosni, pobjeglo je u srebreničku enklavu.

57. U martu 1995. Radovan KARADŽIĆ i drugi s kojima je on djelovao u dogovoru s ciljem da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo proveli su u djelo i/ili su koristili druge da provedu u djelo plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovništva enklave, bosanskih Muslimana. Prije njenog zauzimanja, ograničen je dovoz humanitarne pomoći u enklavu, a civilni ciljevi su granatirani i gađani iz snajpera u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike enklave i da se njeno stanovništvo ukloni.

58. Kao što je opisano u paragrafima 45 i 46, u danima neposredno prije 11. jula 1995, Radovan KARADŽIĆ je zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Taj cilj učesnika udruženog zločinačkog poduhvata ostvaren je u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Prisilno premještanje i/ili deportacija žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice, terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana u Potočarima, premlaćivanje muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja i "situaciona" i organizovana pogubljenja muškaraca i dječaka bila su dio cilja udruženog zločinačkog poduhvata da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da počine ta djela na političkoj i/ili vjerskoj osnovi.

59. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, deportacijom i prisilnim premještanjem, trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i/ili osobe koje je bilo koji od tih učesnika koristio za izvršenje tih zločina, mogli počiniti progone nad bosanskim Muslimanima iz Srebrenice. Progoni su vršeni putem jednog ili više djela terorisanja i zlostavljanja bosanskih Muslimana u Potočarima, premlaćivanja muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja, "situacionih" i organizovanih pogubljenja muškaraca i dječaka, kao i prisilnog premještanja i/ili deportacije žena, djece i dijela starijih

muškaraca iz Srebrenice. Radovan KARADŽIĆ je znao da je jedno ili više tih djela progona moguća posljedica ostvarivanja tog sveobuhvatnog cilja i svjesno je preuzeo taj rizik.

60. Djela progona koja su izvršili pripadnici srpskih snaga i politički i državni organi bosanskih Srba u sklopu jednog ili više udruženih zločinačkih poduhvata uključivala su sljedeće:

(a) ubijanja, uključujući:

i. ubijanja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama, uključujući slučajeve navedene u Prilogu A;

ii. ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu B, kao i ubijanja koja su počinjena tokom okrutnog i nečovječnog postupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima koji se navode u Prilogu C;

iii. organizovana ubijanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice u julu i avgustu 1995. uključujući slučajeve navedene u Prilogu E (Dio 1); i

iv. situaciona ubistva bosanskih Muslimana iz Srebrenice u julu i avgustu 1995. uključujući slučajeve navedene u Prilogu E (Dio 2);

(b) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući zatočeničke objekte navedene u Prilogu C, kao okrutno ili nečovječno postupanje;

(c) silovanje i druga djela seksualnog nasilja za vrijeme i poslije preuzmanja vlasti u opštinama i zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući zatočeničke objekte navedene u Prilogu C, kao okrutno ili nečovječno postupanje;

(d) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući zatočeničke objekte navedene u Prilogu C, kao okrutno ili nečovječno postupanje. Nehumani uslovi života

stvoreni i održavani u zatočeničkim objektima uključivali su neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;

(e) terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima i premlaćivanje srebreničkih muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja, kao okrutno ili nečovječno postupanje;

(f) prisilno premještanje ili deportacija bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova u opštinama i iz Srebrenice;

(g) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući objekte navedene u Prilogu C;

(h) prisilni rad, uključujući kopanje grobova i rovova i druge oblike prisilnog rada na linijama fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;

(i) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme deportacija ili prisilnih premještanja, ili poslije njih. Oduzimanje imovine je uključivalo praksu prisiljavanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata da potpišu dokumente o prijenosu vlasništva na političke i državne organe bosanskih Srba kako bi im bilo dozvoljeno da odu iz opština;

(j) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte navedene u Prilogu D; i/ili

(k) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera, uključujući sljedeće:

i. uskraćivanje slobode kretanja;

ii. uklanjanje s rukovodećih položaja u lokalnim državnim institucijama i policiji, kao i opšte otpuštanje s posla;

iii. povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga;

iv. protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili

v. uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 3: Progone na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** kažnjiv po članovima 5(h), 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKE 4, 5 i 6
ISTREBLJIVANJE, UBISTVO

61. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao istrebljivanje i ubistvo bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštinama, istrebljivanje i ubistvo bosanskih Muslimana iz Srebrenice i ubistvo civila, stanovnika Sarajeva, i/ili osoba koje nisu aktivno učestvovale u neprijateljstvima. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine istrebljivanje i ubistvo ili da su ih već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

62. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 24, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo; učestvovao je u udruženom zločinačkom poduhvatu širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja; i učestvovao je u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Ti zločini istrebljivanja i/ili ubistva bili su dio cilja sva tri navedena udružena zločinačka poduhvata.

63. Djela istrebljivanja i ubistva, koja su bila dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo, izvršili su pripadnici srpskih snaga i politički i državni

organi bosanskih Srba u periodu od marta 1992. do 30. novembra 1995. Ta djela uključuju sljedeće:

(a) ubijanja za vrijeme i nakon preuzimanja vlasti u opštinama, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu A; i

(b) ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu B, kao i ubijanja koja su počinjena tokom okrutnog i nečovječnog postupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima koji se navode u Prilogu C.

64. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, ako istrebljivanje i/ili ubistvo nisu bili dio tog cilja, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo, i/ili osobe koje je bilo koji od tih učesnika koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti te zločine. Radovan KARADŽIĆ je znao da su istrebljivanje i/ili ubistvo moguće posljedice ostvarivanja cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i svjesno je preuzeo taj rizik.

65. Pripadnici snaga koje su učestvovale u napadu na Sarajevo su u periodu od aprila 1992. do novembra 1995. vršili djela ubistva koja su bila dio cilja širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja. Ta ubistva uključuju lišavanja života putem snajperskog djelovanja i granatiranja, opisana u Prilogu F i Prilogu G.

66. Pripadnici snaga koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu su u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. vršili djela istrebljivanja i ubistva koja su bila dio cilja eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Ta djela uključuju:

(a) organizovana pogubljenja, uključujući slučajeve navedene u **Prilogu E (Dio 1);** i

(b) situaciona ubistva, uključujući slučajeve navedene u **Prilogu E (Dio 2).**

67. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti zločine istrebljivanja i ubistva. Radovan KARADŽIĆ je znao da su takva djela istrebljivanja i/ili ubistva moguća posljedica ostvarivanja tog sveobuhvatnog cilja i svjesno je preuzeo taj rizik.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 4: Istrebljivanje, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** kažnjiv po članovima 5(b), 7(1) i 7(3) Statuta;

Tačka 5: Ubistvo, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** kažnjiv po članovima 5(a), 7(1) i 7(3) Statuta; i

Tačka 6: Ubistvo, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA,** sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949. kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKE 7 i 8
DEPORTACIJA, NEHUMANA DJELA

68. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao prisilno premještanje i deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opština i iz Srebrenice. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine prisilno premještanje i deportaciju ili da su ih već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

69. Kao što je opisano u nastavku teksta, u periodu od marta 1992. do 30. novembra 1995. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno su raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u opštinama i iz Srebrenice, na kojima su oni zakonski boravili, preko de facto ili de jure granice, ili unutar de facto ili de jure granica.

70. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 14, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, sredstvima koja su uključivala zločine prisilnog premještanja i deportacije.

71. Počevši od marta 1992. restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, koji su uvijek bili usmjereni protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštinama, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu. Drugi su fizički protjerani.

72. Ta djela su dovela do toga da je krajem 1992. godine većina bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opština bila prisilno raseljena. Međutim, djela prisilnog raseljavanja nastavila su se i poslije toga, između ostalog, u periodu od januara do marta 1993. kada su srpske snage napale područja Cerske (opština Vlasenica) i Konjević-Polja (opština Bratunac) u istočnoj BiH, natjeravši hiljade bosanskih Muslimana na bijeg.

73. Mnogi bosanski Muslimani koji su prisilno iseljeni iz domova u istočnoj Bosni, kako 1992. godine tako i kasnije, pobjegli su u srebreničku enklavu. Dana 16. aprila 1993. Savjet bezbjednosti UN-a proglasio je Srebrenicu, Žepu, Goražde i Sarajevo[*] (s njihovom okolinom) "zaštićenim zonama"[**] koje neće biti izložene oružanim napadima ni bilo kakvom drugom neprijateljskom činu.

74. Počev od marta 1995. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, a s ciljem da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo, proveo u djelo, i/ili koristio druge da provede u djelo, plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovnika enklave, bosanskih Muslimana. Prije njenog zauzimanja,

---

[*] Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je Rezolucijom 819 (1993) od 16. aprila 1993. Srebrenicu i njezinu okolinu proglasio sigurnosnom zonom. Međutim, Žepa, Goražde, Sarajevo, Tuzla i Bihać su proglašeni sigurnosnim zonama tek Rezolucijom 824 (1993) od 6. maja 1993. (napomena priređivača).

[**] Radi se o "sigurnosnim zonama", a ne o "zaštićenim zonama" (napomena priređivača).

ograničen je dovoz humanitarne pomoći u enklavu, a civilni ciljevi su granatirani i gađani iz snajpera u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike enklave i da se njeno stanovništvo ukloni.

75. Kao što je opisano u paragrafima 45 i 46, u danima neposredno prije 11. jula 1995, Radovan KARADŽIĆ je zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Taj cilj učesnika udruženog zločinačkog poduhvata ostvaren je u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Ta djela prisilnog premještanja bila su dio cilja eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Alternativno, ta djela prisilnog premještanja bila su dio sveobuhvatnog cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 7: Deportaciju, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** kažnjiv **po članovima 5(d), 7(1) i 7(3) Statuta; i**

Tačka 8: Nehumana djela (prisilno premještanje), **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** kažnjiv po članovima 5(i), 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKE 9 i 10
TERORISANJE, PROTIVPRAVNI NAPADI

76. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao zločine terorisanja i protivpravnih napada na civile. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da njegovi podređeni čine zločine terorisanja i protivpravnih napada na civile ili da su ih već počinili. Radovan KARADŽIĆ nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

77. Kao što se navodi u paragrafima 15 do 19, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja protiv civilnog stanovništva Sarajeva, pri čemu je primarni cilj te kampanje bio širenje terora među civilnim stanovništvom. Ta kampanja je uključivala zločine terorisanja i protivpravnih napada na civile, kao i ubistva, kao što se navodi u paragrafu 65. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da, kao primarni cilj kampanje, šire teror među civilnim stanovništvom Sarajeva.

78. Približno u vrijeme kada je 6. aprila 1992. Bosna i Hercegovina međunarodno priznata kao nezavisna država, u Sarajevu su izbila oružana neprijateljstva. Približno u isto vrijeme, izvršena je blokada grada i on je podvrgnut granatiranju i snajperskom djelovanju.

79. U periodu od aprila 1992. do novembra 1995. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugim učesnicima ovog udruženog zločinačkog poduhvata formulisao i proveo, i/ili koristio pripadnike snaga koje su učestvovale u napadu na Sarajevo da formuliše i provede vojnu strategiju granatiranja i snajperskog djelovanja radi ubijanja, sakaćenja, ranjavanja i terorisanja civilnog stanovništva Sarajeva. Granatiranjem i snajperskim djelovanjem ubijeno je i ranjeno na hiljade civila oba pola i svih uzrasta, uključujući djecu i starije osobe.

80. Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja sastojala se od direktnih napada na civilno stanovništvo ili na pojedinačne civile koji nisu neposredno učestvovali u neprijateljstvima. Ti napadi su uključivali neselektivne i prekomjerne napade, koji nisu bili u srazmjeri s očekivanom konkretnom i neposrednom vojnom prednošću.

81. Snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo granatirale su i otvarale snajpersku vatru na civile dok su ovi obavljali svakodnevne civilne aktivnosti. Ljudi su ranjavani i ubijani u vlastitim domovima. S obzirom da nije bilo plina, struje ili tekuće vode, ljudi su bili prisiljeni da izlaze iz svojih domova, čime se povećavao rizik od smrti. Stalna prijetnja smrću i ranjavanjem prouzročila je kod civilnih stanovnika Sarajeva velike traume i psihičke povrede.

82. Konkretni slučajevi snajperskog djelovanja i granatiranja u sklopu te kampanje uključuju, kao ilustrativne primjere, incidente navedene u Prilogu F, odnosno Prilogu G.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 9: Djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA,** kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta; i

Tačka 10: Protivpravne napade na civile, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA,** kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKA 11
UZIMANJE TALACA

83. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao uzimanje vojnih posmatrača i pripadnika mirovnih snaga UN-a za taoce. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine zločin uzimanja talaca ili da su ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

84. Kao što se navodi u paragrafima 25 do 29, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu uzimanja talaca kako bi prisilio NATO da se uzdrži od vazdušnih napada na vojne ciljeve bosanskih Srba. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da uzmu taoce kako bi prisilili NATO da se uzdrži od vazdušnih napada.

85. Reagujući na granatiranje Sarajeva i drugih područja BiH od strane snaga bosanskih Srba, snage NATO-a izvršile su 25. i 26. maja 1995. vazdušne napade na vojne ciljeve bosanskih Srba u BiH.

86. U periodu od približno 26. maja 1995. do 19. juna 1995. snage bosanskih Srba zatočile su više od dvije stotine pripadnika mirovnih snaga i vojnih posmatrača UN-a na raznim lokacijama, uključujući Pale, Sarajevo,

Banju Luku i Goražde, i držale ih kao taoce na raznim lokacijama u RS-u, uključujući lokacije od strateškog ili vojnog značaja, kako bi te lokacije osigurale od vazdušnih napada NATO-a i spriječile daljnje vazdušne napade. Trećim stranama, uključujući komandante NATO-a i UN-a, upućene su prijetnje da će daljnji napadi NATO-a na vojne ciljeve bosanskih Srba dovesti do ranjavanja, smrti ili zadržavanja zatočenika u zatočeništvu. Dio zatočenih je u zatočeništvu bio napadan i na druge načine maltretiran.

87. Za vrijeme pregovora sa srpskim čelnicima iz Srbije i Bosne, među kojima je bio i Radovan KARADŽIĆ, kao i poslije tih pregovora, zatočenici su, u periodu od 3. do 19. juna 1995. godine, u fazama puštani na slobodu.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 11: Uzimanje talaca, **KRŠENJE ZAKONA ILI OBIČAJA RATOVANJA,** sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(b) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta.

OPŠTI NAVODI

88. Sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločini protiv čovječnosti, izuzev onog u okviru kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, bilo je dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločini protiv čovječnosti, a koje je bilo dio kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, bilo je dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva Sarajeva.

89. Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica u BiH je postojao oružani sukob.

90. Žrtve svih zločina koji se stavljaju na teret kao kršenja zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija iz 1949. godine bile su osobe koje nisu aktivno učestvovale u neprijateljstvima.

91. Radovan KARADŽIĆ je bio obavezan da poštuje zakone i običaje kojima se reguliše vođenje oružanih sukoba, uključujući Ženevske konvencije iz 1949. godine i njihove dopunske protokole.

Dana 18. februara 2009.
U Haagu,
Nizozemska

/potpis na originalu/
Serge Brammertz,
tužilac

Prilog A

Ubijanja koja se ne dovode u vezu sa zatočeničkim objektima

OPŠTINA	INCIDENT	DATUM
1. Bijeljina	1.1 Ubistvo najmanje 48 civila u gradu Bijeljini	1. i 2. aprila 1992.
2. Bosanski Novi	2.1 Ubistvo otprilike tri muškarca na mostu u Blagaj-Japri	9. juna 1992. ili približno tog datuma
3. Bratunac	3.1 Ubistvo najmanje 12 ljudi u selu Hranča	od 3. do 9. maja 1992.
	3.2 Ubistvo najmanje 65 muškaraca u selu Glogova	9. maja 1992. ili približno tog datuma
4. Brčko	4.1 Ubistvo najmanje deset muškaraca u hotelu "Posavina"	4. maja 1992. ili približno tog datuma
	4.2 Ubistvo najmanje šest ljudi u selu Mujkići	7. maja 1992. ili približno tog datuma
	4.3 Ubistvo više muškaraca na području Starog Grada u Brčkom i u blizini zgrade SJB-a	7. maja 1992. ili približno tog datuma
5. Foča	5.1 Ubistvo najmanje devet muškaraca u vojnom skladištu u Pilipovićima	26. aprila 1992. ili približno tog datuma
	5.2 Ubistvo više civila iz sela Jeleč	od 1. do 5. maja 1992.
	5.3 Ubistvo najmanje 27 ljudi u naselju Čohodor-Mahala u Foči	sredinom juna 1992.
	5.4 Ubistvo više ljudi koji su se skrivali u šumi kod Mješaje/Trošnja	početkom jula 1992.
6. Ilijaš	6.1 Ubistvo najmanje 20 ljudi iz sela Lješevo	od 4. do 5. juna 1992.
7. Ključ	7.1 Ubistvo više ljudi u Pudinom Hanu	28. maja 1992. ili približno tog datuma
	7.2 Ubistvo najmanje 38 ljudi u selu Prhovo i na putu za Peći	1. juna 1992. ili približno tog datuma
	7.3 Ubistvo najmanje 144 osobe u Biljanima	10. jula 1992. ili približno tog datuma

8. Kotor-Varoš	8.1 Ubistvo više muškaraca u naselju Kotor, na putu od Kotora do Doma zdravlja u Kotor-Varoši i ispred Doma zdravlja u Kotor-Varoši	25. juna 1992. ili približno tog datuma
	8.2 Ubistvo više muškaraca u Dabovcima	sredinom avgusta 1992.
	8.3 Ubistvo najmanje osam ljudi u džamiji u Hanifićima	sredinom avgusta 1992.
	8.4 Ubistvo više muškaraca u školi u Grabovici i oko nje	3. novembra 1992. ili približno tog datuma
9. Novi Grad	9.1 Ubistvo najmanje 15 muškaraca nakon što su uhvaćeni dok su bježali iz sela Ahatovići	29. maja 1992. ili približno tog datuma
10. Prijedor	10.1 Ubistvo više ljudi u Kozarcu i okolini	od 24. maja do juna 1992.
	10.2 Ubistvo više ljudi na području Hambarina i Ljubije	od 23. maja do 1. jula 1992.
	10.3 Ubistvo više ljudi u Kamičanima	26. maja 1992. ili približno tog datuma
	10.4 Ubistvo više muškaraca u selu Jaskići	14. juna 1992. ili približno tog datuma
	10.5 Ubistvo više ljudi u selima na području Brda	od 1. do 23. jula 1992.
	10.6 Ubistvo više muškaraca u selu Bišćani i okolnim zaseocima Hegići, Mrkalji, Ravine, Duratovići, Kadići, Lagići i Čemernica	20. jula 1992. ili približno tog datuma
	10.7 Ubistvo više muškaraca u rudniku željezne rude Kipe u Ljubiji	25. jula 1992. ili približno tog datuma
	10.8 Ubistvo više muškaraca na fudbalskom stadionu u Ljubiji i oko njega	25. jula 1992. ili približno tog datuma
	10.9 Ubistvo najmanje 68 ljudi u selu Briševo	od 23. do 26. jula 1992.
11. Rogatica	11.1 Ubistvo najmanje 24 muškarca koji su odvedeni iz sela Duljevac i korišteni kao živi štit	poslije maja 1992.

12. Sanski Most	12.1 Ubistvo otprilike 28 muškaraca između Begića i mosta Vrhopolje	31. maja 1992. ili približno tog datuma
	12.2 Ubistvo više ljudi u selu Hrustovo	31. maja 1992. ili približno tog datuma
	12.3 Ubistvo otprilike 18 muškaraca iz Kenjara u zaseoku Blaževići	27. juna 1992. ili približno tog datuma
	12.4 Ubistvo više ljudi iz zaseoka Budin, selo Lukavice	1. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	12.5 Ubistvo otprilike sedam muškaraca kod sela Škrljevita	2. novembra 1992. ili približno tog datuma
13. Sokolac	13.1 Ubistvo najmanje 40 muškaraca u selu Novoseoci	22. septembra 1992. ili približno tog datuma
14. Višegrad	14.1 Ubistvo otprilike 70 civila u kući Adema Omeragića u Pionirskoj ulici	14. juna 1992.
	14.2 Ubistvo otprilike 48 civila, koji su prethodno protjerani iz Višegrada, na mjestu zvanom Paklenik kod sela Kalimanići, opština Sokolac	15. juna 1992.
	14.3 Ubistvo više civila na mostovima na Drini	od maja do juna 1992.
15. Vlasenica	15.1 Ubistvo najmanje 20 muškaraca u selu Drum	2. juna 1992. ili približno tog datuma
	15.2 Ubistvo najmanje 60 ljudi u selu Zaklopača	16. maja 1992.
16. Zvornik	16.1 Ubistvo najmanje 15 ljudi u gradu Zvorniku	od 9. do 10. aprila 1992.
	16.2 Ubistvo otprilike 36 ljudi u Rašidovom Hanu	od 28. do 29. aprila 1992.
	16.3 Ubistvo otprilike 190 muškaraca u Gerinoj klaonici	od 5. do 8. juna 1992.

Prilog B

Ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima

OPŠTINA	INCIDENT	DATUM
1. Banja Luka	1.1 Ubistvo najmanje šest muškaraca ispred logora Manjača nakon što su prevezeni iz Osnovne škole "Hasan Kikić" u Sanskom Mostu	3. juna 1992. ili približno tog datuma
	1.2 Smrt gušenjem više zarobljenika dok su kamionima prevoženi iz zatočeničkog objekta “Betonirka” u Sanskom Mostu u logor Manjača	7. jula 1992.
	1.3 Ubistvo više muškaraca ispred logora Manjača nakon što su dovedeni iz logora Omarska	6. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	1.4 Ubistvo najmanje deset muškaraca u logoru Manjača	od 1. juna do 18. decembra 1992.
2. Bijeljina	2.1 Ubistvo najmanje šest muškaraca u logoru Batković	od juna 1992. do juna 1995.
3. Bosanska Krupa	3.1 Ubistvo najmanje 11 muškaraca za vrijeme zatočeništva u Osnovnoj školi "Petar Kočić"	tokom maja 1992. ili približno u to vrijeme
4. Bratunac	4.1 Ubistvo otprilike 50 ljudi za vrijeme zatočeništva u školi "Vuk Karadžić" u Bratuncu	od 10. do 16. maja 1992.
5. Brčko	5.1 Ubistvo više muškaraca u logoru Luka	od 8. maja do 6. juna 1992.
	5.2 Ubistvo više muškaraca u sportskoj dvorani "Partizan" u Brčkom	5. maja 1992. ili približno tog datuma
	5.3 Ubistvo više muškaraca izvedenih iz autobusnog preduzeća "Laser"	5. i 6. maja 1992. ili približno tih datuma
	5.4 Ubistvo otprilike 12 muškaraca u zgradi SJB-a u Brčkom i blizu nje	7. i 8. maja 1992. ili približno tih datuma
6. Čajniče	6.1 Ubistvo najmanje 30 muškaraca zatočenih u kontejneru kod Lovačkog doma u Mostini	18. maja 1992. ili približno tog datuma

7. Donji Vakuf	7.1 Smrt više muškaraca u "Vrbasprometu" ili nakon odvođenja iz te fabrike	od juna do avgusta 1992.
	7.2 Smrt više muškaraca u skladištu TO-a	od juna do jula 1992.
8. Foča	8.1 Ubistvo više od 200 zatočenika u KP domu Foča	od juna do decembra 1992.
9. Kalinovik	9.1 Ubistvo u štali u Ratinama, opština Foča, najmanje 20 muškaraca odvedenih iz skladišta municije na Jelašačkom polju u Kalinoviku	5. avgusta 1992. ili približno tog datuma
10. Ključ	10.1 Ubistvo najmanje 77 muškaraca u školi u Velagićima	1. juna 1992. ili približno tog datuma
11. Kotor-Varoš	11.1 Smrt više muškaraca od posljedica premlaćivanja u zgradi zatvora	od juna do septembra 1992.
12. Novi Grad	12.1 Ubistvo više muškaraca iz cisterni kod kasarne u Rajlovcu	od 1. do 14. juna 1992.
	12.2 Ubistvo kod Srednjeg, opština Ilijaš, najmanje 47 muškaraca odvedenih iz logora u Rajlovcu	14. juna 1992. ili približno tog datuma
13. Novo Sarajevo	13.1 Ubistvo najmanje dva zatočenika u KP domu Butmir (Kula)	7. aprila 1992. ili približno tog datuma
	13.2 Ubistvo 37 muškaraca iz Kasindolske ulice, koji su odvedeni iz KP doma Butmir (Kula)	sredinom maja 1992.
	13.3 Ubistvo tri zatočenika za vrijeme prisilnog rada u KP domu Butmir (Kula)	od 23. jula do 24. novembra 1992.
14. Pale	14.1 Smrt više muškaraca od posljedica premlaćivanja u bivšem Domu kulture na Palama (poznatom i kao fiskulturna sala)	od juna do jula 1992.
15. Prijedor	15.1 Ubistvo otprilike 150 ljudi u "prostoriji broj 3" u logoru Keraterm	24. i 25. jula 1992. ili približno tih datuma

	15.2 Ubistvo više ljudi u logoru Omarska i na raznim mjestima nakon odvođenja iz tog logora	od 27. maja do 21. avgusta 1992.
	15.3 Ubistvo više muškaraca i žena odvedenih iz logora Omarska na područje zvano Hrastova glavica	5. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	15.4 Pogubljenje u logoru Omarska više od 150 muškaraca s područja Brda u Prijedoru	20. jula 1992. ili približno tog datuma
	15.5 Ubistvo više ljudi u logoru Trnopolje i na raznim mjestima nakon odvođenja iz tog logora	od 28. maja do oktobra 1992.
	15.6 Ubistvo na Vlašiću, kod Skender-Vakufa, približno 200 muškaraca iz logora Trnopolje	21. avgusta 1992. ili približno tog datuma
16. Rogatica	16.1 Ubistvo više muškaraca odvedenih iz srednje škole "Veljko Vlahović"	od juna do septembra 1992.
	16.2 Ubistvo najmanje 27 muškaraca odvedenih iz zatočeničkih objekata u Rasadniku	15. avgusta 1992.
17. Sanski Most	17.1 Ubistvo na mjestu zvanom Kriva cesta, kod Partizanskog groblja, otprilike 17 muškaraca iz logora “Betonirka”	22. juna 1992. ili približno tog datuma
18. Vlasenica	18.1 Ubistvo otprilike devet muškaraca iz logora Sušica	od juna do avgusta 1992.
	18.2 Ubistvo najviše 140 zatočenika u logoru Sušica	30. septembra 1992. ili približno tog datuma
	18.3 Ubistvo jednog muškarca u zgradi SJB-a u Vlasenici	22. maja 1992. ili približno tog datuma
	18.4 Ubistvo pored puta kod sela Nova Kasaba najmanje 29 muškaraca odvedenih iz zgrade Civilne zaštite/zatvora pored zgrade SUP-a	od maja do juna 1992.

19. Vogošća	19.1 Ubistvo više zatočenika koji su iz Planjine kuće u Svrakama izvedeni na prisilni rad i korišteni kao živi štit	od 30. maja do decembra 1992.
20. Zvornik	20.1 Ubistvo otprilike 88 muškaraca u školi u Drinjači	30. maja 1992. ili približno tog datuma
	20.2 Ubistvo više muškaraca u Domu kulture u Čelopeku	od 10. do 28. juna 1992.
	20.3 Ubistvo otprilike 160 muškaraca u Tehničkoj školi u Karakaju	od 1. do 5. juna 1992.
	20.4 Ubistvo jednog muškarca na poljoprivrednom dobru Ekonomija	od aprila do maja 1992.

Prilog C

Zatočenički objekti

OPŠTINA	NAZIV I/ILI LOKACIJA ZATOČENIČKOG OBJEKTA	DATUM
1. Banja Luka	1.1 Zgrada CSB-a u Banjoj Luci	barem od juna do decembra 1992.
	1.2 Logor Manjača	od 21. aprila do 18. decembra 1992.
	1.3 Mali logor	barem od juna 1992. do juna 1995.
	1.4 Zatvor u Banjoj Luci (Tunjice)	barem od jula 1992. do kraja oktobra 1992.
2. Bijeljina	2.1 Logor Batković	barem od 1. juna 1992. do 31. decembra 1995.
3. Bosanska Krupa	3.1 Osnovna škola "Petar Kočić"	od maja do jula 1992.
	3.2 Škola u Jasenici	od aprila do maja 1992.
4. Bosanski Novi	4.1 Fudbalski stadion u Mlakvama	barem od maja 1992. do jula 1992.
	4.2 Vatrogasni dom u Bosanskom Novom	tokom cijelog rata
	4.3 Policijska stanica u Bosanskom Novom	barem od 17. maja do 23. jula 1992.
	4.4 Policijska stanica u Bosanskoj Kostajnici	barem od 17. maja do 23. jula 1992.
5.Bosanski Petrovac	5.1 Logor drvosječa Kozila	barem od jula 1992. do avgusta 1992.
6. Bratunac	6.1 Fudbalski stadion u Bratuncu	17. maja 1992.
	6.2 Škola "Vuk Karadžić"	barem od 1. maja do 31. decembra 1992.
7. Brčko	7.1 Zgrada SJB-a u Brčkom	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	7.2 Logor Luka	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	7.3 Zgrada autobusnog preduzeća "Laser"	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	7.4 Sportska dvorana "Partizan" u Brčkom	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	7.5 Drvena džamija (Kolobara)	tokom maja 1992.
8. Čajniče	8.1 Kontejner kod Lovačkog doma u Mostini	barem od sredine aprila do maja 1992.

9. Donji Vakuf	9.1 Zgrada SJB-a u Donjem Vakufu	od 27. maja do sredine septembra 1992.
	9.2 Skladište TO-a	od sredine juna do sredine septembra 1992.
	9.3 Skladište "Vrbasprometa"	od maja do sredine septembra 1992.
	9.4 "Kuća" nasuprot zgradi SJB-a u Donjem Vakufu	barem od maja do sredine septembra 1992.
10. Foča	10.1 KP dom Foča	od 18. aprila 1992. do barem 31. decembra 1992.
	10.2 Karamanova kuća u Miljevini	barem od avgusta do oktobra 1992.
	10.3 Motel "Bukovina"	tokom 1992.
	10.4 Radničke barake u Buk Bijeloj	tokom juna 1992.
	10.5 Dvorana "Partizan"	tokom 1992.
	10.6 Vojna skladišta TO -a u Livadama	od 14. do 17. aprila 1992.
	10.7 Srednja škola u Foči	tokom 1992.
11. Hadžići	11.1 Garaža zgrade Skupštine opštine u Hadžićima	od 20. maja
	11.2 Kulturno-sportski centar u Hadžićima	barem od 25. maja do septembra 1992.
12. Ilidža	12.1 Stara zgrada Doma zdravlja	od 13. maja 1992. do 20. novembra 1992.
	12.2 Grafička škola	od 15. maja 1992. do 11. novembra 1992.
13. Ilijaš	13.1 Zgrada SJB-a u Ilijašu	barem tokom juna i jula 1992.
	13.2 Željeznička stanica u Podlugovima	barem tokom juna 1992.
	13.3 Osnovna škola u Ilijašu (škola Gornja Bioča)	barem početkom juna 1992.
14. Kalinovik	14.1 Osnovna škola u Kalinoviku (škola "Miladin Radojević")	od 25. juna 1992.
	14.2 Skladište municije na Jelašačkom polju	od 6. jula 1992. do 5. avgusta 1992.
15. Ključ	15.1 Zgrada SJB-a u Ključu	barem od maja do avgusta 1992.
	15.2 Osnovna škola "Nikola Mačkić"	barem od 1. maja do jula 1992.
	15.3 Škola u Velagićima	barem od 30. maja do 1. juna 1992.

16. Kotor-Varoš	16.1 Zgrada SJB-a u Kotor-Varoši	barem od juna do septembra 1992.
	16.2 Zatvor u Kotor-Varoši	barem od juna do decembra 1992.
	16.3 Pilana u Kotor-Varoši	barem od kraja juna do avgusta 1992.
	16.4 Osnovna škola u Kotor-Varoši	od jula do kraja septembra 1992.
17. Novi Grad	17.1 Cisterne kod kasarne u Rajlovcu	tokom juna 1992.
18. Novo Sarajevo	18.1 Kasarna "Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici	od 22. juna do septembra
	18.2 KP dom Butmir (zatvor Kula)	od maja do oktobra 1992.
19. Pale	19.1 Zgrada SJB-a na Palama	barem od maja do avgusta 1992.
	19.2 Bivši Dom kulture na Palama (poznat i kao fiskulturna sala)	barem od maja do avgusta 1992.
20. Prijedor	20.1 Zgrada SJB-a u Prijedoru	od 24. maja do septembra 1992.
	20.2 Logor Omarska	od 15. maja do 21. avgusta 1992.
	20.3 Logor Keraterm	od 15. maja do 6. avgusta 1992.
	20.4 Logor Trnopolje	barem od 15. maja do 30. septembra 1992.
	20.5 Dom "Miska Glava"	otprilike od 21. do 25. jula 1992.
	20.6 Fudbalski stadion u Ljubiji	25. jula ili približno tog datuma
	20.7 Kasarna u Prijedoru	barem od maja do juna 1992.
21. Rogatica	21.1 Srednja škola "Veljko Vlahović"	barem od 1. maja do 31. avgusta 1992.
	21.2 Garaža Novice Andrića	14. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	21.3 Rasadnik	barem od avgusta 1992. do oktobra 1994.
22. Sanski Most	22.1 Zgrada SJB-a i zatvor u Sanskom Mostu	barem od 26. maja do avgusta 1992.
	22.2 Garaža fabrike "Betonirka"	barem od 27. maja do 7. jula 1992.

	22.3 Fiskulturna sala škole "Hasan Kikić"	barem od maja do jula 1992.
	22.4 Hala "Krings"	barem od maja do jula 1992.
	22.5 Vojni objekt u Magarici	barem od maja do juna 1992.
23. Sokolac	23.1 Bivša Osnovna škola u Ćavarinama	barem od oktobra 1992. do marta 1993.
	23.2 Osnovna škola "Slaviša Vajner Čiča"	od jula do oktobra 1992.
24. Višegrad	24.1 "Vilina Vlas"	barem od aprila do jula 1992.
	24.2 Osnovna škola "Hasan Valetovac"	barem od maja do juna 1992.
	24.3 Zgrada SJB-a u Višegradu	barem od maja do juna 1992.
25. Vlasenica	25.1 Zgrada SJB-a u Vlasenici	barem od maja do jula 1992.
	25.2 Zatvor u Vlasenici	barem od juna do jula 1992.
	25.3 Logor Sušica	barem od maja do približno 30. septembra 1992.
	25.4 Zgrada Civilne zaštite/zatvora pored zgrade SUP-a	tokom maja 1992.
26. Vogošća	26.1 Planjina kuća u Svrakama	barem od avgusta do decembra 1992.
	26.2 Zgrada SJB-a u Vo gošći	barem od maja do jula 1992.
	26.3 "Bunker" u Vogošći	barem od maja do jula 1992.
27. Zvornik	27.1 Dom kulture u Čelopeku	barem od maja do juna 1992.
	27.2 Tehnička škola u Karakaju	barem od maja do juna 1992.
	27.3 Fabrika "Alhos"	9. aprila 1992. ili približno tog datuma
	27.4 Preduzeće "Novi izvor" (poznato i kao Ciglana)	barem od 29. maja do 30. jula 1992.
	27.5 Zgrada u Drinjači (Dom kulture)	barem od maja do juna 1992.
	27.6 Poljoprivredno dobro Ekonomija	od aprila do decembra 1992.
	27.7 Fabrika "Standard"	barem od aprila do kraja juna 1992.

Prilog D

Uništavanje spomenika kulture i sakralnih objekata

OPŠTINA	NAZIV I/ILI LOKACIJA SPOMENIKA KULTURE	DATUM
1. Banja Luka	Franjevački samostan u Petričevcu	9. aprila 1992. ili približno tog datuma
2. Bijeljina	Džamija u Atmačićima, džamija u Janjarima, džamija u Srednjoj Trnovi	ljeto 1992.
3. Bosanska Krupa	Gradska džamija u Bosanskoj Krupi i tri džamije u Bosanskoj Otoci	barem od aprila do novembra 1992.
4. Bosanski Novi	Stara džamija u Suhači i džamija u Suhači, džamija u Blagaj Japri, džamije u Pre kosanju, u Urijama i u Gornjim Agićima, stara drvena džamija u Blagaj Rijeci, gradska džamija u Bosanskom Novom i Vidorija džamija	barem od marta do juna 1992.
5. Bosanski Petrovac	Dvije gradske džamije u Bosanskom Petrovcu, Bijela džamija, džamija u Rašinovcu, džamija u Srednjim Bišćanima, džamija u Donjim Bišćanima	barem od jula do septembra 1992.
6. Bratunac	Gradska džamija u Bratuncu, džamija u Glogovi, medresa u Glogovi i islamski arhiv u Bratuncu	barem od aprila do maja 1992.
7. Brčko	Bijela džamija, Atik-Savska džamija, stara Hadži-pašina džamija, džamija Dizdaruša, džamija Rijeke, Omerbegova džamija, džamija Palanka, Brčanska crkva, crkva u Dubravi, crkva u Gorici, crkva u Poljacima	barem od maja do septembra 1992.
8. Čajniče	Mir-Muhamedova džamija u Čajniču	juni 1992.

9. Donji Vakuf	Mehmed Čelebi-Dužica džamija, Bašdžamija, džamija u Korenićima, džamija u Torlakovcu, džamija u Jemanlićima, mesdžid u Sokolini, Šeherdžik džamija, tri džamije u Pruscu	barem od maja do septembra 1992.
10. Foča	Aladža džamija, džamija u Jeleču	barem od aprila do avgusta 1992.
11. Ilijaš	Gradska džamija, Stara džamija u Ilijašu, mekteb u Bioči, džamija u Misoči, crkva u Tarančin Dolu	barem od maja do septembra 1992.
12. Kalinovik	Džamija u Ulogu, džamija u Hotovlju, džamija u Jesalici, džamija u Kutini	nakon jula 1992.
13. Ključ	Gradska džamija, džamija u Biljanima – Džaferagićima, džamija u Pudin Hanu, džamija u Velagićima, džamija u Donjem	barem od maja do avgusta 1992.
	Budelju, džamija u Humićima, džamija u Krasuljama, džamija u Sanici, džamija u Tićevićima, gradska katolička crkva	
14. Kotor-Varoš	Džamija u Hanifićima, džamija u Vrbanjcima, katolička crkva u Kotor-Varoši, džamija u Hrvanćanima, Stara džamija u Večićima, Nova džamija u Večićima, džamija u Vraniću, džamija u Ravnama, džamija u Donjoj Varoši, džamija u Hadrovcima	barem od juna do decembra 1992.
15. Novi Grad	Džamija u Ahatovićima	4. juna 1992. ili približno tog datuma
16. Pale	Tri džamije, uključujući džamije u Prači, Podvitezu i Bogovićima	od jula do septembra 1992.

17. Prijedor	džamija u Kozaruši, džamija Stari Grad, džamija u Čarakovu, stara džamija u Hambarinama, Čaršijska džamija – Prijedor, džamija u Zagradu – Prijedor, džamija u Bišćanima, džamija u Gornjoj/Donjoj Puharskoj, džamija u Rizvanovićima, džamija u Brezičanima, džamija u Ališićima, džamija u Zecovima, džamija u Čejrecima, džamija u Gomjenici, džamija u Kevljanima, džamija u Kamičanima, džamija u Kozarcu – Mutniku, katolička crkva u Prijedoru, crkva u Briševu	barem od maja do decembra 1992.
18. Rogatica	džamija Arnaudija u Rogatici, Čaršijska džamija u Rogatici, tri džamije u Vragolovima	barem od juna do decembra 1992.
19. Sanski Most	Gradska džamija, džamija u Pobriježju, džamija u Hrustovu-Kukavicama, džamija u Hrustovu-Keranovićima, džamija u Vrhpolju, džamija u Šehovcima, džamija u Trnovi, džamija u Starom Majdanu (Palanka), džamija u Starom Majdanu (Utriška), džamija u Dževaru,džamija u Husimovcima, džamija u Donjem Kamengradu, džamija u Skucanom Vakufu, džamija u Lukavicama, džamija u Tomini, džamija u Čaplji, gradska katolička crkva	barem od maja do decembra 1992.

20. Sokolac	Džamija u Kruševcima, džamija u Knežini, džamija u Kaljini, džamija u Novoseocima, džamija u Koštici	barem od avgusta do septembra 1992.
21. Vogošća	Džamija u Ugorskom, džamija u naselju Karauka – Donja Vogošća, crkva u Semizovcu	barem od aprila do septembra 1992.
22. Zvornik	Najmanje 28 džamija, uključujući džamije u Đulićima, u Kula Gradu, u Kozluku, u Divićima, u Snagovu, u Novom Selu, u Skočiću, u Svrakama, u Drinjači, u Glumini, u Glumini, u Donjoj Kamenici, u Gornjoj Kamenici, u Klisi, u Kovačevićima, u Rijeci, u Selimovićima.	barem od aprila do novembra 1992.

Prilog E
Ubijanja u Srebrenici

LOKACIJA	INCIDENT	DATUM
Dio 1: organizovana ubistva		
1. Rijeka Jadar	1.1 Ubistvo oko 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu na osami na obali rijeke Jadar	13. jula 1995, oko 11,00 sati
2. Cerska dolina	2.1 Ubistvo i potom pokopavanje oko 150 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu pored zemljanog puta u Cerskoj dolini, na oko tri (3) kilometra od Konjević-Polja.	13. jula 1995, u ranim poslijepodnevnim satima
3. Skladište u Kravici	3.1 Ubistvo više od 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, u jednom velikom skladištu u selu Kravici. Tijela žrtava su prevezena 14. jula 1995. do dvije velike masovne grobnice u obližnjim selima Glogova i Ravnice.	13. jula 1995.
4. Livada u Sandićima	4.1 Ubistvo oko 15 zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su držani na livadi u Sandićima i pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu kod Sandića	13. jula 1995, kada je pao mrak
5. Škola u Lukama kod Tišće	5.1 Ubistvo 25 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Lukama i potom po kratkom postupku pogubljeni na jednom obližnjem pašnjaku na osami.	13. ili 14. jula 1995. ili približno tog datuma

6. Orahovac (škola i obližnje polje)	6.1 Ubistvo dvojice zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu. Ta dvojica zatočenika su izvedena iz škole i po kratkom postupku pogubljena puščanom vatrom.	14. jula 1995. ili približno tog datuma
	6.2 Ubistvo oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu, a zatim zavezanih očiju traktorom prevezeni do jednog obližnjeg polja i pogubljeni po kratkom postupku. Tijela žrtava zakopana su u masovne grobnice na mjestu pogubljenja 14. i 15. jula 1995. godine.	14. jula 1995. godine od ranih poslijepodnevnih sati
7. Petkovci (škola i brana)	7.1 Ubistvo nekih od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Petkovcima u kojoj su bili zatočeni.	14. jula 1995. ili približno tog datuma
	7.2 Ubistvo grupe od oko 1.000 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Petkovcima. Ti muškarci su pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu ispod brane kod Petkovaca. Pogubljenja su nastavljena 15. jula dok su žrtve zakopavane uz pomoć bagera i druge teške mehanizacije.	14. jula 1995. uveče – 15. jula 1995. ujutro ili približno tih datuma
8. Škola u Ročevićima i Kozluk	8.1 Ubistvo nekih od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Ročevićima, u kojoj su bili zatočeni.	14. ili 15. jula 1995. godine ili približno tog datuma

	8.2 Ubistvo grupe od oko 1.000 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Ročevićima. Ti muškarci su pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu na obali Drine, kod Kozluka. Žrtve su pokopane u masovnu grobnicu nedaleko od mjesta pogubljenja	15. jula 1995.
9. Škola u Kuli i Vojna ekonomija Branjevo	9.1 Ubistvo nekih od oko 1.200 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Kuli, kod Pilice.	14. ili 15. jula ili približno tog datuma
	9.2 Ubistvo grupe od oko 1.200 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Kuli. Ti muškarci su autobusom prevezeni do Vojne ekonomije Branjevo i tamo pogubljeni po kratkom postupku. Na stotine žrtava je potom pokopano u obližnju masovnu grobnicu.	16. jula 1995.
10. Dom kulture u Pilici	10.1 Ubistvo oko 500 muškaraca, bosanskih Muslimana, u Domu kulture u Pilici. Žrtve su potom pokopane u masovnoj grobnici na Vojnoj ekonomiji Branjevo.	16. jula 1995.
11. Snagovo	11.1 Ubistvo šest muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su zarobljeni kada su se odvojili od kolone muškaraca koji su se povlačili iz srebreničke enklave. Oni su pogubljeni u šumi kod Snagova.	22. jula 1995. godine ili približno tog datuma

13. Trnovo	13.1 Ubistvo šest muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice, kod Trnova.	krajem jula ili početkom početkom avgusta 1995. godine
Dio 2: Situaciona ubistva		
14. Potočari	14.1 Ubistvo devet muškaraca, bosanskih Muslimana, kod baze UN-a, na strani glavnog puta na kojoj je selo Budak .	12. jula 1995. ili približno tog datuma
	14.2 Ubistvo jednog muškarca, bosanskog Muslimana, iza jedne zgrade kod "bijele kuće".	13. jula 1995. ili približno tog datuma
15. Bratunac	15.1 Ubistvo 50 ili više muškaraca, bosanskih Muslimana, u Osnovnoj školi "Vuk Karadžić", kao i ispred te škole i u njenoj okolini.	12. jula 1995. oko 22:00 sata – 15. jula 1995. ujutro
	15.2 Ubistvo dva muškarca, bosanska Muslimana, koja su skinuta s kamiona u Bratuncu, odvedena u obližnju garažu i pogubljena po kratkom postupku.	13. jula 1995, oko 21,30 sati
	15.3 Ubistvo jednog mentalno zaostalog muškarca, bosanskog Muslimana, koji je skinut s autobusa parkiranog ispred Osnovne škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu i po kratkom postupku pogubljen.	13. jula 1995. uveče

Prilog F
Snajperski incidenti u Sarajevu

INCIDENT	DATUM
1. Anisa PITA, trogodišnja djevojčica, ustrijeljena je i ranjena u desnu nogu na trijemu svoje kuće u ulici Žagrići, na području Širokače, u Sarajevu.	13. decembar 1992.
2. Jedna devetogodišnja djevojčica ustrijeljena je i ranjena u leđa dok se igrala u vrtu ispred svoje kuće na području Sedrenika, u Sarajevu.	17. april 1993.
3. Munira ZAMETICA, stara 48 godina, ustrijeljena je i ubijena dok je uzimala vodu iz rijeke Dobrinje, na području Dobrinje.	11. jul 1993.
4. Nafa TARIĆ, stara 35 godina, i njena osmogodišnja kćerka Elma TARIĆ, ustrijeljene su i ranjene jednim metkom dok su zajedno išle ulicom Ivana Krndelja u centru Sarajeva. Metak je majku ranio u lijevo bedro, a kćerku u desnu šaku i stomak.	3. septembar 1993.
5. Ramiza KUNDO, stara 38 godina, ustrijeljena je i ranjena u lijevu dok je, noseći kante s vodom, prelazila preko ulice Briješko brdo (sada je to ulica Bulbulistan), u zapadnom dijelu Sarajeva.	2. novembar 1993.
6. Sanija DŽEVLAN, stara 32 godine, ustrijeljena je i ranjena u stražnjicu dok je biciklom prelazila preko mosta u ulici Nikole Demonje na Dobrinji.	6. januar 1994.
7. Sehadeta PLIVAC, stara 53 godine, i Hajra HAFIZOVIĆ, stara 62 godine, ustrijeljene su i ranjene u noge dok su se vozile autobusom punim putnika kod raskrsnice ulice Nikole Demonje i Bulevara AVNOJ -a (sada je to raskrsnica ulice Nikole Demonje i Bulevara branilaca Dobrinje) na Dobrinji.	25. maj 1994.

8. Jasmina KUČINAR, stara 31 godinu, i njen četvorogodišnji sin, Damir KUČINAR, ustrijeljeni su i lakše ranjeni u noge dok su se vozili u tramvaju punom putnika. Tramvaj se kretao u pravcu zapada ulicom Zmaja od Bosne prema Alipašinom polju. Mensur JUSIĆ, star 36 godina, lakše je ranjen u nogu, a Belma SUKIĆ, rođena LIKIĆ, stara 23 godine, ranjena je u istom napadu u lijevi pazuh. Tramvaj se u trenutku incidenta nalazio kod "Holiday Inna".	19. juni 1994.
9. Sanela MURATOVIĆ, stara 16 godina, ustrijeljena je i ranjena u desno rame dok je sa svojom drugaricom išla ulicom Đure Jakšića (sada je to ulica Adija Mulabegovića) u zapadnom dijelu Sarajeva.	26. juna 1994.
10. Seid SOLAK, star 13 godina, ustrijeljen je i ranjen u stomak dok je s majkom i sestrom razgledao izloge u ulici Miljenka Cvitkovića (sada je to ulica Ferde Hauptmana) na Čengić Vili u Sarajevu.	22. juli 1994.
11. Alma ĆUTUNA, stara 43 godine, ranjena je u desnu natkoljenicu dok se vozila tramvajem u ulici Zmaja od Bosne u Sarajevu.	8. oktobar 1994.
12. Na Dženanu SOKOLOVIĆ, staru 31 godinu, i njenog sedmogodišnjeg sina Nermina DIVOVIĆA, otvorena je vatra dok su išli ulicom Zmaja od Bosne. Dženana SOKOLOVIĆ je jednim metkom ranjena u stomak. Metak je prošao kroz njeno tijelo i pogodio njenog sina u glavu, usmrtivši ga. Oni su se vraćali kući sa Hrasnog, gdje su prethodnog dana otišli po drva za ogrjev.	18. novembar 1994.
13. Sanela DEDOVIĆ, stara 12 godina, ranjena je u gležanj lijeve noge dok je išla u školu. Incident se dogodio na raskrsnici ulice Sedrenik i ulice Redžepa Gorušanovića, u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva.	22. novembar 1994.

14. Afeza KARAČIĆ, stara 31 godinu, i Sabina ŠABANIĆ, stara 26 godina, ranjene su obje u desno rame kada je na tramvaj kojim su se vozile otvorena vatra u ulici Zmaja od Bosne, između Tehničke škole i Kasarne "Maršal Tito".	23. novembar 1994.
15. Senad KESMER, star 31 godinu, Alma ČEHAJIĆ, stara 19 godina, Alija HOLJAN, star 55 godina, i drugi ustrijeljeni su i ranjeni dok su se vozili tramvajem u pravcu zapada, u ulici Zmaja od Bosne. Tramvaj se u tom trenutku nalazio u blizini Kasarne "Maršal Tito".	27. februar 1995.

Prilog G
Incidenti granatiranja u Sarajevu

INCIDENT	DATUM
1. Sarajevo je bilo izloženo intenzivnom granatiranju, pri čemu su oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a nekoliko civila je ranjeno.	počev od ili približno od 28. maja 1992.
2. Grad je žestoko bombardovan iz raznih artiljerijskih oruđa s položaja oko cijelog grada. Pritom su oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a više civila je ubijeno i ranjeno.	počev od ili približno od 6. juna 1992.
3. Na Narodnu biblioteku u Sarajevu otvorena je tenkovska i artiljerijska vatra. Tom objektu je bombardovanjem nanesena velika šteta i u njemu je buknuo požar. Uništeno je puno knjiga i dokumenata pohranjenih u tom objektu, među kojima je bilo i mnogo jedinstvenih drevnih rukopisa i knjiga neprocjenjive vrijednosti.	25. avgusta 1992. ili približno tog datuma
4. Dvije granate su ispaljene na grupu od oko 200 ljudi koji su gledali nogometnu utakmicu i/ili učestvovali u njoj, na jednom parkiralištu s čije tri strane su se nalazile stambene zgrade, a na četvrtoj strani put za Lukavicu, u stambenom naselju Dobrinja IIIB. Poginulo je više od deset ljudi, dok je oko 100 ljudi ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca istok-jugoistok.	1. juni 1993.
5. Jedna minobacačka granata kalibra 82 mm ispaljena je na približno 100 civila koji su čekali u redu za vodu na javnoj česmi koja se nalazila u dvorištu jedne stambene zgrade, u ulici Hakije Turajlića 39 (ranije Aleja Branka Bulića, potom Spasenije Cane Babović), u stambenom naselju Dobrinja. Poginulo je 13 ljudi, a 14 ih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRKa, približno iz pravca zapad-sjeverozapad.	12. juli 1993.
6. Na područje Alipašinog polja pale su tri minobacačke granate. Prva granata je pala na park iza stambenih zgrada u Geteovoj ulici 3 (ranije Cetinjska ulica) i Bosanskoj ulici 4 (ranije ulica Klare Cetkin), a druga i treća granata pale su ispred tih zgrada, gdje su se igrala djeca. Šestoro djece je poginulo, a pet odraslih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca zapad.	22. januar 1994.

7. Na civile u stambenom naselju Dobrinja ispaljena je salva od tri minobacačke granate kalibra 120 mm. Prva je pala ispred stambenog bloka u ulici Oslobodilaca Sarajeva, pogodivši ljude koji su dijelili i primali humanitarnu pomoć i, kao i djecu koja su prisustvovala vjerskoj nastavi. Druga i treća granata pale su među ljude na pijaci pod otvorenim nebom, iza stambenih zgrada u ulici Mihajla Pupina i Oslobodilaca Sarajeva. Poginulo je osam ljudi, a barem 18 je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca istok.	4. februar 1994.
8. Jedna minobacačka granata kalibra 120 mm pogodila je pijacu pod otvorenim nebom zvanu "Markale", smještenu u civilnom dijelu Sarajeva, u Starom Gradu. Pijaca je bila puna ljudi i pritom je poginulo 66, a ranjeno više od 140 ljudi. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca sjever-sjeveroistok.	5. februar 1994.
9. Dvije granate kalibra 76 mm ispaljene su jedna za drugom na buvlju pijacu u staroj trgovačkoj četvrti Baščaršiji, u Starom Gradu. Dva lica su poginula, a sedam je ranjeno. Vatra je otvorena s T rebevića, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	22. decembar 1994.
10. Jedna modifikovana aviobomba pala je na stambeno naselje u Hrasnici, u podnožju planine Igman, uništivši pritom jednu kuću i oštetivši jedanaest kuća. Granata je imala za posljedicu civilne žrtve – jedno lice je poginulo, a tri su ranjena. Vatra je otvorena s Ilidže, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	7. april 1995.
11. Na asfalt u ulici Safeta Zajke pao je i eksplodirao jedan projektil, usmrtivši dvoje i ranivši petoro ljudi. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRKa, iz pravca jugoistoka.	24. maj 1995.
12. Jedna modifikovana aviobomba pala je na Majdansku ulicu bb. Poginula su dva civila, a šest ih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolonm VRS-a/SRK-a, iz pravca jugoistoka.	24. maj 1995.

13. Jedna modifikovana aviobomba pogodila je jednu zgradu kod stambenog bloka u ulici Safeta Hadžića, uništivši tri gornja sprata stambene zgrade. Nakon te eksplozije uslijedilo je nekoliko artiljerijskih granata. Više zgrada je teško oštećeno. Dva lica su teško ranjena, a 15 lakše. Utvrđeno je da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, iz pravca zapada-jugozapada.	26. maj 1995.
14. Jedna modifikovana aviobomba ispaljena je s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a iz pravca sjeverozapada. Bomba je pala na zgradu UMC-a /Univerzitetskog medicinskog centra/ i onkološkog odjeljenja u ulici Dositejeva 4-a. Nanesena je velika šteta, a tri lica su lakše ranjena. Žrtve su, nakon što im je ukazana ljekarska pomoć, upućene kući.	16. juni 1995, oko 10,00 sati
15. Jedna modifikovana aviobomba, ispaljena iz Lukavice, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, eksplodirala je pored zgrade br. 10 na Trgu međunarodnog prijateljstva, pri čemu je sedam lica lakše ranjeno, a okolni objekti su znatno oštećeni.	16. juni 1995, oko 15,20 sati
16. Jedna minobacačka granata kalibra 120 mm pala je na grupu od otprilike 50-70 civila koji su stajali u redu za vodu u ulici Marka Oreškovića, na Dobrinji. Poginulo je sedam lica, a dvanaest je ranjeno. Granata je ispaljena s Nedžarića, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	18. juni 1995.
17. Jedna modifikovana aviobomba pogodila je zgradu TV u Sarajevu. Jedno lice je poginulo, a 28 lica je ranjeno. Vatra je otvorena s Ilidže, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	28. juni 1995, oko 09,20 sati

VIII

TREĆA IZMIJENJENA I DOPUNJENA OPTUŽNICA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA

27. februar 2009.

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Predmet br. IT-95-5/18-PT

TUŽILAC
MEĐUNARODNOG SUDA

PROTIV

RADOVANA KARADŽIĆA

TREĆA IZMIJENJENA OPTUŽNICA

Tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, na osnovu svojih ovlaštenja iz člana 18 Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (dalje u tekstu: Statut), optužuje:

RADOVANA KARADŽIĆA

za GENOCID, ZLOČINE PROTIV ČOVJEČNOSTI i KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA, kako slijedi:

OPTUŽENI

1. Radovan KARADŽIĆ je rođen 19. juna 1945. godine u opštini Šavnik, Republika Crna Gora, Savezna Republika Jugoslavija.

2. Radovan KARADŽIĆ je bio jedan od članova osnivača Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: SDS), koja je osnovana 12. jula 1990. godine u Bosni i Hercegovini (dalje u tekstu: BiH). Bio je predsjednik SDS-a od 12. jula 1990. do 19. jula 1996, kada je dao ostavku.

3. Radovan KARADŽIĆ je bio predsjedavajući Savjeta za nacionalnu bezbjednost Srpske Republike Bosne i Hercegovine (kasnije Republike Srpske, dalje u tekstu, zajedno s Republikom Srpskom: RS), koji je osnovan 27. marta 1992. godine. Bio je član tročlanog Predsjedništva RS-a od njegovog formiranja, 12. maja 1992. godine. Istog dana izabran je za predsjednika Predsjedništva. Od početka juna 1992. do 17. decembra 1992. Radovan KARADŽIĆ je takođe bio predsjednik proširenog Predsjedništva RS-a. Predsjedništvo RS-a, a kasnije prošireno Predsjedništvo RS-a, bilo je vrhovni komandant oružanih snaga RS-a sve do 17. decembra 1992, kada je Radovan KARADŽIĆ postao jedini predsjednik RS-a. Radovan KARADŽIĆ je bio jedini predsjednik RS-a i vrhovni komandant oružanih snaga RS-a od 17. decembra 1992. do približno 19. jula 1996.

4. Najkasnije od marta 1992. godine do približno 19. jula 1996. godine, Radovan KARADŽIĆ je bio najviša civilna i vojna vlast u RS-u.

INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

Član 7(1) Statuta

5. Radovan KARADŽIĆ snosi individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta Međunarodnog suda za zločine navedene u članovima 3, 4 i 5 Statuta za koje se tereti u ovoj optužnici, a koje je planirao, podsticao, naredio, počinio i/ili pomagao i podržavao. Kad u ovoj optužnici koristi riječ "počinio", tužilac nema namjeru da sugeriše da je optuženi fizički počinio bilo koji od zločina za koje se lično tereti. U kontekstu odgovornosti optuženog prema članu 7(1), riječ "počinio" označava njegovo učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu.

6. Radovan KARADŽIĆ je svaki od zločina za koji se tereti počinio u dogovoru s drugima, učestvujući u nekoliko povezanih udruženih zločinačkih poduhvata, od kojih je svaki opisan u nastavku teksta. Radovan KARADŽIĆ, a od maja 1992. i Ratko MLADIĆ, bili su ključni učesnici sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata koji je trajao najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. Njihov cilj je bio trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina koji se stavljaju na teret u ovoj optužnici.

7. Radovan KARADŽIĆ i Ratko MLADIĆ su djelovali u dogovoru s raznim drugim osobama, oslanjajući se u postizanju svojih ciljeva na zločine koji su vršeni na raznim lokacijama i u različito vrijeme, kako se navodi u Optužnici.

8. Konkretno, Radovan KARADŽIĆ i Ratko MLADIĆ su, u raznim periodima za vrijeme postojanja sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata, učestvovali u još tri udružena zločinačka poduhvata, sa sljedećim ciljevima: (1) širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, (2) eliminacija bosanskih Muslimana u Srebrenici i (3) uzimanje osoblja UN-a za taoce. Realizacija svakog od tih ciljeva bila je povezana s ciljem sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koje su bosanski Srbi polagali pravo.

a) Zločini počinjeni s ciljem da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo

9. Najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u sveobuhvatnom udruženom zločinačkom poduhvatu da se stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti trajno ukloni s područja BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, sredstvima koja su uključivala činjenje sljedećih zločina za koje se optuženi tereti u Optužnici: genocid (po tački 1), progon, istrebljivanje, ubistvo, deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje). Radovanu KARADŽIĆU i drugim učesnicima

tog udruženog zločinačkog poduhvata bila je zajednička namjera da se počini svaki od tih zločina.

10. Alternativno, zajednički cilj Radovana KARADŽIĆA i drugih učesnika uključivao je barem zločine deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje). Moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata, ili osobe koje je bilo koji učesnik udruženog zločinačkog poduhvata koristio da izvrše *actus reus* zločina obuhvaćenih zajedničkim ciljem, mogli počiniti zločine genocida (po tački 1 i/ili tački 2), progona, istrebljivanja i ubistva. Znajući da su takvi zločini moguća posljedica realizacije cilja udruženog zločinačkog poduhvata, Radovan KARADŽIĆ je svjesno preuzeo taj rizik.

11. Radovan KARADŽIĆ je djelovao u dogovoru s drugim učesnicima tog zločinačkog poduhvata, uključujući: Momčila KRAJIŠNIKA, Ratka MLADIĆA, Slobodana MILOŠEVIĆA, Biljanu PLAVŠIĆ, Nikolu KOLJEVIĆA, Miću STANIŠIĆA, Momčila MANDIĆA, Jovicu STANIŠIĆA, Franka SIMATOVIĆA, Željka RAŽNATOVIĆA (zvanog "Arkan") i Vojislava ŠEŠELJA. Svaka od tih osoba je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinijela postizanju njihovog zajedničkog cilja.

12. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su članovi rukovodstva bosanskih Srba; članovi SDS-a i članovi državnih organa bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva i ratna povjereništva (dalje u tekstu: politički i državni organi bosanskih Srba); komandanti, pomoćnici komandanata, viši oficiri i načelnici jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije (dalje u tekstu: MUP Srbije), Jugoslovenske narodne armije (dalje u tekstu: JNA), Vojske Jugoslavije (dalje u tekstu: VJ), vojske Srpske Republike BiH, koja se kasnije zvala Vojska RS (dalje u tekstu: VRS), Ministarstva unutrašnjih poslova bosanskih Srba (dalje u tekstu: MUP) i Teritorijalne odbrane bosanskih Srba (dalje u tekstu: TO) na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou; i vođe srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne. Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše

zločine počinjene u svrhu realizacije cilja tog poduhvata, kako se opisuje u nastavku teksta.

13. Učesnici tog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima za izvršenje zločina počinjenih u realizaciji svog cilja. Osobe korištene za izvršenje tih zločina bile su članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba; i pripadnici MUP-a, VRS-a, JNA, VJ-a, TO-a, MUP-a Srbije, srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne, kao i lokalni bosanski Srbi (dalje u tekstu: srpske snage).

14. Radovan KARADŽIĆ je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina na jedan ili više sljedećih načina:

(a) formulisanjem, unapređenjem i/ili podsticanjem razvoja i provođenja politike SDS-a i državnih organa bosanskih Srba, čija svrha je bila ostvarenje cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili učešćem u tome;

(b) učešćem u osnivanju, podržavanju i/ili održavanju političkih i državnih organa bosanskih Srba, VRS-a, TO-a i MUP-a, paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba (dalje u tekstu: snage bosanskih Srba), preko kojih se ostvarivao cilj udruženog zločinačkog poduhvata;

(c) širenjem, podsticanjem i/ili omogućavanjem širenja propagande među bosanskim Srbima, u namjeri da se u njima izazove strah i mržnja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili da se na drugi način osigura njihova podrška i učešće u postizanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata, između ostalog:

- da bosanskim Srbima prijeti opasnost od ugnjetavanja, pa i genocida, od strane bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata; i
- da su područja na kojima žive bosanski Muslimani i bosanski Hrvati zemlja bosanskih Srba;

(d) podsticanjem, potpomaganjem i/ili ovlaštavanjem političkih i državnih organa bosanskih Srba, članova i funkcionera SDS-a, kao i srpskih snaga da vrše djela koja doprinose realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata i/ili davanjem naloga za to;

(e) učešćem u planiranju ili formulaciji djela koja su vršili politički i državni organi bosanskih Srba, članovi i funkcioneri SDS-a i srpske snage u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata;

(f) obezbjeđivanjem, omogućavanjem, podsticanjem i/ili podržavanjem učešća snaga JNA/VJ i paravojnih snaga iz Srbije u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata;

(g) nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da osigura da politički i državni organi bosanskih Srba i/ili snage bosanskih Srba djeluju da bi zaštitili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate koji borave na područjima pod njihovom kontrolom, dok je na to bio obavezan na osnovu svojih funkcija opisanih u paragrafu 33;

(h) omogućavanjem i/ili podsticanjem činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane srpskih snaga, političkih i državnih organa bosanskih Srba, nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina, dok je na to bio obavezan na osnovu svojih funkcija opisanih u paragrafu 33;

(i) podržavanjem i/ili omogućavanjem pokušaja da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili učešćem u takvim pokušajima; i

(j) nalaganjem da se humanitarna pomoć enklavama bosanskih Muslimanima i/ili bosanskih Hrvata na području pod kontrolom političkih

i državnih organa bosanskih Srba i/ili snaga bosanskih Srba ograniči u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za te stanovnike u sklopu realizacije cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili odobravanjem takvog ograničavanja.

b) Zločini počinjeni s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja

15. Od aprila 1992. do novembra 1995. Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora nad civilnim stanovništvom. Taj cilj je uključivao činjenje zločina terorisanja, protivpravnih napada na civile i ubistva, za koje se optuženi tereti u ovoj optužnici.

16. Radovan KARADŽIĆ i drugi koji su u tom udruženom zločinačkom poduhvatu djelovali u dogovoru s njim, uključujući Momčila KRAJIŠNIKA, Ratka MLADIĆA, Biljanu PLAVŠIĆ, Nikolu KOLJEVIĆA, Stanislava GALIĆA, Dragomira MILOŠEVIĆA i Vojislava ŠEŠELJA, imali su zajedničku namjeru da se počini svaki od tih zločina. Svaka od tih osoba je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinijela postizanju tog cilja.

17. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi rukovodstva bosanskih Srba; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na republičkom nivou; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou na području Sarajeva ili nadležni za područje Sarajeva; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici jedinica JNA, VRS-a, TO-a i MUP-a u čijoj zoni odgovornosti je bilo područje Sarajeva, vođe srpskih paravojnih i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti. Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta.

18. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima za izvršenje zločina počinjenih u realizaciji svog cilja. Za izvršenje tih zločina korišteni su sljedeći: do približno 20. maja 1992. pripadnici JNA koji su djelovali na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti; pripadnici VRS-a, a posebno pripadnici Sarajevsko-romanijskog korpusa, kao i pripadnici drugih jedinica srpskih snaga koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti (dalje u tekstu: snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo).

19. Radovan KARADŽIĆ je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14(a) do 14(f) i 14(h) do 14(j) u vezi s ciljem širenja terora.

c) Zločini počinjeni da bi se eliminisali bosanski Muslimani u Srebrenici

20. Počevši od dana koji su neposredno prethodili provođenju plana da se eliminišu bosanski Muslimani u Srebrenici, 11. jula 1995. pa sve do 1. novembra 1995, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. Taj cilj je obuhvatao ili se u potpunosti svodio na zločine genocida (po tački 2), progona, istrebljivanja, ubistva, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje), za koje se optuženi tereti ovoj optužnici.

21. Radovan KARADŽIĆ je s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, uključujući Ratka MLADIĆA, imao zajedničku namjeru da se počini svaki od tih zločina. Svaki od tih učesnika je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinio postizanju tog cilja.

22. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na republičkom nivou; članovi

političkih i državnih organa bosanskih Srba na regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou na području Srebrenice, Vlasenice, Bratunca i/ili Zvornika, ili nadležni za ta područja; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici jedinica VRS-a i MUP-a koje su djelovale na područjima u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i/ili u opštini Trnovo, ili su ta područja bila u njihovoj zoni odgovornosti; i pripadnici jedinice MUP-a Srbije poznate pod nazivom "Škorpioni". Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta.

23. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima da izvrše zločine počinjene u realizaciji svog cilja. Za izvršenje tih zločina korišteni su pripadnici VRS-a i MUP-a koji su djelovali na područjima u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i/ili u opštini Trnovo, ili su ta područja bila u njihovoj zoni odgovornosti; i pripadnici jedinice MUP-a Srbije poznate pod nazivom "Škorpioni" (dalje u tekstu: snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu). "Škorpioni" su djelovali i činili zločine isključivo u opštini Trnovo.

24. Radovan KARADŽIĆ je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj eliminisanja bosanskih Muslimana u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14(a) do 14(e) i 14(g) do 14(j) u vezi s ciljem eliminisanja bosanskih Muslimana u Srebrenici.

d) Zločin uzimanja talaca

25. Tokom maja i juna 1995. Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se osoblje Ujedinjenih nacija (dalje u tekstu: UN) uzme za taoce kako bi se Sjevernoatlantski savez (dalje u tekstu: NATO) prisilio da se uzdrži od vazdušnih napada na vojne ciljeve bosanskih Srba. Taj cilj je uključivao zločin uzimanja talaca, za koji se optuženi tereti u ovoj optužnici.

26. Radovan KARADŽIĆ je s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, uključujući Ratka MLADIĆA, imao zajedničku namjeru da se izvrši taj zločin. Svaki od tih učesnika je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinio postizanju tog cilja.

27. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici VRS-a i MUP-a. Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja tog udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta.

28. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću pripadnika VRS-a i MUP-a i koristeći se njima da izvrše zločine počinjene u realizaciji svog cilja.

29. Radovan KARADŽIĆ je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj uzimanja talaca, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14(a), (b), (d), (e) i (h) u vezi s ciljem uzimanja talaca.

e) Planiranje, podsticanje, naređivanje, i/ili pomaganje i podržavanje

30. Pored krivične odgovornosti koja proizlazi iz njegovog učešća u tim udruženim zločinačkim poduhvatima, Radovan KARADŽIĆ zbog svog činjenja i nečinjenja opisanog u paragrafu 14 snosi individualnu krivičnu odgovornost za planiranje, podsticanje, naređivanje, i/ili pomaganje i podržavanje zločina za koje se tereti u ovoj optužnici.

31. Radovan KARADŽIĆ je planirao (činjenjem koje uključuje ono opisano u paragrafu 14(a) i/ili (e) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti), podsticao (činjenjem i nečinjenjem koje uključuje ono opisano u paragrafu 14(a), (b), (c), (d), (e), (f) i/ili (h) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti) i naredio (činjenjem koje uključuje ono opisano u paragrafu 14(d) i/ili (j) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti) svaki od zločina za koje se tereti u ovoj optužnici. Njegova neposredna namjera je bila da izvršenje njegovih planova i naređenja i/ili ponašanje i djela koje je podsticao

uključe ili dovedu do zločina za koje se tereti u ovoj optužnici, ili je bio svjestan znatne vjerovatnoće da će se to dogoditi. Radovan KARADŽIĆ je zločine za koje se tereti u ovoj optužnici pomagao i podržavao činjenjem i nečinjenjem, uključujući ono koje se opisuje u paragrafu 14(a), (b), (c), (d), (e), (f), (g), (h), (i) i/ili (j) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti. On je bio svjestan vjerovatnoće da će zločini za koje se tereti biti počinjeni i da će njegovo činjenje i nečinjenje doprinijeti njihovom počinjenju.

Član 7(3) Statuta

32. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ snosi individualnu krivičnu odgovornost kao nadređeni prema članu 7(3) Statuta za zločine za koje se tereti.

33. Najkasnije od marta 1992. do približno 19. jula 1996. Radovan KARADŽIĆ je bio najviša civilna i vojna vlast u RS-u. U svojstvu predsjednika SDS-a, člana Savjeta za nacionalnu bezbjednost RS-a, člana i predsjednika Predsjedništva i proširenog Predsjedništva RS-a, predsjednika RS-a i vrhovnog komandanta oružanih snaga RS-a, i shodno svojim *de facto* ovlaštenjima priznatog vođe bosanskih Srba, bio je nadređen snagama bosanskih Srba i političkim i državnim organima bosanskih Srba koji su učestvovali u zločinima za koje se kao optuženi tereti u ovoj optužnici, i vršio je efektivnu kontrolu nad tim snagama i organima.

34. Radovan KARADŽIĆ je, posredstvom brojnih izvora, znao ili je bilo razloga da zna da se pripadnici snaga bosanskih Srba i/ili politički i državni organi bosanskih Srba spremaju da počine zločine ili da su ih već počinili, a među tim izvorima bili su:

(a) njegovo vlastito učešće u pripremanju, planiranju i/ili izvršenju tih zločina;

(b) informacije u vezi s činjenjem tih zločina koje je dobijao od pripadnika snaga bosanskih Srba, rukovodstva bosanskih Srba, političkih i državnih organa bosanskih Srba, međunarodne zajednice, sredstava javnog informisanja i/ili drugih osoba; i/ili

(c) njegov lični uvid u dokaze o činjenju tih zločina.

35. Radovan KARADŽIĆ nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi činjenje zločina od strane pripadnika snaga bosanskih Srba i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba i/ili da kazni počinioce tih zločina. U kontekstu člana 7(3) Statuta, riječ "počiniti" obuhvata sve vidove odgovornosti predviđene članovima 7(1) i 7(3) Statuta. Činjenje i nečinjenje Radovana KARADŽIĆA koje pokazuje da on nije preduzeo takve neophodne i razumne mjere uključuje sljedeće:

(a) njegov propust da naredi ili pokrene prave ili adekvatne istrage na osnovu uvjerljivih navoda o zločinima koje su počinile snage bosanskih Srba i/ili politički i državni organi bosanskih Srba;

(b) njegov propust da nadležnim organima dostavi informacije o zločinima koje su snage bosanskih Srba i/ili politički i državni organi bosanskih Srba počinili ili koje su mogli počiniti;

(c) njegov propust da izrekne disciplinske mjere, razriješi dužnosti, ražaluje, ne unaprijedi ili ne nagradi pripadnike snaga bosanskih Srba i/ili članove političkih i državnih organa bosanskih Srba koji su učestvovali u činjenju zločina i/ili koji nisu spriječili svoje podređene da počine zločine ili nisu kaznili počinioce; i/ili

(d) njegov propust da izda naređenja, koja su u datim okolnostima bila nužna i razumna, da bi se zabranilo ili zaustavilo činjenje zločina od strane snaga bosanskih Srba i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba.

OPTUŽBE
TAČKA 1
GENOCID

36. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao genocid nad dijelom nacionalnih, etničkih i/ili vjerskih grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takvih. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju počiniti genocid ili da su

ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

37. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 14, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo.

38. Cilj tog udruženog zločinačkog poduhvata postignut je prvenstveno kampanjom progona, kao što se navodi u ovoj optužnici. Ta kampanja progona je u nekim opštinama, u periodu od 31. marta 1992. do 31. decembra 1992, uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve. U tim opštinama, za uništenje je ciljan značajan dio grupe bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, konkretno njihovo rukovodstvo, kao i znatan broj pripadnika tih dviju grupa. Namjera da se te grupe djelimično unište manifestirana je na najekstremniji način u Bratuncu, Brčkom, Foči, Ključu, Kotor-Varošu, Prijedoru, Sanskom Mostu, Višegradu, Vlasenici i Zvorniku.

39. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da djelimično unište te grupe. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti genocid. Radovan KARADŽIĆ je znao da je genocid moguća posljedica ostvarivanja cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i svjesno je preuzeo taj rizik.

40. U periodu od 31. marta 1992. do 31. decembra 1992. politički i državni organi bosanskih Srba i srpske snage izvršili su sljedeća djela protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata:

(a) ubijanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa. Ta ubijanja uključuju sljedeće:

i. ubijanja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, uključujući slučajeve koji se navode u **Prilogu A;** i

ii. ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu B, kao i ubijanja koja su počinjena za vrijeme okrutnog i nečovječnog postupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima koji se navode u **Prilogu C.**

(b) nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, tokom njihovog zatočeništva u zatočeničkim objektima, uključujući objekte navedene u Prilogu C. Na tim lokacijama, zatočenici su podvrgavani okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja i premlaćivanja; i

(c) zatočenje hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, u zatočeničkim objektima, uključujući objekte koji su navedeni u Prilogu C, u životnim uslovima smišljenim tako da dovedu do fizičkog uništenja tih grupa, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad, kao i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 1: GENOCID, kažnjiv po članovima 4(3)(a) i 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKA 2
GENOCID

41. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao genocid nad dijelom nacio-

nalnih, etničkih i/ili vjerskih grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takvih. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine genocid ili da su ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

42. Kao što se navodi u paragrafima 20 do 24, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. Radovan KARADŽIĆ je namjeravao uništiti bosanske Muslimane u Srebrenici kao dio nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana. On je tu namjeru dijelio s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata.

43. Alternativno, kako se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti genocid nad bosanskim Muslimanima iz Srebrenice. Radovan KARADŽIĆ je znao da je taj genocid moguća posljedica ostvarivanja tog sveobuhvatnog cilja i svjesno je preuzeo taj rizik.

44. U martu 1995. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima proveo u djelo i/ili koristio druge da provede u djelo plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovnika, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice. Ta akcija je bila dio cilja, koji su imali kao učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo.

45. Dana 6. jula 1995. ili približno tog datuma, snage bosanskih Srba napale su srebreničku enklavu. Samo nekoliko dana poslije tog napada, Radovan KARADŽIĆ je zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Radovan KARADŽIĆ i

drugi su prije 11. jula 1995. započeli s ostvarivanjem svog zajedničkog cilja i/ili korištenjem drugih da ostvare svoj zajednički cilj: eliminisanje bosanskih Muslimana u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.

46. U periodu od 11. do 13. jula 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu terorisale su i zlostavljale bosanske Muslimane koji su se nalazili u Potočarima. Dana 12. jula 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu počele su razdvajati srebreničke muškarce i dječake od žena i djece. Dijelu starijih muškaraca dopušteno je da ostanu s porodicama. Više od hiljadu muškaraca i dječaka odvojeno je i zatočeno u Potočarima. Istoga dana snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu počele su s protjerivanjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Za vrijeme operacije prisilnog premještanja i poslije nje, pogubljenja muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, vršena su u vidu situacionih ubistava. Osim više od hiljadu muškaraca i dječaka koji su odvojeni i zatočeni u Potočarima, snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu zarobile su na hiljade muškaraca i dječaka koji su pokušali pobjeći iz enklave ili su im se predali. Muškarci i dječaci su prije pogubljenja premlaćivani. Dana 13. jula 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu započele su s organizovanim pogubljenjima muškaraca i dječaka koji su odvojeni i zatočeni, kao i onih koji su se predali ili su zarobljeni. Žrtve tih pogubljenja su pokopane, a dio njih je kasnije ekshumiran i ponovo pokopan u pokušaju da se sakriju zločini.

47. U periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu izvršile su sljedeća djela:

(a) ubijanje više od 7.000 srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, putem organizovanih i situacionih pogubljenja, uključujući ona koja se navode u Prilogu E (Dio 1) i Prilogu E (Dio 2); i

(b) nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana iz Srebrenice, muškog i ženskog pola, uključujući, između ostalog, odvajanje muškaraca i dječaka od njihovih porodica i prisilno odvođenje žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 2: GENOCID, kažnjiv po članovima 4(3)(a), 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKA 3
PROGONI

48. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao progone bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata na političkoj i/ili vjerskoj osnovi. Radovan KARADŽIĆ se konkretno tereti za progone u sljedećim opštinama: Banja Luka, Bijeljina, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Bratunac, Brčko, Čajniče, Donji Vakuf, Foča, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac, Višegrad, Vlasenica, Vogošća i Zvornik (dalje u tekstu: opštine), kao i progone bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine progone ili da su ih već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

49. Takva djela progona počinjena su kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u opštinama, kao i cilja elimisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Radovan KARADŽIĆ je na ostvarivanju tih ciljeva, činjenjem zločina progona, djelovao u dogovoru s raznim drugim osobama, zavisno od perioda i lokacije.

50. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 14, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem činjenja zločina, uključujući progon. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da na političkoj i/ili vjerskoj osnovi u opštinama počine djela progona koja se navode u paragrafu 60. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja,

mogle počiniti takva djela progona. Radovan KARADŽIĆ je znao da je progon moguća posljedica ostvarivanja cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i spremno je preuzeo taj rizik.

51. Djela progona izvršena u opštinama i nad bosanskim Muslimanima u Srebrenici primjeri su kampanje progona širih razmjera koja je provedena u velikim dijelovima BiH u skladu s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo.

52. U skladu s tim ciljem, počevši od marta 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba napadali su gradove i sela u opštinama i/ili preuzimali kontrolu nad njima. Najveći dio tog preuzimanja vlasti izvršen je tokom 1992, ali ono se nastavilo i nakon toga. Srebrenička enklava je zauzeta u julu 1995.

53. Za vrijeme tog preuzimanja vlasti i poslije njega, pa sve do 30. novembra 1995. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba vršili su djela progona nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, uključujući uvođenje restriktivnih i diskriminatornih mjera, pretrese, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata.

54. Srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba su u opštinama takođe osnivali i vodili zatočeničke objekte u kojima su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili zatočeni i podvrgnuti djelima progona, uključujući ubijanje, okrutno postupanje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, prisilni rad, protivpravno zatočenje i nečovječno postupanje.

55. Ta djela, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu iz opština. Drugi su fizički protjerani.

56. Hiljade bosanskih Muslimana, koji su prisilno iseljeni iz svojih domova u istočnoj Bosni, pobjeglo je u srebreničku enklavu.

57. U martu 1995. Radovan KARADŽIĆ i drugi s kojima je on djelovao u dogovoru s ciljem da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo proveli su u djelo i/ili su koristili druge da provedu u djelo plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovništva enklave, bosanskih Muslimana. Prije njenog zauzimanja, ograničen je dovoz humanitarne pomoći u enklavu, a civilni ciljevi su granatirani i gađani iz snajpera u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike enklave i da se njeno stanovništvo ukloni.

58. Kao što je opisano u paragrafima 45 i 46, u danima neposredno prije 11. jula 1995, Radovan KARADŽIĆ je zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Taj cilj učesnika udruženog zločinačkog poduhvata ostvaren je u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Prisilno premještanje i/ili deportacija žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice, terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana u Potočarima, premlaćivanje muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja i "situaciona" i organizovana pogubljenja muškaraca i dječaka bila su dio cilja udruženog zločinačkog poduhvata da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da počine ta djela na političkoj i/ili vjerskoj osnovi.

59. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, deportacijom i prisilnim premještanjem, trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i/ili osobe koje je bilo koji od tih učesnika koristio za izvršenje tih zločina, mogli počiniti progone nad bosanskim Muslimanima iz Srebrenice. Progoni su vršeni putem jednog ili više djela terorisanja i zlostavljanja bosanskih Muslimana u Potočarima, premlaćivanja muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja, "situacionih" i organizovanih pogubljenja

muškaraca i dječaka, kao i prisilnog premještanja i/ili deportacije žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. Radovan KARADŽIĆ je znao da je jedno ili više tih djela progona moguća posljedica ostvarivanja tog sveobuhvatnog cilja i svjesno je preuzeo taj rizik.

60. Djela progona koja su izvršili pripadnici srpskih snaga i politički i državni organi bosanskih Srba u sklopu jednog ili više udruženih zločinačkih poduhvata uključivala su sljedeće:

(a) ubijanja, uključujući:

i. ubijanja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama, uključujući slučajeve navedene u Prilogu A;

ii. ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu B, kao i ubijanja koja su počinjena tokom okrutnog i nečovječnog postupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima koji se navode u Prilogu C;

iii. organizovana ubijanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice u julu i avgustu 1995, uključujući slučajeve navedene u Prilogu E (Dio 1); i

iv. situaciona ubistva bosanskih Muslimana iz Srebrenice u julu i avgustu 1995, uključujući slučajeve navedene u Prilogu E (Dio 2);

(b) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući zatočeničke objekte navedene u Prilogu C, kao okrutno ili nečovječno postupanje;

(c) silovanje i druga djela seksualnog nasilja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući zatočeničke objekte navedene u Prilogu C, kao okrutno ili nečovječno postupanje;

(d) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući zatočeničke objekte navedene u Prilogu

C, kao okrutno ili nečovječno postupanje. Nehumani uslovi života stvoreni i održavani u zatočeničkim objektima uključivali su neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;

(e) terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima i premlaćivanje srebreničkih muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja, kao okrutno ili nečovječno postupanje;

(f) prisilno premještanje ili deportacija bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova u opštinama i iz Srebrenice;

(g) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući objekte navedene u Prilogu C;

(h) prisilni rad, uključujući kopanje grobova i rovova i druge oblike prisilnog rada na linijama fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;

(i) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme deportacija ili prisilnih premještanja, ili poslije njih. Oduzimanje imovine je uključivalo praksu prisiljavanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata da potpišu dokumente o prijenosu vlasništva na političke i državne organe bosanskih Srba kako bi im bilo dozvoljeno da odu iz opština;

(j) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte navedene u Prilogu D; i/ili

(k) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera, uključujući sljedeće:

i. uskraćivanje slobode kretanja;

ii. uklanjanje s rukovodećih položaja u lokalnim državnim institucijama i policiji, kao i opšte otpuštanje s posla;

iii. povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga;

iv. protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili

v. uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 3: Progone na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** kažnjiv po članovima 5(h), 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKE 4, 5 i 6
ISTREBLJIVANJE, UBISTVO

61. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao istrebljivanje i ubistvo bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštinama, istrebljivanje i ubistvo bosanskih Muslimana iz Srebrenice i ubistvo civila, stanovnika Sarajeva, i/ili osoba koje nisu aktivno učestvovale u neprijateljstvima. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao, ili je bilo razloga da zna, da se njegovi podređeni spremaju da počine istrebljivanje i ubistvo ili da su ih već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

62. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 24, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo; učestvovao je u udruženom zločinačkom poduhvatu širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja; i učestvovao je u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Ti zločini istrebljivanja i/ili ubistva bili su dio cilja sva tri navedena udružena zločinačka poduhvata.

63. Djela istrebljivanja i ubistva, koja su bila dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koje su bosanski

Srbi polagali pravo, izvršili su pripadnici srpskih snaga i politički i državni organi bosanskih Srba u periodu od marta 1992. do 30. novembra 1995. Ta djela uključuju sljedeće:

(a) ubijanja za vrijeme i nakon preuzimanja vlasti u opštinama, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu A; i

(b) ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu B, kao i ubijanja koja su počinjena tokom okrutnog i nečovječnog postupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima koji se navode u Prilogu C.

64. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, ako istrebljivanje i/ili ubistvo nisu bili dio tog cilja, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo, i/ili osobe koje je bilo koji od tih učesnika koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti te zločine. Radovan KARADŽIĆ je znao da su istrebljivanje i/ili ubistvo moguće posljedice ostvarivanja cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i svjesno je preuzeo taj rizik.

65. Pripadnici snaga koje su učestvovale u napadu na Sarajevo su u periodu od aprila 1992. do novembra 1995. vršili djela ubistva koja su bila dio cilja širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja. Ta ubistva uključuju lišavanja života putem snajperskog djelovanja i granatiranja, opisana u Prilogu F i Prilogu G.

66. Pripadnici snaga koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu su u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. vršili djela istrebljivanja i ubistva koja su bila dio cilja eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Ta djela uključuju:

(a) organizovana pogubljenja, uključujući slučajeve navedene u Prilogu E (Dio 1); i

(b) situaciona ubistva, uključujući slučajeve navedene u Prilogu E (Dio 2).

67. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti zločine istrebljivanja i ubistva. Radovan KARADŽIĆ je znao da su takva djela istrebljivanja i/ili ubistva moguća posljedica ostvarivanja tog sveobuhvatnog cilja i svjesno je preuzeo taj rizik.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 4: Istrebljivanje, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** kažnjiv po članovima 5(b), 7(1) i 7(3) Statuta;

Tačka 5: Ubistvo, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** kažnjiv po članovima 5(a), 7(1) i 7(3) Statuta; i

Tačka 6: Ubistvo, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA,** sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKE 7 i 8
DEPORTACIJA, NEHUMANA DJELA

68. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao prisilno premještanje i deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opština i iz Srebrenice. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao i je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine prisilno premještanje i deportaciju ili da su ih već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

69. Kao što je opisano u nastavku teksta, u periodu od marta 1992. do 30. novembra 1995, srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno su raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u opštinama i iz Srebrenice, na kojima su oni zakonski boravili, preko *de facto* ili *de jure* granice, ili unutar *de facto* ili *de jure* granica.

70. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 14, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, sredstvima koja su uključivala zločine prisilnog premještanja i deportacije.

71. Počevši od marta 1992. restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, koji su uvijek bili usmjereni protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštinama, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu. Drugi su fizički protjerani.

72. Ta djela su dovela do toga da je krajem 1992. godine većina bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opština bila prisilno raseljena. Međutim, djela prisilnog raseljavanja nastavila su se i poslije toga, između ostalog, u periodu od januara do marta 1993. kada su srpske snage napale podučja Cerske (opština Vlasenica) i Konjević-Polja (opština Bratunac) u istočnoj BiH, natjeravši hiljade bosanskih Muslimana na bijeg.

73. Mnogi bosanski Muslimani koji su prisilno iseljeni iz domova u istočnoj Bosni, kako 1992. godine tako i kasnije, pobjegli su u srebreničku enklavu. Dana 16. aprila 1993. Savjet bezbjednosti UN-a proglasio je Srebrenicu, Žepu, Goražde i Sarajevo (s njihovom okolinom) "zaštićenim zonama" koje neće biti izložene oružanim napadima ni bilo kakvom drugom neprijateljskom činu.[*]

74. Počev od marta 1995. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, a s ciljem da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski

[*] Pogledati dvije prethodne napomene (napomena priređivača).

Srbi polagali pravo, proveo u djelo, i/ili koristio druge da provede u djelo, plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovnika enklave, bosanskih Muslimana. Prije njenog zauzimanja, ograničen je dovoz humanitarne pomoći u enklavu, a civilni ciljevi su granatirani i gađani iz snajpera u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike enklave i da se njeno stanovništvo ukloni.

75. Kao što je opisano u paragrafima 45 i 46, u danima neposredno prije 11. jula 1995. Radovan KARADŽIĆ je zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Taj cilj učesnika udruženog zločinačkog poduhvata ostvaren je u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Ta djela prisilnog premještanja bila su dio cilja eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Alternativno, ta djela prisilnog premještanja bila su dio sveobuhvatnog cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 7: Deportaciju, **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** kažnjiv po članovima 5(d), 7(1) i 7(3) Statuta; i

Tačka 8: Nehumana djela (prisilno premještanje), **ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI,** kažnjiv po članovima 5(i), 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKE 9 i 10
TERORISANJE, PROTIVPRAVNI NAPADI

76. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao zločine terorisanja i protivpravnih napada na civile. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da njegovi podređeni čine zločine terorisanja i protivpravnih napada na civile ili da su ih već počinili. Radovan KARADŽIĆ nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

77. Kao što se navodi u paragrafima 15 do 19, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja protiv civilnog stanovništva Sarajeva, pri čemu je primarni cilj te kampanje bio širenje terora među civilnim stanovništvom. Ta kampanja je uključivala zločine terorisanja i protivpravnih napada na civile, kao i ubistva, kao što se navodi u paragrafu 65. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da, kao primarni cilj kampanje, šire teror među civilnim stanovništvom Sarajeva.

78. Približno u vrijeme kada je 6. aprila 1992. Bosna i Hercegovina međunarodno priznata kao nezavisna država, u Sarajevu su izbila oružana neprijateljstva. Približno u isto vrijeme, izvršena je blokada grada i on je podvrgnut granatiranju i snajperskom djelovanju.

79. U periodu od aprila 1992. do novembra 1995. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugim učesnicima ovog udruženog zločinačkog poduhvata formulisao i proveo, i/ili koristio pripadnike snaga koje su učestvovale u napadu na Sarajevo da formuliše i provede vojnu strategiju granatiranja i snajperskog djelovanja radi ubijanja, sakaćenja, ranjavanja i terorisanja civilnog stanovništva Sarajeva. Granatiranjem i snajperskim djelovanjem ubijeno je i ranjeno na hiljade civila oba pola i svih uzrasta, uključujući djecu i starije osobe.

80. Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja sastojala se od direktnih napada na civilno stanovništvo ili na pojedinačne civile koji nisu neposredno učestvovali u neprijateljstvima. Ti napadi su uključivali neselektivne i prekomjerne napade, koji nisu bili u srazmjeri s očekivanom konkretnom i neposrednom vojnom prednošću.

81. Snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo granatirale su i otvarale snajpersku vatru na civile dok su ovi obavljali svakodnevne civilne aktivnosti. Ljudi su ranjavani i ubijani u vlastitim domovima. S obzirom da nije bilo plina, struje ili tekuće vode, ljudi su bili prisiljeni da izlaze iz svojih domova, čime se povećavao rizik od smrti. Stalna prijetnja smrću i ranjavanjem prouzročila je kod civilnih stanovnika Sarajeva velike traume i psihičke povrede.

82. Konkretni slučajevi snajperskog djelovanja i granatiranja u sklopu te kampanje uključuju, kao ilustrativne primjere, incidente navedene u Prilogu F, odnosno Prilogu G.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 9: Djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA,** kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta; i

Tačka 10: Protivpravne napade na civile, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA,** kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKA 11
UZIMANJE TALACA

83. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao uzimanje vojnih posmatrača i pripadnika mirovnih snaga UN-a za taoce. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine zločin uzimanja talaca ili da su ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

84. Kao što se navodi u paragrafima 25 do 29, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu uzimanja talaca kako bi prisilio NATO da se uzdrži od vazdušnih napada na vojne ciljeve bosanskih Srba. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da uzmu taoce kako bi prisilili NATO da se uzdrži od vazdušnih napada.

85. Reagujući na granatiranje Sarajeva i drugih područja BiH od strane snaga bosanskih Srba, snage NATO-a izvršile su 25. i 26. maja 1995. vazdušne napade na vojne ciljeve bosanskih Srba u BiH.

86. U periodu od približno 26. maja 1995. do 19. juna 1995. snage bosanskih Srba zatočile su više od dvije stotine pripadnika mirovnih snaga i vojnih posmatrača UN-a na raznim lokacijama, uključujući Pale, Sarajevo, Banju

Luku i Goražde, i držale ih kao taoce na raznim lokacijama u RS-u, uključujući lokacije od strateškog ili vojnog značaja, kako bi te lokacije osigurale od vazdušnih napada NATO-a i spriječile daljnje vazdušne napade. Trećim stranama, uključujući komandante NATO-a i UN-a, upućene su prijetnje da će daljnji napadi NATO-a na vojne ciljeve bosanskih Srba dovesti do ranjavanja, smrti ili zadržavanja zatočenika u zatočeništvu. Dio zatočenih je u zatočeništvu bio napadan i na druge načine maltretiran.

87. Za vrijeme pregovora sa srpskim čelnicima iz Srbije i Bosne, među kojima je bio i Radovan KARADŽIĆ, kao i poslije tih pregovora, zatočenici su, u periodu od 3. do 19. juna 1995. godine, u fazama puštani na slobodu.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 11: Uzimanje talaca, **KRŠENJE ZAKONA ILI OBIČAJA RATOVANJA,** sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(b) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta.

OPŠTI NAVODI

88. Sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločini protiv čovječnosti, izuzev onog u okviru kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, bilo je dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločini protiv čovječnosti, a koje je bilo dio kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, bilo je dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva Sarajeva.

89. Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica u BiH je postojao oružani sukob.

90. Žrtve svih zločina koji se stavljaju na teret kao kršenja zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija iz 1949. godine bile su osobe koje nisu aktivno učestvovale u neprijateljstvima.

91. Radovan KARADŽIĆ je bio obavezan da poštuje zakone i običaje kojima se reguliše vođenje oružanih sukoba, uključujući Ženevske konvencije iz 1949. godine i njihove dopunske protokole.

Dana 27. veljače 2009.
U Haagu,
Nizozemska

/potpis na originalu/
Serge Brammertz,
tužilac

Prilog A

Ubijanja koja se ne dovode u vezu sa zatočeničkim objektima

OPŠTINA	INCIDENT	DATUM
1. Bijeljina	1.1 Ubistvo najmanje 48 civila u gradu Bijeljini	1. i 2. aprila 1992.
2. Bosanski Novi	2.1 Ubistvo otprilike tri muškarca na mostu u Blagaj-Japri	9. juna 1992. ili približno tog datuma
3. Bratunac	3.1 Ubistvo najmanje 12 ljudi u selu Hranča	od 3. do 9. maja 1992.
	3.2 Ubistvo najmanje 65 muškaraca u selu Glogova	9. maja 1992. ili približno tog datuma
4. Brčko	4.1 Ubistvo najmanje deset muškaraca u hotelu "Posavina"	4. maja 1992. ili približno tog datuma
	4.2 Ubistvo najmanje šest ljudi u selu Mujkići	7. maja 1992. ili približno tog datuma
	4.3 Ubistvo više muškaraca na području Starog Grada u Brčkom i u blizini zgrade SJB-a	7. maja 1992. ili približno tog datuma
5. Foča	5.1 Ubistvo najmanje devet muškaraca u vojnom skladištu u Pilipovićima	26. aprila 1992. ili približno tog datuma
	5.2 Ubistvo više civila iz sela Jeleč	od 1. do 5. maja 1992.
	5.3 Ubistvo najmanje 27 ljudi u naselju Čohodor-Mahala u Foči	sredinom juna 1992.
	5.4 Ubistvo više ljudi koji su se skrivali u šumi kod Mješaje/Trošnja	početkom jula 1992.
6. Ilijaš	6.1 Ubistvo najmanje 20 ljudi iz sela Lješevo	od 4. do 5. juna 1992.
7. Ključ	7.1 Ubistvo više ljudi u Pudinom Hanu	28. maja 1992. ili približno tog datuma
	7.2 Ubistvo najmanje 38 ljudi u selu Prhovo i na putu za Peći	1. juna 1992. ili približno tog datuma
	7.3 Ubistvo najmanje 144 osobe u Biljanima	10. jula 1992. ili približno tog datuma
8. Kotor-Varoš	8.1 Ubistvo više muškaraca u naselju Kotor, na putu od Kotora do Doma zdravlja u Kotor-Varoši i ispred Doma zdravlja u Kotor-Varoši	25. juna 1992. ili približno tog datuma

	8.2 Ubistvo više muškaraca u Dabovcima	sredinom avgusta 1992.
	8.3 Ubistvo najmanje osam ljudi u džamiji u Hanifićima	sredinom avgusta 1992.
	8.4 Ubistvo više muškaraca u školi u Grabovici i oko nje	3. novembra 1992. ili približno tog datuma
9. Novi Grad	9.1 Ubistvo najmanje 15 muškaraca nakon što su uhvaćeni dok su bježali iz sela Ahatovići	29. maja 1992. ili približno tog datuma
10. Prijedor	10.1 Ubistvo više ljudi u Kozarcu i okolini	od 24. maja do juna 1992.
	10.2 Ubistvo više ljudi na području Hambarina i Ljubije	od 23. maja do 1. jula 1992.
	10.3 Ubistvo više ljudi u Kamičanima	26. maja 1992. ili približno tog datuma
	10.4 Ubistvo više muškaraca u selu Jaskići	14. juna 1992. ili približno tog datuma
	10.5 Ubistvo više ljudi u selima na području Brda	od 1. do 23. jula 1992.
	10.6 Ubistvo više muškaraca u selu Bišćani i okolnim zaseocima Hegići, Mrkalji, Ravine, Duratovići, Kadići, Lagići i Čemernica	20. jula 1992. ili približno tog datuma
	10.7 Ubistvo više muškaraca u rudniku željezne rude Kipe u Ljubiji	25. jula 1992. ili približno tog datuma
	10.8 Ubistvo više muškaraca na fudbalskom stadionu u Ljubiji i oko njega	25. jula 1992. ili približno tog datuma
	10.9 Ubistvo najmanje 68 ljudi u selu Briševo	od 23. do 26. jula 1992.
11. Rogatica	11.1 Ubistvo najmanje 24 muškarca koji su odvedeni iz sela Duljevac i korišteni kao živi štit	poslije maja 1992.
12. Sanski Most	12.1 Ubistvo otprilike 28 muškaraca između Begića i mosta Vrhopolje	31. maja 1992. ili približno tog datuma

	12.2 Ubistvo više ljudi u selu Hrustovo	31. maja 1992. ili približno tog datuma
	12.3 Ubistvo otprilike 18 muškaraca iz Kenjara u zaseoku Blaževići	27. juna 1992. ili približno tog datuma
	12.4 Ubistvo više ljudi iz zaseoka Budin, selo Lukavice	1. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	12.5 Ubistvo otprilike sedam muškaraca kod sela Škrljevita	2. novembra 1992. ili približno tog datuma
13. Sokolac	13.1 Ubistvo najmanje 40 muškaraca u selu Novoseoci	22. septembra 1992. ili približno tog datuma
14. Višegrad	14.1 Ubistvo otprilike 70 civila u kući Adema Omeragića u Pionirskoj ulici	14. juna 1992.
	14.2 Ubistvo otprilike 48 civila, koji su prethodno protjerani iz Višegrada, na mjestu zvanom Paklenik kod sela Kalimanići, opština Sokolac	15. juna 1992.
	14.3 Ubistvo više civila na mostovima na Drini	od maja do juna 1992.
15. Vlasenica	15.1 Ubistvo najmanje 20 muškaraca u selu Drum	2. juna 1992. ili približno tog datuma
	15.2 Ubistvo najmanje 60 ljudi u selu Zaklopača	16. maja 1992.
16. Zvornik	16.1 Ubistvo najmanje 15 ljudi u gradu Zvorniku	od 9. do 10. aprila 1992.
	16.2 Ubistvo otprilike 36 ljudi u Rašidovom Hanu	od 28. do 29. aprila 1992.
	16.3 Ubistvo otprilike 190 muškaraca u Gerinoj klaonici	od 5. do 8. juna 1992.

Prilog B

Ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima

OPŠTINA	INCIDENT	DATUM
1. Banja Luka	1.1 Ubistvo najmanje šest muškaraca ispred logora Manjača nakon što su prevezeni iz Osnovne škole "Hasan Kikić" u Sanskom Mostu	3. juna 1992. ili približno tog datuma
	1.2 Smrt gušenjem više zarobljenika dok su kamionima prevoženi iz zatočeničkog objekta "Betonirka" u Sanskom Mostu u logor Manjača	7. jula 1992.
	1.3 Ubistvo više muškaraca ispred logora Manjača nakon što su dovedeni iz logora Omarska	6. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	1.4 Ubistvo najmanje deset muškaraca u logoru Manjača	od 1. juna do 18. decembra 1992.
2. Bijeljina	2.1 Ubistvo najmanje šest muškaraca u logoru Batković	od juna 1992. do juna 1995.
3.	*3.1. Incident je izbrisan u skladu s Odlukom po zahtjevu tužioca za izmjenu Prve izmijenjene optužnice, koju je Pretresno vijeće donijelo 16. februara 2009.*	
4. Bratunac	4.1 Ubistvo otprilike 50 ljudi za vrijeme zatočeništva u školi "Vuk Karadžić" u Bratuncu	od 10. do 16. maja 1992.
5. Brčko	5.1 Ubistvo više muškaraca u logoru Luka	od 8. maja do 6. juna 1992.
	5.2 Ubistvo više muškaraca u sportskoj dvorani "Partizan" u Brčkom	5. maja 1992. ili približno tog datuma
	5.3 Ubistvo više muškaraca izvedenih iz autobusnog preduzeća "Laser"	5. i 6. maja 1992. ili približno tih datuma
	5.4 Ubistvo otprilike 12 muškaraca u zgradi SJB-a u Brčkom i blizu nje	7. i 8. maja 1992. ili približno tih datuma

6. Čajniče	6.1 Ubistvo najmanje 30 muškaraca zatočenih u kontejneru kod Lovačkog doma u Mostini	18. maja 1992. ili približno tog datuma
7. Donji Vakuf	7.1 Smrt više muškaraca u "Vrbasprometu" ili nakon odvođenja iz te fabrike	od juna do avgusta 1992.
	7.2 Smrt više muškaraca u skladištu TO-a	od juna do jula 1992.
8. Foča	8.1 Ubistvo više od 200 zatočenika u KP domu Foča	od juna do decembra 1992.
9. Kalinovik	9.1 Ubistvo u štali u Ratinama, opština Foča, najmanje 20 muškaraca odvedenih iz skladišta municije na Jelašačkom polju u Kalinoviku	5. avgusta 1992. ili približno tog datuma
10. Ključ	10.1 Ubistvo najmanje 77 muškaraca u školi u Velagićima	1. juna 1992. ili približno tog datuma
11. Kotor-Varoš	11.1 Smrt više muškaraca od posljedica premlaćivanja u zgradi zatvora	od juna do septembra 1992.
12. Novi Grad	12.1 Ubistvo više muškaraca iz cisterni kod kasarne u Rajlovcu	od 1. do 14. juna 1992.
	12.2 Ubistvo kod Srednjeg, opština Ilijaš, najmanje 47 muškaraca odvedenih iz logora u Rajlovcu	14. juna 1992. ili približno tog datuma
13. Novo Sarajevo	13.1 Ubistvo najmanje dva zatočenika u KP domu Butmir (Kula)	7. aprila 1992. ili približno tog datuma
	13.2 Incident je izbrisan u skladu s Odlukom po zahtjevu tužioca za izmjenu Prve izmijenjene optužnice, koju je Pretresno vijeće donijelo 16. februara 2009.	
	13.3 Ubistvo tri zatočenika za vrijeme prisilnog rada u KP domu Butmir (Kula)	od 23. jula do 24. novembra 1992.

14. Pale	14.1 Smrt više muškaraca od posljedica premlaćivanja u bivšem Domu kulture na Palama (poznatom i kao fiskulturna sala)	od juna do jula 1992.
15. Prijedor	15.1 Ubistvo otprilike 150 ljudi u "prostoriji broj 3" u logoru Keraterm	24. i 25. jula 1992. ili približno tih datuma
	15.2 Ubistvo više ljudi u logoru Omarska i na raznim mjestima nakon odvođenja iz tog logora	od 27. maja do 21. avgusta 1992.
	15.3 Ubistvo više muškaraca i žena odvedenih iz logora Omarska na područje zvano Hrastova glavica	5. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	15.4 Pogubljenje u logoru Omarska više od 150 muškaraca s područja Brda u Prijedoru	20. jula 1992. ili približno tog datuma
	15.5 Ubistvo više ljudi u logoru Trnopolje i na raznim mjestima nakon odvođenja iz tog logora	od 28. maja do oktobra 1992.
	15.6 Ubistvo na Vlašiću, kod Skender-Vakufa, približno 200 muškaraca iz logora Trnopolje	21. avgusta 1992. ili približno tog datuma
16. Rogatica	16.1 Ubistvo više muškaraca odvedenih iz srednje škole "Veljko Vlahović"	od juna do septembra 1992.
	16.2 Ubistvo najmanje 27 muškaraca odvedenih iz zatočeničkih objekata u Rasadniku	15. avgusta 1992.
17. Sanski Most	17.1 Ubistvo na mjestu zvanom Kriva cesta, kod Partizanskog groblja, otprilike 17 muškaraca iz logora “Betonirka”	22. juna 1992. ili približno tog datuma
18. Vlasenica	18.1 Ubistvo otprilike devet muškaraca iz logora Sušica	od juna do avgusta 1992.

	18.2 Incident je izbrisan u skladu s Odlukom po zahtjevu tužioca za izmjenu Prve izmijenjene optužnice, koju je Pretresno vijeće donijelo 16. februara 2009.	
	18.3 Ubistvo jednog muškarca u zgradi SJB-a u Vlasenici	22. maja 1992. ili približno tog datuma
	18.4 Ubistvo pored puta kod sela Nova Kasaba najmanje 29 muškaraca odvedenih iz zgrade Civilne zaštite/zatvora pored zgrade SUP-a	od maja do juna 1992.
19. Vogošća	19.1 Ubistvo više zatočenika koji su iz Planjine kuće u Svrakama izvedeni na prisilni rad i korišteni kao živi štit	od 30. maja do decembra 1992.
20. Zvornik	20.1 Ubistvo otprilike 88 muškaraca u školi u Drinjači	30. maja 1992. ili približno tog datuma
	20.2 Ubistvo više muškaraca u Domu kulture u Čelopeku	od 10. do 28. juna 1992.
	20.3 Ubistvo otprilike 160 muškaraca u Tehničkoj školi u Karakaju	od 1. do 5. juna 1992.
	20.4 Ubistvo jednog muškarca na poljoprivrednom dobru Ekonomija	od aprila do maja 1992.

Prilog C
Zatočenički objekti

OPŠTINA	NAZIV I/ILI LOKACIJA ZATOČENIČKOG OBJEKTA	DATUM
1. Banja Luka	1.1 Zgrada CSB-a u Banjoj Luci	barem od juna do decembra 1992.
	1.2 Logor Manjača	od 21. aprila do 18. decembra 1992.
	1.3 Mali logor	barem od juna 1992. do juna 1995.
	1.4 Zatvor u Banjoj Luci (Tunjice)	barem od jula 1992. do kraja oktobra 1992.
2. Bijeljina	2.1 Logor Batković	barem od 1. juna 1992. do 31. decembra 1995.
3. Bosanska Krupa	3.1 Osnovna škola "Petar Kočić"	od maja do jula 1992.
	3.2 Škola u Jasenici	od aprila do maja 1992.
4. Bosanski Novi	4.1 Fudbalski stadion u Mlakvama	barem od maja 1992. do jula 1992.
	4.2 Vatrogasni dom u Bosanskom Novom	tokom cijelog rata
	4.3 Policijska stanica u Bosanskom Novom	barem od 17. maja do 23. jula 1992.
	4.4 Policijska stanica u Bosanskoj Kostajnici	barem od 17. maja do 23. jula 1992.
5.Bosanski Petrovac	5.1 Logor drvosječa Kozila	barem od jula 1992. do avgusta 1992.
6. Bratunac	6.1 Fudbalski stadion u Bratuncu	17. maja 1992.
	6.2 Škola "Vuk Karadžić"	barem od 1. maja do 31. decembra 1992.
7. Brčko	7.1 Zgrada SJB-a u Brčkom	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	7.2 Logor Luka	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	7.3 Zgrada autobusnog preduzeća "Laser"	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	7.4 Sportska dvorana "Partizan" u Brčkom	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	7.5 Drvena džamija (Kolobara)	tokom maja 1992.
8. Čajniče	8.1 Kontejner kod Lovačkog doma u Mostini	barem od sredine aprila do maja 1992.

9. Donji Vakuf	9.1 Zgrada SJB-a u Donjem Vakufu	od 27. maja do sredine septembra 1992.
	9.2 Skladište TO-a	od sredine juna do sredine septembra 1992.
	9.3 Skladište "Vrbasprometa"	od maja do sredine septembra 1992.
	9.4 "Kuća" nasuprot zgradi SJB-a u Donjem Vakufu	barem od maja do sredine septembra 1992.
10. Foča	10.1 KP dom Foča	od 18. aprila 1992. do barem 31. decembra 1992.
	10.2 Karamanova kuća u Miljevini	barem od avgusta do oktobra 1992.
	10.3 Motel "Bukovina"	tokom 1992.
	10.4 Radničke barake u Buk Bijeloj	tokom juna 1992.
	10.5 Dvorana "Partizan"	tokom 1992.
	10.6 Vojna skladišta TO -a u Livadama	od 14. do 17. aprila 1992.
	10.7 Srednja škola u Foči	tokom 1992.
11. Hadžići	11.1 Garaža zgrade Skupštine opštine u Hadžićima	od 20. maja
	11.2 Kulturno-sportski centar u Hadžićima	barem od 25. maja do septembra 1992.
12. Ilidža	12.1 Stara zgrada Doma zdravlja	od 13. maja 1992. do 20. novembra 1992.
	12.2 Grafička škola	od 15. maja 1992. do 11. novembra 1992.
13. Ilijaš	13.1 Zgrada SJB-a u Ilijašu	barem tokom juna i jula 1992.
	13.2 Željeznička stanica u Podlugovima	barem tokom juna 1992.
	13.3 Osnovna škola u Ilijašu (škola Gornja Bioča)	barem početkom juna 1992.
14. Kalinovik	14.1 Osnovna škola u Kalinoviku (škola "Miladin Radojević")	od 25. juna 1992.
	14.2 Skladište municije na Jelašačkom polju	od 6. jula 1992. do 5. avgusta 1992.
15. Ključ	15.1 Zgrada SJB-a u Ključu	barem od maja do avgusta 1992.
	15.2 Osnovna škola "Nikola Mačkić"	barem od 1. maja do jula 1992.
	15.3 Škola u Velagićima	barem od 30. maja do 1. juna 1992.

16. Kotor-Varoš	16.1 Zgrada SJB-a u Kotor-Varoši	barem od juna do septembra 1992.
	16.2 Zatvor u Kotor-Varoši	barem od juna do decembra 1992.
	16.3 Pilana u Kotor-Varoši	barem od kraja juna do avgusta 1992.
	16.4 Osnovna škola u Kotor-Varoši	od jula do kraja septembra 1992.
17. Novi Grad	17.1 Cisterne kod kasarne u Rajlovcu	tokom juna 1992.
18. Novo Sarajevo	18.1 Kasarna "Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici	od 22. juna do septembra
	18.2 KP dom Butmir (zatvor Kula)	od maja do oktobra 1992.
19. Pale	19.1 Zgrada SJB-a na Palama	barem od maja do avgusta 1992.
	19.2 Bivši Dom kulture na Palama (poznat i kao fiskulturna sala)	barem od maja do avgusta 1992.
20. Prijedor	20.1 Zgrada SJB-a u Prijedoru	od 24. maja do septembra 1992.
	20.2 Logor Omarska	od 15. maja do 21. avgusta 1992.
	20.3 Logor Keraterm	od 15. maja do 6. avgusta 1992.
	20.4 Logor Trnopolje	barem od 15. maja do 30. septembra 1992.
	20.5 Dom "Miska Glava"	otprilike od 21. do 25. jula 1992.
	20.6 Fudbalski stadion u Ljubiji	25. jula ili približno tog datuma
	20.7 Kasarna u Prijedoru	barem od maja do juna 1992.
21. Rogatica	21.1 Srednja škola "Veljko Vlahović"	barem od 1. maja do 31. avgusta 1992.
	21.2 Garaža Novice Andrića	14. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	21.3 Rasadnik	barem od avgusta 1992. do oktobra 1994.
22. Sanski Most	22.1 Zgrada SJB-a i zatvor u Sanskom Mostu	barem od 26. maja do avgusta 1992.
	22.2 Garaža fabrike "Betonirka"	barem od 27. maja do 7. jula 1992.

	22.3 Fiskulturna sala škole "Hasan Kikić"	barem od maja do jula 1992.
	22.4 Hala "Krings"	barem od maja do jula 1992.
	22.5 Vojni objekt u Magarici	barem od maja do juna 1992.
23. Sokolac	23.1 Bivša Osnovna škola u Ćavarinama	barem od oktobra 1992. do marta 1993.
	23.2 Osnovna škola "Slaviša Vajner Čiča"	od jula do oktobra 1992.
24. Višegrad	24.1 "Vilina Vlas"	barem od aprila do jula 1992.
	24.2 Osnovna škola "Hasan Valetovac"	barem od maja do juna 1992.
	24.3 Zgrada SJB-a u Višegradu	barem od maja do juna 1992.
25. Vlasenica	25.1 Zgrada SJB-a u Vlasenici	barem od maja do jula 1992.
	25.2 Zatvor u Vlasenici	barem od juna do jula 1992.
	25.3 Logor Sušica	barem od maja do približno 30. septembra 1992.
	25.4 Zgrada Civilne zaštite/zatvora pored zgrade SUP-a	tokom maja 1992.
26. Vogošća	26.1 Planjina kuća u Svrakama	barem od avgusta do decembra 1992.
	26.2 Zgrada SJB-a u Vogošći	barem od maja do jula 1992.
	26.3 "Bunker" u Vogošći	barem od maja do jula 1992.
27. Zvornik	27.1 Dom kulture u Čelopeku	barem od maja do juna 1992.
	27.2 Tehnička škola u Karakaju	barem od maja do juna 1992.
	27.3 Fabrika "Alhos"	9. aprila 1992. ili približno tog datuma
	27.4 Preduzeće "Novi izvor" (poznato i kao Ciglana)	barem od 29. maja do 30. jula 1992.
	27.5 Zgrada u Drinjači (Dom kulture)	barem od maja do juna 1992.
	27.6 Poljoprivredno dobro Ekonomija	od aprila do decembra 1992.
	27.7 Fabrika "Standard"	barem od aprila do kraja juna 1992.

Prilog D

Uništavanje spomenika kulture i sakralnih objekata

OPŠTINA	NAZIV I/ILI LOKACIJA SPOMENIKA KULTURE	DATUM
1. Banja Luka	Franjevački samostan u Petričevcu	9. aprila 1992. ili približno tog datuma
2. Bijeljina	Džamija u Atmačićima, džamija u Janjarima, džamija u Srednjoj Trnovi.	ljeto 1992.
3. Bosanska Krupa	Gradska džamija u Bosanskoj Krupi i tri džamije u Bosanskoj Otoci.	barem od aprila do novembra 1992.
4. Bosanski Novi	Stara džamija u Suhači i džamija u Suhači, džamija u Blagaj Japri, džamije u Prekosanju, u Urijama i u Gornjim Agićima, stara drvena džamija u Blagaj Rijeci, gradska džamija u Bosanskom Novom i Vidorija džamija.	barem od marta do juna 1992.
5. Bosanski Petrovac	Dvije gradske džamije u Bosanskom Petrovcu, Bijela džamija, džamija u Rašinovcu, džamija u Srednjim Bišćanima, džamija u Donjim Bišćanima.	barem od jula do septembra 1992.
6. Bratunac	Gradska džamija u Bratuncu, džamija u Glogovi, medresa u Glogovi i islamski arhiv u Bratuncu.	barem od aprila do maja 1992.
7. Brčko	Bijela džamija, Atik-Savska džamija, stara Hadži-pašina džamija, džamija Dizdaruša, džamija Rijeke, Omerbegova džamija, džamija Palanka, Brčanska crkva, crkva u Dubravi, crkva u Gorici, crkva u Poljacima.	barem od maja do septembra 1992.
8. Čajniče	Mir-Muhamedova džamija u Čajniču	juni 1992.

9. Donji Vakuf	Mehmed Čelebi-Dužica džamija, Bašdžamija, džamija u Korenićima, džamija u Torlakovcu, džamija u Jemanlićima, mesdžid u Sokolini, Šeherdžik džamija, tri džamije u Pruscu.	barem od maja do septembra 1992.
10. Foča	Aladža džamija, džamija u Jeleču.	barem od aprila do avgusta 1992.
11. Ilijaš	Gradska džamija, Stara džamija u Ilijašu, mekteb u Bioči, džamija u Misoči, crkva u Tarančin Dolu.	barem od maja do septembra 1992.
12. Kalinovik	Džamija u Ulogu, džamija u Hotovlju, džamija u Jesalici, džamija u Kutini.	nakon jula 1992.
13. Ključ	Gradska džamija, džamija u Biljanima – Džaferagićima, džamija u Pudin Hanu, džamija u Velagićima, džamija u Donjem Budelju, džamija u Humićima, džamija u Krasuljama, džamija u Sanici, džamija u Tićevićima, gradska katolička crkva.	barem od maja do avgusta 1992.
14. Kotor-Varoš	Džamija u Hanifićima, džamija u Vrbanjcima, katolička crkva u Kotor-Varoši, džamija u Hrvanćanima, Stara džamija u Večićima, Nova džamija u Večićima, džamija u Vraniću, džamija u Ravnama, džamija u Donjoj Varoši, džamija u Hadrovcima.	barem od juna do decembra 1992.
15. Novi Grad	Džamija u Ahatovićima	4. juna 1992. ili približno tog datuma
16. Pale	Tri džamije, uključujući džamije u Prači, Podvitezu i Bogovićima.	od jula do septembra 1992.

17. Prijedor	Džamija u Kozaruši, džamija Stari Grad, džamija u Čarakovu, stara džamija u Hambarinama, Čaršijska džamija – Prijedor, džamija u Zagradu – Prijedor, džamija u Bišćanima, džamija u Gornjoj/Donjoj Puharskoj, džamija u Rizvanovićima, džamija u Brezičanima, džamija u Ališićima, džamija u Zecovima, džamija u Čejrecima, džamija u Gomjenici, džamija u Kevljanima, džamija u Kamičanima, džamija u Kozarcu – Mutniku, katolička crkva u Prijedoru, crkva u Briševu.	barem od maja do decembra 1992.
18. Rogatica	Džamija Arnaudija u Rogatici, Čaršijska džamija u Rogatici, tri džamije u Vragolovima.	barem od juna do decembra 1992.
19. Sanski Most	Gradska džamija, džamija u Pobriježju, džamija u Hrustovu-Kukavicama, džamija u Hrustovu-Keranovićima, džamija u Vrhpolju, džamija u Šehovcima, džamija u Trnovi, džamija u Starom Majdanu (Palanka), džamija u Starom Majdanu (Utriška), džamija u Dževaru,džamija u Husimovcima, džamija u Donjem Kamengradu, džamija u Skucanom Vakufu, džamija u Lukavicama, džamija u Tomini, džamija u Čaplji, gradska katolička crkva.	barem od maja do decembra 1992.

20. Sokolac	Džamija u Kruševcima, džamija u Knežini, džamija u Kaljini, džamija u Novoseocima, džamija u Koštici.	barem od avgusta do septembra 1992.
21. Vogošća	Džamija u Ugorskom, džamija u naselju Karauka – Donja Vogošća, crkva u Semizovcu.	barem od aprila do septembra 1992.
22. Zvornik	Najmanje 28 džamija, uključujući džamije u Đulićima, u Kula Gradu, u Kozluku, u Divićima, u Snagovu, u Novom Selu, u Skočiću, u Svrakama, u Drinjači, u Glumini, u Donjoj Kamenici, u Gornjoj Kamenici, u Klisi, u Kovačevićima, u Rijeci, u Selimovićima.	barem od aprila do novembra 1992.

Prilog E
Ubijanja u Srebrenici

LOKACIJA	INCIDENT	DATUM
Dio 1: Organizovana ubistva		
1. Rijeka Jadar	1.1 Ubistvo oko 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu na osami na obali rijeke Jadar.	13. jula 1995, oko 11:00 sati
2. Cerska dolina	2.1 Ubistvo i potom pokopavanje oko 150 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu pored zemljanog puta u Cerskoj dolini, na oko tri (3) kilometra od Konjević Polja.	13. jula 1995, u ranim poslijepodnevnim satima
3. Skladište u Kravici	3.1 Ubistvo više od 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, u jednom velikom skladištu u selu Kravici. Tijela žrtava su prevezena 14. jula 1995. do dvije velike masovne grobnice u obližnjim selima Glogova i Ravnice.	13. jula 1995.
4. Livada u Sandićima	4.1 Ubistvo oko 15 zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su držani na livadi u Sandićima i pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu kod Sandića.	13. jula 1995, kada je pao mrak
5. Škola u Lukama kod Tišće	5.1 Ubistvo 25 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Lukama i potom po kratkom postupku pogubljeni na jednom obližnjem pašnjaku na osami.	13. ili 14. jula 1995. ili približno tog datuma

6. Orahovac (škola i obližnje polje)	6.1 Ubistvo dvojice zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu. Ta dvojica zatočenika su izvedena iz škole i po kratkom postupku pogubljena puščanom vatrom.	14. jula 1995. ili približno tog datuma
	6.2 Ubistvo oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu, a zatim zavezanih očiju traktorom prevezeni do jednog obližnjeg polja i pogubljeni po kratkom postupku. Tijela žrtava zakopana su u masovne grobnice na mjestu pogubljenja 14. i 15. jula 1995. godine.	14. jula 1995. godine od ranih poslijepodnevnih sati
7. Petkovci (škola i brana)	7.1 Ubistvo nekih od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Petkovcima u kojoj su bili zatočeni.	14. jula 1995. ili približno tog datuma
	7.2 Ubistvo grupe od oko 1.000 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Petkovcima. Ti muškarci su pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu ispod brane kod Petkovaca. Pogubljenja su nastavljena 15. jula dok su žrtve zakopavane uz pomoć bagera i druge teške mehanizacije.	14. jula 1995. uveče – 15. jula 1995. ujutro ili približno tih datuma
8. Škola u Ročevićima i Kozluk	8.1 Ubistvo nekih od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Ročevićima, u kojoj su bili zatočeni.	14. ili 15. jula 1995. godine ili približno tog datuma

	8.2 Ubistvo grupe od oko 1.000 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Ročevićima. Ti muškarci su pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu na obali Drine, kod Kozluka. Žrtve su pokopane u masovnu grobnicu nedaleko od mjesta pogubljenja	15. jula 1995.
9. Škola u Kuli i Vojna ekonomija Branjevo	9.1 Ubistvo nekih od oko 1.200 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Kuli, kod Pilice.	14. ili 15. jula ili približno tog datuma
	9.2 Ubistvo grupe od oko 1.200 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Kuli. Ti muškarci su autobusom prevezeni do Vojne ekonomije Branjevo i tamo pogubljeni po kratkom postupku. Na stotine žrtava je potom pokopano u obližnju masovnu grobnicu.	16. jula 1995.
10. Dom kulture u Pilici	10.1 Ubistvo oko 500 muškaraca, bosanskih Muslimana, u Domu kulture u Pilici. Žrtve su potom pokopane u masovnoj grobnici na Vojnoj ekonomiji Branjevo.	16. jula 1995.
11. Snagovo	11.1 Ubistvo šest muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su zarobljeni kada su se odvojili od kolone muškaraca koji su se povlačili iz srebreničke enklave. Oni su pogubljeni u šumi kod Snagova.	22. jula 1995. godine ili približno tog datuma

12. Bišina	12.1 Ubistvo više od trideset muškaraca, bosanskih Muslimana, od kojih su neki prethodno bili zatočeni u zatvoru Sušica, u Bišini, opština Šekovići.	23. jula 1995.
13. Trnovo	13.1 Ubistvo šest muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice, kod Trnova.	krajem jula ili početkom početkom avgusta 1995. godine
Dio 2: Situaciona ubistva		
14. Potočari	14.1 Ubistvo devet muškaraca, bosanskih Muslimana, kod baze UN-a, na strani glavnog puta na kojoj je selo Budak.	12. jula 1995. ili približno tog datuma
	14.2 Ubistvo jednog muškarca, bosanskog Muslimana, iza jedne zgrade kod "bijele kuće".	13. jula 1995. ili približno tog datuma
15. Bratunac	15.1 Ubistvo 50 ili više muškaraca, bosanskih Muslimana, u Osnovnoj školi "Vuk Karadžić", kao i ispred te škole i u njenoj okolini.	12. jula 1995. oko 22,00 sata – 15. jula 1995. ujutro
	15.2 Ubistvo dva muškarca, bosanska Muslimana, koja su skinuta s kamiona u Bratuncu, odvedena u obližnju garažu i pogubljena po kratkom postupku.	13. jula 1995, oko 21,30 sati
	15.3 Ubistvo jednog mentalno zaostalog muškarca, bosanskog Muslimana, koji je skinut s autobusa parkiranog ispred Osnovne škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu i po kratkom postupku pogubljen.	13. jula 1995. uveče

Prilog F
Snajperski incidenti u Sarajevu

INCIDENT	DATUM
1. Anisa PITA, trogodišnja djevojčica, ustrijeljena je i ranjena u desnu nogu na trijemu svoje kuće u ulici Žagrići, na području Širokače, u Sarajevu.	13. decembar 1992.
2. Jedna devetogodišnja djevojčica ustrijeljena je i ranjena u leđa dok se igrala u vrtu ispred svoje kuće na području Sedrenika, u Sarajevu.	17. april 1993.
3. Munira ZAMETICA, stara 48 godina, ustrijeljena je i ubijena dok je uzimala vodu iz rijeke Dobrinje, na području Dobrinje.	11. jul 1993.
4. Nafa TARIĆ, stara 35 godina, i njena osmogodišnja kćerka Elma TARIĆ, ustrijeljene su i ranjene jednim metkom dok su zajedno išle ulicom Ivana Krndelja u centru Sarajeva. Metak je majku ranio u lijevo bedro, a kćerku u desnu šaku i stomak.	3. septembar 1993.
5. Ramiza KUNDO, stara 38 godina, ustrijeljena je i ranjena u lijevu dok je, noseći kante s vodom, prelazila preko ulice Briješko brdo (sada je to ulica Bulbulistan), u zapadnom dijelu Sarajeva.	2. novembar 1993.
6. Sanija DŽEVLAN, stara 32 godine, ustrijeljena je i ranjena u stražnjicu dok je biciklom prelazila preko mosta u ulici Nikole Demonje na Dobrinji.	6. januar 1994.
7. Sehadeta PLIVAC, stara 53 godine, i Hajra HAFIZOVIĆ, stara 62 godine, ustrijeljene su i ranjene u noge dok su se vozile autobusom punim putnika kod raskrsnice ulice Nikole Demonje i Bulevara AVNOJ -a (sada je to raskrsnica ulice Nikole Demonje i Bulevara branilaca Dobrinje) na Dobrinji.	25. maj 1994.
8. Jasmina KUČINAR, stara 31 godinu, i njen četvorogodišnji sin, Damir KUČINAR, ustrijeljeni su i lakše ranjeni u noge dok su se vozili u tramvaju punom putnika. Tramvaj se kretao u pravcu zapada ulicom Zmaja od Bosne prema Alipašinom polju. Mensur JUSIĆ, star 36 godina, lakše je ranjen u nogu, a Belma SUKIĆ, rođena LIKIĆ, stara 23 godine, ranjena je u istom napadu u lijevi pazuh. Tramvaj se u trenutku incidenta nalazio kod "Holiday Inna".	19. juni 1994.

9. Sanela MURATOVIĆ, stara 16 godina, ustrijeljena je i ranjena u desno rame dok je sa svojom drugaricom išla ulicom Đure Jakšića (sada je to ulica Adija Mulabegovića) u zapadnom dijelu Sarajeva.	26. juna 1994.
10. Seid SOLAK, star 13 godina, ustrijeljen je i ranjen u stomak dok je s majkom i sestrom razgledao izloge u ulici Miljenka Cvitkovića (sada je to ulica Ferde Hauptmana) na Čengić Vili u Sarajevu.	22. juli 1994.
11. Alma ĆUTUNA, stara 43 godine, ranjena je u desnu natkoljenicu dok se vozila tramvajem u ulici Zmaja od Bosne u Sarajevu.	8. oktobar 1994.
12. Na Dženanu SOKOLOVIĆ, staru 31 godinu, i njenog sedmogodišnjeg sina Nermina DIVOVIĆA, otvorena je vatra dok su išli ulicom Zmaja od Bosne. Dženana SOKOLOVIĆ je jednim metkom ranjena u stomak. Metak je prošao kroz njeno tijelo i pogodio njenog sina u glavu, usmrtivši ga. Oni su se vraćali kući sa Hrasnog, gdje su prethodnog dana otišli po drva za ogrjev.	18. novembar 1994.
13. Sanela DEDOVIĆ, stara 12 godina, ranjena je u gležanj lijeve noge dok je išla u školu. Incident se dogodio na raskrsnici ulice Sedrenik i ulice Redžepa Gorušanovića, u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva	22. novembar 1994.
14. Afeza KARAČIĆ, stara 31 godinu, i Sabina ŠABANIĆ, stara 26 godina, ranjene su obje u desno rame kada je na tramvaj kojim su se vozile otvorena vatra u ulici Zmaja od Bosne, između Tehničke škole i Kasarne "Maršal Tito".	23. novembar 1994.
15. Senad KESMER, star 31 godinu, Alma ČEHAJIĆ, stara 19 godina, Alija HOLJAN, star 55 godina, i drugi ustrijeljeni su i ranjeni dok su se vozili tramvajem u pravcu zapada, u ulici Zmaja od Bosne. Tramvaj se u tom trenutku nalazio u blizini Kasarne "Maršal Tito".	27. februar 1995.

16. Azem AGOVIĆ, star 46 godina, i Alen GIČEVIĆ, star 33 godine, ustrijeljeni su i ranjeni dok su se vozili tramvajem koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne prema istoku. Tramvaj se, kada se incident dogodio, nalazio kod "Holiday Inna".	3. mart 1995.
17. Tarik ŽUNIĆ, star 14 godina, ustrijeljen je i ranjen u šaku u ulici Sedrenik, u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva, dok je iz škole išao kući. Pogođen je kada je izašao iza zaštitne pregrade, na oko 100 metara od svoje kuće.	6. mart 1995.

Prilog G
Incidenti granatiranja u Sarajevu

INCIDENT	DATUM
1. Sarajevo je bilo izloženo intenzivnom granatiranju, pri čemu su oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a nekoliko civila je ranjeno.	Počev od ili približno od 28. maja 1992.
2. Grad je žestoko bombardovan iz raznih artiljerijskih oruđa s položaja oko cijelog grada. Pritom su oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a više civila je ubijeno i ranjeno.	Počev od ili približno od 6. juna 1992.
3. Na Narodnu biblioteku u Sarajevu otvorena je tenkovska i artiljerijska vatra. Tom objektu je bombardovanjem nanesena velika šteta i u njemu je buknuo požar. Uništeno je puno knjiga i dokumenata pohranjenih u tom objektu, među kojima je bilo i mnogo jedinstvenih drevnih rukopisa i knjiga neprocjenjive vrijednosti.	25. avgusta 1992. ili približno tog datuma
4. Dvije granate su ispaljene na grupu od oko 200 ljudi koji su gledali nogometnu utakmicu i/ili učestvovali u njoj, na jednom parkiralištu s čije tri strane su se nalazile stambene zgrade, a na četvrtoj strani put za Lukavicu, u stambenom naselju Dobrinja IIIB. Poginulo je više od deset ljudi, dok je oko 100 ljudi ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca istok-jugoistok.	1. juni 1993.
5. Jedna minobacačka granata kalibra 82 mm ispaljena je na približno 100 civila koji su čekali u redu za vodu na javnoj česmi koja se nalazila u dvorištu jedne stambene zgrade, u ulici "Hakije Turajlića" 39 (ranije Aleja "Branka Bulića", potom "Spasenije Cane Babović"), u stambenom naselju Dobrinja. Poginulo je 13 ljudi, a 14 ih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRKa, približno iz pravca zapad-sjeverozapad.	12. juli 1993.
6. Na području Alipašinog polja pale su tri minobacačke granate. Prva granata je pala na park iza stambenih zgrada u Geteovoj ulici 3 (ranije Cetinjska ulica) i Bosanskoj ulici 4 (ranije ulica "Klare Cetkin"), a druga i treća granata pale su ispred tih zgrada, gdje su se igrala djeca. Šestoro djece je poginulo, a pet odraslih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca zapad.	22. januar 1994.

7. Na civile u stambenom naselju Dobrinja ispaljena je salva od tri minobacačke granate kalibra 120 mm. Prva je pala ispred stambenog bloka u ulici Oslobodilaca Sarajeva, pogodivši ljude koji su dijelili i primali humanitarnu pomoć, kao i djecu koja su prisustvovala vjerskoj nastavi. Druga i treća granata pale su među ljude na pijaci pod otvorenim nebom, iza stambenih zgrada u ulici "Mihajla Pupina" i Oslobodilaca Sarajeva. Poginulo je osam ljudi, a barem 18 je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca istok.	4. februar 1994.
8. Jedna minobacačka granata kalibra 120 mm pogodila je pijacu pod otvorenim nebom zvanu "Markale", smještenu u civilnom dijelu Sarajeva, u Starom Gradu. Pijaca je bila puna ljudi i pritom je poginulo 66, a ranjeno više od 140 ljudi. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca sjever-sjeveroistok.	5. februar 1994.
9. Dvije granate kalibra 76 mm ispaljene su jedna za drugom na buvlju pijacu u staroj trgovačkoj četvrti Baščaršiji, u Starom Gradu. Dva lica su poginula, a sedam je ranjeno. Vatra je otvorena s Trebevića, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	22. decembar 1994.
10. Jedna modifikovana aviobomba pala je na stambeno naselje u Hrasnici, u podnožju planine Igman, uništivši pritom jednu kuću i oštetivši jedanaest kuća. Granata je imala za posljedicu civilne žrtve – jedno lice je poginulo, a tri su ranjena. Vatra je otvorena s Ilidže, s teritorije pod kontrolom VRS-a /SRK-a.	7. april 1995.
11. Na asfalt u ulici "Safeta Zajke" pao je i eksplodirao jedan projektil, usmrtivši dvoje i ranivši petoro ljudi. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRKa, iz pravca jugoistoka.	24. maj 1995.
12. Jedna modifikovana aviobomba pala je na Majdansku ulicu bb. Poginula su dva civila, a šest ih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolonm VRS-a/SRK-a, iz pravca jugoistoka.	24. maj 1995.

7. Na civile u stambenom naselju Dobrinja ispaljena je salva od tri minobacačke granate kalibra 120 mm. Prva je pala ispred stambenog bloka u ulici Oslobodilaca Sarajeva, pogodivši ljude koji su dijelili i primali humanitarnu pomoć, kao i djecu koja su prisustvovala vjerskoj nastavi. Druga i treća granata pale su među ljude na pijaci pod otvorenim nebom, iza stambenih zgrada u ulici "Mihajla Pupina" i Oslobodilaca Sarajeva. Poginulo je osam ljudi, a barem 18 je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca istok.	4. februar 1994.
8. Jedna minobacačka granata kalibra 120 mm pogodila je pijacu pod otvorenim nebom zvanu "Markale", smještenu u civilnom dijelu Sarajeva, u Starom Gradu. Pijaca je bila puna ljudi i pritom je poginulo 66, a ranjeno više od 140 ljudi. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca sjever-sjeveroistok.	5. februar 1994.
9. Dvije granate kalibra 76 mm ispaljene su jedna za drugom na buvlju pijacu u staroj trgovačkoj četvrti Baščaršiji, u Starom Gradu. Dva lica su poginula, a sedam je ranjeno. Vatra je otvorena s Trebevića, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	22. decembar 1994.
10. Jedna modifikovana aviobomba pala je na stambeno naselje u Hrasnici, u podnožju planine Igman, uništivši pritom jednu kuću i oštetivši jedanaest kuća. Granata je imala za posljedicu civilne žrtve – jedno lice je poginulo, a tri su ranjena. Vatra je otvorena s Ilidže, s teritorije pod kontrolom VRS-a /SRK-a.	7. april 1995.
11. Na asfalt u ulici "Safeta Zajke" pao je i eksplodirao jedan projektil, usmrtivši dvoje i ranivši petoro ljudi. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRKa, iz pravca jugoistoka.	24. maj 1995.
12. Jedna modifikovana aviobomba pala je na Majdansku ulicu bb. Poginula su dva civila, a šest ih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolonm VRS-a/SRK-a, iz pravca jugoistoka.	24. maj 1995.

13. Jedna modifikovana aviobomba pogodila je jednu zgradu kod stambenog bloka u ulici "Safeta Hadžića", uništivši tri gornja sprata stambene zgrade. Nakon te eksplozije uslijedilo je nekoliko artiljerijskih granata. Više zgrada je teško oštećeno. Dva lica su teško ranjena, a 15 lakše. Utvrđeno je da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, iz pravca zapada-jugozapada.	26. maj 1995.
14. Jedna modifikovana aviobomba ispaljena je s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a iz pravca sjeverozapada. Bomba je pala na zgradu UMC-a /Univerzitetskog medicinskog centra/ i onkološkog odjeljenja u ulici Dositejeva 4-a. Nanesena je velika šteta, a tri lica su lakše ranjena. Žrtve su, nakon što im je ukazana ljekarska pomoć, upućene kući.	16. juni 1995, oko 10,00 sati
15. Jedna modifikovana aviobomba, ispaljena iz Lukavice, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, eksplodirala je pored zgrade br. 10 na Trgu međunarodnog prijateljstva, pri čemu je sedam lica lakše ranjeno, a okolni objekti su znatno oštećeni.	16. juni 1995, oko 15,20 sati

IX

OPTUŽNICA S OBILJEŽENIM IZMJENAMA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA

19. oktobar 2009.

Predmet br. IT-95-5/18-PT

TUŽILAC MEĐUNARODNOG SUDA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA

TREĆA IZMIJENJENA OPTUŽNICA

Tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, na osnovu svojih ovlaštenja iz člana 18 Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (dalje u tekstu: Statut), optužuje:

RADOVANA KARADŽIĆA za GENOCID, ZLOČINE PROTIV ČOVJEČNOSTI i KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA, kako slijedi:

OPTUŽENI

1. Radovan KARADŽIĆ je rođen 19. juna 1945. godine u opštini Šavnik, Republika Crna Gora, Savezna Republika Jugoslavija.

2. Radovan KARADŽIĆ je bio jedan od članova osnivača Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: SDS), koja je osnovana 12. jula 1990. godine u Bosni i Hercegovini (dalje u tekstu: BiH). Bio je predsjednik SDS-a od 12. jula 1990. do 19. jula 1996, kada je dao ostavku.

3. Radovan KARADŽIĆ je bio predsjedavajući Savjeta za nacionalnu bezbjednost Srpske Republike Bosne i Hercegovine (kasnije Republike Srpske, dalje u tekstu, zajedno s Republikom Srpskom: RS), koji je osnovan 27. marta 1992. godine. Bio je član tročlanog Predsjedništva RS-a od njegovog formiranja, 12. maja 1992. godine. Istog dana izabran je za predsjednika Predsjedništva. Od početka juna 1992. do 17. decembra 1992. Radovan KARADŽIĆ je takođe bio predsjednik proširenog Predsjed-

ništva RS-a. Predsjedništvo RS-a, a kasnije prošireno Predsjedništvo RS-a, bilo je vrhovni komandant oružanih snaga RS-a sve do 17. decembra 1992, kada je Radovan KARADŽIĆ postao jedini predsjednik RS-a. Radovan KARADŽIĆ je bio jedini predsjednik RS-a i vrhovni komandant oružanih snaga RS-a od 17. decembra 1992. do približno 19. jula 1996.

4. Najkasnije od marta 1992. godine do približno 19. jula 1996. godine, Radovan KARADŽIĆ je bio najviša civilna i vojna vlast u RS-u.

INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

Član 7(1) Statuta

5. Radovan KARADŽIĆ snosi individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta Međunarodnog suda za zločine navedene u članovima 3, 4 i 5 Statuta za koje se tereti u ovoj optužnici, a koje je planirao, podsticao, naredio, počinio i/ili pomagao i podržavao. Kad u ovoj optužnici koristi riječ "počinio", tužilac nema namjeru da sugeriše da je optuženi fizički počinio bilo koji od zločina za koje se lično tereti. U kontekstu odgovornosti optuženog prema članu 7(1), riječ "počinio" označava njegovo učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu.

Udruženi zločinački poduhvat

6. Radovan KARADŽIĆ je svaki od zločina za koji se tereti počinio u dogovoru s drugima, učestvujući u nekoliko povezanih udruženih zločinačkih poduhvata, od kojih je svaki opisan u nastavku teksta. Radovan KARADŽIĆ, a od maja 1992. i Ratko MLADIĆ, bili su ključni učesnici sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata koji je trajao najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. Njihov cilj je bio trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina koji se stavljaju na teret u ovoj optužnici.

7. Radovan KARADŽIĆ i Ratko MLADIĆ su djelovali u dogovoru s raznim drugim osobama, oslanjajući se u postizanju svojih ciljeva na zločine koji su vršeni na raznim lokacijama i u različito vrijeme, kako se navodi u Optužnici.

8. Konkretno, Radovan KARADŽIĆ i Ratko MLADIĆ su, u raznim periodima za vrijeme postojanja sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata, učestvovali u još tri udružena zločinačka poduhvata, sa sljedećim ciljevima: (1) širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, (2) eliminacija bosanskih Muslimana u Srebrenici i (3) uzimanje osoblja UN-a za taoce. Realizacija svakog od tih ciljeva bila je povezana s ciljem sveobuhvatnog udruženog zločinačkog podu-hvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koje su bosanski Srbi polagali pravo.

a) Zločini počinjeni s ciljem da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo

9. Najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u sveobuhvatnom udruženom zločinačkom poduhvatu da se stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti trajno ukloni s područja BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, sredstvima koja su uključivala činjenje sljedećih zločina za koje se optuženi tereti u Optužnici: genocid (po tački 1), progon, istrebljivanje, ubistvo, deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje). Radovanu KARADŽIĆU i drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bila je zajednička namjera da se počini svaki od tih zločina.

10. Alternativno, zajednički cilj Radovana KARADŽIĆA i drugih učesnika uključivao je barem zločine deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje). Moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata, ili osobe koje je bilo koji učesnik udruženog zločinačkog poduhvata koristio da izvrše actus reus zločina obuhvaćenih zajedničkim ciljem, mogli počiniti zločine genocida (po tački 1 i/ili tački 2), progona, istrebljivanja i ubistva. Znajući da su takvi zločini moguća posljedica realizacije cilja udruženog zločinačkog poduhvata, Radovan KARADŽIĆ je svjesno preuzeo taj rizik.

11. Radovan KARADŽIĆ je djelovao u dogovoru s drugim učesnicima tog zločinačkog poduhvata, uključujući: Momčila KRAJIŠNIKA, Ratka MLADIĆA, Slobodana MILOŠEVIĆA, Biljanu PLAVŠIĆ, Nikolu KOLJE-

VIĆA, Miću STANIŠIĆA, Momčila MANDIĆA, Jovicu STANIŠIĆA, Franka SIMATOVIĆA, Željka RAŽNATOVIĆA (zvanog "Arkan") i Vojislava ŠEŠELJA. Svaka od tih osoba je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinijela postizanju njihovog zajedničkog cilja.

12. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su članovi rukovodstva bosanskih Srba; članovi SDS-a i članovi državnih organa bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva i ratna povjereništva (dalje u tekstu: politički i državni organi bosanskih Srba); komandanti, pomoćnici komandanata, viši oficiri i načelnici jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije (dalje u tekstu: MUP Srbije), Jugoslovenske narodne armije (dalje u tekstu: JNA), Vojske Jugoslavije (dalje u tekstu: VJ), vojske Srpske Republike BiH, koja se kasnije zvala Vojska RS (dalje u tekstu: VRS), Ministarstva unutrašnjih poslova bosanskih Srba (dalje u tekstu: MUP) i Teritorijalne odbrane bosanskih Srba (dalje u tekstu: TO) na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou; i vođe srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne. Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u svrhu realizacije cilja tog poduhvata, kako se opisuje u nastavku teksta.

13. Učesnici tog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima za izvršenje zločina počinjenih u realizaciji svog cilja. Osobe korištene za izvršenje tih zločina bile su članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba; i pripadnici MUP-a, VRS-a, JNA, VJ-a, TO-a, MUP-a Srbije, srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne, kao i lokalni bosanski Srbi (dalje u tekstu: srpske snage).

14. Radovan KARADŽIĆ je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina na jedan ili više sljedećih načina:

(a) formulisanjem, unapređenjem i/ili podsticanjem razvoja i provođenja politike SDS-a i državnih organa bosanskih Srba, čija svrha je bila ostvarenje cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili učešćem u tome;

(b) učešćem u osnivanju, podržavanju i/ili održavanju političkih i državnih organa bosanskih Srba, VRS-a, TO-a i MUP-a, paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba (dalje u tekstu: snage bosanskih Srba), preko kojih se ostvarivao cilj udruženog zločinačkog poduhvata;

(c) širenjem, podsticanjem i/ili omogućavanjem širenja propagande među bosanskim Srbima, u namjeri da se u njima izazove strah i mržnja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili da se na drugi način osigura njihova podrška i učešće u postizanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata, između ostalog:

- da bosanskim Srbima prijeti opasnost od ugnjetavanja, pa i gencida, od strane bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata; i
- da su područja na kojima žive bosanski Muslimani i bosanski Hrvati zemlja bosanskih Srba;

(d) podsticanjem, potpomaganjem i/ili ovlaštavanjem političkih i državnih organa bosanskih Srba, članova i funkcionera SDS-a, kao i srpskih snaga da vrše djela koja doprinose realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata i/ili davanjem naloga za to;

(e) učešćem u planiranju ili formulaciji djela koja su vršili politički i državni organi bosanskih Srba, članovi i funkcioneri SDS-a i srpske snage u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata;

(f) obezbjeđivanjem, omogućavanjem, podsticanjem i/ili podržavanjem učešća snaga JNA/VJ i paravojnih snaga iz Srbije u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata;

(g) nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da osigura da politički i državni organi bosanskih Srba i/ili snage bosanskih Srba djeluju

da bi zaštitili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate koji borave na područjima pod njihovom kontrolom, dok je na to bio obavezan na osnovu svojih funkcija opisanih u paragrafu 33;

(h) omogućavanjem i/ili podsticanjem činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane srpskih snaga, političkih i državnih organa bosanskih Srba, nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina, dok je na to bio obavezan na osnovu svojih funkcija opisanih u paragrafu 33;

(i) podržavanjem i/ili omogućavanjem pokušaja da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili učešćem u takvim pokušajima; i

(j) nalaganjem da se humanitarna pomoć enklavama bosanskih Muslimanima i/ili bosanskih Hrvata na području pod kontrolom političkih i državnih organa bosanskih Srba i/ili snaga bosanskih Srba ograniči u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za te stanovnike u sklopu realizacije cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili odobravanjem takvog ograničavanja.

b) Zločini počinjeni s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja

15. Od aprila 1992. do novembra 1995. Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora nad civilnim stanovništvom. Taj cilj je uključivao činjenje zločina terorisanja, protivpravnih napada na civile i ubistva, za koje se optuženi tereti u ovoj optužnici.

16. Radovan KARADŽIĆ i drugi koji su u tom udruženom zločinačkom poduhvatu djelovali u dogovoru s njim, uključujući Momčila KRAJIŠNIKA, Ratka MLADIĆA, Biljanu PLAVŠIĆ, Nikolu KOLJEVIĆA, Stanislava GALIĆA, Dragomira MILOŠEVIĆA i Vojislava ŠEŠELJA, imali su zajedničku namjeru da se počini svaki od tih zločina. Svaka od tih osoba je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinijela postizanju tog cilja.

17. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi rukovodstva bosanskih Srba; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na republičkom nivou; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou na području Sarajeva ili nadležni za područje Sarajeva; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici jedinica JNA, VRS-a, TO-a i MUP-a u čijoj zoni odgovornosti je bilo područje Sarajeva, vođe srpskih paravojnih i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti. Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta.

18. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima za izvršenje zločina počinjenih u realizaciji svog cilja. Za izvršenje tih zločina korišteni su sljedeći: do približno 20. maja 1992. pripadnici JNA koji su djelovali na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti; pripadnici VRS-a, a posebno pripadnici Sarajevsko-romanijskog korpusa, kao i pripadnici drugih jedinica srpskih snaga koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti (dalje u tekstu: snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo).

19. Radovan KARADŽIĆ je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14(a) do 14(f) i 14(h) do 14(j) u vezi s ciljem širenja terora.

20. Počevši od dana koji su neposredno prethodili provođenju plana da se eliminišu bosanski Muslimani u Srebrenici, 11. jula 1995. pa sve do 1. novembra 1995, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. Taj cilj je obuhvatao ili se u potpunosti svodio na zločine genocida (po tački 2), progona, istrebljivanja, ubistva, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje), za koje se optuženi tereti u ovoj optužnici.

21. Radovan KARADŽIĆ je s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, uključujući Ratka MLADIĆA, imao zajedničku namjeru da se počini svaki od tih zločina. Svaki od tih učesnika je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinio postizanju tog cilja.

22. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na republičkom nivou; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou na području Srebrenice, Vlasenice, Bratunca i/ili Zvornika, ili nadležni za ta područja; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici jedinica VRS-a i MUP-a koje su djelovale na područjima u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i/ili u opštini Trnovo, ili su ta područja bila u njihovoj zoni odgovornosti; i pripadnici jedinice MUP-a Srbije poznate pod nazivom "Škorpioni". Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta.

23. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima da izvrše zločine počinjene u realizaciji svog cilja. Za izvršenje tih zločina korišteni su pripadnici VRS-a i MUP-a koji su djelovali na područjima u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i/ili u opštini Trnovo, ili

su ta područja bila u njihovoj zoni odgovornosti; i pripadnici jedinice MUP-a Srbije poznate pod nazivom "Škorpioni" (dalje u tekstu: snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu). "Škorpioni" su djelovali i činili zločine isključivo u opštini Trnovo.

24. Radovan KARADŽIĆ je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj eliminisanja bosanskih Muslimana u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14(a) do 14(e) i 14(g) do 14(j) u vezi s ciljem eliminisanja bosanskih Muslimana u Srebrenici.

d) Zločin uzimanja talaca

25. Tokom maja i juna 1995. Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se osoblje Ujedinjenih nacija (dalje u tekstu: UN) uzme za taoce kako bi se Sjevernoatlantski savez (dalje u tekstu: NATO) prisilio da se uzdrži od vazdušnih napada na vojne ciljeve bosanskih Srba. Taj cilj je uključivao zločin uzimanja talaca, za koji se optuženi tereti u ovoj optužnici.

26. Radovan KARADŽIĆ je s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, uključujući Ratka MLADIĆA, imao zajedničku namjeru da se izvrši taj zločin. Svaki od tih učesnika je svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinio postizanju tog cilja.

27. Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici VRS-a i MUP-a. Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja tog udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta.

28. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću pripadnika VRS-a i MUP-a i koristeći se njima da izvrše zločine počinjene u realizaciji svog cilja.

29. Radovan KARADŽIĆ je u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj uzimanja talaca, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14(a), (b), (d), (e) i (h) u vezi s ciljem uzimanja talaca.

Planiranje, podsticanje, naređivanje, i/ili pomaganje i podržavanje

30. Pored krivične odgovornosti koja proizlazi iz njegovog učešća u tim udruženim zločinačkim poduhvatima, Radovan KARADŽIĆ zbog svog činjenja i nečinjenja opisanog u paragrafu 14 snosi individualnu krivičnu odgovornost za planiranje, podsticanje, naređivanje, i/ili pomaganje i podržavanje zločina za koje se tereti u ovoj optužnici.

31. Radovan KARADŽIĆ je planirao (činjenjem koje uključuje ono opisano u paragrafu 14(a) i/ili (e) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti), podsticao (činjenjem i nečinjenjem koje uključuje ono opisano u paragrafu 14(a), (b), (c), (d), (e), (f) i/ili (h) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti) i naredio (činjenjem koje uključuje ono opisano u paragrafu 14(d) i/ili (j) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti) svaki od zločina za koje se tereti u ovoj optužnici. Njegova neposredna namjera je bila da izvršenje njegovih planova i naređenja i/ili ponašanje i djela koje je podsticao uključe ili dovedu do zločina za koje se tereti u ovoj optužnici, ili je bio svjestan znatne vjerovatnoće da će se to dogoditi. Radovan KARADŽIĆ je zločine za koje se tereti u ovoj optužnici pomagao i podržavao činjenjem i nečinjenjem, uključujući ono koje se opisuje u paragrafu 14(a), (b), (c), (d), (e), (f), (g), (h), (i) i/ili (j) u vezi s pojedinačnim zločinima za koje se tereti. On je bio svjestan vjerovatnoće da će zločini za koje se tereti biti počinjeni i da će njegovo činjenje i nečinjenje doprinijeti njihovom počinjenju.

Član 7(3) Statuta

32. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ snosi individualnu krivičnu odgovornost kao nadređeni prema članu 7(3) Statuta za zločine za koje se tereti.

33. Najkasnije od marta 1992. do približno 19. jula 1996. Radovan KARADŽIĆ je bio najviša civilna i vojna vlast u RS-u. U svojstvu predsjednika

SDS-a, člana Savjeta za nacionalnu bezbjednost RS-a, člana i predsjednika Predsjedništva i proširenog Predsjedništva RS-a, predsjednika RS-a i vrhovnog komandanta oružanih snaga RS-a, i shodno svojim de facto ovlaštenjima priznatog vođe bosanskih Srba, bio je nadređen snagama bosanskih Srba i političkim i državnim organima bosanskih Srba koji su učestvovali u zločinima za koje se kao optuženi tereti u ovoj optužnici, i vršio je efektivnu kontrolu nad tim snagama i organima.

34. Radovan KARADŽIĆ je, posredstvom brojnih izvora, znao ili je bilo razloga da zna da se pripadnici snaga bosanskih Srba i/ili politički i državni organi bosanskih Srba spremaju da počine zločine ili da su ih već počinili, a među tim izvorima bili su:

(a) njegovo vlastito učešće u pripremanju, planiranju i/ili izvršenju tih zločina;

(b) informacije u vezi s činjenjem tih zločina koje je dobijao od pripadnika snaga bosanskih Srba, rukovodstva bosanskih Srba, političkih i državnih organa bosanskih Srba, međunarodne zajednice, sredstava javnog informisanja i/ili drugih osoba; i/ili

(c) njegov lični uvid u dokaze o činjenju tih zločina.

35. Radovan KARADŽIĆ nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi činjenje zločina od strane pripadnika snaga bosanskih Srba i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba i/ili da kazni počinioce tih zločina. U kontekstu člana 7(3) Statuta, riječ "počiniti" obuhvata sve vidove odgovornosti predviđene članovima 7(1) i 7(3) Statuta. Činjenje i nečinjenje Radovana KARADŽIĆA koje pokazuje da on nije preduzeo takve neophodne i razumne mjere uključuje sljedeće:

(a) njegov propust da naredi ili pokrene prave ili adekvatne istrage na osnovu uvjerljivih navoda o zločinima koje su počinile snage bosanskih Srba i/ili politički i državni organi bosanskih Srba;

(b) njegov propust da nadležnim organima dostavi informacije o zločinima koje su snage bosanskih Srba i/ili politički i državni organi bosanskih Srba počinili ili koje su mogli počiniti;

(c) njegov propust da izrekne disciplinske mjere, razriješi dužnosti, ražaluje, ne unaprijedi ili ne nagradi pripadnike snaga bosanskih Srba i/ili članove političkih i državnih organa bosanskih Srba koji su učestvovali u činjenju zločina i/ili koji nisu spriječili svoje podređene da počine zločine ili nisu kaznili počinioce; i/ili

(d) njegov propust da izda naređenja, koja su u datim okolnostima bila nužna i razumna, da bi se zabranilo ili zaustavilo činjenje zločina od strane snaga bosanskih Srba i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba.

OPTUŽBE
TAČKA 1
GENOCID

36. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao genocid nad dijelom nacionalnih, etničkih i/ili vjerskih grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takvih. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju počiniti genocid ili da su ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

37. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 14, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo.

38. Cilj tog udruženog zločinačkog poduhvata postignut je prvenstveno kampanjom progona, kao što se navodi u ovoj optužnici. Ta kampanja progona je u nekim opštinama, u periodu od 31. marta 1992. do 31. decembra 1992, uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve. U tim opštinama, za uništenje je ciljan značajan dio grupe bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, konkretno njihovo rukovodstvo,

kao i znatan broj pripadnika tih dviju grupa. Namjera da se te grupe djelimično unište manifestirana je na najekstremniji način u Bratuncu, ~~Brčkom,~~ Foči, Ključu, ~~Kotor-Varošu,~~ Prijedoru, Sanskom Mostu, ~~Višegradu,~~ Vlasenici i Zvorniku.

39. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da djelimično unište te grupe. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti genocid. Radovan KARADŽIĆ je znao da je genocid moguća posljedica ostvarivanja cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i svjesno je preuzeo taj rizik.

40. U periodu od 31. marta 1992. do 31. decembra 1992. politički i državni organi bosanskih Srba i srpske snage izvršili su sljedeća djela protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata:

(a) ubijanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa. Ta ubijanja uključuju sljedeće:

i. ubijanja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu A; i

ii. ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu B, kao i ubijanja koja su počinjena za vrijeme okrutnog i nečovječnog postupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima koji se navode u Prilogu C.

(b) nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, tokom njihovog zatočeništva u zatočeničkim objektima, uključujući objekte navedene u Prilogu C. Na tim lokacijama, zatočenici su podvrgavani okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja i premlaćivanja; i

(c) zatočenje hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, u zatočeničkim objektima, uključujući objekte koji su navedeni u Prilogu C, u životnim uslovima smišljenim tako da dovedu do fizičkog uništenja tih grupa, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad, kao i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 1: GENOCID, kažnjiv po članovima 4(3)(a) i 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKA 2
GENOCID

41. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao genocid nad dijelom nacionalnih, etničkih i/ili vjerskih grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takvih. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine genocid ili da su ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

42. Kao što se navodi u paragrafima 20 do 24, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. Radovan KARADŽIĆ je namjeravao uništiti bosanske Muslimane u Srebrenici kao dio nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana. On je tu namjeru dijelio s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata.

43. Alternativno, kako se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata

da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti genocid nad bosanskim Muslimanima iz Srebrenice. Radovan KARADŽIĆ je znao da je taj genocid moguća posljedica ostvarivanja tog sveobuhvatnog cilja i svjesno je preuzeo taj rizik.

44. U martu 1995. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima proveo u djelo i/ili koristio druge da provede u djelo plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovnika, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice. Ta akcija je bila dio cilja, koji su imali kao učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo.

45. Dana 6. jula 1995. ili približno tog datuma, snage bosanskih Srba napale su srebreničku enklavu. Samo nekoliko dana poslije tog napada, Radovan KARADŽIĆ je zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Radovan KARADŽIĆ i drugi su prije 11. jula 1995. započeli s ostvarivanjem svog zajedničkog cilja i/ili korištenjem drugih da ostvare svoj zajednički cilj: eliminisanje bosanskih Muslimana u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.

46. U periodu od 11. do 13. jula 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu terorisale su i zlostavljale bosanske Muslimane koji su se nalazili u Potočarima. Dana 12. jula 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu počele su razdvajati srebreničke muškarce i dječake od žena i djece. Dijelu starijih muškaraca dopušteno je da ostanu s porodicama. Više od hiljadu muškaraca i dječaka odvojeno je i zatočeno u Potočarima. Istoga dana snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu počele su s protjerivanjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Za vrijeme operacije prisilnog premještanja i poslije nje, pogubljenja muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, vršena su u vidu situacionih

ubistava. Osim više od hiljadu muškaraca i dječaka koji su odvojeni i zatočeni u Potočarima, snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu zarobile su na hiljade muškaraca i dječaka koji su pokušali pobjeći iz enklave ili su im se predali. Muškarci i dječaci su prije pogubljenja premlaćivani. Dana 13. jula 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu započele su s organizovanim pogubljenjima muškaraca i dječaka koji su odvojeni i zatočeni, kao i onih koji su se predali ili su zarobljeni. Žrtve tih pogubljenja su pokopane, a dio njih je kasnije ekshumiran i ponovo pokopan u pokušaju da se sakriju zločini.

47. U periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. snage koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu izvršile su sljedeća djela:

(a) ubijanje više od 7.000 srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, putem organizovanih i situacionih pogubljenja, uključujući ona koja se navode u Prilogu E (Dio 1) i Prilogu E (Dio 2); i

(b) nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana iz Srebrenice, muškog i ženskog pola, uključujući, između ostalog, odvajanje muškaraca i dječaka od njihovih porodica i prisilno odvođenje žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 2: GENOCID, kažnjiv po članovima 4(3)(a), 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKA 3
PROGONI

48. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao progone bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata na političkoj i/ili vjerskoj osnovi. Radovan KARADŽIĆ se konkretno tereti za progone u sljedećim opštinama: Banja Luka,[260] Bijeljina, ~~Bosanska Krupa,~~ Bosanski Novi, ~~Bosanski~~

[260] Zločini koji su povezani samo sa logorom Manjača.

~~Petrovac,~~ Bratunac, Brčko,[261] ~~Čajniče, Donji Vakuf,~~ Foča, Hadžići, Ilidža, ~~Ilijaš, Kalinovik,~~ Ključ, ~~Kotor Varoš,~~ Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac, Višegrad,[262] Vlasenica, Vogošća i Zvornik (dalje u tekstu: opštine), kao i progone bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine progone ili da su ih već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

49. Takva djela progona počinjena su kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u opštinama, kao i cilja eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Radovan KARADŽIĆ je na ostvarivanju tih ciljeva, činjenjem zločina progona, djelovao u dogovoru s raznim drugim osobama, zavisno od perioda i lokacije.

50. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 14, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem činjenja zločina, uključujući progon. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da na političkoj i/ili vjerskoj osnovi u opštinama počine djela progona koja se navode u paragrafu 60. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika tog udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogle počiniti takva djela progona. Radovan KARADŽIĆ je znao da je progon moguća posljedica ostvarivanja cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i spremno je preuzeo taj rizik.

51. Djela progona izvršena u opštinama i nad bosanskim Muslimanima u Srebrenici primjeri su kampanje progona širih razmjera koja je provedena u

[261] Zločini koji su povezani samo sa logorom Luka.

[262] Samo incident naveden u prilogu A.14.2, koji se desio u opštini Sokolac.

velikim dijelovima BiH u skladu s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo.

52. U skladu s tim ciljem, počevši od marta 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba napadali su gradove i sela u opštinama i/ili preuzimali kontrolu nad njima. Najveći dio tog preuzimanja vlasti izvršen je tokom 1992, ali ono se nastavilo i nakon toga. Srebrenička enklava je zauzeta u julu 1995.

53. Za vrijeme tog preuzimanja vlasti i poslije njega, pa sve do 30. novembra 1995. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba vršili su djela progona nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, uključujući uvođenje restriktivnih i diskriminatornih mjera, pretrese, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata.

54. Srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba su u opštinama takođe osnivali i vodili zatočeničke objekte u kojima su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili zatočeni i podvrgnuti djelima progona, uključujući ubijanje, okrutno postupanje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, prisilni rad, protivpravno zatočenje i nečovječno postupanje.

55. Ta djela, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu iz opština. Drugi su fizički protjerani.

56. Hiljade bosanskih Muslimana, koji su prisilno iseljeni iz svojih domova u istočnoj Bosni, pobjeglo je u srebreničku enklavu.

57. U martu 1995. Radovan KARADŽIĆ i drugi s kojima je on djelovao u dogovoru s ciljem da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo proveli su u djelo i/ili su koristili druge da provedu u djelo plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovništva enklave, bosanskih Muslimana. Prije njenog zauzimanja, ograničen je dovoz humanitarne pomoći u enklavu, a civilni ciljevi su granatirani i gađani iz snajpera u

nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike enklave i da se njeno stanovništvo ukloni.

58. Kao što je opisano u paragrafima 45 i 46, u danima neposredno prije 11. jula 1995, Radovan KARADŽIĆ je zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Taj cilj učesnika udruženog zločinačkog poduhvata ostvaren je u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Prisilno premještanje i/ili deportacija žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice, terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana u Potočarima, premlaćivanje muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja i "situaciona" i organizovana pogubljenja muškaraca i dječaka bila su dio cilja udruženog zločinačkog poduhvata da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da počine ta djela na političkoj i/ili vjerskoj osnovi.

59. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, deportacijom i prisilnim premještanjem, trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i/ili osobe koje je bilo koji od tih učesnika koristio za izvršenje tih zločina, mogli počiniti progone nad bosanskim Muslimanima iz Srebrenice. Progoni su vršeni putem jednog ili više djela terorisanja i zlostavljanja bosanskih Muslimana u Potočarima, premlaćivanja muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja, "situacionih" i organizovanih pogubljenja muškaraca i dječaka, kao i prisilnog premještanja i/ili deportacije žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice. Radovan KARADŽIĆ je znao da je jedno ili više tih djela progona moguća posljedica ostvarivanja tog sveobuhvatnog cilja i svjesno je preuzeo taj rizik.

60. Djela progona koja su izvršili pripadnici srpskih snaga i politički i državni organi bosanskih Srba u sklopu jednog ili više udruženih zločinačkih poduhvata uključivala su sljedeće:

(a) ubijanja, uključujući:

i. ubijanja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama, uključujući slučajeve navedene u Prilogu A;

ii. ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu B, kao i ubijanja koja su počinjena tokom okrutnog i nečovječnog pos tupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima koji se navode u Prilogu C;[263]

iii. organizovana ubijanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice u julu i avgustu 1995, uključujući slučajeve navedene u Prilogu E (Dio 1); i

iv. situaciona ubistva bosanskih Muslimana iz Srebrenice u julu i avgustu 1995, uključujući slučajeve navedene u Prilogu E (Dio 2).

(b) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući zatočeničke objekte navedene u Prilogu C, kao okrutno ili nečovječno postupanje;

(c) silovanje i druga djela seksualnog nasilja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući zatočeničke objekte navedene u Prilogu C, kao okrutno ili nečovječno postupanje;[264]

---

[263] Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za ubijanja koja su bila posljedica okrutnog i nečovječnog postupanja u sljedećim zatočeničkim objektima navedenim u priloženom Prilogu C:C.4.1 fudbalski stadion u Mlakvama; C.10.2 Karamanova kuća u Miljevini; C.10.5 dvorana „Partizan"; C. 10.6 vojna skladišta TO-a u Livadama; C.10.7 srednja škola u Foči; C.11.1. garaža zgrade Skupštine opštine Hadžići; C.11.2 Kulturno-sporski centar u Hadžićima; C.18.1 kasarna „Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici.

[264] Tužilaštvo ne navodi odgovornost za silovanje i druga djela seksualnog nasilja u Banjoj Luci, Bosanskom Novom, Bratuncu, Palama i Višegradu (pored Bosanske Krupe, Bosanskog Petrovca, Čajniča, Donjeg Vakufa, Ilijaša, Kalinovika i Kotor-Varoši koji su izostavljeni po osnovu paragrafa 48, supra). Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za silovanje i druga seksualna nasilja u sljedećim objektima navedenim u priloženom prilogu

(d) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući zatočeničke objekte navedene u Prilogu C, kao okrutno ili nečovječno postupanje. Nehumani uslovi života stvoreni i održavani u zatočeničkim objektima uključivali su neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;

(e) terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima i premlaćivanje srebreničkih muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja, kao okrutno ili nečovječno postupanje;

(f) prisilno premještanje ili deportacija bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova u opštinama[265] i iz Srebrenice;

(g) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući objekte navedene u Prilogu C;

(h) prisilni rad, uključujući kopanje grobova i rovova i druge oblike prisilnog rada na linijama fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;[266]

C:C.1.2. logor Manjača; C.4.1 fudbalski stadion u Mlakvama; C.6.1 fudbalski stadion u Bratuncu; c.6.2 škola „Vuk Karadžić“; C.10.1 KP dom u Foči; C.10.6 vojna skladišta TO-a u Livadama; C.11.1 garaža zgrade Skupštine opštine u Hadžićima; C.15.1 zgrada SBJ-a u Ključu; C.15.2 Osnovna škola „Nikola Mačkić“; C.15.3 škola u Velagićima; C.18.1 kasarna „Slaviša Vajner Čiča“ u Lukavici; C.19.2 Bivši Dom kulture na Palama (poznat i kao fiskulturna sala); C.22.1 zgrada SBJ-a i zatvor u Sanskom Mostu; C.22.2 garaža fabrike “Botinirka“; C.22.3 fiskulturna sala u školi „Hasan Kikić“; C.22.4 hala „Krings“; C.22.5 vojni objekat u Magarici; C.26.1 Planjina kuća u Svrakama.

[265] Tužilaštvo ne navod krivičnu odgovornost za prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova u Banjoj Luci, Brčkom i Višegradu (pored Bosanske Krupe, Bosanskog Petrovca, Čajniča, Donjeg Vakufa, Ilijaša, Kalinovika i Kotor-Varoši koji su izostavljeni na osnovu paragrafa 48, supra).

[266] Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za prisilan rad u Bosanskom Novom, Bratuncu, Višegradu i Palama (pored Bosanske Krupe, Bosanskog Petrovca, Čajniča, Donjeg Vakufa, Ilijaša, Kalinovika i Kotor-Varoši koji su izostavljeni na osnovu paragrafa 48, supra).

(i) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme deportacija ili prisilnih premještanja, ili poslije njih. Oduzimanje imovine je uključivalo praksu prisiljavanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata da potpišu dokumente o prijenosu vlasništva na političke i državne organe bosanskih Srba kako bi im bilo dozvoljeno da odu iz opština;

(j) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte,[267] i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte navedene u Prilogu D; i/ili

(k) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera,[268] uključujući sljedeće:

i. uskraćivanje slobode kretanja;

ii. uklanjanje s rukovodećih položaja u lokalnim državnim institucijama i policiji, kao i opšte otpuštanje s posla;

iii. povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga;

iv. protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili

v. uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 3: Progone na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, kažnjiv po članovima 5(h), 7(1) i 7(3) Statuta.

---

[267] Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za pljačku imovine u Banjoj Luci, Brčkom, Palama, Višegradu i Vogošći (pored Bosanske Krupe, Bosanskog Petrovca, Čajniča, Donjeg Vakufa, Ilijaša, Kalinovika i Kotor-Varoši koji su izostavljeni na osnovu paragrafa 48, supra).

[268] Tužilaštvo neće izvoditi dokaze o bezobzirnom razaranju imovine u Banjoj Luci, Brčkom, Hadžićima, Ilidži, Palama i Višegradu (pored Bosanske Krupe, Bosanskog Petrovca, Čajniča, Donjeg Vakufa, Ilijaša, Kalinovika i Kotor-Varoši koji su izostavljeni na osnovu paragrafa 48, supra).

TAČKE 4, 5 i 6
ISTREBLJIVANJE, UBISTVO

61. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao istrebljivanje i ubistvo bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštinama,[269] istrebljivanje i ubistvo bosanskih Muslimana iz Srebrenice i ubistvo civila, stanovnika Sarajeva, i/ili osoba koje nisu aktivno učestvovale u neprijateljstvima. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao, ili je bilo razloga da zna, da se njegovi podređeni spremaju da počine istrebljivanje i ubistvo ili da su ih već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

62. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 24, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo; učestvovao je u udruženom zločinačkom poduhvatu širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja; i učestvovao je u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Ti zločini istrebljivanja i/ili ubistva bili su dio cilja sva tri navedena udružena zločinačka poduhvata.

63. Djela istrebljivanja i ubistva, koja su bila dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo, izvršili su pripadnici srpskih snaga i politički i državni organi bosanskih Srba u periodu od marta 1992. do 30. novembra 1995. Ta djela uključuju sljedeće:

(a) ubijanja za vrijeme i nakon preuzimanja vlasti u opštinama, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu A; i

---

[269] Tužilaštvo neće izvoditi dokaze o istrebljenju i ubistvu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u Bosanskom Novom i Hadžićima (pored Bosanske Krupe, Bosanskog Petrovca, Čajniča, Donjeg Vakufa, Ilijaša, Kalinovika i Kotor-Varoši koji su izostavljeni na osnovu paragrafa 48, supra).

(b) ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući slučajeve koji se navode u Prilogu B, kao i ubijanja koja su počinjena tokom okrutnog i nečovječnog postupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima koji se navode u Prilogu C.[270]

64. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, ako istrebljivanje i/ili ubistvo nisu bili dio tog cilja, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo, i/ili osobe koje je bilo koji od tih učesnika koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti te zločine. Radovan KARADŽIĆ je znao da su istrebljivanje i/ili ubistvo moguće posljedice ostvarivanja cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo i svjesno je preuzeo taj rizik.

65. Pripadnici snaga koje su učestvovale u napadu na Sarajevo su u periodu od aprila 1992. do novembra 1995. vršili djela ubistva koja su bila dio cilja širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja. Ta ubistva uključuju lišavanja života putem snajperskog djelovanja i granatiranja, opisana u Prilogu F i Prilogu G.

66. Pripadnici snaga koje su učestvovale u napadu na Srebrenicu su u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. vršili djela istrebljivanja i ubistva koja su bila dio cilja eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Ta djela uključuju:

(a) organizovana pogubljenja, uključujući slučajeve navedene u Prilogu E (Dio 1); i

---

[270] Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za ubijanja koja su posljedica okrutnog i nečovječnog postupanja u sljedećim zatočeničkim objektima navedenim u Prilogu C: 4.1 fudbalski stadion u Mlakvama; C.10.2 Karamanova kuća u Miljevini; C. 10.5 dvorana "Partizan"; C.10.6 vojna skladišta TO-a u Livadama; C.10.7 srednja škola u Foči; C.11.1 garaža zgrade Skupštine opštine Hadžići; C.11.2 Kulturno-sporski centar u Hadžićima; C.18.1 kasarna "Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici. V. fusnota 4.

(b) situaciona ubistva, uključujući slučajeve navedene u Prilogu E (Dio 2).

67. Alternativno, kao što se navodi u paragrafu 10, moglo se predvidjeti da bi jedan ili više učesnika sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo, i/ili osobe koje je bilo koji učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata koristio za izvršenje zločina deportacije i prisilnog premještanja, mogli počiniti zločine istrebljivanja i ubistva. Radovan KARADŽIĆ je znao da su takva djela istrebljivanja i/ili ubistva moguća posljedica ostvarivanja tog sveobuhvatnog cilja i svjesno je preuzeo taj rizik.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 4: Istrebljivanje, ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, kažnjiv po članovima 5(b), 7(1) i 7(3) Statuta;

Tačka 5: Ubistvo, ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, kažnjiv po članovima 5(a), 7(1) i 7(3) Statuta; i

Tačka 6: Ubistvo, KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKE 7 i 8
DEPORTACIJA, NEHUMANA DJELA

68. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao prisilno premještanje i deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opština i iz Srebrenice.[271] Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao i bilo je razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine prisilno premještanje i deportaciju ili

[271] Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za deportaciju iz Višegrada (pored Bosanske Krupe,Bosanskog Petrovca, Čajniča, Donjeg Vakufa, Ilijaša, Kalinovika i Kotor-Varoši koji su izostavljeni na osnovu paragrafa 48, supra).

da su ih već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

69. Kao što je opisano u nastavku teksta, u periodu od marta 1992. do 30. novembra 1995, srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno su raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u opštinama i iz Srebrenice, na kojima su oni zakonski boravili, preko de facto ili de jure granice, ili unutar de facto ili de jure granica.

70. Kao što se navodi u paragrafima 9 do 14, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, sredstvima koja su uključivala zločine prisilnog premještanja i deportacije.

71. Počevši od marta 1992. restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, koji su uvijek bili usmjereni protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštinama, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu. Drugi su fizički protjerani.

72. Ta djela su dovela do toga da je krajem 1992. godine većina bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opština bila prisilno raseljena. Međutim, djela prisilnog raseljavanja nastavila su se i poslije toga, između ostalog, u periodu od januara do marta 1993. kada su srpske snage napale područja Cerske (opština Vlasenica) i Konjević-Polja (opština Bratunac) u istočnoj BiH, natjeravši hiljade bosanskih Muslimana na bijeg.

73. Mnogi bosanski Muslimani koji su prisilno iseljeni iz domova u istočnoj Bosni, kako 1992. godine tako i kasnije, pobjegli su u srebreničku enklavu. Dana 16. aprila 1993. Savjet bezbjednosti UN-a proglasio je Srebrenicu, Žepu, Goražde i Sarajevo (s njihovom okolinom) "zaštićenim zonama" koje neće biti izložene oružanim napadima ni bilo kakvom drugom neprijateljskom činu.

74. Počev od marta 1995. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, a s ciljem da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo, proveo u djelo, i/ili koristio druge da provede u djelo, plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovnika enklave, bosanskih Muslimana. Prije njenog zauzimanja, ograničen je dovoz humanitarne pomoći u enklavu, a civilni ciljevi su granatirani i gađani iz snajpera u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike enklave i da se njeno stanovništvo ukloni.

75. Kao što je opisano u paragrafima 45 i 46, u danima neposredno prije 11. jula 1995. Radovan KARADŽIĆ je zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca. Taj cilj učesnika udruženog zločinačkog poduhvata ostvaren je u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Ta djela prisilnog premještanja bila su dio cilja eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Alternativno, ta djela prisilnog premještanja bila su dio sveobuhvatnog cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 7: Deportaciju, ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, kažnjiv po članovima 5(d), 7(1) i 7(3) Statuta; i

Tačka 8: Nehumana djela (prisilno premještanje), ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI, kažnjiv po članovima 5(i), 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKE 9 i 10
TERORISANJE, PROTIVPRAVNI NAPADI

76. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao zločine terorisanja i protiv-

pravnih napada na civile. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da njegovi podređeni čine zločine terorisanja i protivpravnih napada na civile ili da su ih već počinili. Radovan KARADŽIĆ nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

77. Kao što se navodi u paragrafima 15 do 19, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja protiv civilnog stanovništva Sarajeva, pri čemu je primarni cilj te kampanje bio širenje terora među civilnim stanovništvom. Ta kampanja je uključivala zločine terorisanja i protivpravnih napada na civile, kao i ubistva, kao što se navodi u paragrafu 65. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da, kao primarni cilj kampanje, šire teror među civilnim stanovništvom Sarajeva.

78. Približno u vrijeme kada je 6. aprila 1992. Bosna i Hercegovina međunarodno priznata kao nezavisna država, u Sarajevu su izbila oružana neprijateljstva. Približno u isto vrijeme, izvršena je blokada grada i on je podvrgnut granatiranju i snajperskom djelovanju.

79. U periodu od aprila 1992. do novembra 1995. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugim učesnicima ovog udruženog zločinačkog poduhvata formulisao i proveo, i/ili koristio pripadnike snaga koje su učestvovale u napadu na Sarajevo da formuliše i provede vojnu strategiju granatiranja i snajperskog djelovanja radi ubijanja, sakaćenja, ranjavanja i terorisanja civilnog stanovništva Sarajeva. Granatiranjem i snajperskim djelovanjem ubijeno je i ranjeno na hiljade civila oba pola i svih uzrasta, uključujući djecu i starije osobe.

80. Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja sastojala se od direktnih napada na civilno stanovništvo ili na pojedinačne civile koji nisu neposredno učestvovali u neprijateljstvima. Ti napadi su uključivali neselektivne i prekomjerne napade, koji nisu bili u srazmjeri s očekivanom konkretnom i neposrednom vojnom prednošću.

81. Snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo granatirale su i otvarale snajpersku vatru na civile dok su ovi obavljali svakodnevne civilne aktivnosti. Ljudi su ranjavani i ubijani u vlastitim domovima. S obzirom da nije bilo plina, struje ili tekuće vode, ljudi su bili prisiljeni da izlaze iz svojih domova, čime se povećavao rizik od smrti. Stalna prijetnja smrću i ranjavanjem prouzročila je kod civilnih stanovnika Sarajeva velike traume i psihičke povrede.

82. Konkretni slučajevi snajperskog djelovanja i granatiranja u sklopu te kampanje uključuju, kao ilustrativne primjere, incidente navedene u Prilogu F, odnosno Prilogu G.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 9: Djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom, KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA, kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta; i

Tačka 10: Protivpravne napade na civile, KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA, kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta.

TAČKA 11
UZIMANJE TALACA

83. Radovan KARADŽIĆ je u dogovoru s drugima počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao uzimanje vojnih posmatrača i pripadnika mirovnih snaga UN-a za taoce. Osim toga, Radovan KARADŽIĆ je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine zločin uzimanja talaca ili da su ga već počinili, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce.

84. Kao što se navodi u paragrafima 25 do 29, Radovan KARADŽIĆ je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu uzimanja talaca kako bi prisilio NATO da se uzdrži od vazdušnih napada na vojne ciljeve bosanskih Srba. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata imali su zajedničku namjeru da uzmu taoce kako bi prisilili NATO da se uzdrži od vazdušnih napada.

85. Reagujući na granatiranje Sarajeva i drugih područja BiH od strane snaga bosanskih Srba, snage NATO-a izvršile su 25. i 26. maja 1995. vazdušne napade na vojne ciljeve bosanskih Srba u BiH.

86. U periodu od približno 26. maja 1995. do 19. juna 1995. snage bosanskih Srba zatočile su više od dvije stotine pripadnika mirovnih snaga i vojnih posmatrača UN-a na raznim lokacijama, uključujući Pale, Sarajevo, Banju Luku i Goražde, i držale ih kao taoce na raznim lokacijama u RS-u, uključujući lokacije od strateškog ili vojnog značaja, kako bi te lokacije osigurale od vazdušnih napada NATO-a i spriječile daljnje vazdušne napade. Trećim stranama, uključujući komandante NATO-a i UN-a, upućene su prijetnje da će daljnji napadi NATO-a na vojne ciljeve bosanskih Srba dovesti do ranjavanja, smrti ili zadržavanja zatočenika u zatočeništvu. Dio zatočenih je u zatočeništvu bio napadan i na druge načine maltretiran.

87. Za vrijeme pregovora sa srpskim čelnicima iz Srbije i Bosne, među kojima je bio i Radovan KARADŽIĆ, kao i poslije tih pregovora, zatočenici su, u periodu od 3. do 19. juna 1995. godine, u fazama puštani na slobodu.

Radovan KARADŽIĆ je krivično odgovoran za:

Tačka 11: Uzimanje talaca, KRŠENJE ZAKONA ILI OBIČAJA RATOVANJA, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(b) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta.

OPŠTI NAVODI

88. Sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločini protiv čovječnosti, izuzev onog u okviru kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, bilo je dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločini protiv čovječnosti, a koje je bilo dio kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, bilo je dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva Sarajeva.

89. Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica u BiH je postojao oružani sukob.

90. Žrtve svih zločina koji se stavljaju na teret kao kršenja zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija iz 1949. godine bile su osobe koje nisu aktivno učestvovale u neprijateljstvima.

91. Radovan KARADŽIĆ je bio obavezan da poštuje zakone i običaje kojima se reguliše vođenje oružanih sukoba, uključujući Ženevske konvencije iz 1949. godine i njihove dopunske protokole.

Dana 27. veljače 2009.
U Haagu, Nizozemska

/potpis na originalu/
Serge Brammertz, tužilac

Prilog A

Ubijanja koja se ne dovode u vezu sa zatočeničkim objektima

OPŠTINA	INCIDENT	DATUM
1. Bijeljina	1.1 Ubistvo najmanje 48 civila u gradu Bijeljini	1. i 2. aprila 1992.
2. Bosanski Novi	~~2.1 Ubistvo otprilike tri muškarca na mostu u Blagaj-Japri~~	~~9. juna 1992. ili približno tog datuma~~
3. Bratunac	3.1 Ubistvo najmanje 12 ljudi u selu Hranča	od 3. do 9. maja 1992.
	3.2 Ubistvo najmanje 65 muškaraca u selu Glogova	9. maja 1992. ili približno tog datuma
4. ~~Brčko~~	~~4.1 Ubistvo najmanje deset muškaraca u Hotelu "Posavina"~~	~~4. maja 1992. ili približno tog datuma~~
	~~4.2 Ubistvo najmanje šest ljudi u selu Mujkići~~	~~7. maja 1992. ili približno tog datuma~~
	~~4.3 Ubistvo više muškaraca na području Starog Grada u Brčkom i u blizini zgrade SJB-a~~	~~7. maja 1992. ili približno tog datuma~~
5. Foča	5.1 Ubistvo najmanje devet muškaraca u vojnom skladištu u Pilipovićima	26. aprila 1992. ili približno tog datuma
	5.2 Ubistvo više civila iz sela Jeleč	od 1. do 5. maja 1992.
	~~5.3 Ubistvo najmanje 27 ljudi u naselju Čohodor-Mahala u Foči~~	~~sredinom juna 1992.~~
	5.4 Ubistvo više ljudi koji su se skrivali u šumi kod Mješaje/Trošnja	početkom jula 1992.
~~6. Ilijaš~~	~~6.1 Ubistvo najmanje 20 ljudi iz sela Lješevo~~	~~od 4. do 5. juna 1992.~~
7. Ključ	7.1 Ubistvo više ljudi u Pudinom Hanu	28. maja 1992. ili približno tog datuma

	7.2 Ubistvo najmanje 38 ljudi u selu Prhovo i na putu za Peći	1. juna 1992. ili približno tog datuma
	7.3 Ubistvo najmanje 144 osobe u Biljanima	10. jula 1992. ili približno tog datuma
~~8. Kotor-Varoš~~	~~8.1 Ubistvo više muškaraca u naselju Kotor, na putu od Kotora do Doma zdravlja u Kotor-Varoši i ispred Doma zdravlja u Kotor-Varoši~~	~~25. juna 1992. ili približno tog datuma~~
	~~8.2 Ubistvo više muškaraca u Daboveima~~	~~sredinom avgusta 1992.~~
	~~8.3 Ubistvo najmanje osam ljudi u džamiji u Hanifićima~~	~~sredinom avgusta 1992.~~
	~~8.4 Ubistvo više muškaraca u školi u Grabovici i oko nje~~	~~3. novembra 1992. ili približno tog datuma~~
9. Novi Grad	9.1 Ubistvo najmanje 15 muškaraca nakon što su uhvaćeni dok su bježali iz sela Ahatovići	29. maja 1992. ili približno tog datuma
10. Prijedor	10.1 Ubistvo više ljudi u Kozarcu i okolini	od 24. maja do juna 1992.
	10.2 Ubistvo više ljudi na području Hambarina i Ljubije	od 23. maja do 1. jula 1992.
	10.3 Ubistvo više ljudi u Kamičanima	26. maja 1992. ili približno tog datuma
	10.4 Ubistvo više muškaraca u selu Jaskići	14. juna 1992. ili približno tog datuma
	10.5 Ubistvo više ljudi u selima na području Brda	od 1. do 23. jula 1992.
	10.6 Ubistvo više muškaraca u selu Bišćani i okolnim zaseocima Hegići, Mrkalji, Ravine, Duratovići, Kadići, Lagići i Čemernica	20. jula 1992. ili približno tog datuma
	10.7 Ubistvo više muškaraca u rudniku željezne rude Kipe u Ljubiji	25. jula 1992. ili približno tog datuma
	10.8 Ubistvo više muškaraca na fudbalskom stadionu u Ljubiji i oko njega	25. jula 1992. ili približno tog datuma

~~11. Rogatica~~	~~11.1 Ubistvo najmanje 24 muškarca koji su odvedeni iz sela Duljevac i korišteni kao živi štit~~	~~poslije maja 1992.~~
12. Sanski Most	12.1 Ubistvo otprilike 28 muškaraca između Begića i mosta Vrhopolje	31. maja 1992. ili približno tog datuma
	12.2 Ubistvo više ljudi u selu Hrustovo	31. maja 1992. ili približno tog datuma
	12.3 Ubistvo otprilike 18 muškaraca iz Kenjara u zaseoku Blaževići	27. juna 1992. ili približno tog datuma
	12.4 Ubistvo više ljudi iz zaseoka Budin, selo Lukavice	1. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	12.5 Ubistvo otprilike sedam muškaraca kod sela Škrljevita	2. novembra 1992. ili približno tog datuma
13. Sokolac	13.1 Ubistvo najmanje 40 muškaraca u selu Novoseoci	22. septembra 1992. ili približno tog datuma
14. Višegrad[272]	~~14.1 Ubistvo otprilike 70 civila u kući Adema Omeragića u Pionirskoj ulici~~	~~14. juna 1992.~~
	14.2 Ubistvo otprilike 48 civila, koji su prethodno protjerani iz Višegrada, na mjestu zvanom Paklenik kod sela Kalimanići, opština Sokolac	15. juna 1992.
	~~14.3 Ubistvo više civila na mostovima na Drini~~	~~od maja do juna 1992.~~
15. Vlasenica	15.1 Ubistvo najmanje 20 muškaraca u selu Drum	2. juna 1992. ili približno tog datuma
	15.2 Ubistvo najmanje 60 ljudi u selu Zaklopača	16. maja 1992.
16. Zvornik	16.1 Ubistvo najmanje 15 ljudi u gradu Zvorniku	od 9. do 10. aprila 1992.
	~~16.2 Ubistvo otprilike 36 ljudi u Rašidovom Hanu~~	~~od 28. do 29. aprila 1992.~~

[272] Incident 14.2 dešava se u opštini Sokolac: Karadžić, podnesak Tužilaštvu na osnovu pravila 73bis(D), 31. avgust 2009. (dalje u tekstu: Podnesak na osnovu pravila 73bis), fusnota 14.

Prilog B

Ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima

OPŠTINA	INCIDENT	DATUM
1. Banja Luka	1.1 Ubistvo najmanje šest muškaraca ispred logora Manjača nakon što su prevezeni iz Osnovne škole "Hasan Kikić" u Sanskom Mostu	3. juna 1992. ili približno tog datuma
	1.2 Smrt gušenjem više zarobljenika dok su kamionima prevoženi iz zatočeničkog objekta “Betonirka” u Sanskom Mostu u logor Manjača	7. jula 1992.
	1.3 Ubistvo više muškaraca ispred logora Manjača nakon što su dovedeni iz logora Omarska	6. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	1.4 Ubistvo najmanje deset muškaraca u logoru Manjača	od 1. juna do 18. decembra 1992.
2. Bijeljina	2.1 Ubistvo najmanje šest muškaraca u logoru Batković	od juna 1992. do juna 1995.
3.	*3.1 Incident je izbačen prema Odluci Sudskog vijeća o Zahtjevu Tužilaštva za izmjenom Prve izmijenjene optužnice od 16. veljače 2009.*	
4. Bratunac	4.1 Ubistvo otprilike 50 ljudi za vrijeme zatočeništva u školi "Vuk Karadžić" u Bratuncu	od 10. do 16. maja 1992.
5. Brčko	5.1 Ubistvo više muškaraca u logoru Luka	od 8. maja do 6. juna 1992.
	~~5.2 Ubistvo više muškaraca u sportskoj dvorani "Partizan" u Brčkom~~	~~5. maja 1992. ili približno tog datuma~~
	~~5.3 Ubistvo više muškaraca izvedenih iz autobusnog preduzeća "Laser"~~	~~5. i 6. maja 1992. ili približno tih datuma~~
	~~5.4 Ubistvo otprilike 12 muškaraca u zgradi SJB-a u Brčkom i blizu nje~~	~~7. i 8. maja 1992. ili približno tih datuma~~
~~6. Čajniče~~	~~6.1 Ubistvo najmanje 30 muškaraca zatočenih u kontejneru kod Lovačkog doma u Mostini.~~	~~18. maja 1992. ili približno tog datuma~~

~~7. Donji Vakuf~~	~~7.1 Smrt više muškaraca u "Vrbasprometu" ili nakon odvođenja iz te fabrike~~	~~od juna do avgusta 1992.~~
	7.2 Smrt više muškaraca u skladištu TO-a	od juna do jula 1992.
8. Foča	8.1 Ubistvo više od 200 zatočenika u KP domu Foča	od juna do decembra 1992.
~~9. Kalinovik~~	~~9.1 Ubistvo u štali u Ratinama, opština Foča, najmanje 20 muškaraca odvedenih iz skladišta municije na Jelašačkom polju u Kalinoviku~~	~~5. avgusta 1992. ili približno tog datuma~~
10. Ključ	10.1 Ubistvo najmanje 77 muškaraca u školi u Velagićima	1. juna 1992. ili približno tog datuma
~~11. Kotor Varoš~~	~~11.1 Smrt više muškaraca od posljedica premlaćivanja u zgradi zatvora~~	~~od juna do septembra 1992.~~
12. Novi Grad	12.1 Ubistvo više muškaraca iz cisterni kod kasarne u Rajlovcu	od 1. do 14. juna 1992.
	12.2 Ubistvo kod Srednjeg, opština Ilijaš, najmanje 47 muškaraca odvedenih iz logora u Rajlovcu.[273]	14. juna 1992. ili približno tog datuma
13. Novo[273] Sarajevo	13.1 Ubistvo najmanje dva zatočenika u KP domu Butmir (Kula)	7. aprila 1992. ili približno tog datuma[274]
	13.2 Incident je izbačen prema Odluci Sudskog vijeća o Zahtjevu Tužilaštva za izmenom Prve izmijenjene optužnice od 16. veljače 2009.	
	13.3 Ubistvo tri zatočenika za vrijeme prisilnog rada u KP domu Butmir (Kula)	od 23. jula do 24. novembra 1992.
14. Pale	14.1 Smrt više muškaraca od posljedica premlaćivanja u bivšem Domu kulture na Palama (poznatom i kao fiskulturna sala)	od juna do jula 1992.
15. Prijedor	15.1 Ubistvo otprilike 150 ljudi u "prostoriji broj 3" u logoru Keraterm	24. i 25. jula 1992. ili približno tih datuma
	15.2 Ubistvo više ljudi u logoru Omarska i na raznim mjestima nakon odvođenja iz tog logora	od 27. maja do 21. avgusta 1992.
	15.3 Ubistvo više muškaraca i žena odvedenih iz logora Omarska na područje zvano Hrastova glavica.[275]	5. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	15.4 Pogubljenje u logoru Omarska više od 150 muškaraca s područja Brda u Prijedoru	20. jula 1992. ili približno tog datuma
	15.5 Ubistvo više ljudi u logoru Trnopolje i	od 28. maja do

[273] Zatočenički objekat KP Dom Butmir (zatvor Kula) nalazi se u opštini Ilidža, a ne u opštini Novo Sarajevo. U skladu s tim, incidenti u prilozima B.13.1 i B.13.3 geografski potpadaju pod događaje u opštini Novo Sarajevo: Karadžić, Podnesak Tužilaštva na osnovu pravila 65ter(E)(i)-(iii), 18. maj 2009., Pretpretresni podnesak Dodatak A (dalje u tekstu: PPP Dodatak A), str. 10; Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 52.

[274] Dokazi pokazuju da je ubistvo najmanje dva zatočenika počinjeno 7. maja 1992. ili približno tog datuma; PPP Dodatak A, str.10.

[275] Dokazi također pokazuju da su među žrtvama također bili zatočenici iz logora Keraterm: PPP Dodatak A, str. 11; Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 59.

	15.6 Ubistvo na Vlašiću, kod Skender-Vakufa, približno 200 muškaraca iz logora Trnopolje	21. avgusta 1992. ili približno tog datuma
16. Rogatica	16.1 Ubistvo više muškaraca odvedenih iz srednje škole "Veljko Vlahović"	od juna do septembra 1992.
	16.2 Ubistvo najmanje 27 muškaraca odvedenih iz zatočeničkih objekata u Rasadniku	15. avgusta 1992.
17. Sanski Most	17.1 Ubistvo na mjestu zvanom Kriva cesta, kod Partizanskog groblja, otprilike 17 muškaraca iz logora "Betonirka"	22. juna 1992. ili približno tog datuma
18. Vlasenica	18.1 Ubistvo otprilike devet muškaraca iz logora Sušica	od juna do avgusta 1992.
	18.2 Ubistvo najviše 140 zatočenika u logoru Sušica	30. septembra 1992. ili približno tog datuma
	18.3 Ubistvo jednog muškarca u zgradi SJB-a u Vlasenici	22. maja 1992. ili približno tog datuma
	18.4 Ubistvo pored puta kod sela Nova Kasaba najmanje 29 muškaraca odvedenih iz zgrade Civilne zaštite/zatvora pored zgrade SUP-a	od maja do juna 1992.
19. Vogošća	19.1 Ubistvo više zatočenika koji su iz Planjine kuće u Svrakama izvedeni na prisilni rad i korišteni kao živi štit	od 30. maja do decembra 1992.[276]
20. Zvornik	20.1 Ubistvo otprilike 88 muškaraca u školi u Drinjači	30. maja 1992. ili približno tog datuma
	20.2 Ubistvo više muškaraca u Domu kulture u Čelopeku	od 10. do 28. juna 1992.
	20.3 Ubistvo otprilike 160 muškaraca u Tehničkoj školi u Karakaju	od 1. do 5. juna 1992.
	20.4 Ubistvo jednog muškarca na poljoprivrednom dobru Ekonomija	od aprila do maja 1992.

[276] Između avgusta i septembra 1992., Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 92

Prilog C
Zatočenički objekti

1. Banja Luka	~~1.1 Zgrada CSB-a u Banjoj Luci~~	~~barem od juna do decembra 1992.~~
	1.2 Logor Manjača	od 21. aprila do 18. decembra 1992.
	~~1.3 Mali logor~~	~~barem od juna 1992. do juna 1995.~~
	~~1.4 Zatvor u Banjoj Luci (Tunjice)~~	~~barem od jula 1992. do kraja oktobra 1992.~~
2. Bijeljina	2.1 Logor Batković	barem od 1. juna 1992. do 31. decembra 1995.
~~3. Bosanska Krupa~~	~~3.1 Osnovna škola "Petar Kočić"~~	~~od maja do jula 1992.~~
	~~3.2 Škola u Jasenici~~	~~od aprila do maja 1992.~~
4. Bosanski Novi	4.1 Fudbalski stadion u Mlakvama	barem od maja 1992. do jula 1992.
	~~4.2 Vatrogasni dom u Bosanskom Novom~~	~~tokom cijelog rata~~
	~~4.3 Policijska stanica u Bosanskom Novom~~	~~barem od 17. maja do 23. jula 1992.~~
	~~4.4 Policijska stanica u Bosanskoj Kostajnici~~	~~barem od 17. maja do 23. jula 1992.~~
~~5.Bosanski Petrovac~~	~~5.1 Logor drvosječa Kozila~~	~~barem od jula 1992. do avgusta 1992.~~
6. Bratunac	6.1 Fudbalski stadion u Bratuncu	17. maja 1992.[277]
	6.2 Škola "Vuk Karadžić"	barem od 1. maja do 31. decembra 1992.
7. Brčko	~~7.1 Zgrada SJB-a u Brčkom~~	~~barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.~~
	7.2 Logor Luka	barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.
	~~7.3 Zgrada autobusnog preduzeća "Laser"~~	~~barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.~~
	~~7.4 Sportska dvorana "Partizan" u Brčkom~~	~~barem od približno 7. maja do sredine jula 1992.~~
	~~7.5 Drvena džamija (Kolobara)~~	~~tokom maja 1992.~~
~~8. Čajniče~~	~~8.1 Kontejner kod Lovačkog doma u Mostini~~	~~barem od sredine aprila do maja 1992.~~

[277] Barem od 10. maja do 18. maja: Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str.13.

~~9. Donji Vakuf~~	~~9.1 Zgrada SJB-a u Donjem Vakufu~~	~~od 27. maja do sredine septembra 1992.~~
	~~9.2 Skladište TO-a~~	~~od sredine juna do sredine septembra 1992.~~
	~~9.3 Skladište "Vrbasprometa"~~	~~od maja do sredine septembra 1992.~~
	~~9.4 "Kuća" nasuprot zgradi SJB-a u Donjem Vakufu~~	~~barem od maja do sredine septembra 1992.~~
10. Foča	10.1 KP dom Foča	od 18. aprila 1992. do barem 31. decembra 1992.
	10.2 Karamanova kuća u Miljevini	barem od avgusta do oktobra 1992.
	~~10.3 Motel "Bukovina"~~	~~Tokom 1992.~~
	10.4 Radničke barake u Buk Bijeloj	Tokom juna 1992.[278]
	10.5 Dvorana "Partizan"	Tokom 1992.
	10.6 Vojna skladišta TO-a u Livadama	od 14. do 17. aprila 1992.
	10.7 Srednja škola u Foči	Tokom 1992.
11. Hadžići	11.1 Garaža zgrade Skupštine opštine u Hadžićima	od 20. maja[279]
	11.2 Kulturno-sportski centar u Hadžićima	barem od 25. maja do septembra 1992.
12. Ilidža[280]	~~12.1 Stara zgrada Doma zdravlja~~	~~od 13. maja 1992. do 20. novembra 1992.~~
	~~12.2 Grafička škola~~	~~od 15. maja 1992. do 11. novembra 1992.~~
~~13. Ilijaš~~	~~13.1 Zgrada SJB-a u Ilijašu~~	~~barem tokom juna i jula 1992.~~
	~~13.2 Željeznička stanica u Podlugovima~~	~~barem tokom juna 1992.~~
	~~13.3 Osnovna škola u Ilijašu (škola Gornja Bioča)~~	~~barem početkom juna 1992.~~
~~14. Kalinovik~~	~~14.1 Osnovna škola u Kalinoviku (škola "Miladin Radojević")~~	~~od 25. juna 1992.~~
	~~14.2 Skladište municije na Jelašačkom polju~~	~~od 6. jula 1992. do 5. avgusta 1992.~~
15. Ključ	15.1 Zgrada SJB-a u Ključu	barem od maja do avgusta 1992.
	15.2 Osnovna škola "Nikola Mačkić"	barem od 1. maja do jula 1992.
	15.3 Škola u Velagićima	barem od 30. maja do 1. juna 1992.

[278] Pominje se i juli 1992.: PPP Dodatak A, str. 19; Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 27.

[279] Barem do juna 1992.: Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 31.

[280] Zatočenički objekat doma Butmir (zatvor Kula) nalazi se u opštini Ilidža, a ne u opštini Novo Sarajevo. U skladu s tim, incident u prilogu C.18.2 i povezani zločini geografski potpadaju pod događaje na Ilidži): PPP Dodatak A, str. 23; Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 34, 35.

~~16. Kotor-Varoš~~	~~16.1 Zgrada SJB-a u Kotor-Varoši~~	~~barem od juna do septembra 1992.~~
	~~16.2 Zatvor u Kotor-Varoši~~	~~barem od juna do decembra 1992.~~
	~~16.3 Pilana u Kotor-Varoši~~	~~barem od kraja juna do avgusta 1992.~~
	~~16.4 Osnovna škola u Kotor-Varoši~~	~~od jula do kraja septembra 1992.~~
17. Novi Grad	17.1 Cisterne kod kasarne u Rajlovcu	tokom juna 1992.
18. Novo Sarajevo	18.1 Kasarna "Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici	od 22. juna do septembra
	18.2 KP dom Butmir (zatvor Kula)[281]	od maja do oktobra 1992.[282]
19. Pale	~~19.1 Zgrada SJB-a na Palama~~	~~barem od maja do avgusta 1992.~~
	19.2 Bivši Dom kulture na Palama (poznat i kao fiskulturna sala)	barem od maja do avgusta 1992.
20. Prijedor	20.1 Zgrada SJB-a u Prijedoru	od 24. maja do septembra 1992.
	20.2 Logor Omarska	od 15. maja do 21. avgusta 1992.
	20.3 Logor Keraterm	od 15. maja do 6. avgusta 1992.
	20.4 Logor Trnopolje	barem od 15. maja do 30. septembra 1992.
	20.5 Dom "Miska Glava"	otprilike od 21. do 25. jula 1992.
	20.6 Fudbalski stadion u Ljubiji	25. jula ili približno tog datuma
	20.7 Kasarna u Prijedoru	barem od maja do juna 1992.
21. Rogatica	21.1 Srednja škola "Veljko Vlahović"	barem od 1. maja do 31. avgusta 1992.[283]
	21.2 Garaža Novice Andrića	14. avgusta 1992. ili približno tog datuma
	21.3 Rasadnik	barem od avgusta 1992. do oktobra 1994.
22. Sanski Most	22.1 Zgrada SJB-a i zatvor u Sanskom Mostu	barem od 26. maja do avgusta 1992.
	22.2 Garaža fabrike "Betonirka"	barem od 27. maja do 7. jula 1992.

[281] Zatočenički objekat KP Dom Butmir (zatvor Kula) nalazi se u opštini Ilidža, a ne u opštini Novo Sarajevo. U skladu s tim, incident u prilogu C.18.2 i povezani zločini geografski potpadaju pod događaje na Ilidži): PPP Dodatak A, str. 23; Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 52-54.

[282] Zatočenički objekat KP dom Butmir (zatvor Kula) služio je kao zatočenički objekat do 28. oktobra 1994.; Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 52-54.

[283] Barem između 1. maja i septembra 1992.: Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 65.

	22.3 Fiskulturna sala škole "Hasan Kikić"	barem od maja do jula 1992.
	22.4 Hala "Krings"	barem od maja do jula 1992.
	22.5 Vojni objekt u Magarici	barem od maja do juna 1992.
23. Sokolac	23.1 Bivša osnovna škola u Ćavarinama	barem od oktobra 1992. do marta 1993.
	23.2 Osnovna škola "Slaviša Vajner Čiča"	od jula do oktobra 1992.
~~24. Višegrad~~	~~24.1 "Vilina Vlas"~~	~~barem od aprila do jula 1992.~~
	~~24.2 Osnovna škola "Hasan Valetovac"~~	~~barem od maja do juna 1992.~~
	~~24.3 Zgrada SJB-a u Višegradu~~	~~barem od maja do juna 1992.~~
25. Vlasenica	25.1 Zgrada SJB-a u Vlasenici	barem od maja do jula 1992.
	25.2 Zatvor u Vlasenici	barem od juna do jula 1992.
	25.3 Logor Sušica	barem od maja do približno 30. septembra 1992.
	25.4 Zgrada Civilne zaštite/zatvora pored zgrade SUP-a	tokom maja 1992.
26. Vogošća	26.1 Planjina kuća u Svrakama	barem od avgusta do decembra 1992.[284]
	~~26.2 Zgrada SJB-a u Vogošći~~	~~barem od maja do jula 1992.~~
	26.3 "Bunker" u Vogošći	barem od maja do jula 1992.
27. Zvornik	27.1 Dom kulture u Čelopeku	barem od maja do juna 1992.
	27.2 Tehnička škola u Karakaju	barem od maja do juna 1992.
	27.3 Fabrika "Alhos"	9. aprila 1992. ili približno tog datuma
	27.4 Preduzeće "Novi izvor" (poznato i kao Ciglana)	barem od 29. maja do 30. jula 1992.
	27.5 Zgrada u Drinjači (Dom kulture)	barem od maja do juna 1992.

[284] Od početka jula 1992. barem do februara 1993: Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 92.

	27.6 Poljoprivredno dobro "Ekonomija"	od aprila do decembra 1992.
	27.7 Fabrika "Standard"	barem od aprila do kraja juna 1992.

Prilog D

Uništavanje spomenika kulture i sakralnih objekata

OPŠTINA	NAZIV I/ILI LOKACIJA SPOMENIKA KULTURE	DATUM
~~1. Banja Luka~~	~~Franjevački samostan u Petričevcu~~	~~9. aprila 1992. ili približno tog datuma~~
2. Bijeljina	Džamija u Atmačićima, džamija u Janjarima, džamija u Srednjoj Trnovi.	ljeto 1992.
~~3. Bosanska Krupa~~	~~Gradska džamija u Bosanskoj Krupi i tri džamije u Bosanskoj Otoci.~~	~~barem od aprila do novembra 1992.~~
4. Bosanski Novi	Stara džamija u Suhači i džamija u Suhači, džamija u Blagaj Japri, džamije u Prekosanju, u Urijama i u Gornjim Agićima, stara drvena džamija u Blagaj Rijeci, gradska džamija u Bosanskom Novom i Vidorija džamija.	barem od marta do juna 1992.
~~5. Bosanski Petrovac~~	~~Dvije gradske džamije u Bosanskom Petrovcu, Bijela džamija, džamija u Rašinovcu, džamija u Srednjim Bišćanima, džamija u Donjim Bišćanima.~~	~~barem od jula do septembra 1992.~~
6. Bratunac	Gradska džamija u Bratuncu, džamija u Glogovi, medresa u Glogovi i islamski arhiv u Bratuncu.	barem od aprila do maja 1992.
~~7. Brčko~~	~~Bijela džamija, Atik-Savska džamija, stara Hadži-pašina džamija, Džamija dizdaruša, džamija Rijeke, Omerbegova džamija, džamija Palanka, Brčanska crkva, crkva u Dubravi, crkva u Gorici, crkva u Poljacima.~~	~~barem od maja do septembra 1992.~~
~~8. Čajniče~~	~~Mir-Muhamedova džamija u Čajniču~~	~~juni 1992.~~
~~9. Donji Vakuf~~	~~Mehmed Čelebi-Dužica džamija, Bašdžamija, džamija u Korenićima, džamija u Torlakovcu, džamija u Jemanlićima, mesdžid u Sokolini, Šeherdžik-džamija, tri džamije u Pruscu.~~	~~barem od maja do septembra 1992.~~
10. Foča	Aladža džamija, džamija u Jeleču.	barem od aprila do avgusta 1992.
~~11. Ilijaš~~	~~Gradska džamija, Stara džamija u Ilijašu, mekteb u Bioči, džamija u Misoči, crkva u Tarančin Dolu~~	~~barem od maja do septembra 1992.~~
~~12. Kalinovik~~	~~Džamija u Ulogu, džamija u Hotovlju, džamija u Jesalici, džamija u Kutini.~~	~~nakon jula 1992.~~
13. Ključ	Gradska džamija, džamija u Biljanima – Džaferagićima, džamija u Pudin Hanu, džamija u Velagićima,[285] džamija u Donjem Budelju, džamija u Humićima, džamija u Krasuljama, džamija u Sanici, džamija u Tićevićima, gradska katolička crkva.	barem od maja do avgusta 1992.

[285] Džamija u Pudinom Hanu i Velagićima su jedno te isto – džamija u Pudinom Hanu-Velagićima: PPP Dodatak A, str. 32; Podnosak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 42.

~~14. Kotor-Varoš~~	~~Džamija u Hanifićima, džamija u Vrbanjcima, katolička crkva u Kotor-Varoši, džamija u Hrvanćanima, Stara džamija u Večićima, Nova džamija u Večićima, džamija u Vraniću, džamija u Ravnama, džamija u Donjoj Varoši, džamija u Hadrovcima.~~	~~barem od juna do decembra 1992.~~
15. Novi Grad	Džamija u Ahatovićima	4. juna 1992. ili približno tog datuma
16. Pale	Tri džamije, uključujući džamije u Prači, Podvitezu i Bogovićima.	Od jula do septembra 1992.
17. Prijedor	Džamija u Kozaruši, džamija Stari Grad, džamija u Čarakovu, stara džamija u Hambarinama, Čaršijska džamija – Prijedor, džamija u Zagradu – Prijedor, džamija u Bišćanima, džamija u Gornjoj/Donjoj Puharskoj, džamija u Rizvanovićima, džamija u Brezičanima, džamija u Ališićima, džamija u Zecovima, džamija u Čejrecima, džamija u Gomjenici, džamija u Kevljanima, džamija u Kamičanima, džamija u Kozarcu – Mutniku, katolička crkva u Prijedoru, crkva u Briševu.	barem od maja do decembra 1992.
18. Rogatica	Džamija Arnaudija u Rogatici, Čaršijska džamija u Rogatici, tri džamije u Vragolovima[286]	barem od juna do decembra 1992.
19. Sanski Most	Gradska džamija, džamija u Pobriježju, džamija u Hrustovu-Kukavicama,[287] džamija u Hrustovu-Keranovićima,[288] džamija u Vrhpolju, džamija u Šehovcima, džamija u Trnovi, džamija u Starom Majdanu (Palanka), džamija u Starom Majdanu (Utriška), džamija u Dževaru,[289] džamija u Husimovcima, džamija u Donjem Kamengradu, džamija u Skucanom Vakufu, džamija u Lukavicama, džamija u Tomini, džamija u Čaplji, gradska katolička crkva	barem od maja do decembra 1992.
20. Sokolac	Džamija u Kruševcima, džamija u Knežini, džamija u Kaljini, džamija u Novoseocima, džamija u Koštici[290]	barem od avgusta do septembra 1992.
21. Vogošća	Džamija u Ugorskom, džamija u naselju Karauka – Donja Vogošća, [291] crkva u Semizovcu.	barem od aprila do septembra 1992.
22. Zvornik	Najmanje 28 džamija, uključujući džamije u Đulićima, u Kula Gradu, u Kozluku, u	barem od aprila do novembra 1992.

[286] Tri džamije na području Vragolova: PPP Dodatak A, str. 34; Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 67.

[287] Džamija u Hrustovu-Kukavicama" odnosi se na dvije različite džamije koje se nalaze jedna pored druge: stara i nova džamija u Hrastovu-Kukavicama: PPP Dodatak A, str. 34; Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 72.

[288] Džamija u Hrustovu-Keranima: PPP Dodatak A, str. 34; Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 72.

[289] Džamija u Novom Naselju (Dževaru): PPP Dodatak A, str. 34; Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 72.

[290] "Džamija u Koštici" treba da glasi "džamija u Košutici": PPP Dodatak A, str. 34; Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str.81.

[291] "Džamija Karauka-Donja Vogošća" treba da glasi "mekteb u Karauli", i on se nalazi u opštini Ilijaš: PPP Dodatak A, str. 35; Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 94.

Prilog E
Ubijanja u Srebrenici

LOKACIJA	INCIDENT	DATUM
Dio 1: Organizovana ubistva		
1. Rijeka Jadar	1.1 Ubistvo oko 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu na osami na obali rijeke Jadar.	13. jula 1995, oko 11,00 sati
2. Cerska dolina	2.1 Ubistvo i potom pokopavanje oko 150 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu pored zemljanog puta u Cerskoj dolini, na oko tri (3) kilometra od Konjević-Polja.	13. jula 1995, u ranim poslijepodnevnim satima
3. Skladište u Kravici	3.1 Ubistvo više od 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, u jednom velikom skladištu u selu Kravici. Tijela žrtava su prevezena 14. jula 1995. do dvije velike masovne grobnice u obližnjim selima Glogova i Ravnice.	13. jula 1995.
4. Livada u Sandićima	4.1 Ubistvo oko 15 zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su držani na livadi u Sandićima i pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu kod Sandića.	13. jula 1995, kada je pao mrak
5. Škola u Lukama kod Tišće	5.1 Ubistvo 25 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Lukama i potom po kratkom postupku pogubljeni na jednom obližnjem pašnjaku na osami.	13. ili 14. jula 1995. ili približno tog datuma
6. Orahovac (škola i obližnje polje)	6.1 Ubistvo dvojice zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu. Ta dvojica zatočenika su izvedena iz škole i po kratkom postupku pogubljena puščanom vatrom.	14. jula 1995. ili približno tog datuma
	6.2 Ubistvo oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu, a zatim zavezanih očiju traktorom prevezeni do jednog obližnjeg polja i pogubljeni po kratkom postupku. Tijela žrtava zakopana su u masovne grobnice na mjestu pogubljenja 14. i 15. jula 1995. godine.	14. jula 1995. godine od ranih poslijepodnevnih sati

7. Petkovci (škola i brana)	7.1 Ubistvo nekih od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Petkovcima u kojoj su bili zatočeni.	14. jula 1995. ili približno tog datuma
	7.2 Ubistvo grupe od oko 1.000 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Petkovcima. Ti muškarci su pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu ispod brane kod Petkovaca. Pogubljenja su nastavljena 15. jula dok su žrtve zakopavane uz pomoć bagera i druge teške mehanizacije.	14. jula 1995. uveče – 15. jula 1995. ujutro ili približno tih datuma
8. Škola u Ročevićima i Kozluk	8.1 Ubistvo nekih od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Ročevićima, u kojoj su bili zatočeni.	14. ili 15. jula 1995. godine ili približno tog datuma
	8.2 Ubistvo grupe od oko 1.000 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Ročevićima. Ti muškarci su pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu na obali Drine, kod Kozluka. Žrtve su pokopane u masovnu grobnicu nedaleko od mjesta pogubljenja.	15. jula 1995.
9. Škola u Kuli i Vojna ekonomija Branjevo	9.1 Ubistvo nekih od oko 1.200 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Kuli, kod Pilice.	14. ili 15. jula ili približno tog datuma
	9.2 Ubistvo grupe od oko 1.200 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Kuli. Ti muškarci su autobusom prevezeni do Vojne ekonomije Branjevo i tamo pogubljeni po kratkom postupku. Na stotine žrtava je potom pokopano u obližnju masovnu grobnicu.	16. jula 1995.
10. Dom kulture u Pilici	10.1 Ubistvo oko 500 muškaraca, bosanskih Muslimana u Domu kulture u Pilici. Žrtve su potom pokopane u masovnoj grobnici na Vojnoj ekonomiji Branjevo.	16. jula 1995.

11. Snagovo	11.1 Ubistvo šest muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su zarobljeni kada su se odvojili od kolone muškaraca koji su se povlačili iz srebreničke enklave. Oni su pogubljeni u šumi kod Snagova.	22. jula 1995. godine ili približno tog datuma
12. Bišina	12.1 Ubistvo više od trideset muškaraca, bosanskih Muslimana, od kojih su neki prethodno bili zatočeni u zatvoru Sušica, u Bišini, opština Šekovići.	23. jula 1995.
13. Trnovo	13.1 Ubistvo šest muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice, kod Trnova.	krajem jula ili početkom početkom avgusta 1995. godine
Dio 2: Situaciona ubistva		
14. Potočari	14.1 Ubistvo devet muškaraca, bosanskih Muslimana, kod baze UN-a, na strani glavnog puta na kojoj je selo Budak.	12. jula 1995. ili približno tog datuma
	14.2 Ubistvo jednog muškarca, bosanskog Muslimana iza jedne zgrade kod "bijele kuće".	13. jula 1995. ili približno tog datuma
15. Bratunac	15.1 Ubistvo 50 ili više muškaraca, bosanskih Muslimana u Osnovnoj školi "Vuk Karadžić", kao i ispred te škole i u njenoj okolini.	12. jula 1995. oko 22,00 sata – 15. jula 1995. ujutro
	~~15.2 Ubistvo dva muškarca, bosanska Muslimana, koja su skinuta s kamiona u Bratuncu, odvedena u obližnju garažu i pogubljena po kratkom postupku.~~	~~13. jula 1995, oko 21:30 sati~~
	15.3 Ubistvo jednog mentalno zaostalog muškarca, bosanskog Muslimana, koji je skinut s autobusa parkiranog ispred Osnovne škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu i po kratkom postupku pogubljen.	13. jula 1995. uveče

Prilog F
Snajperski incidenti u Sarajevu

INCIDENT	DATUM
1. Anisa PITA, trogodišnja djevojčica, ustrijeljena je i ranjena u desnu nogu na trijemu svoje kuće u ulici Žagrići, na području Širokače, u Sarajevu.	13. decembar 1992.
2. Jedna devetogodišnja djevojčica ustrijeljena je i ranjena u leđa dok se igrala u vrtu ispred svoje kuće na području Sedrenika, u Sarajevu.	17. april 1993.
3. Munira ZAMETICA, stara 48 godina, ustrijeljena je i ubijena dok je uzimala vodu iz rijeke Dobrinje, na području Dobrinje.	11. jul 1993.
4. Nafa TARIĆ, stara 35 godina, i njena osmogodišnja kćerka Elma TARIĆ ustrijeljene su i ranjene jednim metkom dok su zajedno išle ulicom Ivana Krndelja u centru Sarajeva. Metak je majku ranio u lijevo bedro, a kćerku u desnu šaku i stomak.	3. septembar 1993.
5. Ramiza KUNDO, stara 38 godina, ustrijeljena je i ranjena dok je, noseći kante s vodom, prelazila preko ulice Briješko brdo (sada je to ulica Bulbulistan), u zapadnom dijelu Sarajeva.	2. novembar 1993.
6. Sanija DŽEVLAN, stara 32 godine, ustrijeljena je i ranjena u stražnjicu dok je biciklom prelazila preko mosta u ulici Nikole Demonje na Dobrinji.	6. januar 1994.
7. Sehadeta PLIVAC, stara 53 godine, i Hajra HAFIZOVIĆ, stara 62 godine, ustrijeljene su i ranjene u noge dok su se vozile autobusom punim putnika kod raskrsnice ulice Nikole Demonje i Bulevara AVNOJ -a (sada je to raskrsnica ulice Nikole Demonje i Bulevara branilaca Dobrinje) na Dobrinji.	25. maj 1994.
8. Jasmina KUČINAR, stara 31 godinu, i njen četvorogodišnji sin Damir KUČINAR ustrijeljeni su i lakše ranjeni u noge dok su se vozili u tramvaju punom putnika. Tramvaj se kretao u pravcu zapada ulicom Zmaja od Bosne prema Alipašinom Polju. Mensur JUSIĆ, star 36 godina, lakše je ranjen u nogu, a Belma SUKIĆ, rođena LIKIĆ, stara 23 godine, ranjena je u istom napadu u lijevi pazuh. Tramvaj se u trenutku incidenta nalazio kod "Holiday Inna".	19. juni 1994.
9. Sanela MURATOVIĆ, stara 16 godina, ustrijeljena je i ranjena u desno rame dok je sa svojom drugaricom išla ulicom Đure Jakšića (sada je to ulica Adija Mulabegovića) u zapadnom dijelu Sarajeva.	26. juna 1994.

10. Seid SOLAK, star 13 godina, ustrijeljen je i ranjen u stomak dok je s majkom i sestrom razgledao izloge u ulici Miljenka Cvitkovića (sada je to ulica Ferde Hauptmana) na Čengić Vili u Sarajevu.	22. juli 1994.
11. Alma ĆUTUNA, stara 43 godine, ranjena je u desnu natkoljenicu dok se vozila tramvajem u ulici Zmaja od Bosne u Sarajevu.[292]	8. oktobar 1994.
12. Na Dženanu SOKOLOVIĆ, staru 31 godinu, i njenog sedmogodišnjeg sina Nermina DIVOVIĆA, otvorena je vatra dok su išli ulicom Zmaja od Bosne. Dženana SOKOLOVIĆ je jednim metkom ranjena u stomak. Metak je prošao kroz njeno tijelo i pogodio njenog sina u glavu, usmrtivši ga. Oni su se vraćali kući sa Hrasnog, gdje su prethodnog dana otišli po drva za ogrjev.	18. novembar 1994.
~~13. Sanela DEDOVIĆ, stara 12 godina, ranjena je u gležanj lijeve noge dok je išla u školu. Incident se dogodio na raskrsnici ulice Sedrenik i ulice Redžepa Gorušanovića, u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva.~~	~~22. novembar 1994.~~
14. Afeza KARAČIĆ, stara 31 godinu, i Sabina ŠABANIĆ, stara 26 godina, ranjene su obje u desno rame kada je na tramvaj kojim su se vozile otvorena vatra u ulici Zmaja od Bosne, između Tehničke škole i Kasarne "Maršal Tito".[293]	23. novembar 1994.
15. Senad KESMER, star 31 godinu, Alma ČEHAJIĆ, stara 19 godina, Alija HOLJAN, star 55 godina, i drugi ustrijeljeni su i ranjeni dok su se vozili tramvajem u pravcu zapada, u ulici Zmaja od Bosne. Tramvaj se u tom trenutku nalazio u blizini Kasarne "Maršal Tito".[294]	27. februar 1995.
16. Azem AGOVIĆ, star 46 godina, i Alen GIČEVIĆ, star 33 godine, ustrijeljeni su i ranjeni dok su se vozili tramvajem koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne prema istoku. Tramvaj se, kada se incident dogodio, nalazio kod "Holiday Inna".	3. mart 1995.
17. Tarik ŽUNIĆ, star 14 godina, ustrijeljen je i ranjen u šaku u ulici Sedrenik, u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva, dok je iz škole išao kući. Pogođen je kada je izašao iza zaštitne pregrade, na oko 100 metara od svoje kuće.	6. mart 1995.

[292] Dokazi također pokazuju da je jedna osoba ubijena a još devet njih ranjeno u tom incidentu: PPP Dodatak A, str. 43.

[293] U dokaznom materijalu Afeza Karačić se također pominje kao Hafiza Karačić, PPP Dodatak A, str. 44.

[294] U dokaznom materijalu Senad Kesmer se također pominje kao Senad Kešmer: PPP Dodatak A, str. 44.

Prilog G
Incidenti granatiranja u Sarajevu

INCIDENT	DATUM
1. Sarajevo je bilo izloženo intenzivnom granatiranju, pri čemu su oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a nekoliko civila je ranjeno.	počev od ili približno od 28. maja 1992.
2. Grad je žestoko bombardovan iz raznih artiljerijskih oruđa s položaja oko cijelog grada. Pritom su oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a više civila je ubijeno i ranjeno.	počev od ili približno od 6. juna 1992.
~~3. Na Narodnu biblioteku u Sarajevu otvorena je tenkovska i artiljerijska vatra. Tom objektu je bombardovanjem nanesena velika šteta i u njemu je buknuo požar. Uništeno je puno knjiga i dokumenata pohranjenih u tom objektu, među kojima je bilo i mnogo jedinstvenih drevnih rukopisa i knjiga neprocjenjive vrijednosti.~~	~~25. avgusta 1992. ili približno tog datuma~~
4. Dvije granate su ispaljene na grupu od oko 200 ljudi koji su gledali nogometnu utakmicu i/ili učestvovali u njoj, na jednom parkiralištu s čije tri strane su se nalazile stambene zgrade, a na četvrtoj strani put za Lukavicu, u stambenom naselju Dobrinja IIIB. Poginulo je više od deset ljudi, dok je oko 100 ljudi ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca istok-jugoistok.	1. juni 1993.
5. Jedna minobacačka granata kalibra 82 mm ispaljena je na približno 100 civila koji su čekali u redu za vodu na javnoj česmi koja se nalazila u dvorištu jedne stambene zgrade, u ulici Hakije Turajlića 39 (ranije Aleja Branka Bulića, potom Spasenije Cane Babović), u stambenom naselju Dobrinja. Poginulo je 13 ljudi, a 14 ih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRKa, približno iz pravca zapad-sjeverozapad.	12. juli 1993.
6. Na područje Alipašinog Polja pale su tri minobacačke granate. Prva granata je pala na park iza stambenih zgrada u Geteovoj ulici 3 (ranije Cetinjska ulica) i Bosanskoj ulici 4 (ranije ulica Klare Cetkin), a druga i treća granata pale su ispred tih zgrada, gdje su se igrala djeca. Šestoro djece je poginulo, a pet odraslih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca zapad.	22. januar 1994.

7. Na civile u stambenom naselju Dobrinja ispaljena je salva od tri minobacačke granate kalibra 120 mm. Prva je pala ispred stambenog bloka u ulici Oslobodilaca Sarajeva, pogodivši ljude koji su dijelili i primali humanitarnu pomoć, kao i djecu koja su prisustvovala vjerskoj nastavi. Druga i treća granata pale su među ljude na pijaci pod otvorenim nebom, iza stambenih zgrada u ulici Mihajla Pupina i Oslobodilaca Sarajeva. Poginulo je osam ljudi, a barem 18 je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca istok.	4. februar 1994.
8. Jedna minobacačka granata kalibra 120 mm pogodila je pijacu pod otvorenim nebom zvanu "Markale", smještenu u civilnom dijelu Sarajeva, u Starom Gradu. Pijaca je bila puna ljudi i pritom je poginulo 66, a ranjeno više od 140 ljudi. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRSa/SRK-a, približno iz pravca sjever-sjeveroistok.	5. februar 1994.
9. Dvije granate kalibra 76 mm ispaljene su jedna za drugom na buvlju pijacu u staroj trgovačkoj četvrti Baščaršiji, u Starom Gradu. Dva lica su poginula, a sedam je ranjeno. Vatra je otvorena s Trebevića, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	22. decembar 1994.
10. Jedna modifikovana aviobomba pala je na stambeno naselje u Hrasnici, u podnožju planine Igman, uništivši pritom jednu kuću i oštetivši jedanaest kuća. Granata je imala za posljedicu civilne žrtve – jedno lice je poginulo, a tri su ranjena. Vatra je otvorena s Ilidže, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	7. april 1995.
11. Na asfalt u ulici Safeta Zajke pao je i eksplodirao jedan projektil, usmrtivši dvoje i ranivši petoro ljudi. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRKa, iz pravca jugoistoka.	24. maj 1995.
12. Jedna modifikovana aviobomba pala je na Majdansku ulicu bb. Poginula su dva civila, a šest ih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolonm VRS-a/SRK-a, iz pravca jugoistoka.	24. maj 1995.
13. Jedna modifikovana aviobomba pogodila je jednu zgradu kod stambenog bloka u ulici Safeta Hadžića, uništivši tri gornja sprata stambene zgrade. Nakon te eksplozije uslijedilo je nekoliko artiljerijskih granata. Više zgrada je teško oštećeno. Dva lica su teško ranjena, a 15 lakše. Utvrđeno je da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, iz pravca zapada-jugozapada.	26. maj 1995.

14. Jedna modifikovana aviobomba ispaljena je s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a iz pravca sjeverozapada. Bomba je pala na zgradu UMC-a /Univerzitetskog medicinskog centra/ i Onkološkog odjeljenja u ulici Dositejeva 4-a. Nanesena je velika šteta, a tri lica su lakše ranjena. Žrtve su, nakon što im je ukazana ljekarska pomoć, upućene kući.	16. juni 1995, oko 10,00 sati
15. Jedna modifikovana aviobomba, ispaljena iz Lukavice, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, eksplodirala je pored zgrade br. 10 na Trgu međunarodnog prijateljstva, pri čemu je sedam lica lakše ranjeno, a okolni objekti su znatno oštećeni.	16. juni 1995, oko 15,20 sati
~~16. Jedna minobacačka granata kalibra 120 mm pala je na grupu od otprilike 50-70 civila koji su stajali u redu za vodu u ulici Marka Oreškovića, na Dobrinji. Poginulo je sedam lica, a dvanaest je ranjeno. Granata je ispaljena iz Nedžarića, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.~~	~~18. juni 1995.~~
~~17. Jedna modifikovana aviobomba pogodila je zgradu TV u Sarajevu. Jedno lice je poginulo, a 28 lica je ranjeno. Vatra je otvorena s Ilidže, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.~~	~~28. juni 1995, oko 09,20 sati~~
~~18. Jedna modifikovana eksplozivna naprava eksplodirala je na stepeništu između drugog i trećeg sprata zgrade BITAS u ulici Zmaja od Bosne 64. Jedno lice je poginulo, a jedno je zadobilo teške ozljede. Naprava je ispaljena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, na jugozapadu.~~	~~22. avgust 1995.~~
19. Jedna minobacačka granata kalibra 120 mm pala je ispred ulaza Gradske tržnice u ulici Mula-Mustafe Bašeskije. Poginulo je 43 ljudi, a 75 je ranjeno. Granata je ispaljena s Trebevića, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a.	28. avgust 1995.

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....7

I INICIJALNA OPTUŽNICA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA, "BOSNA I HERCEGOVINA", 24. juli 1995.....13

II INICIJALNA OPTUŽNICA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA, "SREBRENICA", 14. novembar 1995......39

III PREGLED OPTUŽNICA U SKLADU SA PRAVILOM 61 PRAVILNIKA O POSTUPKU I DOKAZIMA, 11. juli 1996......55

IV IZMIJENJENA I DOPUNJENA OPTUŽNICA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA, 28. april 2000......123

V ZAHTJEV ZA IZMJENU PRVE IZMIJENJENE I DOPUNJENE OPTUŽNICE PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA, 22. septembar 2008......155

VI ISPRAVAK PREDLOŽENE DRUGE IZMIJENJENE I DOPUNJENE OPTUŽNICE PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA, 29. septembar 2008......247

VII DRUGA IZMIJENJENA I DOPUNJENA OPTUŽNICA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA, 18. februar 2009......251

VIII TREĆA IZMIJENJENA I DOPUNJENA OPTUŽNICA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA, 27. februar 2009......309

IX OPTUŽNICA S OBILJEŽENIM IZMJENAMA PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA, 19. oktobar 2009..367

Slog i prelom:
Anel Grabovica

Naslovna strana:
Sabina Mehmedović

Štampa:
“Štamparija FOJNICA” d.o.o. Fojnica

Za štampariju:
Šahzija Buljina

Tiraž:
500 primjeraka